

T.C
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

**ADİYAMAN-MERKEZ,
KÂHTA, GERGER, SAMSAT
YÖRESİ AĞZI
(İNCELEME-METİN-SÖZLÜK)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Yrd. Doç. Dr. Nadir İLHAN

HAZIRLAYAN
Esra Gülin GÜNAY

ELAZIĞ-2008

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

**ADİYAMAN-MERKEZ, KÂHTA, GERGER,
SAMSAT YÖRESİ AĞZI
(İNCELEME-METİN-SÖZLÜK)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Bu tez / / tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy
çokluğuyla ile kabul edilmiştir.

Danışman

Üye

Üye

Yrd. Doç. Dr. Nadir İLHAN

**Bu tezin kabulü Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun / /
tarih ve sayılı kararıyla onaylanmıştır.**

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	IV
ÖZET	V
SUMMARY	VII
KISALTMALAR	IX
Metinlerde Kullanılan Çeviri Yazı İşaretleri	X
GİRİŞ	1
ADİYAMAN İLİNİN TARİHİ.....	1
ADİYAMAN İLİNİN ETNİK YAPISI	5
Adıyaman'daki Oymak, Aşiret ve Cemaatler	8
İİ HARİTASI.....	23
İNCELEME	27
SES BİLGİSİ (FONETİK).....	27
ÜNLÜLER	27
1.1. Yazı Dilinde Bulunan Ünlüler	27
1.2. Yazı Dilinde Bulunmayan Ünlüler	27
2.1. Normal Süreli Ünlüler:.....	31
2.2. Uzun Süreli Ünlüler:	32
2.3. Kısa Sıralı Ünlüler:	37
3. İkiz Ünlüler:	39
4.ÜNLÜ UYUMU	40
4.1. Kalınlık-İncelik Uyumu:	40
4. 1.1. Alınma Kelimelerde Kalınlık-İncelik Uyumu	40
4.1.2.İmla Uyumundan Kaçınan Türkçe Kelimelerin Durumu;	42
4.1.3.Kalınlık İncelik Uyumunun Bozulması	42
4.1.4.Kalınlık-İncelik Uyumunun Eklerde Bozulması.....	43
4.1.4.1..Şimdiki Zaman Ekinde:	43
4.1.4.2.Geniş Zaman Ekinde:.....	44
4.1.4.3.Görülen Geçmiş Zaman Ekinde:.....	44
4.1.4.4. Duyulan Geçmiş Zaman Ekinde:	44
4.1.4.5. Gelecek Zaman Ekinde:	45
4.1.4.6. Şart Ekinde:	45
4.1.4.7. İstek Ekinde :	45
4.1.4.8. Emir Ekinde:	45
4.1.4.9.Şahıs Eklerinde:	46
4.1.4.10.Olumsuzluk Ekinde:.....	46
4.1.4.11.Fiil Yapım Eklerinde:.....	46
4.1.4.12.İsim Yapım Eklerinde:	47
4.1.4.13.İle Edatının Ekleşmiş Biçimlerinde:	48
4.1.4.14. Sıfat-Fiillerde:	48
4.1.4.15. Zarf – Fiillerde:	48
4.1.4.16.İsim – Fiillerde:	49
4.1.4.17.İmek Fiilinde:	49
4.1.4.18.İnceltici Ünsüzün Etkisiyle:	49
4.1.4.19.Ön Seste –y Ünsüzünün Düşmesiyle:	50
4.1.4.20.Kalınlılaştırıcı Ünsüzlerin Etkisiyle:.....	50
4.1.1.21.Kalınlık İncelik Uyumunun İsim Hâl Eklerinde Bozulması:.....	50
4.1.4.22.Soru Ekinde:.....	51

4.1.4.23. İyelik Eklerinde:.....	51
4.1.5. Uyum Değişmesi:.....	52
5. Düzlük Yuvarlaklık Uyumu:.....	52
5.1.1. Düzlük- Yuvarlaklık Uyumunun Köklerde Bozulması:	53
5.1.2. Düzlük- Yuvarlaklık Uyumunun Eklerde Bozulması:.....	53
5.1.2.1. Şimdiki Zaman Ekinde:	53
5.1.2.2. Geniş Zaman Ekinde:.....	54
5.1.2.3. Görülen Geçmiş Zaman Ekinde:.....	54
5.1.2.4. Duyulan Geçmiş Zaman Ekinde:	54
5.1.2.5. Emir Kipinde:.....	55
5.2.6. Bildirme Kipinde:	55
5.1.2.7. Şahıs Eklerinde:	55
5.1.2.8. Soru Ekinde:.....	55
5.1.2.9. Fiil Yapım Eklerinde:.....	55
5.1.2.10. İsim Yapım Ekleri.....	56
5.1.2.11. Düzlük Yuvarlaklık Uyumunun İsim Hal Eklerinde Bozulması:	57
5.1.2.12. Tamlama Ekinde:	57
5.1.2.13. İyelik Eklerinde:.....	57
5.1.2.14. Sıfat Fiillerde:	58
5.1.2.15. Zarf Fiillerde:	58
6. Ünlü Değişmeleri	58
7. Ünlü Düşmesi.....	65
8. Ünlü Türemesi.....	67
ÜNSÜZLER.....	68
1. Yazı Dilinde Bulunmayan Ünsüzler	68
Ünsüzler Tablosu	71
2. Ünlü-Ünsüz Uyumu	71
3. Ünlü- Ünsüz Uyumunun Bozulması	71
4. Ünsüz Benzeşmeleri.....	72
5. Ünsüz Uyumu	73
6. Ünsüz Uyumsuzluğu	74
7. Ünsüz Değişmeleri	74
8. Aykırılışma:.....	80
9. Ünsüz İkizleşmesi	81
10. Ünsüzlerin Tekleşmesi	81
11. Ünsüz Düşmesi	81
12. Ünsüz Türemesi	84
13. Yer Değiştirme	86
14. Hece Olayları	87
ŞEKİL BİLGİSİ (MORFOLOJİ).....	88
1. İSİMLER.....	88
1.1. İsimden İsim Yapan Ekler.....	88
1.2. Fiilden İsim Yapan Ekler	90
1.3. İsim Çekim Ekleri	91
1.3.1. İsim Hal Ekleri	91
1.3.2. Vasıta Eki:.....	94
1.3.3. Eşitlik Eki:.....	95
1.3.4. İlgî Eki:	95

1.3.5. İyelik Ekleri:	95
1.3.6.Çokluk Eki:	97
1.3.7.Soru eki :	97
2.FİİLLER.....	97
2.1 Çekimsiz fiiller.....	97
2.2. Fiil Yapım Ekleri	101
2.2.1.İsimden Fiil Yapan Ekler :.....	101
2.2.2.Fiilden Fiil Yapan Ekler :	102
2.3. Fiil Çekimleri	102
2.3.1. Basit Kipler	102
2.3.1.1.Haber Kipleri.....	102
2.3.1.1.1.Şimdiki Zaman:.....	102
2.3.1.1.2.Görülen Geçmiş Zaman Eki.....	104
2.3.1.1.3.Duyulan Geçmiş Zaman.....	104
2.3.1.1.4.Geniş Zaman	105
2.3.1.1.5.Gelecek Zaman	105
2.3.1.2. Dilek Kipleri:	106
2.3.1.2.1. İstek kipi:.....	106
2.3.1.2.2. Emir Kipi:	107
2.3.1.2.3.Şart Kipi :	107
2.3.2. Birleşik Kipler.....	107
2.4.Yardımcı Fiiller.....	108
2.5.Ek fiil.....	109
3. SIFAT.....	110
4.ZAMİR.....	111
5. ZARF	115
6 .EDATLAR:	116
CÜMLE BİLGİSİ (SENTAKS).....	119
1.Kelime Grupları	119
2. Cümleler.....	122
SONUÇ	127
METİNLER	132
SÖZLÜK.....	304
ÖZ GEÇMİŞ	335

ÖN SÖZ

Anadolu, başta Oğuzlar olmak üzere birçok Türk boyunun 11. yüzyıldan 14. yüzyıla kadar olan göçleriyle bir Türk ülkesi haline gelmiştir. Birçok Türk boyunun gelmesiyle farklı ağız bölgeleri oluşmuştur. Aynı zamanda zorunlu göçler nedeni ile de bu Türk boyları geldikleri yerlerden farklı yerlere göç ettirilmiş ve böylece aynı il sınırları içerisinde farklı ağızlar ortaya çıkmıştır.

Türkçe'nin tarihi seyrini ortaya koymak, var olan dil meselelerinin çözümüne ulaşmak için ağızlardan yararlanmak mümkündür.

Ağızların tarih boyu geçirdikleri evrelerin son durumunu dil haritaları belirtir. Gelişmiş bir planla hazırlanan dil haritaları dil meselelerinin tarihine, ses ve yapım yönünden ilişkilerine, aralarında doğan çatışmalara, kültürel, ekonomik ve sosyal olayların etkisiyle uğradıkları değişikliklere yer verir. Türk Dili'nin de bu evrelerini takip etmek için dil haritalarına ihtiyaç vardır. Bu haritaların ortaya konulması için ağız araştırmalarına önem verilmelidir.

Ağız araştırmalarında bölgenin tarihi ve etnik yapısı da önemli yer tutar. Etnik ve tarihi bilgiler ışığında ağzın ses, şekil ve anlam özellikleri daha iyi anlaşılır ve ortaya konulur.

Bu çalışmada Adıyaman ilinin tarihi, coğrafi, kültürel, etnik yapısını ayrıntılı olarak incelemeye çalıştık. Gerger, Kâhta, Samsat ve Merkez ilçede ağız özelliklerini kaybetmemiş kişileri tespit ederek bu kişilerden metinler derledik. Metinleri çeviri yazı işaretleriyle yazıya geçirdik ve ağız özelliklerini ses bilgisi, şekil bilgisi ve cümle bilgisi yönünden inceledik. Metinde geçen yazı dilinden farklı olan kelimeler ile metinde bulunmayan yazı dilinden farklı kelimeleri tespit ederek bir sözlük oluşturduk. Metinde bulunanlara satır ve metin numarası verdik. Bu çalışmada bana yardımcı olan değerli hocam Yard. Doç. Dr. Nadir İLHAN'a ve aileme teşekkürü bir borç bilirim.

ÖZET**Yüksek Lisans Tezi****Adıyaman–Merkez, Kâhta, Gerger, Samsat Yöresi Ağzı****Esra Gülin GÜNAY****Fırat Üniversitesi****Sosyal Bilimler Enstitüsü****Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı****2008;Sayfa: XII+335**

Kültürel varlığımızın temel taşlarından birisi de dilimizdir. Her dilde olduğu gibi Türk Dili'nin de kaynağını konuşma dili oluşturur. Bu nedendir ki ağızların tam anlamıyla incelenmesi gerekmektedir. Dili besleyen damarlardan birisi olan ağızlar incelenirken geniş bir şekilde araştırma yapılmalıdır. Ancak böyle çalışmalarla dilimizin gelişimi, kuralları, tarihi hakkında bilgi sahibi olmamız mümkün olur.

Yapılan bu çalışmada Adıyaman-Merkez, Kâhta, Gerger, Samsat yöresinin ağız özellikleri incelenmeye çalışılmıştır. Bu çalışma yapılırken idari sınırlar göz önünde bulundurulmaya çalışılmışsa da ağız bölgelerinin daha farklı olduğu gözlenmiştir. Bu sınırlar Atatürk Barajı'nın etkisiyle son zamanlar da daha da karmaşık hale gelmiştir.

Araştırmamızı beş ana başlık altında toplamamız mümkündür. “Giriş” bölümünde bölgenin coğrafi durumu ve tarihten bu yana olan etnik yapısı üzerinde durulmuştur.

“İnceleme” bölümü ses bilgisi, yapı bilgisi, cümle bilgisi olarak üç başlıkta toplanmıştır. Ses bilgisi bölümünde bölgedeki ses değişiklikleri verilmiş bu değişiklikler yazı dili ile karşılaştırılarak izah edilmeye çalışılmıştır. İncelemede az da olsa metinlerde bulunmayan ses değişiklikleri metin dışı derleme olarak

verilmiştir. Şekil bilgisi bölümünde kelime çeşitlerine yer verilmiş bunların yazı diliyle farklılıkları ortaya konulmuştur. Cümle bilgisi bölümünde derlemelerden elde edilen cümlelerin yapısı, sözcük grupları incelenmiştir.

Ağız çalışmalarında en önemli unsur metinlerdir. İyi bir metinle ancak iyi bir çalışma ortaya koymak mümkündür. Metin derlemede yöre ağzını iyi konuşan, yöreden fazla dışarı çıkmamış, okuma yazması olmayan kişiler seçilmiş; bu kişilerin yapmacılığa kaçmadan konuşmasına dikkat edilmiştir. Bazı metinler de gizli kayıt yöntemi ile elde edilmiştir. Derlenen metinler yazıya geçirilirken bölge ağzının ses yapısını tamamen yansıtacak çeviri yazı işaretleri kullanılmıştır.

“Sözlük” bölümünde anlam ve ses yönünden yazı dilinden farklılık gösteren kelimelere yer verilmiştir.

Anahtar kelimeler: Adıyaman-Merkez, Kâhta, Gerger, Samsat, ağız, ses bilgisi, şekil bilgisi

SUMMARY
THESIS OF HIGH LICENCE
FIRAT UNIVERCITY
The Univercity Of Social Sciences
Turkish Language And Literature
2008; page's: XII+335

Language is one of our existence of culture. Like every language, spoken or oral language is theresovrce of Turkish. Because of this resonaccents should be examined in detail.The accents which their roles so important to consist of languagesneed a specialmention and a careful investigation.

It is possible only through this way to learn improvements of our language, rules, history or morphology.

In this work, the accents of Adiyaman-Center-Kahta,Gerger, Samsat provinces have been tried to examine. During the research theprovincial territory was taken into account but it was seen that the accents changed from areas to areas. And these changes or diffrences have been incresed and complicated after the construction of Atatürk Dam.

This work consist of five titles or chapters. In introduction section, the geography and history of region and its ethnic devolopments have been observed.

In research section, phonolgy, syntax and morphology have been researched. In phonology section, the diffrent sounds have been examined and these sounds have been compared with the written language. Also variaus words have been researched and these have been tried to explain in a comparative way.

In demographic section the diffrences of spoken and written sounds have been tried to give properly.In the syntax section, the structure of the sentences, words or words group or compound which were taken from the complied have been examined.

Written documents are the most important elements for accents work.Only with help of a good comlication avaluable work can be produced.

In this accent collected work , the people who speak this area accent well and who haven't been out of the district so often and illiterate ones have been chosen. The mentioned people's speaking not authentic but natural was taken into account.

And same scripts were complied in a hidden way. In this complied work whwn the accents of this region interprired a special translation way was used to reflect the total of area accents. In words or vocabulary section same words and sounds which have different meanings have been given.

Key Words: Adıyaman-Center, Kâhta, Gerger, Samsat, provincial accents, phonology, morphology.

KISALTMALAR

age.	: Adı geen eser
agm.	: Adı geen makale
DTCF	: Dil Tarih Coğrafiya Fakültesi
EAT	: Eski Anadolu Türkçesi
ET	: Eski Türkçe
s.	: Sayfa
TDAY	: Türk Dili Araştırmalar Yıllığı
TDK	: Türk Dil Kurumu
TTK	: Türk Tarih Kurumu
vb	: ve benzeri
Yay.	:Yayın
yy.	:Yüzyıl

Metinlerde Kullanılan Çeviri Yazı İşaretleri

İşaretlerimiz	Ses değişimleri
—	Normalden uzun ünlü
˘	Normalden kısa ünlü
·	Normalden kapalı ünlü
·	Yarı yuvarlak ünlü
˘	Yarı ince/yarı kalın ünlü
·	Zayıf ünlü ünsüz
˘	Ulama işareti
˘	İkiz ünlü işareti

ÜNLÜLER

â	Yarı geniş, geniş, kalın (a-o) arası ünlü
á	Yarı yuvarlak, düz, ince (a-i) arası ünlü
á	Yarı kalın, düz, geniş (a-e) arası ünlü
ā	Normalden uzun a
ă	Normalden kısa a
è	Yarı geniş, düz, ince (e-i) arası ünlü
ē	Normalden uzun e
ě	Normalden kısa e
í	Yarı kalın, düz, dar (ı-i) arası ünlü
ī	Normalden uzun ı
ĩ	Normalden kısa ı
ï	Yarı yuvarlak, kalın, dar (ı-u) arası ünlü

ī	Normalden uzun i
ĩ	Normalden kısa i
ō	Normalden uzun o
ö	Normalden kısa o
ó	Yarı geniş, yuvarlak kalın (o-u) arası ünlü
ō	Normalden uzun ö
ö	Yarı geniş, yuvarlak ince (ö-ü) arası ünlü
ū	Normalden uzun u
ũ	Yarı geniş, yuvarlak, kalın (u-o) arası ünlü
ú	Yarı kalın, yuvarlak, dar, yarı ince (u-ü) arası ünlü
ū	Normalden uzun ü
ü°	Yarı geniş, yuvarlak, ince (ü-ö) arası ünlü

ÜNSÜZLER

h	Tonsuz, art damak sızmalı h ünsüzü
Ç	Yarı tonlu ç-c arası ünsüz
P	Yarı tonlu p-b arası ünsüz
T	Yarı tonlu t-d arası ünsüz
ñ	Damak n'si
K	Yarı tonlu, ön damak k (k-g) arası ünsüz
ķ	Tonsuz, art damak, patlamalı k ünsüzü
ƙ	k-c arası ünsüz
ç	Normalden daha fazla önde telaffuz edilen, hafifçe sızıcı olan ç ünsüzüdür
ć	Normalden daha fazla önde telaffuz edilen ve hafifçe sızıcı olan c ünsüzüdür
ċ	c-j arası ünsüz

ğ	Tonlu, art damak g ünsüzü
g	g-c arası ünsüz
g	Kalın ünlülerle hece kurarken boğumlanma noktası öne kayan ön damak g' sidir
s	s-z arası ünsüz
b	b-v arası ünsüz

GİRİŞ

ADİYAMAN İLİNİN TARİHİ

Adıyaman, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin sınırları içerisinde yer alır. Fakat ilin kuzey kesimindeki küçük bir kısmı (doğudan batıya ince bir şerit halindeki Gerger ve Çelikhan ilçelerinin kuzey kısımları) Doğu Anadolu Bölgesi'nin özelliklerini gösterir. İlin doğu ve güney sınırlarını Fırat Nehri çizer. Fırat'ın çevresi, ilk insanlardan günümüze kadar birçok medeniyetin kurulduğu bir yerdir. Bu nedenle Adıyaman da tarih sahnesinde önemli bir yer tutmuştur.

İl, tarihin bilinen en eski yerleşim yerlerindedir. "Adıyaman Palanlı Mağarası'nda yapılan incelemelerde kent tarihinin M.Ö. 40.000 yıllarına kadar uzandığı anlaşılmaktadır. Samsat'taki Şehremuz Tepesi'nde yapılan çalışmalar sonucunda M.Ö. 7.000 yılına kadar Paleolitik, M.Ö. 5.000 yıllarına kadar kalkolitik ve M.Ö. 3.000-1.200 yılları arasında da Tunç Çağı yaşandığı anlaşılmaktadır."¹ Daha sonra şehir Hititler ile Mitaniler arasında el değiştirmiştir. Ancak Hitit Devleti'nin yıkılmasıyla bölgenin tarihi olarak devamı tam olarak takip edilememiştir. Fakat Samsat'taki Asurlara ait mühürlere Kahta Eskitaş Köyü'nde bulunan Hitit hiyeroglifli kitabelere rastlanmaktadır. Bu da ilin tarih içerisindeki takibini sağlamaktadır. Hitit Devleti'nin yıkılmasıyla ortaya çıkan geç Hitit Devletlerinden biri olan Kummuh Devleti bölgede hüküm sürmüştür. Bölge, Asur ticaret yolları üzerinde olduğundan Kummuhlardan sonra Asurluları görmekteyiz.

Eski devirlerden itibaren yörede önemli yerleşim hareketleri olduğu görülmektedir. Bu coğrafyada, Kummuh Krallığı, Asur Krallığı, Saka-İskit İmparatorluğu, Babilliler, Medler, Persler, Helenistik Dönem, Selökit Krallığı, Kommagene Krallığı, Roma İmparatorluğu, Bizans İmparatorluğu, Emeviler, Abbasiler hüküm sürmüştür.

¹ Adıyaman İl Yıllığı, Çağdaş Hizmetler Yay. Adıyaman, 1994, s.19

XI. yüzyıldan itibaren Anadolu'ya Türkler hakim olmaya başlamış bundan dolayı bölgemiz de bu değişimden etkilenmiş bölge yoğun Türk göçleriyle Türkleşmiştir.

1. Selçuklular Dönemi

Bölgede Selçuklu izleri 1066 yılında görülmeye başlamıştır. Selçuklu komutanı Gümüş Tekin, 1066 Fırat'ı geçerek Hısn-ı Mansur'u ele geçirmiş; ancak kısa süre sonra kendi iç sorunları nedeniyle bu bölgeden geri çekilmek zorunda kalmıştır.

“1071 yılında büyük Selçuklu İmparatoru Alp Arslan'ın Bizans İmparatoru R Diogenesi Malazgirt'te uğrattığı büyük yenilgiden sonra bu bölgelere yerleşim kesinlik kazanmaya başlamıştır. Kutalmışoğlu Süleyman Şah'ın komutanlarından Buldası Bey tarafından Maraş, Elbistan, Göksun, Besni kaleleri fethedilmiştir.”²

1071 Malazgirt Zaferinden sonra Anadolu kapıları Türklere açılmıştır. Bölgeye gelen Türkmenler özellikle Doğu ve Güneydoğu bölgelerine yerleştirilmiş, bu sebeple Ermenilerin Bizansla bağlantısı büyük ölçüde kesilmiş ve Ermeni Krallığının kontrol altına alınmasıyla beraber bölge Selçukluların egemenliğine girmiştir. 1082 yılında Bizans'ın dayanak noktalarında biri Hısn-ı Mansur da Selçuklu egemenliğine girmiş ve 1085'de Emir Buldacı tarafından Maraş, Elbistan, Göksun, Besni kaleleri alınmıştır.

2. Eyyûbiler, Moğollar ve Memlûkler Dönemi

Selçukulardan sonra bölgeye hakim güç olarak Hısn-ı Keyfa (Artukoğlu) ve Eyyûbileri görmekteyiz. “Suriye ve Hısn Keyfa (Atukoğulları) hükümdarının ve daha sonra Eyyûbiler'in eline geçen bu şehir 13 asırda Hülagü'nün istilasına uğramış, aynı asırda Mısır Memluk hükümdarlarının mülküne dahil olmuştur”.³

Tarihimizde derin izler bırakan Babai ayaklanması 1239 yılında Baba İshak önderliğinde Hısn-ı Mansur, Kâhta ve Samsat'da başlamıştır. Baba İlyas'ın müridlerinden olan Baba İshak, Horasan'dan Anadolu'ya gelmiştir. Anadolu'ya geliş amacı Baba İlyas'ın düşüncelerini yaymaktır. İşte bu nedenle Hısn-ı Mansur'a müridler göndermiş. Eyyûbi, Artuklu ve Selçuklular arasındaki savaştan yorulan ve

² Aziz ÇAĞLAYAN, **Adıyaman Tarihi**, Deniz Matbaası, Adıyaman, 1967, s. 70

³ Osman TURAN, **Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi**, Boğaziçi Yay. İstanbul, 2001, s. 205

bıkan halk arasında fikirlerini yaymayı başarmıştır. Baba İshak Türkmenler dışında başka unsurları da ayaklandırmayı başarır. Hısn-ı Mansur, Kâhta ve Samsat'ı ele geçirir. Daha sonra Malatya, Sivas, Tokat ve Amasya'ya yönelir. Alınan tedbirlerle Baba İshak yakalanarak idam edilir.

Turan Şahı, Aybeki öldürmesi ile Mısır Eyyûbi Devleti 1250 yılında yıkılır. Diğer Eyyûbi kollarını ise Memlûklüler ile Moğollar yıkmıştır. Moğollar ve Memlûklerden başka Eyyübilerin Yemen kolunu, Ben-i Resul; Hısn-ı Keyfi kolunu da Osmanlılar yıkmıştır.

Adıyaman XIII. yy ikinci yarısında Moğol istilasına uğrar. 1256 da Moğol İmparatoru Hülagü Han bölgede kıyımlara neden olur. Bir kısım halk Moğollar'ın zulmünden kaçarak Memlûklülere sığınır. Bu saldırısından sonra Anadoludaki birlik bozulur. Yörede Memlûkler, Türkmen boyları ve Hıristiyanlar arasında uzun süren mücadele dönemi başlar. “1260 yılında Hülagü kendisine yaptığı hizmetlere karşılık olarak Besni ve civarını Kilikya Kralı Hethum'e hediye eder. Besni Türkleri bu krala teslim olmayınca Besni kalesi Moğollar tarafından kuşatılır. İkinci saldırıda bura alınır. Buraya müslüman bir vali tayin ederler.”⁴ Bazı kaynaklara göre Moğol istilası sırasında Türkmenler dağlara çekilir. Moğollara karşı olan bu Türkmenler ve Ağaçeriler her tarafı istilaya girişir.

Mısır Türk Devleti hükümdarı Baybars, 1277 yılında Moğolları Elbistan'da yenerek Adıyaman'a girer.

3. Dulkadiroğulları Dönemi

Bölge bir süre sonra tekrar Moğol istilasına uğrar. Dulkadirli aşiretinden Karaca Bey, Memluk Sultanının buyruğuna girerek Hıristiyanlarla mücadele eder. 1339'da Memluk Sultanı Muhammed Nasır tarafından kendisine “Elbistan Türkmen Beyliği” ünvanı verilir. Bir süre sonra da Dulkadiroğlu Beyliğini kurarak Memlûklerin desteği ile Adıyaman, Malatya, Harput dolaylarını egemenliği altına alır.

Dulkadiroğlu Karaca Bey'in ölümünden sonra yerine oğlu Halil Bey geçer. Halil Bey önce Harput'u daha sonra Memlûkleri yenerek Maraş, Malatya, Besni,

⁴ Sadi NAKİPOĞLU, **Adıyaman Yöresi ve Ağzları**, Hamle Gazetesi ve Matbaacılık, Niğde, 2001 s.

Amik ve civarını beyliğine katar.. Ancak bir süre sonra bu bölgeler tekrar Memlûk hakimiyetine girer.

Dulkadirli Devletinin en parlak dönemi Alaüddeve Bey zamanıdır. Bu dönemde Malatya, Maraş, Antep hakimiyet altına alınır ve XVI. yüzyıla kadar devam eder. Alaüddeve'nin ölümünden sonra Dülkadiroğulları Beyliği Osmanlı nüfuzuna girer ve bir eyaleti olur.

4.Osmanlılar Dönemi

Dulkadiroğlu Beyliği uzun bir süre Osmanlı İmparatorluğuna tabi olarak yöredeki egemenliğini sürdürür. Bu durum Yavuz Sultan Selim'in İran seferine kadar devam eder.

Yavuz Sultan Selim, 1515 yılında Turna Dağı muharebesi ile Dulkadiroğlu Beyliği'nin egemenliğine kesin olarak son verir.

Dülkadiroğlu Beyliğinin yıkılmasından sonra Adıyaman, Maraş (Zülkardiye) Osmanlı sınırları içinde yer alır. Gerger, Kâhta, Besni, Hısn-ı Mansur, Samsat 1531 yılında başlı başına bir sancak olur.

Yöre Osmanlı yönetimine girdikten sonra sınır boyu olmaktan çıkar savaştan, talandan kurtulur. Osmanlı yönetiminin Türk aşiretlerini belli yörelerde mecbur eden iskân politikası yüzünden bazı isyanlar çıkmış ancak bastırılmıştır.

1595 yılında III. Mehmet'in Avusturya meselesini halletmek üzere çıkardığı adalet fermanı ile Anadolu'daki yöneticileri halka zulmetmekle suçlaması sonucu Kahta'da bir Abdal adamları ile ayaklansa da bastırılmıştır.

Adıyaman Osmanlı idari teşkilatında Besni'ye bağlı bir nahiye iken 1519 yılından itibaren Gerger, Kâhta ve Besni ile beraber Maraş'a bağlı bir sancak haline getirilmiş ancak 1531'den sonra Elbistan Sancağına bağlanmıştır. Elbistan'a bağlıyken diğer kazaları da Malatya'ya bağlı hale getirilmiştir. 1563'te Maraş'a bağlanmış. 19 yy'a kadar bu durum devam etmiştir. Tanzimat'tan sonra Diyarbakır'a bağlı sancakken Besni, Kâhta, Siverek de Adıyaman'a bağlı kaza olmuştur. 1883 yılında Elâzığ'a bağlanmış Cumhuriyet yıllarına kadar bu durum devam etmiştir.

5. Cumhuriyet Dönemi

Adıyaman Cumhuriyet döneminde önceleri Malatya iline bağlı bir ilçe idi. Besni dışındaki öteki ilçeler de aynı ile bağlı idi. 1926' da Malatya'dan ayrılarak Gaziantep'e bağlanan ve 1933'e değin Gaziantep il sınırları içinde kalan Besni bu tarihte yeniden Malatya'ya bağlandı. Adıyaman 1954' te bir yasa ile il oldu.

Malatya iline bağlı Adıyaman kazasında Adıyaman adıyla bir vilayet kurulması hakkında başlığı taşıyan ve TBMM de 14 Haziran 1954' te kabul edilip 22 Haziran 1954 günlü resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren bu yasanın gerekçesine göre Adıyaman'ın il yapılmasının nedeni "bu ilçenin idari sınırları aşan ekonomik bir gelişme göstermiş bulunması, il düzeyine çıkarılmakla da bu bölgeye daha iyi hizmet götürecektir."

ADİYAMAN İLİNİN ETNİK YAPISI

Bölgemizin tarihini verirken de gördüğümüz gibi Adıyaman birçok devletin hakimiyetine girmesi nedeni ile çeşitli kültürlerin tesiri altında kalmıştır. XI. yüzyıldan başlayarak yaptıkları sürekli göçlerle Anadolu'nun çeşitli bölgelerine yerleşen Oğuzlar bölgenin Türkleşmesine neden olmuştur. Bunların bazıları Selçuklu İmparatorluğu zamanında yerleşik hayata geçmişse de bazı boy ve oymaklar göçebe yaşamlarını devam ettirmişlerdir. İşte bu göçlerin etkisini yöremizde görmek mümkündür. Selçukluların bıraktığı bu etkinin Malazgirt seferi ile daha belirgin bir hale geldiğini görmekteyiz. 1082 yılında Adıyaman'ın alınmasından itibaren il zaman zaman Dulkadiroğulları, Selçuklular ve Osmanlı yönetimleri altına girmiştir. Anadolu'nun kapılarının Türklere açılması ile beraber başta Oğuzlar olmak üzere birçok boyun Anadolu'ya gelerek yerleştiklerini görmekteyiz.

Malazgirt Savaşı'ndan önce de Diyarbakır, Antep, Maraş, Antakya, Adana, Tarsus müslümanlar tarafından alınarak buralara önce Arap, daha sonra da Türk boyları yerleşmiştir.

Malazgirt Savaşından sonra Orta Asya'dan pek çok Oğuz boyu gelmiş ve bu yörelere yerleşmiştir. "Adıyaman ve çevresine ilk olarak Türk girişi, M.S. 378'de Hun Türkleri tarafından, ikincisi de Sabarlar tarafından gerçekleştirilmiştir. Abbasiler devrinde Türkistan ve Horasan'dan Bizanslılara karşı savaşmak için gönüllü müslüman Türkler getirilmiştir. Abbasiler döneminde Adana, Tarsus, Haruniye, Adıyaman, Samsat, Malatya, Ahlat, Bitlis askeri bölgeler haline getirilmiş

ve gönüllü askerler yerleştirilmiştir.⁵ Türkler, Selçuklular ve Beylikler dönemi zamanında Anadolu'ya yerleşip buraları kendilerine yurt edinmişlerdir. Cengiz Han'ın istilası ile de bu hız kazanmıştır. Osmanlılar zamanında da bu Türkleşme devam etmiştir. Osmanlılar bu boyları alarak uç bölgelere yerleştirmiş hem sınır devletlerinin ülkeye girmelerini engellemiş hem de buradaki halkın Türkleşmesini sağlamıştır. Hatta Osmanlı Devleti bu boyların yerlerini değiştirmemeleri için zorunlu iskan uygulamasına dahi gitmiştir. Osmanlı Devleti, kurulmasından itibaren çeşitli nedenlerden ötürü iskan politikası uygulamıştır. Bu politika uygulanırken gönüllü göç etmek istemeyenler zorunlu olarak göç ettirilmiştir. Ancak merkezi yönetimin savaşlar nedeniyle zayıflaması sonucu eşkıyalığın ortaya çıkmasına neden olmuştur. Osmanlı hükümeti güney ve güneydoğudan gelip yukarılara yayılmak isteyen aşiretlerin geçişini önlemek ve bölgedeki toprakları işletip devlete vergi geliri sağlamak için Rakka, Urfa, Gazi Antep yöresindeki boş topraklara Adıyaman yöresine, Beğdili ve Bozulus Türkmen Aşiretleri ile birlikte başka yerlerden getirilen birçok Türkmen aşiretini yerleştirmiştir. Rakka bölgesindeki yöneticilere buyruklar gönderilerek bunları denetim altında tutmalarını, istedikleri toprakların gelirine göre 1/5 ile 1/7 arasında vergi alınması istenmiştir.

Göçe tabi tutulan bu aşiretler, yerli toplulukların saldırıları, kıtlık, vb. nedenlerden dolayı buldukları yerlerde oturmak istememişler başka yerlere göç etmek istemişlerdir. Bu da engellenmek istenince eşkıyalık faaliyetlerinde bulunmuşlardır.

“Yine Osmanlı şikayet defterine göre 1677 de Rışvanzade İbrahim yönetiminde 800 kişilik bir aşiret Behisni kazasına bağlı Sığraz köyüne yerleştirilmiş ancak burada tutunamayınca zorla Hısn-ı Mansur'a getirilmiş ve ikamet etmeye başlamışlardır. Hısn-ı Mansur halkı da bu durum karşısında ayaklanmış, 1688 de müfettiş paşaya ve Hısn-ı Mansur kadısına buyruk verilerek buradan çıkarılmaları istenmiştir.”⁶

Osmanlı şikayet defterine göre, 1688–1689 yılları arasında Türkmen aşiretlerinden Bozkoyunlu Herikli, Budakoğlu, Murtaza, Dimlekki, Hordaklı,

⁵ Mehmet TAŞTEMİR, 16.Yüzyılda Adıyaman (Behisni, Hısn-ı Mansur, Gerger, Kahta) Sosyal ve İktisadi Tarihi, TTK, Ankara, 1999, s.2

⁶ M. Reşat AKIL, **Adıyaman**, Bitirme Tezi, Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep, 2000, s.21

Karaşeyhli, Arap Musa, Kızıl Ahmet ve Beğdili aşiretlerinin Hısn-ı Mansur yöresindeki köylere ait ekili toprakları yakıp yıktığı yüzlerce insanı öldürdüğü yazılmaktadır. Bu aşiretler Osmanlılar tarafından buraya yerleştirilirken derbent olarak yerleştirilmişlerdir.

Bu anlattıklarımızla Osmanlı Devletinin Adıyaman yöresine gelen Türk boylarını uç beylik olarak yerleştirdiğini görmekteyiz.

Evliya Çelebi Hısn-ı Mansur'un o devirdeki durumunu şöyle anlatmaktadır:

“Oradan kuzeye doğru çıkarak Kâhta kasabasına geldik. Burası da kömür Dağı eteğine bağlı, bahçeli eski tip evleri olan bir kasabadır. Halkı hep Türkmen'dir. Hakimleri Malatya Paşasının Subaşıdır. 150 akçelik şerif kazadır. Halkı şeriat kurallarına son derece bağlıdır. Kethuda yeri gibi hakimleri vardır.

Bu şehrin yaslandığı Kömür Dağının arkası Malatya aspazonun İrem Bağındandır. Bu şehir de Fırat Nehrine uzaktır. Birçok camii, hamamı, hanı, sultan çarşısı vardır. Buradan kalkarak Hısn-ı Mansur'a (buranın halkı Adıyaman der) kalesine geldik.

İlk kurucusu Mansur Bin Ca'vine Bin El-Haris El- Amiri olduğundan Hısn-ı Mansur yani Mansur Kalesi denmiştir. Halk arasında yanlış olarak Hasan Mansur olarak söylenmektedir. Maraş' a bağlı subaşılık olup, 150 akçelik kazadır. 70 den fazla köylerinde Türkmenler oturur. Kethüda yeri yani yeniçeri serdarı muhtesibi, naibi ve bacdarı vardır. Müftü ve nakibi Maraş'ta oturur. Kale dizdarı ve neferleri vardır. Kalesi Fırat nehrinin batı tarafında Samsat şehrine yakındır. “⁷Evliya Çelebi'nin de belirttiği gibi Adıyaman'da birçok Türkmen aşireti bulunmaktaydı.

1185 yılında güney doğuda kalabalık bir Türkmen topluluğu ortaya çıkmıştır. Musul-Rakka, Urfa dolaylarında yaşayan Türkmenlerin birden bire ortaya çıkmaları onların Horasan'dan geldiklerini göstermektedir. Hala devam eden göçlerle gelen Türkler 568'de Sultan Şah'ın, Oğuzların elinde bulunan Serahs'ı ele geçirmesiyle dağılarak batıya göç etmişlerdir. Bu Türkmenlerin sayıca fazla olması nedeniyle diğer boylara etkileri tesirli olmuştur. Bunların başında Rüstem Bey vardır. O yıllarda bu Türkmenler ile Kürtler arasında çatışma çıkmıştır. Kürtlerin Türkmenlerin düğününe girmek istemesi nedeni ile bir vuruşma başlamıştır.

⁷ Sadi NAKİPOĞLU, **age.** s.18

Türkmenler Kürtleri ağır yenilgiye uğratmıştır. Bu çatışma, Malatya, Ahlat, Musul, Diyarbakır bölgelerine hatta Azerbaycan'a kadar olan sahada devam etmiştir.

Buna benzer başka bir vakada da Sumeysset (Samsat) bölgesinde yaşanmıştır. Bu olayda "Samsat bölgesinden geçen Türkmenlerin yolu 200 Kürt tarafından kesilir ve olayda Kürtler de Türkler de büyük kayıplar verir. Olay büyür ve Kürtler 30.000 kişi olarak Tur Abidin, Türkmenler de Habur bölgelerinde toplanır ve bu bölgelerde aralarında şiddetli çatışmalar olur. Kürtler mağlup olur. Habur ile Nusaybin arası ölümler ile kaplanır. Kargaşalık Musul'a kadar yayılır. Kürtler bozguna uğrayarak kaçar ve Klikya'ya kadar ilerler, Türkmenler onları izler. Böylece küçük bir kıvılcım ile başlayan hadise büyür."⁸

Adıyaman'ın etnik yapısı ile ilgili bilgilerden birisi de Samsat İlçesinin Protohititler tarafından kurulduğudur. Bu konuda: "Adıyaman'ın Samsat ilçesinin de Orta Asya'dan gelen Türkler'den Protohititler tarafından kurulduğu, Kâhta İlçesinin isim olarak Türkmenistan'dan geldiği bilinmektedir."⁹

Adıyaman'daki Oymak, Aşiret ve Cemaatler

Hısn-ı Mansur (Adıyaman)

Oymaklar: Abdulhayaoğlu (Göçer Ekrad Taifesinden), Beylanlı (Göçer Ekrad Taifesinden), Bozkoyunlu (Türkmen Taifesinde), Cudikanlı (Göçer Ekrad Taifesinden), Dalyanlı Göçer Ekrad Taifesinden), Halikanlı (Konar-Göçer Ekrad Taifesinden), Hamzakanlı (Göçer Ekrad Taifesinden), Kasikanlı (Göçer Ekrad Taifesinden), Mülükanlı (Göçer Ekrad Taifesinden), Osmanlı (Göçebe Ekrad Taifesinden), Tarikanlı (Göçebe Ekrad Taifesinden)

Aşiretler: Bereketli (Konar-Göçer Ekrad Taifesinden), Bereket oğlu (Göçebe), Berehatlı (Konar - Göçer Ekrad Taifesinden), Cuybanlı (Konar-Göçer Ekrad Taifesinden), Çelikanlı (Ekrad yörükü), Dirikanlı (Ekrad), Halikanlı (Konar- Göçer İran Ekradı), Kavi (Konar-Göçer Ekradı), Kömür kavisi (Konar - Göçer Ekradı), Muzikanlı (Ekrad), Payamlı Hüseyin (Konar-

⁸ M. Reşat AKIL, **age.** s.21

⁹ [http:// www.kenthaber.com](http://www.kenthaber.com)

Göçer Ekrad Taifesinden), Rışvan Rışvani (Konar-Göçer Ekradı), Rışvan Ekradı (Yerli ve Göçer Evli Türkmen Ekradı), Rumyanlı (Türkmen Ekradı), Secen (Konar-GöçerTürkmen), Türk oğlu (Göçebe), Zagfiranlı (Ekrad), Zerikanlı (Konar-Göçer Ekradı), Zerikanı (Konar - Göçer Ekradı)

Cemaatler: Ališarlı (Yörükan Taifesinden), Arablar (Konar-Göçer Türkmen), Belikanlı (Konar-Göçer Ekradı), Benamlı (Konar-Göçer Türkmen Ekradı), Bereketli (Konar-Göçer Ekradı), Birsanlı (Konar-Göçer Ekradı), Bozkoyunlu (Türkmen), Çelikanlı (Konar-Göçer Ekradı), Cudikanlı (Konar-Göçer Ekradı), Çakal (Konar-Göçer Türkmen)

Dalyanlı (Konar-Göçer Ekradı), Dalyanlı (Konar-Göçer Ekradı), Diranlı (Konar-Göçer Ekradı), Dımışklı (Konar-Göçer Ekradı), Hacılar (Konar-Göçer Türkmen), Hadranlı (Konar - Göçer Ekradı), Haddere (Konar-Göçer Ekradı), Hızıryanlı (Konar - Göçer Türkmen), Halikanlı (Konar – Göçer Ekrad)

Hamadı (Konar- Göçer Ekrad), Hıdır, Hızıryanlı (Konar – Göçer Türk), Hıdırsulu (Yörükan), Karaşeyhli Avşarı (Beğdilli Türkmen), Koksan (Milli Aşiretlerden ,Konar – Göçer), Kömür kavisi , (Konar - Göçer Ekradı), Köseyan (Risvan Aşireti), Mansur mensurlu (Konar-Göçer Ekradı), Mülükanlı (Konar-Göçer Ekrad), Müsürkanlı (Konar– Göçer Ekrad), Nasiri (Konar-Göçer Ekrad Yörükanı), Sivkanlı (Konar- Göçer Ekradı), Sevirlı (Rışvan Aşireti Konar-Göçer Ekrad), Çokvirani (Ekrad), Zarikanlı (Konar-Göçer Ekradı), Okçuyanlı (Konar - Göçer Ekradı)

Behisni (Besni)’deki Oymak, Aşiret ve Cemaatler

Oymaklar: Abdulhayaoğlu (Göçer Ekrad), Mandollu (Türkmen Ekrad), Osmanlı (Göçebe Ekrad), Tarikanlı (Göçebe Ekrad)

Aşiretler: Çakal (Konar–Göçer Türkmen), Hüveydanlı(Ekrad), Fıskılı (Türkmen), Mahmudkıl (Türkmen), Köseotlu Kasırlı (Rışvan Ekradı), Tirebeğli (Türkmen)

Ayrıca 1887 Mamuret'ül Aziz Salnamesine göre Bernide, Kabular, Hasanan, Mehmanlı, Hevranlı, Atmalı, Mehlican aşiretleri de vardır.

Cemaatler : Akkeçili , Beğmişli (Beğdilli Aşiretinden), Çakal (Konar–Göçer Türkmen Yörükanı), Kavi (Ulus Taifesinden Konar–Göçer Ekradı), Kılılı (Cerit aşiretinden Yörükán Taifesi), Mahmudlu (Türkmen), Medrisi (Göçebe Ekradı)

Ayrıca iskân yeri Kafkasya olan Çerkez asıllı Besni, Besney, Binsi adındaki aşiretin de Besni ile ilgisi vardı. Besni merkezinde yerli halk da Avşar Türklerindedir.

Kerke (Gerger)'deki Oymak, Aşiret ve Cemaatler

Oymaklar: Cikanlı (Ekrad Taifesi)

Aşiretler: Gende, Rutanlı (Ekrad Taifesi), Kavilli, Musaoğulları (Konar–Göçer Türkmen)

Cemaatler : Alakeçili , Alişlicar Uşakları, Cularoğulları (Göçebe Ekrad), Çularlı (Göçebe Ekrad), Dismanlı, Midrisi (Göçebe Ekrad), Nehiranlı (Göçebe Ekrad), Topalbacak (Ekrad)

Kâhta'daki Oymak, Aşiret ve Cemaatler

Aşiretler: Gende, Kerker (Ekrad), Kömür Kavisi (Konar-Göçer Ekrad), Malikanlı (Ekrad), Rutanlı (Ekrad), Pusikan (Ekrad), Nohutlu (Ekrad)

Cemaatler: Amik İzolusu (Ekrad, Dismanlı, Risankanlı (Ekrad), Zarikanlı (Rişvan Aşireti)

Samsat'ki Oymak Aşiret ve Cemaatler:

Aşiretler: Bayki, Bozuklu (Ekrad), Bazik-i Geylan (Ekrad), Baylanlı , Çevganlı (Ekrad), Sinanlı, Hacıhalanlı

Cemaatler: Solarlı (Türkmen Boynu incelü), Baziki (Ekrad), Tamsanlı (Yörük), Yarıklı (Yörük)¹⁰

Adıyaman, Besni, Gerger, Kahta bölgesinde nüfus yapısından bahsedilirken Ekrad-1 Türkmen, Türkman-1 Ekrad, Türkmen, Göçebe Ekrad, Konar Göçer Türkmen gibi terimler kullanılmaktadır.. Ekrad kelimesi Etrak kelimesiyle aynı anlamda yani göçebe ya da yörük anlamında kullanılmıştır. Kürd kelimesi XVI. yy. da konar göçerler yaşayan topluluklar için kullanıldığı zikredilirken bazı Türkmen aşiretlerinin de bu isimle adlandırıldığı kaynaklarda görülmektedir. Dülkadirli Türkmenlerinden Dokuz taifesine bağlı “Kürd Mihmadlu” cemaati de aynı şekilde kaynaklarda geçer. Bu boy ve cemaatlerin Bozulus Türkmenlerine ait olduğu tahrir defterlerinden anlaşılmaktadır. Bunlar genel itibari ile Halep ve Şam yörelerinde yaşamaktadırlar. Bu boy ve cemaatler yazları yayla için Anadolu'nun içlerine kadar gelmektedirler. Bu topluluklar hangi bölgeden gelmişlerse o yerin alaybeyinin tahrirlerinde belirtilmektedirler. “Kaynaklarda Bozulus Türkmenlerinden olan ve kethüdarları İzzettin Beyden dolayı İzzeddünlü Cemaati adını alan cemaat de bazı yerlerde Ekrad-1 İzzeddünlü olarak kaydedilmiştir. Bu cemaat ve boyların hangi coğrafi bölgede kış ve yazlarını geçirirlerse oraya hakim olan boy beyinin isminin geçtiği görülmektedir. Bu beyin adıyla anıldıkları kayıtlardan anlaşılmaktadır. Hatta vergilerini de bağlı buldukları boybeyine vermektedirler. Bunun en önemli sebebi İzzeddin Beyin Ekrad sancak beyi olarak gösterilmesinden kaynaklanmaktadır. 972 senesine ait ruznamçede diğer taifelerden ayrı olarak belirtildiği görülmektedir¹¹” Bu gruptan bir bölümü ok yapmakla mükellef tutuldukları için Taife-i Ekrad-1 Okçu İzzeddünlü olarak adlandırılmış başka bir yerde de Türkmen Ekradı şeklinde tanımlanmıştır. Aynı şekilde Kabail-i Rişvan veya Ekrad-1 Rişvan biçimleri ile de kaydedilmiş olarak karşımıza çıkan ve Halep'ten Kastamonu'ya kadar olan sahayı kendilerine yazlak ve kışlak seçen aşiret de Türkmen Ekradı olarak zikredilmiştir. Buradan da anlaşıldığı gibi Ekrad kelimesi etnik bir anlam taşımamaktadır. Bazı

¹⁰ Musatafa SUCU, **Adıyaman İli ve İlçeleri**, Bugün Ajans Basım, Adana, 1985, s.25

¹¹ Mehmet TAŞTEMİR, **age.** s.105

yerlerde Türkmen Ekradı, Ekrad-ı Türkmen Kürtleşmiş Türk ya da Türkleşmiş Kürt anlamında kullanılır. Bu kullanım çok yanlış bir kullanımdır. Burada Ekrad kelimesi göçebe ya da dağlı anlamında kullanılmaktadır. Örneğin Karaisalı 'da bulunan Bektaşlı Cemaati için Türkmen Ekradı tabiri kullanılır. Buradaki Ekrad kelimesi dağlı ya da yörük gibi anlamlar taşır. Konuyla ilgili olarak Mehmet Taşdemir de Türk olan ve Türkçe konuşan Türkmen boylarının adlandırılmasında da Kürt adının kullanıldığını şöyle ifade etmektedir. "Aynı zamanda Kırşehir yöresinde yaşayan ve bir bölümü Nevşehir ve köylerine yerleştirilen Boynu İncelü Türkmenleri oy Karaca Kürt ve Kürt Mihmatlı isimleriyle iki aşirete rastlıyoruz. Her iki grup da Türkçe konuşmakta aynı isimler altında Nevşehir ve Kırşehir'de yaşamaktadırlar" ¹²

Ekrad ve kürt tabirleri her zaman etnik anlamda kullanılmaz. Bunlara en güzel örnek de Urfa'da yaşayan Döğerlerdir. Bunlarda Mustafa Öztürk'ün belirttiği gibi göçebe anlamında kullanılmaktadır. "24 Oğuz boyundan biri olan Döğerler "Ekrad-ı Döğer" olarak geçmektedir. Buradaki anlamı tıpkı etrak kelimesinde olduğu gibi göçebe yörük anlamında kullanılır. Dülkadirli Türkmenlerinin Gözeciyan taifesinden olup Bertiz aşiretine bağlı "Kürt Atlı" cemaatinin isminde kürt ismi geçmekle birlikte bir Türk aşireti olduğu ve başka etnik yapısının bulunmadığı bir vakaadır." ¹³

Arap kaynaklarında da Etrak (Türkler) gibi çoğul haliyle Ekrad olarak kullanılmıştır. En eski devirlerden beri göçebe, konar-göçer anlamında kullanılmıştır. "451 yılında Kafkasya üzerinden Mugan'ın güneyine yerleşmiş olan Akhun Türk topluluklarından, 12. yüzyılda Harzemşahlar döneminde Mugan Türkmenleri olarak bahsedilmektedir. Bu Türkmenler Arap kaynaklarında Ekrad-ı bi iskân, yani yerleşik olmayan Kürtler olarak geçer." ¹⁴

Etrak kelimesinin konar-göçer anlamında kullanıldığına işaret eden bir diğer bilgiye de Osman Turan "Doğu Anadolu Türk Devletleri" adlı eserinde işaret etmektedir. Bu kavimlerden yerleşik hayata geçmeyenlere Kürt, yerleşik hayata

¹² Mehmet TAŞTEMİR, *age.* s.105

¹³ Mustafa ÖZTÜRK, **16. Yüzyılda Kilis, Urfa, Adıyaman ve Çevresinde Cemaatler-Oymaklar**, Fırat Üniveristesi Orta Doğu Araştırmaları Merkezi Yayınları, Elazığ, 2004, s. 17

¹⁴ Tahir TÜRKAN, "Kürtçe BirDil mi" <http://www.politkcity.de/forum/archive/index./pht>) s.1-3

geçenlere de Türk denmektedir.“Ak-koyunlu hükümdarı Uzun Hasan ile görüşmek üzere cenubdan şimale seyahat eden Barbaro Tebriz yoluna devam ederken şimale doğru uzayan dağlarda Kürt (Corbi) denilen bir kavmin yaşadığını, bunların dilerinin komşularından farklı olduğunu kervanları ve yolcuları soyduğundan bahseder. Atukoğulları, Dülkadiroğulları, Akkoyunlular, Karakoyunlular, Saltukoğulları, Mengücekoğulları 11.yüzyıldan itibaren devlet kurmuşlardır. Bunlar yerleşik hayata geçtikleri için devlet kurmuşlardır. Bu devletler Kürt olarak değerlendirilmemişlerdir; çünkü devlet kuran yerleşik hayata geçer ve Kürtlüğü sona ermiş olur”¹⁵

Doğu Anadolu’da yaşayan Akhunlar da kaynaklarda ekrad olarak geçmektedir. Akhunlar değişik kaynaklarda farklı adlandırılmıştır. “Milattan sonra 216 yıllarında Hazarlılar ve Barsulular V.yy ortalarında da Arap kaynaklarında Ekrad-ı bila sukkan, Harzem kaynaklarının da Mukan Kürtleri veya Türkmenleri adını verdikleri Akhunlar Doğu Anadolu’da yer tutmuşlardır.”¹⁶

Osmanlı arşivlerinde ilimizde geçen bazı aşiret boy isimleri yukarıda vermiştik. Ancak bunlara bakıldığında ekrad kelimesinin bu aşiretlerde aslında bir etnik bir anlamda kullanılmadığını görüyoruz.Bunlardan Okçuyanlı Aşireti Konar – göçer Ekrad olarak geçer. Bu aşiret 287 yılında Bitlis – Muş bölgesinde Mamık ve Konar kardeşlerin kavgasına uğrayan “Slog” = okçu boyunun Dede Korkut Oğuznamelerinde “okçu-kazan” denilen ilbeylerine bağlı olup, Fırat Nehri’nin batısına kaçıp kurtulan ve Malatya–Halep arasında konup geçen Oğuzlardan olduğu bilinmektedir.

Zafıranlı Ekrad olarak geçmektedir. Zağfıranlı ya da Zağfıranlı aşireti Sivas ile Kars’taki alevi Türkmenlerden bir boy bu adla anılır. Tebriz – Erdebil civarındakiler Türkmen sayılırdı.

“Mamutlu, Mamikanlı, Malikanlı, Mameki aşireti Osmanlı arşiv kaynaklarında Göçebe Ekrad olarak gösterilmişlerdir. Karakoyunlu Türkmenlerini Doğu Türkistan olan Kaşgar ülkesinden getiren Mamık ile Konak adlı iki şehzadeden birinin adı ile anılır.Bu aşiretler de özbe- öz Türklerdir

¹⁵ Osman TURAN, *age.* s.126

¹⁶ Tuncer GÜLENSOY, *Doğu ve Güneydoğu Anadolu Üzerinde Düşünceler*, Ankara 1993, s.100

Müzikan Musikan aşireti Osmanlı arşivlerinde yerleşme yerleri Rakka Eyaleti ve Ergani kazası olup “Ekrad Taifesinden” gösterilmişlerdir. Karakeçililerin kollarından Balekan ve Aminan koluna bağlı bir Musikan Oymağı bulunmaktadır. Cumhuriyetten önce Karakeçililerin Rakka (Suriye) ye kadar olan sahaya yayıldıkları bilinmektedir.”¹⁷

Bu bilgilerden yola çıkılarak Ekrad kelimesinin etnik bir anlam ifade etmediğini bir kez daha görmekteyiz. Yukarıda da bahsettiğimiz gibi konar-göçer anlamı kullanılmaktadır. Bölgemiz hakkında yapılan araştırmalara baktığımızda 16.yy.da birçok konar-göçerin olduğunu görmekteyiz. Osmanlı yönetiminde konar-göçer olarak adlandırdığımız yarı göçebe olarak yaşayan aşiretler önemli bir yere sahiptir. Bu aşiretler hayvancılık ve ziraatle uğraşmaktaydılar. Bu yaşayışın tabii sonucu olarak göçer hayatı yaşamakta olan aşiretler kışları Halep dolaylarında iken yazları Erzurum dolaylarında görülmekteydi. Birbirinden çok uzak yerlerde yaşayan konar-göçerler merkezî bir sisteme sahip olan Osmanlı yönetiminde buldukları yerin boybeylerine resm-i zemin, resm-i kışlak, resm-i duha vb. vergileri vermekteydiler. Besni, Gerger, Hısn-ı Mansur ve Kâhta yörelerinde de resmi kayıtlara bakıldığında bir çok konar-göçer yaşamıştır. Bu alanlarda genelde yaylak hayatı süren aşiretler genelde Yeni İl, Bozulus, Dülkadir Türkmenleri ve Halep Türkmenleridir. Bu cemaatleri şöyle sıralayabiliriz.

Hısn-ı Mansur Kazasında: Rışvan Kabilesi, Dulkadriye Ümerası, Tukuz (Tokuz) Taifesi, Kızılı Taifesi, Beziki Taifesi, Tacirli Taifesi, Ekrad-ı Kavi Taifesi, Döngeli Taifesi bulunurken Gerger ve Kahta Kazalarında: Rışvan Kabilesi, (Hacı Ömer Cemaati, Hızır Sevrani Cemaati, Kellelü Cemaati, Çelikanlı Cemaati, Mülukanlı Cemaati, Zerükanlı Cemaati, Karlu Cemaati, Boğracı (Boğrasa), Mendübalı Cemaati), Beziki Kabilesi (Salarlı Cemaati, Nakibanlı Cemaati Milli Cemaati, Kavi Cemaati, Leyvanlı Cemaati, Gözi Cemaati, Bolasanlı Cemaati, Çöpi Cemaati, Azabanlı Cemaati), Osmanlı Oyratlı Yörükleri, Kühengli Taifesi, Araban Taifesi yaşamaktaydı. Samsat Yöresinde ise Baziki (Boylanlı, Balasatlı, Nakibanlı, Rışvan-Çelikanlı-Azelkanlı-Melukanlı), Dünbüli cemaatleri yaşamaktaydı. Bölgemizde bulunan bu konar-göçerler genellikle İzeddünlü cemaatine bağlı olarak yaşamaktaydı.

¹⁷ Tahir TÜRKAN “Doğu Anadolu’nun Türklüğü” ([http:// www.angelfire.com/tn3/tahir](http://www.angelfire.com/tn3/tahir)) s.3,4,5

Adıyaman'da 16. yy' da boy isimlerine baktığımızda karşımıza şu tablo çıkmaktadır.

<u>Boyun Adı</u>	<u>Sancağı</u>	<u>Kazası</u>	<u>Vergi Nüfusu</u>
“Avşar Ömer	Köy	Maraş	Hısn-ı Mansur – 41
Beğ-Dili	Köy	Malatya	Behisni (Keysun)-3
Beğ-Dili	Ekinlik	Malatya	Behisni (Keysun)-
Salur	Ekinlik	Malatya	Kâhta -
Ala-Yundlu	Ekinlik	Malatya	Kâhta -
Yıva	Ekinlik	Malatya	Behisni -
Kınık	Ekinlik	Malatya	Kâhta -
Büyük Kınık	Köy	Maraş	Hısn-ı Mansur - 23” ¹⁸

XV-XVI yy.da Malatya, Halep, Antep, Antakya ve Fırat Havzasının büyük bir kısmın Avşarlar, Bozulus, Dülkadirli Türkmenleri bulunmaktaydı. Bu açıdan bakıldığında bölgede etkili olan ilk boy da Avşarlar olarak görülmektedir. Avşarlar bölgede hakim olarak görülmektedir. Çalışma sahamızda Avşarların bir kolu olarak da Beğdililer bulunmaktadır. Beğdililerin yerleşim tarihi olarak Tuncer Gülensoy şu bilgileri vermektedir.“Beğ-Dilliler de Gölbaşına yerleşmişlerdir. Beğ-Dili boy adı Divanu Lugati't-Türk'de “Beg-Tili”, Reşidü'd-din'de “Beg-Dili”olarak geçmekte olup, Kuzey Suriye Türkmenleri'nin Boz-Ok kolunu, Halep Türkmenleri'nin 40 obadan müteşekkil bir kolunu, Boz-Ulus, Tarsus, İç-İl ve İran'daki Türkmenlerin büyük birer kollarını meydana getiriyorlardı.”¹⁹

Beğ Dilli'lerin Safevi Devleti'ni kurduğu ve Avşarlar' a yakın olduğu bilinmektedir. Beğ Dilliler Oğuz'un Bozok boyundandır. Reşidü'd -din Oğuznamesi' nde hükümdara karşı çıkan beş boydan birisi olarak tarif edilmiştir. Kanuni döneminde Oğuz boylarından Beğ Dilliler'in 40 oymak olduğu ve bunlardan birinin de Kürtler oymağı olduğu bilinmektedir. Ziya Gökalp de Oğuzun 24 boyundan Beğ

¹⁸ Faruk SÜMER, **Oğuzlar (Türkmenler)**, Türk Dünyası Araştırmalar Vakfı, İstanbul, 1999, s. 405-426

¹⁹ Tuncer GÜLENSOY, **age.** s.60

Dilli koluna bağlı Türkanlar aşiretinden bahsederek bu aşiretin Karakeçililere bağlı olduğu ifade etmiştir.

Aynı zamanda bölgede Kınıklar da yaşamaktadır. Kınıklar, Selçukluların kurucularındandır. Oğuzların üç ok boyundandır. Kınıklar Osmanlı fethinin ilk yıllarında toprağa bağlanmışlardır. Kınıklar Ceyhan ve Osmaniye, Arapkir, Adıyaman, Kâhta, Afyon-Dinar, Sandıklı, Isparta, Manisa-Demirci, Kütahya-Simav dolaylarında yaşamıştır. Bir çok yere isim olmuştur. Araştırma bölgemizde de Kınık isimli yer adlarına rastlamaktayız.

Adıyaman'a bağlı Şambayat Kasabası da bölgenin etnik yapısını belirlemede önemli yer tutar. Adında da anlaşıldığı gibi bayat boyunun bir kolu tarafından kurulmuştur. Bu kol önce Şam'a gitmiş daha sonra gelerek buraya yerleşmiş ve Şambayat kasabasını kurmuşlardır.. Bu nedenle de Şam'dan gelen Bayatlar anlamında Şambayat ismi verilmiştir.

Yukarıda da bahsedildiği gibi yer isimleri bir milletin kimliğini oluşturur. Toplumlar yaşadıkları yerlere isim verirken milli, dini ve geleneksel duygularla adlandırma yaparlar. Toplumlar buldukları yerleri isimlendirirken rastgele değil de yaşanmış bir olaya göre, dini gruplara göre ya da coğrafi duruma göre ad verirler. İşte bu nedendir ki yer isimleri tarih açısından önemli yer tutar. Yukarıda da bahsettiğimiz gibi Besni ve Hısn-ı Mansur yerleşim yerlerinde Dülkadriye Türkmenlerine bağlı Maraş yürüklerini görürken konar-göçerlerin ise Halep, Şam yöresinden gelen Türkmenler ve Bozulus Türkmenlerinin olduğunu görmekteyiz. Besni, Kahta, Gerger, Adıyaman, Gölbaşı bölgelerine baktığımızda bir çok yer isminin Türkçe olduğu anlaşılmaktadır. XVI. yy.daki yer isimleri Taş İl, İç İl, Şengül, Tatarlu, Tut, Karapınar, Eğdir, İl Beği, Küçük Yenice, Kuyucak, Ağca Mezra, Kesik Köprü, Ulu Mezra vb.dir. Bu isimleri çoğaltmamız mümkündür. Eğdir, Beğ-dilli, Kınık, Kebir gibi isimlerin 24 Oğuz boyuna bağlı boylara ait olduğu görülmektedir. Ancak bu isimler son zamanlarda anlamları anlaşılmadığından yabancı isim olarak değerlendirilmiş ve değiştirilmiştir.

ADİYAMAN İLİNE GENEL BAKIŞ

Adıyaman İsminin Kaynağı:

Adıyaman'ın ismi önceleri Perre (Pirin) olarak tarihi kaynaklarda geçmektedir. İslamiyet'in bu bölgeye yayılması ile şehrin ismi Hısn-ı Mansur olarak değiştirilmiştir. Bu ismin buraya gelen Emevi komutanlarından Mansur İbn-i Cannena'nın Bizans'a karşı yaptırdığı Hısn-ı Mansur (Mansur Kalesi) nedeni ile kullanıldığı rivayet edilmektedir. Akil Yağınlı ilin adının Eti kavmiyle birleştirilmesini şu sözlerle anlatmaktadır. “Bazı tarih meraklıları bu ilin isminin Adıyaman olmadan önce eski bir millet olan Eti kavminin İskan ettikleri mahal olmasından dolayı Etiman olarak geçtiğini bildirmektedir.”²⁰ Ayrıca çok münbit topraklarının olması ve ovalık olması nedeniyle Vadi-i Leman (Güzel Vadi) isminin de verildiği rivayet edilmektedir.

Adıyaman isminde bir hükümdar tarafından ilin yapılandırıldığı için Adıman isminin de kullanıldığı bu isminde değişerek Adıyaman olduğu söylenmektedir.

“ Mardin Metropolit kütüphanesinde bulunan bir kitapta Eski Pirin şehri civarında yedi şehit namına yapılmış bir manastırın bulunduğu belirtilmiştir. Bu şehitler puta tapan babalarının evde bulunmadığı sırada babalarının yapmış olduğu putları kırmışlardır. Allah'ın Hz. İsa'nın dediği gibi olduğunun halka ilanı sırasında babaları gelerek bu yedi oğlanı öldürmüştür. Bundan dolayı Adıyaman'a Yediyaman denildiği belirtilmiştir. Şimdiki Adıyaman'ın sözü geçen 7 şehit manastırı mevkilerinde olduğu şehir haline geldikten sonra bu adın değiştirilerek Adıyaman olduğu söylenmektedir”.²¹

Mehmet Akar'ın verdiği bilgiye göre Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesinde şehrin adı ve şehir hakkında şu bilgiler geçmektedir:

“Kalenin ilk yapıcısı Hasan Bin Harisül Amiri olduğundan Hısn-ı Mansur “Mansur Kalesi” denilmiştir. Halk dilinde Galat olarak (Hasan Mansur) derler Maraş toprağında subaşılık ve 150 akçelik kazadır. Kethuda yeri, yeni şeri seraları muhtesibi, naibi, borç memuru vardır. Fakat kalesi Fırat Nehri'nin batısında, Samsat

²⁰ Akil YAĞINLI, *Adıyaman Ağzı ve Kültürü*, Özgül Ofset, Adıyaman, 2004, s.1

²¹ Akil YAĞINLI, *age.* s.1

yakınındadır. Muhammet Caddin' in oğlunun bu kaleyi tamir ettiğine dair suretle tarih yazılıdır. Fırat Nehrinin güney batısına düşer.”²²

İlin Yeri

Adıyaman, Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yer alan bir ildir. 38° 11' - 37° 25' kuzey enlemi ile 39° 14' - 37° 31' doğu boylamı üzerinde yer alır. Rakımı 669 m dir. Doğusunda Diyarbakır, batısında Kahramanmaraş, kuzeyinde ise Malatya ile çevrilidir.

Merkez ilçe konum itibari ile de ilin merkezi bir yerinde yer almıştır. Kuzeyinde Çelikhan ilçesi, Malatya'nın Doğanşehir İlçesi, doğusunda Kahta İlçesi güneydoğusunda Samsat İlçesi ve Atatürk Barajı gölü ile , güneyinde Fırat nehri ve Urfa' nın Bozova İlçesi, batısında da Besni ve Tut ilçeleri bulunmaktadır.

İlin yüz ölçümü 7614 km² dir. Önceleri sadece Hısn-ı Mansur kalesi etrafında olan yerleşim, il olma ile beraber gelişmiş yayılmıştır.

Adıyaman'ın İlçeleri

Adıyaman, biri merkez ilçe olmak üzere 9 ilçe, 19 belde 405 köy 595 mezradan oluşur. İlçeleri şunlardır:

1. Merkez İlçe
2. Besni İlçesi
3. Gölbaşı İlçesi
4. Çelikhan İlçesi
5. Gerger İlçesi
6. Kâhta İlçesi
7. Samsat İlçesi
8. Sincik İlçesi
9. Tut İlçesi

Dağları

Adıyaman il topraklarının % 52'si dağlıktır. İlin güneyine inildikçe ovalık bölümler artar. Gerger, Çelikhan, Gölbaşı dağlık kesimlerde bulunurken. Besni, Kâhta, Sincik engebeli arazide bulunur. Dağlık bölümün eğimi % 012 civarındadır.

²² Mehmet AKAR, **İnsanlığın Kültür Mirası Adıyaman**, Peri Yay. Adıyaman, 2005, s.7

Engelibeli arazi % 06-012 arasındadır. Samsat ve merkez ilçe % 6 nın altında eğime sahiptir.

Adıyaman'ın dağlar anti Toroslar üzerinde batıdan doğuya doğru şöyle sıralanır: Öksüz dağı, Sııklı dağı, Boruk dağı, Türk dağı, Ak dağı, Tucak dağı, Buz dağı, Karlı dağ, Yarıca dağı, Ankar dağı, Nemrut dağı, Dibek dağı, Gördük dağı, Berik dağı, Bozdağ, Karacadağ, Kur dağıdır.

Ovaları

Önemli sayılacak ova ve platolar ilin güney kesiminde yer almaktadır. Samsat ovası, Adıyaman (merkez ilçe) ovası, Kâhta'nın güneyinde Kâhta Ovası, Besni'nin güneyinde rahatça pamuk ziraatının yapıldığı Keysun Ovası (Çakırhöyük) Çelikhan Pınarbaşı Ovası bulunmaktadır.

Akarsuları

Fırat Nehri

Şanlıurfa ve Diyarbakır illeri ile sınır oluşturan nehrin il içindeki uzunluğu 180 km olup başlıca kolları Kâhta, Kalburcu ve Göksu Çaylarıdır.

Basra Körfezi'ne dökülen bu nehir üzerinde Türkiye'nin en büyük barajlarından Atatürk Barajı kurulmuştur. Dağların eğimli olması nedeni ile suyun akış hızı yüksektir. Bu nedenle elektrik enerjisinin elde edilmesi de kolaydır. Türkiye'nin % 35 lik elektrik enerjisini karşılar.

Kâhta Çayı

Çelikhan' daki Bulam, Recep, Abdulharap sularını toplayarak Cendere Köprüsü'nden geçer ve daha sonra Fırat Nehri'ne 45.5 km de karışır.

Göksu Çayı

Kahramanmaraş il sınırından akarak Erkenek, Tut ve Akdere civarından geçer. Sofraz suyunu içine alır ve Gümüşkaya' nın batısında Fırat'a karışır. 90 km uzunluğundadır. Yatağı derin debisi yüksektir. Bu nedenle araziler verimlidir.

Sofra Çayı

İl sınırları içinde uzunluğu 51 km dir. Besni'nin Toklu köyünden çıkar, Akdere civarından Göksu'ya karışır.

Ziyaret Çayı

Cebel ve Zey köyleri sularından akarak İpekli köyü civarında Atatürk Barajı gölüne karışır. Bunun dışında Kalburcu, Çakal, Keysun çayları Eğriçay, Şepker ve Çat deresi vardır.

Gölleri

Gölbaşı Gölü

Gölbaşı ilçesi sınırları içerisinde bulunan bu gölün çevresinde turistik tesisler bulunmaktadır. 2.19 km² yüzölçümünde olan bu gölde balık üretimi yapılmaktadır.

İnekli Gölü

Yüzölçümü 1.09 km² dir.Yağışın fazla olduğu dönemlerde Gölbaşı ve Azaplı gölleri ile doğal olarak açılan kanallarla bir birine bağlanır.

Azaplı Gölü

Gölbaşı ilçesindedir. Yüzölçümü 2.72 km² dir. Kışın suların artması nedeni ile çoğu kez Gölbaşı Gölü ile birleşik görünür.

Abdulharap Gölü

Çelikhhan ilçesinin 3 km kuzeyinde yer alan gölün yüz ölçümü 5km²dir.Yüzeyi ot ve sazlarla kaplanmış olan bu göl doğal göllerdendir.

Atatürk Baraj Gölü

Atatürk Baraj gölü ülkenin 4. büyük gölüdür. % 61'i Adıyaman il sınırları içerisinde. Adıyaman'a 3 km uzaklıkta olan bu baraj Fırat Nehri üzerinde kurulmuştur.

Barajları

Atatürk Barajı

Bu baraj il merkezine 35 km uzaklıkta Fırat Nehri üzerinde kurulmuştur. Adıyaman ve Şanlıurfa illeri arasında geniş bir alanı kapsamaktadır.

Yurdumuzun en büyük barajı olan Atatürk barajının temelden yüksekliği184 m nehirden yüksekliği 166 m dir. Bu baraj bir ilçeyi (Samsat) tamamen, 2 ilçe ve 3 bucağı kısmen 10 köyü tamamen 69 köyü kısmen sular altında bırakmıştır.

İklimi

Adıyaman Güneydoğu Anadolu Bölgesinin kuzey batısında yer almaktadır. Kuzeyi dağlık, güneyi ovalık olmasından dolayı dağlık yerlerde daha soğuk günler

yaşanır. Karasal iklim hüküm sürer. Kuzeyde Doğu Anadolu iklimi güneyinde ise Güneydoğu Anadolu iklimi hüküm sürerken batı kesiminde Akdeniz ikliminin de tesiri görülmektedir. Doğu Anadolu ve Akdeniz arasında geçit özelliği gösterdiği için çevresindeki illere göre daha bol yağış alır.

Adıyaman'ın, Kâhta'nın, Besni'nin güney kesimlerine ve aynı zamanda Samsat ilçesinde; kışlar daha ılıman ve bol yağışlı, yazlar ise, sıcak ve kurak geçer. Besni' de Akdeniz ikliminin etkisi de görülmektedir. Çelikhan Gerger ilçelerinde ise Doğu Anadolu iklimi hüküm sürmektedir.

Nüfusu

“2000 yılı genel nüfus sayımına göre Adıyaman ilinin nüfusu 623.811 kişidir. Bu nüfusun 338.939'u kent merkezinde ve 284.872 si de belde ve köylerde yaşamaktadır”.²³

İlçe	1990 Yılı			2000 Yılı			Yıllık Nüfus Artış Hızı		
	Şehir	Köy	Toplam	Şehir	Köy	Toplam	Şehir	Köy	Toplam
Merkez	100.045	75.602	175.647	178.538	70.992	249.530	57,90	-6,29	35,10
Besni	26.076	62.455	88.531	36.123	72.544	108.667	32,58	14,57	20,49
Çelikhan	8.033	11.054	19.087	11.306	8.965	20.271	34,17	20,54	6,02
Gerger	3.854	28.733	32.587	4.223	22.985	27.208	9,14	22,31	-18,04
Gölbaşı	29.588	25.770	55.358	28.656	24.332	52.988	-3,20	-5,74	-4,37
Kahta	42.183	52.745	94.928	60.689	54.305	114.994	36,36	2,51	19,17
Samsat	3.354	8.097	11.451	6.917	5.624	12.541	72,36	36,44	9,09
Sincik	2.503	17.021	19.524	5.274	16.554	21.828	71,51	-2,78	11,15
Tut	6.466	7.246	13.714	7.213	8.571	15.784	11,93	16,76	14,05
Toplam	222.102	288.725	510.827	338.939	284.872	623.811	42,26	-1,34	19,98

Yukarıdaki çizelgede de açıkça görüldüğü gibi gerek nüfus yoğunluğu gerekse yüzölçümü bakımından merkez ilçe, Kâhta, Besni ve Gölbaşı ilçeleri diğer ilçelerden farklılık göstermektedir. Bu ilçelerin çok eski zamanlardan beri yerleşim yeri olması nedeni ile buralarda nüfus yoğunluğu fazladır. Daha özele inmek gerekirse Kâhta ilçesinin Nemrut Dağı, Cendere Köprüsü gibi turistik yerlere sahip

²³ Adıyaman Valiliği Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü, Ekonomi ve Ticaret Durum Raporu, Adıyaman, 2005, s. 13

olması, Gölbaşı'nın Adıyaman-Antep-Malatya illeri ile bağlantıyı sağlayan yollar üzerinde bulunması, Besni'nin Antep'e yakın olması ve fıstıkçılığın gelişmiş olması nedeni ile bu bölgelerde nüfus daha fazladır.

Nüfus yoğunluğu 2000 de Samsat, Çelikhhan ve Gerger ilçelerinde artarken diğer ilçelerde azalma göstermiştir. Belirli bir gelişmeyi yakalaması ilçe ve köylerinden gelişmiş içlere bir göç yönelmesinin olduğu gözlenmektedir.

Nüfusun % 54,33'si İl ve ilçe merkezlerinde, % 45,67 si de bucak ve köylerde yaşamaktadır. Kentleşme sürecinin önümüzdeki yıllarda da artarak devam edeceği tahmin edilmektedir.

2000 yılı nüfus sayımı Adıyaman nüfus sayımının Türkiye ortalaması üzerinde olduğu gözlenmiştir. Türkiye nüfus artışı % 0 18,33 ken Adıyaman'da % 0 19,98 olarak ortaya çıkmıştır. İl ve ilçe merkezlerinin yıllık nüfus artış hızı ise % 0 70 lik bir artış göstermiştir. Kırsal kesimlerde yani köylerde doğurganlık oranının daha fazla olmasına rağmen kent nüfusunun köylerden daha fazla çıkmasının nedeni GAP nedeni ile toprağını kaybeden köylünün kente göç etmeleri ve tütün ekimine getirilen kota ile köyde istihdamın sınırlandırılması ve kente iş bulma nedeni ile göçün ortaya çıkmasını sağlar. Bu nedenle köyden şehre hızlı ve sürekli bir göç vardır.

İİ HARİTASI



BÖLGENİN DİYALEKTOLOJİK DURUMU

Yapılan araştırmalar sonucunda araştırma bölgemizi kendi içinde fonetik ayrılıkları göz önünde bulundurarak birbiriyle benzerlik gösteren üç ağız grubuna ayırdık. Bu bölgeler daha ziyade ses yönünden farklılık göstermekte şekil ve cümle kuruluşları yönünden yazı dilimizden farklılık göstermemektedir.

Adıyaman-Merkez, Kâhta, Gerger ve Samsat yöresi ağızlarının birbirinden, diğer ağızlardan ve yazı dilinden farklılık gösterdiğini görmekteyiz. İşte bu farklılıklar bölgeyi idari sınırlar dışında ağız özelliklerinin çizdiği sınırlar dahilinde de incelememizi gerektirmektedir .

İnceleme bölgemizi sınırları bakımından şöyle ifade edebiliriz:

İdari Bölünmeye Göre:

İnceleme bölgemizin batısında Tut ve Besni ilçeleri, güneyinde Atatürk Baraj Gölü ve Şanlı Urfa, kuzeyinde Malatya, Çelikhan ve Sincik, doğusunda Diyarbakır bulunmaktadır.

Ağız Özelliklerine Göre:

Araştırma bölgemiz olan Adıyaman-Merkez, Kahta, Gerger ve Samsat tarih boyunca birçok medeniyetlere eşitlik etmesi ve savaşlarda geçiş noktası olması nedeniyle çeşitli kültürler etkisi altında kalmış ve dil olarak da etkilenmiştir.

Samsat ilçesi ve Kahta ilçesinin bazı köylerinin Atatürk Baraj Gölü altında kalması nedeniyle zorunlu göçler olmuştur. Bu göçler il dışına da olmuş ancak çoğunlukla il merkezine ve diğer ilçelere yönlendirilmiştir. Bu nedenle birçok ağız bölgeleri oluşmuştur. Bu bölgelerde daha çok Şanlı Urfa ve Gazi Antep ağız özelliklerinin belirtileri mevcutken bu belirtiler merkez ağıza da taşınmıştır.

Gerger ilçesi daha dağlık olması, Samsat ve Kâhta ilçeleri gibi sular altında kalmaması nedeniyle ağız özelliklerini korumuştur. Bu bölgenin ağız özellikleri Diyarbakır ve Malatya illerinin ağız özellikleri ile benzerlik göstermektedir.

Adıyaman-Merkez, Kâhta, Gerger, Samsat yöresini kendi içinde göstermiş olduğu özelliklere göre üçe ayırdık. Bu ayırım yapılırken bazı belirgin özellikleri şimdiki zaman eki, daralma, k>ğ değişimi gibi farklılıkları göz önünde bulundurduk

I.Ağız Bölgesi:

Adıyaman-Merkez, Kâhta-Adalı Kâhta Merkezin bir bölümü bu gruba dahildir. Yukarıda bahsettiğimiz nedenlerden dolayı bir içiçe girme söz konusudur.

Bu grupta şimdiki zaman eki “or” ekidir. Leylâ Karahan da bölge ağzını Batı Grubu Ağızları içinde değerlendirmiştir. “Şimdiki zaman eki olarak “or”²⁴ dur.” diyerek bu ekin kullanıldığı diğer yerleri de Birecik, Halfeti, Kilis olarak göstermiştir.

veror(II-79), bilmom (VII-10) Genellikle ekler kalındır. elını(II-17)
geldım(II-30)

ğ kullanımı yaygındır. ğızlar(I-14) ğuş(VII-5)

Sesler genelde durulaşmıştır ve daha çok ünlü daralması gözlenir.

odın (III-12), çuğır (XX-13) ulı (XX-143)

Bu grupta k>ğ değişimi görülür.

verdihten(IV-3) yuħarki(V-25)

II.Ağız Bölgesi:

Bu bölüme Samsat ilçesini, Kâhta ve Gerger ilçelerinin bir bölümünü alabiliriz.

Bu bölgede şimdiki zaman eki –yo,-yor şeklindedir.

diliyoruz(XXXI-1), yidiriyoıħ(LXII-4), gidioıħ(XXX-7)

Bazı sesler Kâhta’da çoğunlukla ara ses olarak kullanılır.

ğözımı(XXXII-22) kôyiyorız(XXXI-2)

Daralma olayına I. Ağız bölgesinde olduğu gibi bu bölgede de rastlanmaktadır.

davıl(XXVI-20) yoıħdır(XXVII-5)

²⁴ Leyla KARAHAN, *Anadolu Ağızlarını Sınıflandırılması*, TDK Yay. Ankara 1996 s.173

ğ ünsüzü çoklukla kullanılır.

ğave(LXI-6) köşği(LXVII-3)

Bu bölümün karakteristik özelliği ǫ, ǫ̇, ǫ̈, ǫ̉ harfleridir.

çócığa (XL-36) köy(XL-20) sũların(XL-21) sü°nneT(XL-15)

III.Ağız Bölgesi:

Gerger ‘in merkezindeki bazı yerler ve Oymaklı köyü bu gruba girer.

Şimdiki zaman eki –yı,-i şeklindedir. Ahmet Buran şimdiki zaman eki üzerine şu bilgileri verir:”Yuvarlak ünlülerdeki düzleşme “y” ünsüzünün erimesi ve hece kaynaşması olaylarının kuvvetli olması nedeniyle şimdiki zaman eki –(i)yor, ya düzleşip diftonglaşarak –ıy/-iy şeklini almış veyahutda büsbütün ünlüleşerek uzun bir –ı/-i sesine dönüşmüştür. Bu ek Zeynep Korkmaz tarafından Kınık boyuna ait bir özellik olarak gösterilmiştir.”²⁵

gandırıyi(XLII-31) yapıyi(XLII-31) oliydi(LII-31)

Diğer ağız bölgelerinde olduğu gibi daralma gözlenmektedir.

buçılığ (XLII-12), gönışırız (XLII-43)

ğ > g değişimine bu bölgede rastlanır.

böbregi (LIII-18) böyığım (XLIII-116)

²⁵ Ahmet Buran, **Keban Baskil ve Ağın Yöresi Ağızları**, TDK Ankara 1997 s12

İNCELEME

SES BİLGİSİ (FONETİK)

ÜNLÜLER

Yazı dilinde yer alan standart a, e, ı, i, o, ö, u, ü ünlüleri dışındaki ünlüleri boğumlanma veya çıkış şekillerine göre ve boğumlanma sürelerine göre iki gruba ayırabiliriz.

1-Boğumlanma şekillerine göre ünlüler

2- Boğumlanma Sürelerine Göre Ünlüler

1.1. Yazı Dilinde Bulunan Ünlüler

1.2. Yazı Dilinde Bulunmayan Ünlüler

1.1. Yazı Dilinde Bulunan Ünlüler

Araştırma bölgemizde yazı dilinde kullanılan boğumlanma ve çıkış şekillerine göre ayrılan gruplara ayırabildiğimiz a,e,ı,i,u,ü ünlüleri kullanılmaktadır.

1.2. Yazı Dilinde Bulunmayan Ünlüler

Adıyaman-Merkez, Kahta, Gerger, Samsat yöresi ağızlarında yazı dilinde bulunan ve genel Türkçe ile ortak olan a, e, ı, i, o, ö, u, ü, temel ünlüleri ile çeşitli etkilerle oluşmuş ve boğumlanma nitelikleri değişmiş ünlüler vardır. Bu ünlüler şunlardır:

â Ünlüsü : İnce patlâtal “a”dır.“Bölgemiz ağızında bu ünlüye daha ziyade Arapça ve Farsça kelimelerde rastlanır.Bu ünlü daha çok g, k, l,ünsüzlerinden sonra bu ünsüzlerin inceltici etkisi ile görülür.”²⁶

dükkâna (XXII-3)

kâhta (LVII-41)

bekâr (LXIX-24)

kâğıd(LII-35)

²⁶ Sadi NAKİPOĞLU, *age.* s.35

á Ünlüsü: a ile e arasında yarı ince yarı kalın bir ünlüdür. a>e, e>a değişiminin ara merhalesi olan bu ünlüye bölgemiz ağzında çokça rastlanır.

áhT “akit” (1-18) hásen”hasan” (IX-56)
dákKe”dakika” (II-67) hásTe”hasta” (IV-49)

â Ünlüsü: a ile o arasında bulunan yarı yuvarlak bir ünlüdür. Bu ünlü “v”nin yuvarlaklaştırıcı etkisiyle ortaya çıkar.

dâvıl “davul” (LXI-11) tâvıh (LXII-3) sâvuḡ (LIV-8)

â Ünlüsü: a ile i arasında bulunan yarı dar bir ünlüdür. Araştırma bölgemizde fazla kullanılmaz. Araştırma metinlerimizde bir örnekte rastlanmıştır.

âynaTsanız “inatsınız”(IV-17)

ê Ünlüsü: Kapalı ”è” ünlüsüdür. Türkçede temel ünlülerin dışında dokuzuncu ünlü olarak kabul edilen ê yumuşak damağın ön ve arkasına göre ortada oluşur. “Bu ünlünün çıkışında dilin sırtına göre bir parça daha kabarık i’ye göre daha alçaktır. Çene açışı da yarı açıktır.i’ye en yakın dar bir ünlüdür”²⁷

yèr”yer” (VI-60) èyi “iyi”(I-32)
gèyeceḡını”giyeceḡını” (II-71) hèç”hiç”(X-14)
gètmiş”gitmiş”(II-72) èşıtır”işıtır”(III-31)

í Ünlüsü: İncelmiş i’ye yakın bir ünlüdür. “Orta damağın i’ye daha yakın bir noktasında ön damak sınırında oynaklanan kalından inceye nüans taşıyan bir ünlüdür. Ünsüz benzeştirmeleri ve de inceltici bir ünsüz etkisi ile kısmen incelmış ön ünlü olmaya yüz tutmuştur”²⁸

yenmiş (I-4) padişahların (I-53)
yüzí (III-20) yerí (XIX-1)

²⁷ Tuncer GÜLENSOY, *Kütahya ve Yöresi Ağzları*, TDK.Yay. Ankara 1988 s.20

²⁸ Mukim SAĞIR, *Erzincan Yöresi ve Ağzları*, TDK.Yay. Ankara 1995 s.22

ı Ünlüsü: Bölgemiz ağzında çok fazla rastlanmayan bir ünlüdür. ı>u u>ı arası bir ünlü olup bu ünlüde dudaklar çok zayıf olarak yuvarlaklaşmaktadır.

bınarın "bunnarın"(XXXIX-52) bunı "bunu"(L-11)

gıPgurı "kupkuru" (LXVI-23) otız "otuz"(XX-67)

ö Ünlüsü: " ö ile o arasında yarı ince veya yarı kalın bir ünlüdür. Bu ses de o>ö veya ö>o yönündeki değişimin ara merhalesindeki ses durumudur".²⁹

köyde "köyde"(XXXV-11) köşgı "köşgü"(XVII-3)

kóprının "köprünün"(XXXII-223) kóK "köşk"(LXVII-1)

ú Ünlüsü: u ile ü arasında bir ünlüdür. "Sert damağın önünde oluşan u ünlüsü ile damağın arkasında oluşan ü ünlüsü arasındaki orta damak bölgesinde, dil sırtının orta damağın ön kısmına yükselmesi ile elde edilir. Kapalı bir ünlüdür."³⁰ Bölgemiz ağzında nadiren bulunur.

búlut "bulut"(XXXII-191) kúp "küp"(XXXII-232)

kúlí "külü"(LXVII-35) búnar "bunlar" (LXVII-8)

û Ünlüsü: u ile o arasında bulunan yarı geniş ve kalın bir ünlüdür. Araştırma bölgemizde daha çok Kâhta yöresinde kullanılmaktadır.

túzağı "tuzağı" (XXXII-77) bú "bu" (XXXVII-16)

dúz "tuz" (XXXVI-39) úsdaymış "ustaymış" (XXXII-225)

ü° Ünlüsü: ü ile ö arasında bir ünlüdür. Daha çok inceleme sahamızda Kâhta yöresinde kullanılmaktadır.

ü°zım "üzüm" (LII-25)

ü°stü°nde "üstünde" (XXXVI-29)

²⁹ Ahmet BURAN, *age.* s.23

³⁰ Mukim SAĞIR, *age.* s.25

sü^otümü ”sütümü” (XXXVI-37) hü^okümdarı ”hükümdarı” (XXXII-181)

Ó Ünlüsü: o ile u arasında yarı dar veya yarı geniş bir ünlüdür. Kâhta yöresinde kullanılmaktadır. Bu ses daha ziyade o>u değişiminin ara merhalesidir.

són ”son” (XXXII-27)

ból ”bol” (XXXI-9)

óda ”oda” (XXXIV-16)

dógsan ”doksan” (XXXII-19)

gómтанım ”komutanım” (XXXIII-7) çócığa ”çocuğa” (XXXI-11)

Ö Ünlüsü: ü ile ö arasında bulunan bu ünlü ö>ü değişiminin ara merhalesidir. Kâhta yöresinde kendine has bir özellik olarak gözüken bu değişim kurallı değildir. Bu değişimi belli bir düzen dahilinde göstermemiz mümkün değildir.

görmeye ”görmeye” (XXXII-235)

övmе ”övme” (XXXII-29)

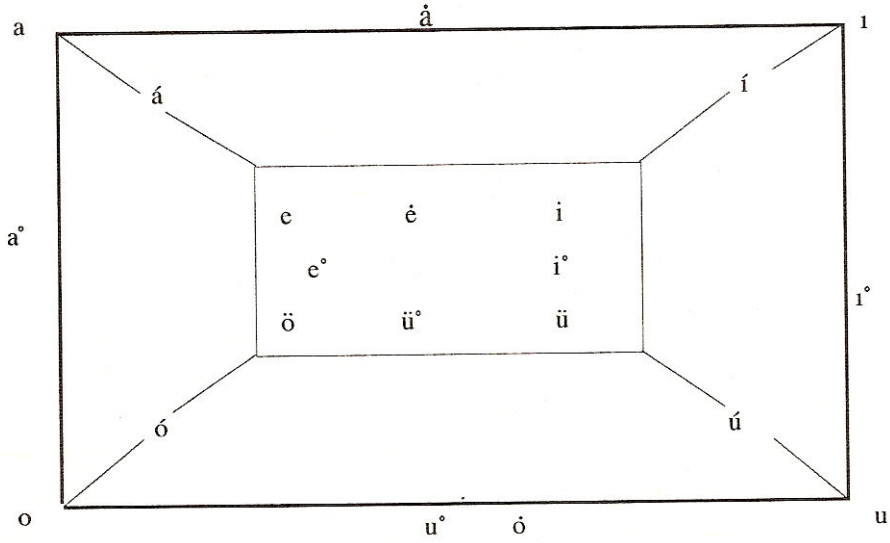
dörT ”dört” (XXXV-13)

böyle ”böyle” (XXXV-3)

görmüşün ”görmüşün” (XXXI-204)

Sonuç olarak Adıyaman-Merkez, Kâhta, Gerger, Samsat yöresinde yazı dilinden aykırılık gösteren on üç ünlü daha vardır. Yazı dilinde bulunan bu sekiz temel ünlüye ilave edilen ve yazı dilindeki ünlülere çeşitli işaretler eklenerek oluşturulan on üç ünlü ile toplam yirmi bir ünlü meydana gelmekte ve bu yirmi bir ünlü ile Adıyaman –Merkez, Kâhta, Gerger, Samsat yöresi ağzını yansıtmak mümkün olacaktır. Aşağıdaki tablo hazırlanırken Ahmet Buran’ın “Keban, Baskil, Ağın Yöresi Ağızları TDK Yay.,Ankara 1997” isimli eserinden faydalanılmıştır.

Ünlüler Tablosu



2. Boğumlanma Sürelerine Göre Ünlüler

Adıyaman-Merkez, Kâhta, Gerger ve Samsat yöresi ağızlarında yazı dilimizdeki a,e,ı,i,o,ö,u,ü gibi temel ünlülerin hepsi kullanılmakla beraber çeşitli fonetik hadiseler sonucu ortaya çıkan diğer ünlüleri boğumlanma yerlerine ve fonetik bazı özelliklerine göre “Yazı Dilimizde Bulunmayan Ünlüler” başlığı altında incelemeye çalıştık.

Bölgemiz ağızındaki ünlüleri boğumlanma süreleri bakımından “*Normal Süreli Ünlüler*”, “*Uzun Ünlüler*”, “*Kısa Ünlüler*” ve “*İkiz Ünlüler*” başlıkları altında inceleyeceğiz.

2.1. Normal Süreli Ünlüler:

Ahmet Buran’ın “Normal söz temposuyla ortalama bir sürede boğumlanan ve duyulur hale gelen ünlülere normal süreli ünlüler denir.”³¹ diye tarif ettiği bu tür ünlüler yazı dilimizde de kullanılan temel ünlülerdir.

³¹ Ahmet BURAN, *age.* s. 25

Bölge ağızlarında görülen normal süreli ünlüleri üç grupta incelememiz mümkündür.

2.1.1. Yazı dili ile ortak olan herhangi bir değişmeye uğramamış normal süreli ünlüler: Bu ünlüler Türkçe'nin genel ses yapısına uygun ünlülerdir.

bereber "beraber" (VII-3)	ğızların "kızların" (VII-18)
arpayı "arpayı" (XII-1)	ğara "kara" (XII-8)
ağşam "akşam" (IX-11)	gözeTlemeğe"gözetlemeğe" (I-2)

2.1.2. Değişik fonetik sebeplerle ortaya çıkan ancak normal boğumlanma sürelerine sahip ünlüler: Bu ünlüler bölge ağızındaki ünlü değişimleri sonucu ortaya çıkan ünlülerdir.

buhçanın "bohçanın" (XV-35)	böyüK "büyük" (XVI-5)
yimegimiz "yemeğimiz" (XV-36)	buçıh "buçuk" (XV-115)

2.1.3. Ödünç kelimelerdeki uzun ünlülerin normal süreli ünlüler haline girmesi: Bölgemiz ağızında yabancı kelimelerdeki bazı uzun ünlüler kısalarak Türkçe'nin söz temposuna uymuşlardır.

vezirim "vezirim" (V-58)	padişahım "padişahım" (V-81)
--------------------------	------------------------------

2.2. Uzun Süreli Ünlüler:

"Boğumlanma süreleri normal ünlülerin boğumlanma sürelerinden daha uzun olan - yahut normal uzunluktaki iki ünlünün boğumlanma süresini içine alan - ünlülere uzun ünlü denmektedir."³² Eski Türkçede görülen uzunluklar günümüzde Türkmen, Halaç, ve Yakut Türkçelerinde görülmektedir. Bu uzunluklar Türkiye Türkçesi ağızlarında da zaman zaman korunmuştur. Zeynep Korkmaz "Özellikle Batı Anadolu Ağızlarında Birincil uzunlukların çokluğuna rastlanmıştır."³³ der. Bölgemiz ağızındaki uzun ünlüler baskılı telaffuzlardan dolayı uzun söylenmiş ünlüler ile çeşitli ses değişimleri nedeniyle meydana gelmiş ünlülerdir. Ancak bölgemiz ağızında asıl

³² Zeynep KORKMAZ, *Nevşehir ve Yöresi Ağızları*, TDK. Yay. Ankara 1994 s.36

³³ Zeynep KORKMAZ, "Batı Anadolu Ağızlarında Asli Vokal Uzunlukları Hakkında", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı*, 1953, Ankara 1988 s.199

uzunluklar ses değişmeleri nedeniyle meydana gelmiştir. Özellikle Adıyaman-Merkez ağzında şimdiki zaman eki “yor”un “o” şekline dönüşmesi uzunluklara neden olmuştur. Gerger ağzında da şimdiki zaman eki “i” şeklinde söylenerek tıpkı merkez ağzındaki gibi uzamalar meydana gelmiştir.

Uzun ünlüleri tarihi dönemlerden beri devam edegelen uzun ünlüler ve çeşitli fonetik olaylardan kaynaklanan uzun ünlüler şeklinde gruplandırabiliriz. Bu konuda Nadir İlhan şu bilgiyi vermiştir:”Dillerin tarihi dönemlerinden beri kullanılagelen ve dil kolları içerisinde de varlığını sürdüren uzunluklardır. Bunların yanında zaman zaman başka dillerden alınan ödünç kelimelerdeki asli uzunluğun korunması şeklinde de görülebilir”³⁴ Yapılan derleme metinlerinde bölgemiz ağzındaki uzun ünlüleri, meydana geliş sebepleri ve durumları bakımından şu başlıklar altında inceleyebiliriz:

2.2.1.Birincil Ünlü Uzunlukları (Asli Uzunluklar):

Herhangi bir ses olayı ile değişmeyen uzunluklara birincil uzunluklar denmektedir. Ahmet Buran, Birincil ünlü uzunlukları konusunda şu yorumu yapmıştır. ”Bir dilin bilinen ilk örneklerinden beri uzun olan ünlüleridir. İlk örnek her zaman ve mutlaka doğru ve aslî şekil olmayabilir. Ancak daha önceki biçimi bilinmediği için ve daha sonra herhangi bir ses olayı ile değişmediği için, ilk örnekten itibaren uzun ünlülü olan şekillere “birincil/ aslî uzun ünlüler” diyoruz.”³⁵

Adıyaman-Merkez, Kahta, Gerger ve Samsat yörelerinde bazı kelimelerin ilk hecelerinde bir uzunluk bulunmaktadır. Bu uzunluklara daha çok isimlerde rastlamaktayız.

nēçeye “ne kadara” (XIV-31) āğ toprağı “ak toprak” (XXI-35)

yūyah “yıkıyalım” (IV-54)

³⁴ Nadir İLHAN, Serdar YAVUZ, ” Karakeçililer ve Karakeçili Ağzında İkincil Uzun Ünlüler”, **Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları**, Elazığ 2006

³⁵ Ahmet BURAN “Çağdaş Türk Yazı Dillerinde ve Türkiye Türkçesi Ağzlarında İkincil Uzun Ünlüler”
http://turkoloji.cu.edu.tr/CAGDAS%20LEHCELERI/ahmer_buran_turk_yazi_dilleri_uzunluklar.pdf
 s 3

Bölgemiz ağızında yabancı kelimelerdeki bazı uzunluklar devam etmektedir. Bunlar kendi dillerinde de uzun ünlü kullanılmaktadır. Türkçeye alınan bu kelimelerdeki uzunluklar korunmaktadır.

cumā “cuma” (XII-17)	ālīm “alim” (II-2)
mādam “madem” (VII-72)	īcab “icab” (XXI-39)
mālumanız “malumunuz” (XXXII-85)	āleyküm “aleyküm” (IV-3)
hāce “hacca” (III-47)	lāzım “lazım” (XXI-13)
pēhemberin “peygamberin” (XXVII-14)	īlan “ilan” (IV-84)
dērb-ı mesel “atasözü” (XXXII-136)	

2.2.2. İkincil Uzun Ünlüler

İkincil uzun ünlüler şu şekilde oluşurlar. Kelime bünyesinde bulunan ünsüz harfin düşmesi sonucu; düşen ünsüz harfin kendisine ait olan boğumlanma süresini kendinden önce ya da sonraki ünlüye bırakması sonucu oluşan uzun ünlüler, kelime bünyesinde bulunan hecenin düşmesi sonucu oluşan uzun ünlüler, ünlüyle biten kelimedenden sonra ünlüyle başlayan kelimenin gelmesi sonucunda ilk kelimenin son ünlüsünün normal boğumlanma süresinden daha uzun bir süre içerisinde telaffuz edilmesi sonucu oluşan uzun ünlüler, olarak ayırabiliriz.

Ahmet Buran bu konuda şunları söylemektedir. “İkincil uzun ünlüler, dillerin bilinen ilk örnekleri itibariyle uzun olmadıkları halde, daha sonraki dönemlerde ünsüz düşmesi, ünsüz erimesi, ünlü birleşmesi ve hece kaynaşması gibi sebeplerle uzamış olan ünlülerdir. Bu ünlüler çoğunlukla ses kayıplarına bağlı olarak ortaya çıkarlar. Bir söz içerisinde, genellikle değişik ve açıklanabilir nedenlerle, kimi sesler kaybolurken, yiten, yok olan sesin veya seslerin boğumlanma süresini geride kalan ünlülerden biri üzerine alır ve böylece diğer ünlülerden daha uzun bir boğumlanma süresine sahip olur.”³⁶

³⁶ Ahmet BURAN “agm” <http://turkoloji.cu.edu.tr/cagdas%20lehceleri/ahmer-buran-turk-yazidilleri-uzunluklar.pdf> s 3

Tonlama ve Vurgu ile Meydana Gelen İkincil Uzunluklar: Vurguyu üzerinde taşıyan heceler Türkçe’de baskılı söylenmektedir. Böyle söylenişler hecedeki ünlünün uzamasına neden olur. Çeşitli kelimelerdeki bu uzunluklar pek tabii olarak eşit değildir. Çünkü bu söylenişler kişiden kişiye değişen konuşmacının şahsi ağız hususiyetlerine dayanan uzamalardır.

Konuşmacının ve konuşmanın durumuyla ilgili olan bu durumun doğurduğu uzunluklara bölgemiz ağızında sıkça rastlamaktayız.

Ünlemlerdeki uzunluklar konuşmaya ve konuşmacıya göre daha vurgulu söylenmektedir.

ōhoo (I-33)	lāpbıdanah (II-86)	hādi “haydi” (II-90)
kēle (II-49)	hādıyın (I-7)	bīi (III-63)

Vurgu ve tonlamaya bağlı uzunlukları konuşmanın akışına uygun olarak görmemiz mümkündür. Söyleniş özelliği olarak anlamı kuvvetlendiren bu uzamalar anlamı kuvvetlendirmek ve manzum parçaları makamlı söylemek için kullanılır.

mēhlem “melhem” (XV-38)	īnilti “inilti” (II-83)
gūrbānım “kurbānım” (I.27)	gīyat “gāyet” (XIV-3)
yūḥa “ince” (XXIII.40)	ēvine “evine”(X-33)
yēr īçer mīrazına geçer “yer içer muradına erer” (III.88)	

Ünsüz Düşmesi ile Meydana Gelen İkincil Uzunluklar: Bölge ağızında kelimedeki ünsüzlerden birinin kayarak düşmesi ve yanındaki ünlüyü uzatması olayına sıkça rastlanmaktadır. Genellikle yan yana bulunan iki ünsüzden biri veya kelimedeki bazı ünsüzler düşmekte ve yanındaki ünlüyü uzatmaktadır.

–y ünsüzünün düşmesiyle

sōle “söyle” (II-58)	hādi “haydi” (II-37)
ūsıfı “yusufu” (XXXII-135)	şēle”şöyle”(X-28)
ēle”öyle”(I-57)	buğdādan”buğdaydan”(XV-112)

k̄onek”köynek”(XLII-126)

k̄efını”keyfini”(XXII-15)

-l ünsüzünün düşmesiyle

gāḥ”kalk”(II-84)

-k ünsüzünün düşmesiyle

ancā”ancak”(XXV-33)

-ğ ünsüzünün düşmesiyle

ōreTmenlerimiz”öğretmenlerimiz”(XXIV-11)

ōlım”oğlum”(XIX-22)

-r ünsüzünün düşmesiyle

sōña”sonra”(I-42)

bī”bir”(II-4)

-f ünsüzünün düşmesiyle

çūTçü”çiftçi”(IV-1)

Hece Kaynaşmasıyla Meydana Gelen İkincil Uzunluklar

Hece kaynaşmasında k, g, ğ, l, n, r, v, y ünsüzleri iç seste ünlüler arasında eriyerek kaybolur. Bu erime sonucunda yan yana gelen ayrı hecelere ait iki ya da daha fazla hece kaynaşabilir. Dolayısıyla hece sayısında azalma meydana gelir.

pīşor “pişiyor” (I-45)

gōr “koyuyor” (IV-68)

kītlerim “kilitler” (XIV-27)

bīlon “biliyorsun” (I-51)

sābisiz “sahipsiz” (XXXV-3)

dīyneyim “dinleyeyim” (IX-58)

gāhvaltı”kahvaltı”(II-85)

Ünlü Karşılışmasıyla Meydana Gelen İkincil Uzunluklar:

Bölge ağzında ünlü ile biten ve yine ünlü ile başlayan iki kelime yan yana geldiğinde aradaki duraklama kalkarak ünlülerden biri etkisini diğer ünlüye yükler.

Böylece diğer ünlünün uzamasına neden olur. Bu ünlüler birleşir ve tek bir ünlü gibi işlev görür. Böylece uzun bir ünlü haline gelir.

nēdeceyim “ne edeceğim” (XIV-4)

nīdem “ne edeyim” (XX-8)

nēdorsa “ne ediyorsa” (VII-14)

2.3. Kısa Sıralı Ünlüler:

Bir kısım fonetik faktörler veya özel konuşma tempolarına bağlı olarak bazı ünlülerin, bir sesin açık ve duyulur bir biçimde boğumlanabilmesi için gerekli olan ortalama süreyi tamamlamadan teşekkül ettikleri görülür.” Kısa ünlüler normal daha az bir sürede içinden boğumlanan ünlülerdir.”³⁷

Vurgusuz Orta Hece Ünlüsünün Kısılması:

Ortada olan açık hecelerde vurgusuzluğun etkisizliği ile ünlüler kısılabilir. Bu kısaltmaların kesin olarak kuralı bulunmamaktadır. n, f, ğ, r, l, y, s gibi ünsüzlerin etkisi ile orta hecede kısalma olur.

perişan “perişan” (XXXV-3) önüne “önüne”(XXXII-192)

İ-mek fiilinin ekleşmemiş biçiminde görülen kısaltmalar:

i-mek fiilinin ekleşmemiş durumlarında “i” sesinin kısaldığı görülmektedir. Bu olay düşmeye doğru giden sesin ara merhalesidir.

uçāğ ĩmiş (XXXII-233) rampa ĩdi (XLIV-11)

bağ ĩdi (XLIV-33) yağ ĩken (XXXII-234)

Türeme Ünlülerde Görülen Kısaltmalar:

Bazı yabancı kelimelerin Türkçe söylenişinde iki ünsüz arasına bir ünlü girmektedir. Derleme bölgemizdeki örnek kelimelerdeki bu ünlüler normal süreli ünlülerden daha kısa bir sürede boğumlanmaktadır.

³⁷ Emin EREN, **Zonguldak-Bartın-Karabük İlleri Ağızları**, TDK. Yay. Ankara 1997 s.23

müsılman”müslüman”(LXIII-49)

gahıramanlığda”kahramanlıkta”(XX-173)

Yabancı Kelimelerdeki Kısaltmalar:

Dilimize yabancı dilerden giren bazı kelimelerde asıl söylenişlere göre kısaltmalar görülebilir. Konuyla ilgili Ahmet Caferoğlu şu bilgileri vermektedir. “Arap ve Fars kelimelerindeki asli olan uzun ünlüler bazı ağızlarda tutunamamış tersine kısaltılmıştır.”³⁸ Bu kısaltmalar bölgemiz ağzında da görölmektedir

hecı (II-42)

pădiřah (VI-1)

padışahım (I-38)

intıgamını (L-15)

mütfağı (XXXII-15)

Ünlü Karşılaşmaları Sonucu Meydana Gelen Kısaltmalar:

Ünlüyle biten kelimelerden sonra, ünlüyle başlayan bir kelime geldiğinde; ilk kelimenin son ünlüsünün kısaltılıp okunması sonucu oluşmaktadır. Ahmet Buran “Bazı kelimelerde ğ, h, v, y gibi harfler düşer. Bu durumda genellikle geniş ünlülerin yanındaki dar ünlüler ve kalın-geniş ünlülerin yanındaki ince-geniş ünlüler kısaltmaktadır.”³⁹ şeklinde ifade etmektedir.

sōũh (XXXII-197)

ně ōlacak (XXXV-19)

sōũt (XXXII-198)

ně ēdcen(XX-154)

ně ēlırsa (XXXII-21)

Bölgemiz ağzında çok fazla olmamakla beraber soru edatı “mı” ekinde de ünlü kısaltması görölmektedir.

ciddi mı (LXIII-36)

³⁸ Ahmet CAFEROĞLU, “Anadolu ve Rumeli Ağızlarında Ünlü Değişmeleri”, **TDAY Belleten**, 1964, s.29

³⁹Ahmet BURAN, **age.** s.28

3. İkiz Ünlüler:

Yalın ya da ekler ile genişletilmiş kelimelerin iç seslerinde ve ünlüler arasında bulunan y,v,ğ,h ünsüzleri eriyip kaybolduklarında bunların iki taraflarında bulunan ve ayrı hecelere ait iken aradaki ünsüzün kaybolması ile yan yana gelmiş olan ünlüler, tek bir nefes baskısı altında birleşerek ikiz ünlüleri oluştururlar.⁴⁰

Bölgemiz ağızlarında eşit yükselen ve alçalan ikiz ünlülerin az da olsa bazı örnekleri bulunmaktadır.

Eşit İkiz Ünlüler:

Her iki ögesindeki ünlü aynı ve boğumlanma süreleri eşit olan ikiz ünlü türüdür. ğ ve n ünsüzünün düşmesiyle oluşmuştur.

deel “değil” (XXI-13)	baa “bana” (XLII-38)
saabın “sahibin” (XLII-41)	deenın (LXIV-15)

Yükselen İkiz Ünlüler:

Bu tür ünlülerde birinci ünlü biraz daha kısa sürelidir. Bu olayda ikinci unsur birinciye göre geniştir.

u_a	:v düşmesiyle	çūāla “çuvala” (XLIII-137)
i_e	:ğ düşmesiyle	dīēr “diğer” (XLIV-43)
i_e	:y düşmesiyle	fīētine “fiyatına” (XLIII-3)
i_a	:y düşmesiyle	sīāh “siyah” (XLIV-42)
u_a	:v düşmesiyle	dūārın “duvarın” (LXII-19)
i_o	:y düşmesiyle	dīōr “diyor” (V.15)
ü_e	:v düşmesiyle	sūērekden “siverekten” (XLII.48)

⁴⁰ Zeynep KORKMAZ, *age*. s.42

Alçalan İkiz Ünlüler:

“İkinci unsur birinci unsuruna göre dar olan ikiz ünlülere alçalan ikiz ünlü denmektedir.”⁴¹ Bölgemiz ağızlarında rastlanan örnekler çok fazla değildir.

o~ u :ğ düşmesiyle sōũh (XV-17)

e~i :ğ düşmesiyle dēĩl (XLIV-32)

4.ÜNLÜ UYUMU

Ünlü uyumu bir kelimedeki ünlülerin kalınlık-incelik, düzlük-yuvarlaklık bakımından birbirine uyması hadisesidir. Bu uyum köklerde olduğu gibi köklere gelen eklerin ünlülerinde de görülmektedir.

Adıyaman-Merkez, Kâhta, Gerger ve Samsat yörelerinde ünlü uyumunun bazı sebeplerden dolayı bozulduğu görülmektedir. Samsat yöresinden toplamış olduğumuz örnek metinlerde ünlü uyumunun diğer bölgelere göre daha çok bozulduğunu görmekteyiz. Bunlara rağmen ünlü uyumuna uymayan yabancı kelimelerin bölgemiz ağızında uyuma girdiğini görmekteyiz.

Ünlü Uyumlarını iki ana grupta ele alacağız:

Kalınlık-İncelik Uyumu

Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu

4.1. Kalınlık-İncelik Uyumu:

Türkçe kelimelerin ilk hecesinde kalın bir ünlü varsa, ondan sonraki hecelerde de yer alan ünlüler kalın, ilk hecesinde ince ünlü varsa ondan sonra gelen ünlülerin de ince olması kuralına kalınlık-incelik uyumu denmektedir.

4. 1.1. Alınma Kelimelerde Kalınlık-İncelik Uyumu

Yöremiz ağızında özellikçe Arapça ve Farsça'dan girmiş birçok kelime mevcuttur. Bu kelimelerin büyük bir bölümü yazı dilinde aslını korumakla beraber Anadolu ağızlarında bu kelimelerin söylenişi Türkçe söylenişe uymuştur. Kuvvetli bir ünlü uyumuna sahip olan dilimiz alınma kelimeler üzerinde de tesirli olmuş ve bu

⁴¹ Zeynep KORKMAZ, *age*, s.43

kelimelerin uyuma girmesine neden olmuştur. Bu uyum dilimizde ilerleyici ve gerileyici ünlü benzeşmesi yoluyla meydana gelir.

İlerleyici Benzeşme Yoluyla:

Sözcük içindeki bir sesin kendisinden sonra gelen sesi değiştirerek kendisine benzetmesine ilerleyici benzeşme denmektedir.

<u>Kalınlaşma</u>	<u>İncelme</u>
ataş “ateş” (XLIX-18)	mesele “mesela” (V-46)
zatan “zaten” (XV-27)	ezen “ezan” (XV-91)
vağdında “vaktinde” (VII-2)	çefdeli “şeftali” (XXI-60)
madam “madem” (VII-72)	tükene “dükkana” (XXII-5)
camının “caminin” (XXII-133)	sileh “silah” (XLVI-52)
zalım “zalim”(XX-52)	
yanı “yani” (LXIV-32)	
otobos “otobüs” (LXV-175)	

Gerileyici Benzeşme Yoluyla:

Sözcük içindeki bir sesin kendisinden önce bulunan bir sesi etkileyerek kendine benzetmesi olayına gerileyici benzeşme denir.

<u>Kalınlaşma</u>	<u>incelme</u>
sāda “seda” (II-58)	gefes “kafes” (VIII-4)
almas “almas” (XLIX-47)	heber “haber” (XXXII-126)
nışanlandım “nişanlandım” (XXIII-4)	tehsi “taksi” (XLII-55)
	mehsül “mahsül” (XLIV-35)
	esgere “askere” (XXV-28)
	tene “tane” (II-68)
	gedife “kadife” (XV-67)
	telebeler“talebeler”(XIX-64)
	rehmetlik“rahmetlik”(XXII-111)
	mehammed “Muhammet” (VII-11)
	hezreti “hazreti”(XXXII-67)

gesetin”kasetin” (XLIII-167)
gedife “kadife” (XV-7)

İlerleyici Gerileyici Benzeşme Yoluyla:

Orta hece ünlüsünün kendisinden önceki ve sonraki ünlünün etkisi altında kalması ya da o heceleri etkisi altına alması olayına denmektedir.

ceneze “cenaze” (XXVIII-5)
ciletin “jilatin” (XII-11)
sermeyem “sermayem” (XXV-32)
ceneze “cenaze” (XXVII-5)
seyehete “seyahate” (V-1)
bereber “beraber” (VII-3)
barabar “beraber” (XXXII-152)
keremet”keramet” (XVIII-8)

4.1.2.İmla Uyumundan Kaçınan Türkçe Kelimelerin Durumu;

“Türkçe oldukları halde uyumdan kaçınan bazı kelimelerle birleşik kelimelerin bölgemiz ağzında uyuma girdiğini görmekteyiz.”⁴²

gardaşmı “kardeşimi” (I-56)
birez “biraz” (IX-13)
āna “anne”(LIX.1)
hānı”hangi” (LXIV-15)

4.1.3.Kalınlık İncelik Uyumunun Bozulması

Kalınlık incelik uyumunun, Samsat yöresinde genel olarak köklerde bozulduğu görülmektedir. Gerger, Kâhta ve Merkez ağzındaki bozulmalar umumiyetle ektedir.

manzere”manzara” (LXVII.49) terafa “tarafa”(LXVII.64)
heyvanlar “hayvanlar” (LXVII.61) geysıya”kaysıya” (LXVI.16)

⁴² Ahmet Buran, **age**.s 32

heyatım “hayatım”(63 35) (LXV.37)
hastedır”hastadır” (LXV.20)

Adıyaman-Merkez ağzında eklerde daha çok kalınlaşma görülmektedir. Ancak bu kalınlaşmayı belirli bir kurala bağlamak mümkün değildir.

seni “seni” (I-16)	demış”demiş” (I-17)
evlenırler”evlenirler” (I-58)	endırecehsın”indireceksin” (II-73)
evının”evinin” (II-66)	köyın “köyün” (IV-71)

4.1.4.Kalınlık-İncelik Uyumunun Eklerde Bozulması

4.1.4.1..Şimdiki Zaman Ekinde:

Şimdiki zaman eki Adıyaman-Merkez ağzında, Kahta ağzında “o” eki ile Gerger ağzında “-yor”, “-i” şeklinde Samsat, Kahta ağzında –yo, -yor şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

Şimdiki zaman eki bölge ağzında ince sıradan kelimelere geldiğinde uyumu bozmaktadır.

-o-	dēnor “deniyor” (I-26)
	bīlmom “bilmiyorum” (VII-10)
	gīdolar “gidiyorlar” (VII-32)
	sōlor “söylüyor” (IX-49)
-yo-	gidīyoḥ”gidiyoruz” (XXVII.12)
	serīyoḥ”seriyoruz” (XXVII.4)
	dīyo “diyor” (XXX.19)
-yor-	yiyoḥ “yiyor” (XXXVI.17)
	yapmıyorsın “yapmıyorsun” (XXXV.9)
	uzaklaşiyoruz “uzaklaşıyoruz”(XXXIV.19)

- i- bilm̄iyım”bilmiyorum (XLII.2)
 galiȳi “kalyor” (XLII.31)
 aliȳi “alyor”(XLIII.4)
 aparȳdim “götürüyordum”(XLIII.29)

4.1.4.2.Geniş Zaman Ekinde:

Geniş zaman eki bölgemiz ağızında genelde uyuma uygun halde kullanılmakla beraber uyumun bozulduğu haller de gözlenmektedir. Bölge ağızında dar-yuvarlak ünlüler, düz-dar ünlü haline gelmektedir.

- gezdırır (XII-1) yaparık (XXVI-19) yapmez (XXVI-18)
 açarık (XXVI-32) atarık (XXXIX-15) yapır (LXVII-114)
 goyerlerdı(LXVII.115) götırır(XVI-34)

4.1.4.3.Görülen Geçmiş Zaman Ekinde:

Bölgemiz ağızında bazı örneklerde görülen geçmiş zaman ekinin uyuma tabi olmadığını görmekteyiz. Daha ziyade ince ünlü ile başlayan kelimelere kalın ünlülü eklerin ulanması Adıyaman–Merkez ağızında görülmektedir. Fakat uyumu bozarak kalın ünlülü kelimelere ince ünlülü eklerin eklendiği de Gerger ağızında görülmektedir. Aynı zamanda yuvarlak dar ünlüler düz-dar ünlü biçimine de özellikle Gerger ağızında “dı” ekinin kalın hecelere ince olarak eklenir..

- gördın (V-81) sepellerdı (XII-18) gidiyordık (XLV-4)
 getırırlerdı (XII-17) yapardık (XLV-2)
 döndı (XXXIV-9) gelirdı (LXVIII-1)

4.1.4.4. Duyulan Geçmiş Zaman Ekinde:

Bölgemiz ağızında öğrenilen geçmiş zaman ekinin genelde uyuma uyduğu görülse de ince sıradan kelimelerin bazı örneklerde kalın ünlülü ekin geldiği gözlenmektedir.

- ölecehmış (IV-63) düyünımmış (XIV-56)
 kesmişler (IV-63) gelmiş (XI-1)

davetlemiş (III-14)	küsmüşüm (X-50)
demiş (I-17)	senmissin (XVIII-28)

4.1.4.5. Gelecek Zaman Ekinde:

Gelecek zaman ekinin bölge ağzında genelde uyuma uyduğu görülse de merkez ağzında I. şahıslarda uyum bozulmaktadır. Çünkü kalın sıradan kelimelere ek ince sıradan şahıs ekiyle eklenmektedir. Bunun dışında uyuma uymayan bazı örnek metinlerde görülmektedir.

gonuşacim (II-24)	gaynıyāceK (XLIII-56)
asaciḥ (VI-45)	gavışeceK (XLVI-19)
vuraceksın (XIX-2)	vuraceğız (XLIX-3)
yapacek (LVI-48)	olacek(LVI-48)

4.1.4.6. Şart Ekinde:

Şart eki, genelde bölgemiz ağzında uyuma uyar.

yaparsa (XLVI-11)	gelirse (L-3)
olıyōsa (XLVI-20)	olsa (LVII-42)

4.1.4.7. İstek Ekinde :

İstek eki, uyuma uymakla beraber I. şahıslarda uyumun bozulduğu görülmektedir.

yapek (XXVI-12)	gurtılīm (IX-51)	gōresın (X-34)
bahīm (IV-20)	arayīm (X-3)	varasın (X-33)
çihīm (II-16)	gidēḥ (X-27)	

4.1.4.8. Emir Ekinde:

Emir kipi bölgemiz ağzında genel olarak uyuma uyar. Ancak birkaç örnekte uyumsuzluk görülür.

götürin (XVI-12)	görmesın (XVI-12)	götür (XI-10)
------------------	-------------------	---------------

4.1.4.9.Şahıs Eklerinde:

Bölgemiz ağızında şahıs eklerinin bazen kalın ünlülü kelimelere ince; ince ünlülü kelimelere kalın ünlülü şahıs eklerinin ulandığı görülmektedir.

yapıyorler “ yapıyorlar” (XVII-53) tıttık”tuttuk” (XXXIX-24)
goyuyorik”koyuyoruz” (XXXIX-16) atarik”atarız” (XXXIX-15)
gidiyoler”gidiyorlar”(LXVII-49)

II. çoğul ve I. şahsın Genel Türkçeden farklılaştığı durumlar var.

nerdesız”nerdesiniz” (L-19) alasız”alasıınız” (L-17)
yemişsen”yemişsin” (L-13) yaparık”yaparız”(XXXIX-15)
atarik “atarız”(XXXIX.15)

4.1.4.10.Olumsuzluk Ekinde:

Yazı dilinde görülen şimdiki zaman ekinden önce geniş ünlülerin daralması olayı olumsuzluk ekinde de görülmektedir. Bu daralma bölgemiz ağızında da görülmektedir.

veremiyorsın (LVI-53) eşidmiyor (XXVIII-15)

Bölge ağızında geniş zamanın olumsuz şekli de bazı örneklerde uyuma uymaz.

yapmez (XXVI.16)

bahme (LXVII.246) örneğinde olduğu gibi emir kipinin olumsuzunda da uyuma aykırılık görünür.

4.1.4.11.Fiil Yapım Eklerinde:

-dır / -dir ekinde:

öldırdın (IV-102) endirecehsın (II-73)

evlendirmezsen (LVI-49)

-ın / -in ekinde:

bölünıyor (LVI-30)

örtündım (III-71)

-ıl / -il ekinde:

dövıldı (XIV-7)

kesılsın (IX-60)

serıldı (XLVIII-51)

çevrılır (LVII-27)

4.1.4.12.İsim Yapım Eklerinde:

+lı / +li/+lu/+lü

İsimden isim yapan bu ekin, bölgemiz ağzında ince sıradan kelimelere ulanırken kalınlaştığı gözlenmektedir. Bu ek bölge ağzında genellikle daralmaktadır.

beneKlı (XXXII-209)

pendırlı (XV-67)

guvveTlı (XX-161)

emeklı (XLII-53)

köylı (XLIII-2)

nışanlım (XXXII-71)

+gil

Aile bildiren bu ekin, daha çok bölgemiz ağzında kalın sıradan kelimelere ulandığında incelendiği gözlenmektedir.

annemgil (LXII-2)

ağagil (XXXIII-163)

gaynanamgile (LVI-63)

paşagil (LXIII-2)

babasıgile (LII-55)

celalgili (XXI-6)

babamgile (XXVIII-10)

+lık /+lik /+luk/ +lük

Bu ek bölgemizde ince sıradan kelimelere eklendiğinde kalınlaşır ve uyumu bozar. Daha ziyade dar şekliyle kullanılır.

değirmencılıhden (V-41)

emeKlılıKden (XLII-54)

sürmedenlığıını (VIII-34)

hesdelığı (XXX-19)

günlık (XLII-13)

+cı/+ci/+cu/+cü

Bu ek de bahsettiğimiz diğer ekler gibi ince sıradan kelimelere kalın olarak eklenir.

lobetcı (XX-99)

sünnetcıyı (LXVIII-45)

+ıncı/+ıncı/+uncu/+üncü

Bazı örneklerde –ıncı eki ince sıradan kelimelere kalın halde eklenir.
beşinci (XII-117)

+ki

Bu ek Standart Türkiye Türkçesi'nde olduğu gibi uyuma uymaz.

zamanki (XXXIV-10) halbiki (LXI-6)
oğlanınki (XXVIII-14) adamınkini (XV-30)
goynındaki (XX-76) yuharki (V-25)
madamki (XXXII-179)

-layın/ -leyin

Bu ek kalın sıradan kelimelere ulandığında uyuma girmez.
sabahleyin (LXVII-221)

4.1.4.13.İle Edatının Ekleşmiş Biçimlerinde:

İle edatı bölgemiz ağzında +ınan / +inen, +nan / +nen, den ile, -la / -le şeklinde kullanılmaktadır. Bu eklerden ile ekleşerek bazen uyum dışı kalmaktadır.

gavlıyle (XXVII-14) sabahle (LXVII-229)
eyağla “ayakla”(LXVII -222)

4.1.4.14. Sıfat–Fiillerde:

-dık / -dik eki:

gördüğü (VII-30) geldiğimiz (XLII-13)

4.1.4.15. Zarf – Fiillerde:

-ken

yaparken (XXXI-7) yudumlarken (XX-108)
gonuşmadayken (IV-56) çıharken (VIII-16)

-ıp

küşıp (IV-97) geyinıp (II-74) edıp (XIX-34)

-dığında -diğinde

dövdüğünden (III-26) söledüğünden (XVIII-48)
geldiğinde (XIX-74)

4.1.4.16.İsim – Fiillerde:

çalışmak (XXVII-27) su tökmeye (VI-32)

4.1.4.17.İmek Fiilinde:

Bölgemiz ağzında imek fiili tam olarak ekleşmemiştir. Ancak ünlüsü kısalmıştır.

rampa ğdi (XLIV-11)

bağ ğdi (XLIV-33)

nasıl ğmiş (XXXII-41)

yuúúf ğmiş (XXXII-121)

orda ğmiş (XXXII-166)

4.1.4.18.İnceltici Ünsüzün Etkisiyle:

“l, y, r, s, ş, c, ç, z, n gibi bazı ünsüzler zaman zaman ünlüler üzerinde inceltici bir rol oynar. Bu seslerin inceltici tesirine Mukim Sağır da şu sözleriyle değinmiştir:“Asıl diş ve diş –eti ünsüzleri “c, l, n, r, s, ş ile dudak ünsüzü “m” ve akıcı-sızıcı “y” ünsüzleri yanlarında bulunan kalın ünlüleri inceltirler.”⁴³

birez (IX-13)

telebeler (XIX-14)

eyah (LXVII-195)

goley (XXVI-26)

hesen (IX-58)

heyir (LXVII-196)

hemza (XXXII-4)

hali (XLVII-11)

şelvar (LXVII-95)

engere’ya (XXXIX-38)

erazi (LXVI-15)

hasilatımız(XXVI-24)

ceneze (XXVIII-5)

morel (XXIX-16)

eyvadan (LI-1)

cenevar (XXXII-117)

pera (LXVII-195)

mezerliğe(XLIII-64)

piçahla (XXXIX-25)

eraba (LXVII-201)

gelebalıhdı(XLVIII-3)

esğere (XXV-28)

⁴³ Mukim SAĞIR, *age.* s.49

4.1.4.19.Ön Seste –y Ünsüzünün Düşmesiyle:

Ön seste bulunan –y ünsüzü bazı kelimelerde düşer. Bu düşme sırasında –y ünsüzü etkisini geride kalan ünlüye bırakır. Bu ünlü incelik ve uzar.

üzmesini “yüzmesini” (LX-7) üsüfı “yusuflu” (XXXIV-123)

4.1.4.20.Kalınlaştırıcı Ünsüzlerin Etkisiyle:

Kalınlaşma da bölgemiz ağızında görülür.“k, d, ğ ve g gibi ünsüzler bölge ağızlarında kalınlaşmaya neden olur.”⁴⁴

kóşgúnde (LXV-1) kóprını (XXXII-222)
kúlı (XV-7) kóyde (XXXV-12)
padışahım (I-38) sāda (II-58)

4.1.1.21.Kalınlık İncelik Uyumunun İsim Hâl Eklerinde Bozulması:

Belirtme Hâl Eki: Belirtme hal eki bölgemiz ağızında ince sıradan kelimelere geldiğinde kalın olarak gelmektedir. Bu durum da kalınlık-incelik uyumunu bozmaktadır.

örtmeyi (LII-16) ellerını (VI-38)
yükünü (LII-93) günü (II-90)
belını (LV-17) örtısını (XV-37)
gelını (LII-51) benı (VI-43)
senı (I-16) külını (XV-15)
süngül (XII-4) möhrımı (XIX-23)
nefesını (XLI-7) derecesını (LXIV-14)
kösgını (LXV-40) gözımı (XV-15)

Yönelme Hâl Eki: Bölgemiz ağızında umumiyetle uyuma uymakla beraber uyum dışında kaldığında; kalın ünlülü kelimelere ince olarak eklenip uyumu bozar. Yönelme eki bölgemiz ağızında kalın ünlülerle kurulan iyelik eklerinden sonra ince olarak eklenmektedir. Bu olay da ünlü uyumuna aykırılık göstermektedir.

óynıye (XLIII-144) öbırıne (III-35) terefa (LXVII-79)

⁴⁴ Mukim SAĞIR, *age.* s.49

elne (XL-10) evimize (II-86) bereja (XL-16)
gendısına (XLIII-158) önine (IX-21)

Ayrılma Hâl Eki: Bölgemiz ağızında ayrılma eki daha ziyade kalın olarak kullanılan ve uyumu bozan iyelik eklerinden sonra ince olarak kullanılır. Aslında bu bozukluk ayrılma ekinden değil iyelik ekinden kaynaklanmaktadır.

gelbinden (IX-16) elimizden (XXIV-17)
mereşdan(LXVII-230) terefdan (LXVII-69) emrinden (I-26)

Bulunma Hâl Eki: Özellikle Samsat bölgesinde görülen ünlü uyumsuzluğu bulunma hal ekinde de birkaç örnekte rastlanmaktadır.

heyatımda (LXVII-157) kövımızde (LXII-67)
háfteda (XXXIX-12)

Tamlama Eki: Tamlama eki ince sıradan kelimelere kalın olarak gelir.

gelinin (XL-10) benim (XLVIII-11) körpının(V-1)
köyün (IV-71) hastenin (XII-4) senin (III-75)
evımın (II-37)

4.1.4.22.Soru Ekinde: Bazen soru eki mı / mi eki ince sıradan kelimelere eklendiğinde kalın olduğu görülmektedir. Ancak bu ekin yazı dilindeki gibi kullanımları da mevcuttur.

yer mı? (IV-65) sever mı? (IX-2) değil miydin?(VI-47)
demediğ mı? (VII-47) ciddi mĩ (LXIII-36)

4.1.4.23.İyelik Eklerinde: İyelik ekleri bölgemiz ağızında genel olarak ince sıradan kelimelerden sonra kalın bir şekilde gelir.

gözım (XVI-12) köyimize (XXI-11)
penceremiz (XXII-77) gözımı (XXV-15)
möhürımı (XIX-23) elimizden (XXV-20)
temelını (XXXII-17) geçımız (L-1)
elne (XL-10) nefesını (XLIII-7)
derecesını (LXIV-14) köşgını (LXVII-44)
genşlerım (XXI-8) kellesını (XX-155)
ömrı (XXXII-18) gendısına (XLIII-158)

4.1.5. Uyum Değişmesi:

Kalınlık –incelik uyumunun aykırılışmasında önemli bir husus da köklerde ve köklerin eklerle genişlemesi sonucu meydana gelen gövdelerde oluşan aykırılışmadır. y, r, s, ş, ç, r, z ünsüzlerinin inceltici etkisi k, d, ğ, g ünsüzlerinin kalınlaştırıcı etkisi ile kelime kök ve gövdelerinde Türkçe oldukları halde tıpkı yabancı kelimeler gibi uyum bozukluğu meydana gelmektedir.

Samsat yöresinde kalınlık-incelik uyumunun daha çok incelme yönünde bozulduğu, Kâhta ve Merkez ağzında ise umumiyetle kalınlaşma yönünde bozulduğunu söyleyebiliriz. Ancak şunu da belirtmeliyiz ki bu değişmeler her zaman aynı değildir. Bu nedenle de bir kurala bağlamamız mümkün olmaz.

teze (XLVIII-3) hesen (IX-58)
 rehed (XXXII-102) heber(XXXII-126)
 tehşi(XLII-55) sandalyası(XIX-11)
 çiyriğ(XIV-47)

5.Düzlük Yuvarlaklık Uyumu:

Türkçede bir kelimenin ilk hecesinde düz ünlü varsa, ondan sonra gelen hecelerdeki ünlüleri de düz olur. Kelimenin ilk hecesinde yuvarlak bir ünlü varsa ondan sonra gelen hecelerdeki ünlüler ya geniş-düz ya da dar-yuvarlak olur.

Bölgemiz ağızlarında düzlük-yuvarlaklık uyumu geniş yer tutmaz.Yazı dilinde bu uyuma aykırı olan ekler Adıyaman-Merkez, Kâhta, Gerger ve Samsat ağzında da uyumsuzdur. Ancak özellikle “a” dan sonra gelen bir dudak ünsüzü (b, v, m, f) bulunduran kelimelerde yazı dilimizde u gelmektedir. (yağmur,davul) bölgemiz ağzında ise “ı”, “i” gelmektedir.

gabıl (LXIV-32) havlı (I-48) yımırta (XLIII-48)
 havızın (IX-51) davılna (XLVII-1)

5.1.Düzlük-Yuvarlaklık Uyumunun Bozulması:

Adıyaman-Merkez, Kâhta, Gerger ve Samsat ağızlarında düzlük-yuvarlaklık uyumu sağlam değildir. Yuvarlak ünlülerden sonra düz; düz ünlüden sonra da yuvarlak ünlüler gelebilmektedir.

kötü (XX-59) ulı (XIX-135)

möhürümü (XVIII-21)

sanduĥ (XLV-10)

5.1.1.Düzlük-Yuvarlaklık Uyumunun Köklerde Bozulması:

Bölgemiz ağızında kelime köklerinde de düzlük-yuvarlaklık uyumunun bozulduğu görülür.

tendúru (LX-9)	küçük (LX-12)	duhdıra (LXII-10)
guru (LXII-47)	nohut (LXII-52)	domatis (LXII-52)
düyün ((LXII-25)	tuvih (LXII-3)	böyime ((LXII-1)
odın (III-12)	turki (LXII-63)	müslım (LVI.31)
loggım (XLVII-10)	sanduh(XLVII-11)	böyig (XLV-6)
gurşın (XLVI-57)	hökımat(XLVI-46)	buçih (XLII-10)
dorĥı (XLIV-50)	çubih(XLIII-78)	öbır (XLIII-129)
suçih (XXVII-7)	kötü (XX-59)	oĥıl (XX-127)
çuĥır (XX-13)	goĥı (LXIII-44)	göksıne (XXXII-133)
tombıl (X-8)	ulı (XX-143)	yorgın (III-17)
savuh (XLIII-48)	hökmıne (XV-62)	

5.1.2.Düzlük-Yuvarlaklık Uyumunun Eklerde Bozulması:

5.1.2.1.Şimdiki Zaman Ekinde:

Adıyaman-Merkez ağızında ve Kahta ağızında kullanılan şimdiki zaman eki olarak kullanılan “o” Samsat ağızında şimdiki zaman eki olarak yazı dilimizle uygunluk gösteren –yor, -yo eki düzlük-yuvarlaklık uyumuna uymaz. Aynı zamanda Gerger ağızının bir kısmında şimdiki zaman eki olarak kullanılan –i eki ise uyuma uygunluk göstermektedir. Ancak bu ek düz ünlülere geldiği zaman uygunluk belirtir. Bunun dışındaki hallerde uyumu bozmaktadır.

getirmiyor (XLIV-8)	d̄iyolardı (XLIII-60)
yimiyorum (XLIII-187)	yediremiyor (XLVI-13)
görüşiyor (LVI-54)	ḡelolarmış (VII-3)
b̄ılmom (VII-10)	olmıyō (XIX-2)

ver̄iyodu (XX-15)	gelmīysin (LII-6)
d̄iyi (XLIII-63)	olīydi (LII-30)
doyırı̄yim (LII-94)	goyı̄ydi (XLIII-74)

5.1.2.2.Geniş Zaman Ekinde:

Bölgemiz ağzında geniş zaman eki daha çok düzleşme temayülü gösterir.

öldrır (II-53)	götürılır (LVII-38)
götürırım (LXII-32)	dökılır (XLIV-56)
vurır (XLVII-32)	öldrırım (LVIII-4)
olır (VI-38)	götürılır (LVII-38)
doldırırım (LXII-8)	

5.1.2.3.Görülen Geçmiş Zaman Ekinde:

Bu ek bölgemiz ağzında daha ziyade düzleşme temayülü gösterir.

düşdı (LXVII-181)	aldı (LXVII-164)
buldı (XLIII-49)	sahdım (LXVII-64)
hoşdı (XLII-112)	götürdiler (XLII-7)
vurdım (XLIII-68)	aldıh (XLVII-1)

Ancak bölgemiz ağzında çok nadir de olsa yuvarlaklaşma da görülmektedir.

verduh (XLIII-158)	anlatduh (XLIII-167)	etduh (XLIII-147)
--------------------	----------------------	-------------------

5.1.2.4. Duyulan Geçmiş Zaman Ekinde:

Bölgemiz ağzında öğrenilen geçmiş zaman ekinin yuvarlak şekilleri düzleşmiştir.

öldrımış (XLVI-3)	durımış (XLVI-50)
gömüş (XLV-34)	vurımış (XLVI-53)
olmış (II-5)	yohımış (III-1)
götürmüş (LXV-2)	böyügmüş (IX-13)
otürmüşlar (I-14)	götürmüşler(IV-106)

5.1.2.5.Emir Kipinde:

Emir kipinde bölgemiz ağzında düzleşme görülür.

götür (LXVII-212)	otır (LV-34)
ohısın ((XLIX-37)	buyır ((II-34)
durın (VI-26)	götürün (XLIII-131)
dutın (XLIX-72)	

5.2.6.Bildirme Kipinde:

Bölgemiz ağzında bildirme eki düzleşerek uyumu bozar.

odır (XLIX-8)	budır (XLV-I)
düzlühdır (XLIV-15)	üzımdır (XLIV-25)
doğrıdır (XLIII-80)	

5.1.2.7.Şahıs Eklerinde:

Şahıs eklerinde bölgemiz ağzında umumiyetle bir düzleşme vardır.

mutlıyıh (LXV-16)	gurılsın (VI-40)
doğrıldısın (LV-17)	götürün (XLIII-131)
öldırırım (LVIII-4)	durın (VI-26)

5.1.2.8.Soru Ekinde:

mı soru eki bölgenin genel durumuna uygun olarak düzleşme temayülü gösterir.

çoğ mı? (XXII-14)	gelmiyor mısın? (XLIV-8)
vurdu mı? (XXXII-190)	düz mü? (XXXV-14)
olır mı? (IV-8)	

5.1.2.9. Fiil Yapım Eklerinde:**-ın / -in**

Yuvarlak sıradan hecelere düz şekliyle gelmektedir.

görünıyor (XLVI-56)	bölinıyor (LVI-30)	örtündüm(III-71)
---------------------	--------------------	------------------

-ıl / -il

Yuvarlak ünlülerden sonra düz şekliyle kullanılır.

boğıldığı (LV-9)	götürılır (LVII-39)	dökılır (XLIV-56)
doğrıldısın (LV-17)	gurılsın (V-69)	bozılmaz (V-81)

gavrılıyor (LVII-21) dövıldı (XIV-7)

-dır / -dir

Bölgemiz ağzında daha ziyade düz şekilleri kullanılır

öldürmüş (XLVI-4) güdürdiğ (LII-25)

öldürdiler (L-11) doldurdım (XLIII-123)

öldürürüm (LVIII-6) doldürürüm (LXIII-10)

öldürdüğüm (II-59)

5.1.2.10. İsim Yapım Ekleri

+lık/+lik /+luk/+lük

Yuvarlak sıradan hecelere düz şekliyle eklenmektedir.

yohlığdan(LIII-1) memurlığ (VI-57)

kötülüğ(LVI-48) zorlığ (LXII.42)

doğrılığ (LIX-45) düzlığdı (XLII-13)

günlük (XLII-13) unlığ (XIV-39)

+ıncı / +inci/+uncu/+üncü

Bu ek bölgemiz ağzında çoğunlukla yuvarlak hecelerden sonra düz şekilde ulanmaktadır.

doggızıncı (XX-68)

+sız/+süz/+suz/+süz

Bu ek daha ziyade düz şekilde ulanmaktadır.

susuz (LIII-48)

+cı/+ci/+cu/+cü

öyüncüler (XXXII-44)

+lı/+li/+lu/+lü

köylüler (XLVI.31)

5.1.2.11.Düzlük Yuvarlaklık Uyumunun İsim Hal Eklerinde Bozulması:

Belirtme Hal Eki: Belirtme hal eki de bölgemiz ağzında yaygınlaşan düzleşmenin etkisindedir. Bu ek yuvarlak ünlülerden sonra düz şekilde kullanılır.

günü	(II-90)	yükünü	(LII-93)
seni	(I-16)	mektubı	(XLIII-33)
onı	(I-24)	temelini	(XXXII-17)
gözü	(LXVII-15)	yolu	(II-40)
köyü	(LXV-32)	gücünü	(LXVII-2)
bunu	(XLIII-185)		

5.1.2.12.Tamlama Ekinde: Tamlama eki bölgemiz ağzında daha çok düz şekilde kullanılmaktadır.

yolun	(L-76)	köyün	(IV-64)
onun	(XLVI-39)	örtünün	(XLIII-182)
közün	(XLIII-98)	köyünün	(XXXII-100)
doğunun	(XXXV-2)	bunun	(LXVII-21)
mektubun	(LXIII-18)	suyun	(LVI-15)

5.1.2.13.İyelik Eklerinde: İyelik ekleri umumiyetle yuvarlak heceli kelimelere düz şekilde eklenmektedir.

gulu	(II-1)	göksüne	(XXXII-133)
möhrümü	(XIX-23)	durumu	(LVII-18)
ömrü	(XXXII-18)	gönlüm	(IV-27)
suçun	(III-75)	torumun	(XXX-1)
hökmüne	(XV-62)	tüyünü	(VIII-20)
yavrın	(XX-31)	gözüne	(LII-12)
uyhumuz	(LII-19)	suyunu	(XLVI-1)

5.1.2.14.Sıfat Fiillerde:**-dık / -dik**

otırdığı (XLIII-94) gördüğün (VIII-23)
öldürdüğüm (II.59)

5.1.2.15.Zarf Fiillerde:**-ınca / -ince**

olınca (LXIII-34) doyuncana (III-14)

-dığında / -diğinde

dondığınan (XX-40) gördüğünden (VII-50)
vurduğında (III-21) dövdüğünden (III-27)

-ıp / -ip

götürüp (XIV-15) küsüp (IV-97)
tutup (XLIX-43)

6.Ünlü Değişmeleri**6.1.Kalın Ünlülerin İncelmesi:**

Bölgemiz ağızlarında kullanılmakta olan ünlüler çeşitli fonetik nedenlerle birbirinin yerine geçmektedir. Bu değişmeleri değişim kurallarına bağlayarak şöyle açıklayabiliriz:

a > e

Bölgemiz ağzında umumiyetle Samsat yöresinde böyle bir inceleme gözlemekteyiz. Kalın ünlülerin incelmesi ve a'nın e'ye dönüşmesi ile ilgili olarak Mukim Sağır da çalışmasında "Asıl diş ve diş-eti ünsüzleri "c, ç, l, n, r, s, ş" ile dudak ünsüzü "m" ve akıcı "y" ünsüzleri yanlarında bulunan kalın ünlüleri inceltir."⁴⁵ demektedir.

rehed "rahat"(XXXII-102)

muḥemmed"muhammet" (VII-11)

⁴⁵Mukim SAĞIR, age. s.49

hereket “haraket” (XIX-18)	seyehete”seyahat” (V-1)
hesteliğinen “hastalığıyla” (XX-7)	mesele”mesela” (V-46)
ciletin “jilatin” (XII-11)	bereber”beraber” (VII-3)
mehsus “mahsus”(XIV-27)	gelbından”kalbinden” (IX-16)
heyıflı “hayıflı” (XIV-47)	hásıra”hasıra”(1-1)
geğvesinden”kahvesinden”(VIII-9)	hámam”hamam”(I-37)
ezen “ezan” (XV-91)	gefes”kafes” (VIII-4)
mezerı “mezarı” (II-56)	zeman “zaman” (II-4)
birez “biraz” (IX-13)	mehlede”mahallede” (XV-2)
heci”hacı” (XXXIV-131)	morel”moral” (XXIX-161)
geysıdan”kaysıdan” (LXIV-1)	şefdelı”şefdali”(XXI-60)
effinden”affından” (XLVI-52)	edena”adana” (LXVII.119)
erğasında”arkasında”(LXVII-4)	şelvarı”şalvarı” (LXVII-95)
tehtenin (XLIV.45)	peramı “paramı” (LXVIII.133)
mezerlige (XLIII.64)	eyakkabılarla (LXV.124) (LXVII.138)
çoben “çoban” (XXXVI-43)	berajın”barajın” (XXX-4)
hemza (XXXII.44)	şerti “şartı” (XXXV-7)
cenavar “canavar” (XXXII-117)	eyvadan”ayvadan” (LI-1)
goley “kolay”(XXVI-26)	teze “taze” (XLVIII-4)
ehlaksızlığ “ahlaksızlık” (XXXII-178)	hesen “hasan” (IX.58)
gelaası “kalesi” (LV.3)	eyran “ayran” (LXVII-106)
áyını”ayını”(I-47)	áhmeT”ahmet”(II-44)

Bölgemiz ağızında h ve g seslerini bulunduran kelimelerin bu seslere yakın kalın ünlüleri incelediği görülür.

hemza (XXXII-44)	geysıdan”kaysıdan” (LXIV-1)
hesen “hasan” (IX.58)	

ı > i

Bölgemiz ağızında fazla olmamakla beraber ı'nı i'ye dönüşmesi olayına da rastlanmaktadır. Ahmet Caferoğlu bu konuda “Bazı Anadolu ağızları başta Rize,

Trabzon ve kısmen doğu illeri ağızları –ı sesinden hoşlanmaz. Onu düzgünce bir halde –i ile karşılarlar. Söyleyiş organlarının yapısına bağlı kalan bu olay, yer yer çevresindeki ünsüzlerin etkisi ile de olmaktadır”.⁴⁶ demektedir. Bölgemiz ağızında ortada sonda başta ı>i değişimi görülür. Ancak bu değişimi bir kurala bağlamamız mümkün değildir.

piçahla “bıçakla” (XL-26)	çahmahlide “çakmalıda”(XLIII-73)
golini ”kolunu” (LIV-18)	hasilatımız”hasılatımız” (XXVI-24)
saticam (LXLIII-121)	hali”halı”(XLVII-11)
türebzonliydi (XLIII-166)	isparta (XXXIII-1)
avliye (XLIII-165)	çiyrig (XIV-47)
topluyordik (XLV-4)	

a > â

Bölgemiz ağızında çok fazla örneği olmayan bir değişimdir.
cumârtesiiden (XLII-13)

u > ü

ūsıfı (XXXII-135)

6.2.İnce Ünlülerin Kalınlaşması

Bölgemiz ağızında kalınlaşma önemli bir yer tutmaktadır. Genel olarak eklerde kalınlaşma olur. Mukim Sağır da ünlü kalınlaşmasını çeşitli sebeplere bağlamaktadır. Eserinde bu sebepleri şöyle ifade eder:“İnce ünlülerin kalınlaşması olayında; benzeştirmelerin, dudak ünsüzlerinin, inceleşmeyi engelleyen ünsüzlerin; diş-diş eti, gırtlak ve damak ünsüzleri arasındaki ünlü-ünsüz ilişkilerinin önemli rolü bulunmaktadır.”⁴⁷

e > a

Adıyaman-Merkez, Kâhta, Gerger ve Samsat ağızında en çok karşımıza çıkan kalınlaşma örneğidir.

sahdalyası (XIX-11)	degirmanı (XXXIII-6)
---------------------	----------------------

⁴⁶ Ahmet CAFEROĞLU, *agm*, s.12

⁴⁷Mukim SAĞIR, *age*. s.53

madam (VII-72)	barabar (XXXII-52)
kala (IV-93)	zatan (XV-27)
sada (II-58)	çekatı (XX-19)
ataş (XLIX.18)	almaslar (XLIX-47)
cavahirde (XLIX-47)	

i > ı

Araştırma bölgemizde oldukça fazla görülen ünlü değişmelerinden birisidir. Bu değişmeler genellikle diş-dudak ünsüzlerinin ve ħ gırtlak ünsüzünün etkisiyle olmaktadır.

yedı (XXIV-1)	mısfır (I-4)
camının (XX-143)	padışahın (VII-44)
fehri (XXXII-46)	zalım (XX-71)
fegır (II-11)	demır (XIX-54)
nışanlandım (XXIII-4)	hadıyın (I-7)
ıbrıĝı (I-47)	yanı (LXIV-32)
vaħdında (VII-2)	temelımı (XXXII-17)
geçımız (L-1)	elıne (XL-10)
nefesını (XLIII-7)	

ü > ú

húkümdarı (XXXIII-220)	yúızım (V-16)
düyúnımmış (XIV-56)	núfıs (XXXV-21)

6.3.Düz Ünlülerin Yuvarlaklaşması**ı > u**

Kelimenin son hecesinde kalın dar ünlünün yuvarlaklaştırılması sonucu oluşmaktadır. Ahmet Caferoğlu bu konuda düşüncelerini şöyle ifade etmektedir.. “Dar ünlülerin yuvarlaklaşması dudak ünsüzlerinin etkisiyledir. b, p, m ve diş-dudak ünsüzleri f, v etkisiyle, yanlarındaki düz ünlülerin ister kökte ister ekte olsun, geniş

bir düzenle yuvarlaklaştırdığı görülür.”⁴⁸ Bölgemiz ağızında yuvarlaklaşma fazla gözlenmez. daha ziyada düzleşme görülmektedir. Ancak yuvarlaklaşmayı da fazla olmamakla beraber Gerger yöresinde görmekteyiz

pasduh (XL-25)	anlatduh (XLIII-167)	sanduh (XLVII-10)
verduh (XLIII-158)	habum (LII-86)	suvar (III-48)
etduh (XLIII-147)	uçun (XV-40)	altun (LII-86)

i > ü

çüt (X-3)
çütçü (X-5)
küreme (XLIII-13)

a > ö

cumârtesiyden (XLIII-13)

i > ü

şüşe “şişe”(LXI-7)
sümüt”simit” (II-16)

e > ö

dövlet”devlet”(I-35)

6.4.Yuvarlak Ünlülerin Düzleşmesi

u > ı

Bölgemiz ağızında çokça görülen bir ses olayıdır. Özellikle Kâhta bölgesinde yuvarlak ünlülerin düzleşmesinin bir önceki ara safhasını görmemiz mümkündür.

dorğı (XLIV-50)	gurşın (XLVII-49)
doğğızıncı (XLIV-44)	mıhđar (XLVI-27)
bunı (XLIII-185)	barıT (XLIII-76)
loğğım (XLVII-9)	yımırta (XLIII-48)
davılna (XLVII-1)	yavrısı (XLIII-62)

⁴⁸ Ahmet CAFEROĞLU, *agm.* s.13

gomşısı (L-1)	çamır (LII-15)
havızı (LII-22)	sucıh (LII-26)
havlı (I-48)	doğım (LXII-5)
fasılye (LXI-3)	armıt (XLIV-46)
figara (XXI-65)	bolı (XX-56)

ü > ı

böbırlendım (LXIV-24)	bütın (LXVI-8)
müslım (LVIII-34)	böyıme (LXII-1)
düğın (LXI-10)	öbır (XLIII-129)
üzımı (XV-41)	dövıldı (XIV-7)
görüşe (XX-29)	gündız (X-70)

ü > i

türki (LXII-65)
küçük (LIX-12)

ö > e

ēlese “öyleyse” (I-39)	şēle “şöyle” (X-28)
ēle “öyle” (I-36)	bēle “böyle” (XLIII-127)

o > ı

bıhça (XL-7)
sırfaların (XXVII-20)

6.5.Geniş Ünlülerin Daralması**a > ı**

saymıyacam (XLIII-184)	gīyat (XIV-3)
almıyacam (XLIII-184)	çığır (IV-71)
mığaraya (LIX-40)	

e > i

yidirirlerdı (XII-13)	bīşi (XV-81)
-----------------------	--------------

tamatisli (XV-24) yiyorıh (LV-31)
gene (II-17)

o > ó

óndan (XXVII-4) sóna (XXVII-5)
çócıhlarım (XXVI-1) ón (XXXII-12)
dógız (XXXIII-1) sóyiyorız (XXXI-1)
óda (XXXIV-16) lógantalarda (XXXVIII-8)
yapıyóh (XXVII-3) ól (XXXI-5)

o > u

duhdıra (LXII-10) zugahta (XI-7)
buhtaanın (XII-23)

ö > ó Kâhta bölgesinde çokça rastlanan ses olayıdır.

dövdi (XXXIII-7) böyle (XXXV-16)
görmeye (XXXII-235) köyde (XXXV-12)
döveriz (XXXIX-13) dört (XXXIV-13)

ö > ü

üyıdırler (XIV-26) küftemızı (XV-25)

6.6.Dar Ünlülerin Genişlemesi**i > é**

éner (I-21) hêç (III-10)
éyi (VI-22) éyıldı (LII-69)

i > e

şher (XV-62) geylı (XIV-8)
zencirlí (XLVIII-1) endirecehsın (II-73)

eşidir (X-47)	geymiş (III-37)
eşte (XXXII-149)	ehdiyar (LXI-1)

u>û

Kâhta ilçesinin karakteristik ses olaylarından.Belirli bir kurala bağlamak mümkün değildir ancak sıklıkla karşımıza çıkmaktadır.

bûrya (XXVIII-12)	tûtıyan (XXX-4)
gûlağı (XXVIII-15)	tût (XXXVI-39)
tûtuyor (XXXVIII-10)	tûz (XXXVIII-14)
dûtor (XL-15)	kûrban (XL-5)

u>o

dodağı (XIX-5)	gondırasının (LII-58)
----------------	-----------------------

ü>ü°

tü°tın (XXXV-18)	sü°nnet (XL-15)
ü°stü°nde(XXXVI-29)	sü°tümün (XXXVI-37)

ü>ö

hökmüne (XV-62)	döymeliydi(LXVII-97)
böyügmıssın (XLIII-179)	kömesı (LII-22)

Kâhta yöresinde umumiyetle ü>ı değişiminin ara merhalesi olan ü° sesine çokça rastlanır.

7.Ünlü Düşmesi

Bölgemiz ağızında çokça görülen bir ses olayıdır. Hece kuruluşları, telafuz, ulama, hızlı konuşma gibi nedenlerden dolayı ünlü düşmesi görülür.

7.1.Ön Seste Ünlü Düşmesi**i> Ø**

“için “edatının bazı durumlarda ilk ünlüsü düşer.

oldığım çun (XX-158)

7.2.Orta Seste Ünlü Düşmesi

ü>Ø

hūkmet (LVIII-31) hōkmı (XV.62)

gōnlünü (XXXII-59)

u> Ø

Bölgemiz ağzında sıkça rastlanan bir ünlü düşmesidir. Ekleşme sırasında orta hecenin yuvarlak ünlüsü düşmektedir.

boynını (XLIX-52) burnın (XIV-53)

gōmtanım (XXXIII-7)

a> Ø

Ekleşme sırasında “a” ünlüsü düşer. Genellikle yer anlamlı işaret zamirlerinde düşme görülür.

ordayıḡ (XLIX-25) ōrya (LXVIII-44)

burdan (LXV-67) şurda (LXVII-247)

Yabancı kelimelerde yan yana gelen iki ünlüden biri düşer.

cāmatın “cemaatin” (XXXIV-16)

i> Ø

vetenner (XX.21) dēkge (XL.49) hāḡḡatı (XXXII.66)

çēyz (LXVIII-21) zīlḡa (XXXII-194)

hāmleymiş (LXIV-11) itfayenn (LXVIII-2)

Bazı yabancı tamlamalarda “i” ünlüsü düşer.

hezrēt ali (LV-6)

ı> Ø

Orta hecede “ı” ünlüsünün ekleşme sırasında düştüğü gözlenir.

aḡzına (LXVII-17)

7.3.Son Seste Ünlü Düşmesi

i> Ø

Belirtme hal eki durumunda olan” ı” sesinin bazı durumlarda düştüğü görülür.

eyağın “ayağını”(LXVII-141)

i> Ø

Belirme hal eki durumunda olan” ı” sesinin bazı durumlarda son seste düştüğü görülür

dilin “dilini” (XLIX-13)

minderin “minderini” (XLIII-26)

8.Ünlü Türemesi

Genelde yabancı kelimelerde görülen ses türemesi olayı Türkçe söyleyiş gerekliliğinden ortaya çıkarmaktadır. Böylece alıntı kelimeler Türkçenin ses yapısına uydurulur.

Bu ses olayı, meydana gelişleri bakımından üç başlık altında inceleyebiliriz.

8.1.Ön Seste Ünlü Türemesi: Türkçede tabiat taklidi olanlar dışında r ve l ünsüzleri ile kelime başlamaz. Bu seslerle başlayan bazı yabancı kelimelerin önünde bir ünlünün türediği görülmektedir.”Türeyen bu ünlüler genelde ı, i, u, ü ünlüleridir.”⁴⁹ r ve l ünsüzlerinin telaffuz zorluğu nedeniyle bu seslerden önce ünlü türediği görülmektedir. Bölgemiz ağzında ön seste ünlü türemesine sıklıkla rastlanmaz.

irehen (XVII-49)

ilayıl (Metin dışı derleme)

8.2.Orta Seste Ünlü Türemesi:

ı Türemesi: Yabancı kelimelerde yan yana olan ünsüzler arasında Türkçe söylenişe uymak için araya ünlü konulur. Bu türeme söylenişini kolaylaştırmaktadır.

⁴⁹ Ahmet BURAN, *age.* s.47

tıraş (XV-133)	müsılman (LXIII-49)
gahıramanın (XIX-59)	tıraktör (XXV-10)
pıllaga (XXXII-37)	tırabzonliydi (XLIII-166)
gıralın (XLIX-1)	

e Türemesi: Nadir olarak görülen bir türemedir.

perefösör (XXXII-89)

8.3.Son Seste Ünlü Türemesi: Bölgemiz ağızında son seste ünlü türemesi nadir olarak gözlenir.

ı Türemesi

hepı(LV-8)

ÜNSÜZLER

1.Yazı Dilinde Bulunmayan Ünsüzler

Bölgemiz ağızında yazı dilinde kullanılan yirmi bir ünsüzden başka boğumlanma yeleri ve nitelikleri bakımından ayrılan on üç ünsüz vardır. Bu ünsüzleri şöyle açıklayabiliriz:

ğ sesi: Arka damakta gırtlığa daha yakın olan k>g değişmesinden doğmuş bir sestir.

Bu ses bölgemiz ağızında g'ye nazaran daha kalın bir ses olarak kabul edilir.

ğıza (I-44)	ğabağulağ (XII-7)
ğardaş (II-1)	başğa (XVI-27)
ğafasız (VII-43)	ğatırdan (XVII-33)

h sesi: Hırıltılı, sızıcı ve sedasız bir arka damak ünsüzüdür. Arapça'dan alınma kelimelerde ve bazı Türkçe kelimelerde kullanılan bir sestir. k>h>h>h değişmeleriyle bölgemiz ağızında çok fazla olarak kullanılır.

geğveden (XV-103)	öleceğmiş (IV-56)
hedemesı (XVIII-47)	toprağ (LVI-13)
heber (XXXII-126)	seyeğete (V-1)

gelebalıhdır (XLVIII-3)

vahdında (VII-2)

ñ sesi: Genzel arka damak ünsüzüdür. Bölgemiz ağzında “sonra “kelimesinin söylenişinde çok fazla kullanılır.

zeñbılını (I-11)

sõña (II-6)

g sesi: Kalın ünlülerle hece kurarken boğumlanma noktası öne kayan ön damak g’ sidir.

goyınımız (III-70)

govar (III-88)

P sesi: b ile p arasında yarı tonlu yarı tonsuz patlamasını kaybetmiş b’ye yönelik ünsüzdür.

toPlamış (IV-112)

çapPıT (XV-21)

mektuP (IV-51)

sebeP (XX-48)

çekiP (XIX-2)

çoraP (XXXII-17)

Ç sesi: Yarı tonlu yarı tonsuz ç ile c arası sestir.

güÇÇigleri (XV-19)

tüÇÇarım (IV-21)

tarihÇe (XXXII.83)

K sesi: k ile g arası yarı tonlu yarı tonsuz bir ön damak ünsüzüdür.

büyüK (XV-11)

yüKlenirdi (XV-49)

yüKseg (XX-81)

teK (XV-34)

bebeK (XV-94)

ç sesi: Normalden daha fazla önde telaffuz edilen ve hafifçe sızıcı olan ç sesidir. Zey (İndere) köyünde kullanılır.

çalıştım (XXI-6)

çömçeler (XXI-24)

çekirdek (XXI-37)

ć sesi: Normalden daha fazla önde telaffuz edilen ve hafifçe sızıcı olan c sesidir.

geće (XXI-11)

ćevızı (XXI-26)

ğ sesi: g-c arası ünsüzdür.

ğétđım (XXI-6)

ğenşlerım (XXI.8)

ğelene (XXI.14)

ķ sesi: k-ç arası ünsüzdür.

ķişide (XX-42)

ķim(XX-78)

ķevş (XX-152)

ķöse(XX-171)

ķeserih (XXI-22)

ş sesi: s-z arası ünsüzdür.

herkeş (LXVII-92)

T sesi: t-d arası ünsüzdür.Yarı tonlu yarı tonsuz bir ünsüzdür.

eTnen (XV-27)

küfTe (XV-38)

daveT (XX-29)

dörT (XV-49)

aTlar (XX-31)

çüT (XX-27)

ç sesi: c-j arası sestir.

gılıçı (XX-133)

haçden (III-48)

b sesi: b-v arası sestir.

çoban (LVIII.18)

ķ sesi: k-ğ arası tonsuz bir sestir.

ķala (IV-93)

Aşağıdaki tablo oluşturulurken Ahmet Buran'ın "Keban, Baskil, Ağın Yöresi Ağzları TDK Yay.,Ankara 1997" isimli eserinden yararlanılmıştır.

Ünsüzler Tablosu

	Süreksiz			Sürekli					
	Sadalı	Yarı Tonlu	Sadasız	Sızıcı		Akıcı			
				Sadalı	Sadasız	Burun Akıcıları	Ağız Akıcıları		
							Yanaklı	Titrek	Nefesli
Dudak	b	P	p			m			
Diş-Dudak				v(b)	f				
Diş	^d	T	t	z	s	n			
Diş-Damak	c	Ç	Ç	J	ş				
Ön Damak	g ğ	K	k ʔk	ğ	h	ñ	l	r	y
Art Damak	ğ	Қ	қ	ğ	h	ñ n̄g			
Gırtlak					h				

2. Ünlü-Ünsüz Uyumu

Dilimizde ünlü uyumlarının yanı sıra ünsüz uyumu da vardır. Ünsüz uyumu: Kalın ünsüzlerin kalın kalın ünlülerle, ince ünsüzlerin de ince ünlülerle kullanılmasına denmektedir.

3. Ünlü- Ünsüz Uyumunun Bozulması

Bölgemiz ağızında bazı ödünç kelimelerde ince ünlünün yanında kalın bir ünsüzün mevcudiyeti bu uyuma aykırılığa neden olur.

külü (XV-7)

kúpe (XXXII-232)

4.Ünsüz Benzeşmeleri

Ünlülerde olduğu gibi ünsüzlerin de birbirine etkileri veya birbirlerinden etkilenmeleri söz konusudur. Ünsüzlerin birbirlerine tesiri sonucu ünsüz benzeşmeleri ortaya çıkar. Hengirmen ünsüz benzeşmelerini şöyle açıklar.“Türkçede sözcüklerde sert ünsüzlerden sonra sert, yumuşak ünsüzlerden sonra yumuşak ünsüzlerin gelmesine ünsüz benzeşmesi denir.”⁵⁰ Dilimizde ünsüz benzeşmesi kelime ortasında veya kelime sonunda görülür.

4.1.İlerleyici Benzeşme

-nl /-nn: Araştırma bölgemizde akıcı patlamalı “n” ünsüzü, akıcı sızıcı “l” ünsüzünü kendisine benzettiği görülür.

onnarı (VI-54)

bunnar (IV-62)

nişanıydı (LXV-22)

“Ünsüz benzeşmesi bazen komşu çift sesler bazen de komşu olmayan aralıklı sesler arasında bilhassa görülür.”⁵¹

çarçafın”çarşafın” (XL-27)

mangan”mangal” (IV-77)

4.2.Gerileyici Benzeşme

-l/s /-ss

assınlar”alsınlar” (XX-36) ossa”olsa” (XIX-21)

gessın”gelsin” (L-7) assın”alsın” (XIV-32)

assın (XII-11) bissin “bilsin” (LXIII-10)

-ğn/-nn

İnne”iğne” (XII-3)

-şs / -ss

yazmamışsın”yazmamışsın” (V-80)

görmisse”görmemişse” (XV-117)

⁵⁰ Mehmet HENGİRMEN, *Türkçe Dilbilgisi*, Engin Yay. Ankara, 1988, s.78

⁵¹ Ahmet CAFEROĞLU, “*Anadolu Ağızlarından İç Ses Ünsüz Benzeşmesi*” *TDAY Belleten* 1958 s.2

-rs /- ss

bissürü”birsürü” (XI-9)

-rl / -ll

sepellerdi “seperlerdi”(XII-16)

içeller “içerlerdi”(XII-17)

edellerdi “ederlerdi”(IX-18)

gideller”giderler” (IX-7)

dellerdi “derlerdi”(XV-18)

-ts/-ss

yassın “yatsı” (XX-29)

4.3.Tam Benzeşme

Bu benzeşme olayında diğer sesi etkileyen ses ve sesi tamamen etkisi altına almış ve kendisine benzeştirmiş ve buna tam benzeştirme denir.

inne”iğne” (XIII-3)

yassın”yatsı”(XX-29)

yazmamıssın”yazmamışsın” (V-80)

assın “alsın” (XII-11)

4.4.Yarım Benzeşme

Sözcükteki bir sesin yalnızca bazı nitelikleri yüzünden başka bir sese benzemesine yarım benzeşme denmektedir

ombeş (IV-54)

şindi (XLIV-2)

gonşılar (LXII-18)

fırınçılar(LXIII-24)

tabançaynan (LXII-62)

5.Ünsüz Uyumu

Türkçede tonlu ünsüzlerden sonra tonlu tonsuz ünsüzlerden sonra tonsuz ünsüzlerin gelmesine ünsüz uyumu denmektedir.

ağıştır (XVI-32)

yoktur (XXVI-26)

boştır (XLIII-123)

geştımız (IX-28)

küfte (XV-100)

6.Ünsüz Uyumsuzluğu

Bölgemiz ağızında ünsüz uyumu pek sağlam olmamakla beraber daha çok tonlulaşma yönünde dikkati çekmektedir.

düşdüğü (XX-5)	gaşdı (XXXVI-9)
uffahdım (XLIII-114)	tarihÇe (XXXII-83)
gökde (VII-53)	tikdiler (XXXII-9)
göşdı (XIV-52)	

7.Ünsüz Değişmeleri

7.1.Tonlulaşma

Bölgemiz ağızında tonlulaşma olayları tonsuzlaşmaya göre daha çok görülmektedir. Standart Türkiye Türkçesine bağlı olarak tonsuz ünsüzlerin korunduğu örnekler son derece azdır. Tonlulaşma kelime başında ya da hece başında tonsuz ünlülerin tonlu hale gelmesi ile oluşur.

Bölgemiz ağızında “k->ğ-, t->d-, p->b-, s->z-, k->g-,k->ğ, ç->c, k->ğ, şeklinde görülmektedir.

k>ğ değişimi: En yaygın ünsüz değişmelerinden birisidir. Hatta ki bağlacı bile bu değişime ayak uydurmuştur.

ğılcı (XX-133)	ğumam(III.39)	ğız(I-3)
diğğat (XX-31)	ğırğ(I-58)	ğarısı(II-3)
oğıla (XXXII-26)	ğılmaya(I-53)	ğardaş(II-2)
ğurahlığ (XXXII-86)	ğuşı(I-35)	ğaderi (V-6)
ğazanı (IV-52)	ğendine(I-29)	ğasırğa (II-29)
ğahtı (IV-52)	ğuyı(I-21)	ği (I-2)

k>g değişimi:

gahvaltı (II-85)	gehvede(LII-77)
ásger (XIX-48)	gayıpmış(IV-94)

gemik(XVII-56) gāp (LIII-19)

k>K değişmesi:

beKlı (LXVIII-107) tüKKanım (IV-22)

gemiK (XVII-56) dāKKa (V-62)

teKlōn (IV-58)

k>ĥ değişimi:

Bölgemiz ağzında görülen bu değişiklik Oğuz Türkçesi'nin Eski Anadolu Türkçesi döneminde de geniş ölçüde görülmektedir. Bu konuda Muharrem Ergin Şu bilgileri vermektedir."Eski Anadolu Türkçesinden sonra Batı Türkçesinin Osmanlı sahası ĥ lardan ayrılarak tamamiyle k yönünde kalmış Azeri sahası ise ĥ ye dönmüş bulunmaktadır."⁵² Bu değişim bölgemiz ağzında da görülmektedir. Bazı örneklerde Şunlardır:

daŐırdıĥ (LII-25) taĥsiler (LXI-9)

uffaĥdım (XLIII-116) tökeceĥler (XLIV-54)

verdiĥten (IV-3) yuĥarki (V-25)

meĥset (XLIX-51)

ç>Ç

tarihÇe (XXXII-83)

ç>c

löbeTcı (XX-99)

çüTcü (X-5)

⁵² Muharrem ERGİN, **Türk Dil Bilgisi**, Bayrak Yay. İstanbul, 1993, s. 86

t>d

t-d değişimi kelime başında sıklıkla görülen bir değişmedir. Bilindiği üzere kelime başındaki t'ler Eski Türkçe'den Batı Türkçesi'ne geçerken geniş ölçüde d'e çevrilmiştir. Bölgemiz ağzında da bu değişim kendini sıklıkla göstermiş ve yazı dilinden farklılaşarak "t" ile başlayan kelimeler "d" ile kullanılmaya başlanmıştır.

davşanı (XIII-1)	daşırdıh (LII-25)	dapmış (XLIX-5)
daş (VII-104)	dutmuş (III-7)	
duzla (II-57)	dadlımız (XII-30)	

p>b değişimi:

Daha çok ön seste görülen bir değişim olarak bölgemiz ağzında karşımıza çıkar. Daha ziyade Azeri Türkçesi'nde görülen "b" yönündeki eğilim bölge ağzında da kendini gösterir.

bişiriyorsın (LXI-6)	bişer (III-6)
bazarda (XVII.2)	anteb (II-40)
barmağını (II-56)	beKmez (IV-85)

s>z değişimi:

Umumiyetle bölgemiz ağzında ilk seste veya son seste bulunur. Çokça rastlanan bir değişim değildir.

gırbıza (LXVI-17)	zugağda (XI-7)
-------------------	----------------

k>ę değişimi:

Bu değişiklik Batı Türkçesinde kelime sonunda görülen bir değişmedir."Bu değişim Eski Anadolu Türkçesinde ve daha sonra da Azeri sahasında görülür."⁵³ Bölgemiz ağzında da bu değişim "ę" yönünde kendini gösterir ve sıklıkla kullanılır.

ağ (IV-26)	ayağ (LI-3)
garęaşaya (XX-39)	hazırlığ (XLIV-53)

⁵³ Muharrem ERGİN, *age*. s.88

bıçağ (XXXVI-26)	çağ (LXVIII-106)
yoğ (XXXV-10)	feğat (1-57)
başığ (LIV-57)	

7.2.Tonsuzlaşma

Tonsuzlaşma: tonlu ünlülerin kendi karşılığı olan tonsuz ünlülere dönüşmesi olayıdır. g>k, c>ç ,d>t, b>p, ğ>k şeklindedir.

d>t değişimi

Eski Türkçede tamamen “t “yönünde olan kullanım bu gün yazı dilinde “d “yönündedir.Bölgemiz ağızında t’li kullanıma uygun birçok örnek bulmamız mümkündür.

tükKânım “dükkanım”(IV-22)	tohtor “doktor” (IV-74)
tökersen “dökersen”(VII-42)	tökmeye”dökmeye” (VI-34)
tenkını”dengini” (XLI-95)	tikdiler”diktiler” (XXXII-10)
Tenı “ kadar” (I-27)	temır “demir” (LI-2)
tamatisli”domatesli” (XV-24)	tiken “diken” (LII-9)
tut”dut” (VII-4)	

b>p

paca (LXV-38)	piçahla (XL-26)
pirket (LXVI-43)	pisiklet (XXII-13)

ğ > k

hanki (XXXII-210)

c>ç

Genellikle +cı/ +çi yapım eklerinde görülen bu ses olayı bölgemiz ağızında Samsat yöresinde gözlenmektedir

fırınçılar (LXIII-24) gemiçi (LXVII-63)

7.3.Süreklileşme

Süreksiz ünsüzlerin sürekli hale gelmesidir. Bölgemiz ağzında sıklıkla karşımıza çıkar.

k > ħ değişimi:

Bölgemiz ağzında oldukça sık karşımıza çıkan bir ses olayıdır. Kelime ortasında ve kelime sonunda sıklıkla görülmektedir. Bu değişim âdeta kurallaşmıştır.

tökeceħler (XLIV-54) guraħlıħ (XXXII-94)

çıħıyödiħ (XLIV-1) gırħ (I-58)

yarpaħ (XLIII-172) yıħardıħ (XV-12)

yohdı (III-64)

k > ğ değişimi:

ağ (IV-26) bıçağ (XXXVI-26)

ayağ (LI-3) başlığ (LIV-57)

çoğ (LXVII-106) feğat (XXXII-157)

hazırlığ (XLIV-53) sayğısızlık (LXIII-42)

ç > ş değişimi:

geşti (LIV-2) şaşma (XXXII-28)

genşler (XLVIII-6) ağaştır (XLVI-32)

üş (XIX-11) şorba (LX-9)

kekeş (XLIX-16) göşdı (XIV-52)

p > v değişimi:

Bölgemiz ağzında çok rastlanmayan bu değişim araştırma sahamızda son seste nadir olarak görülür.

mektuv (XVI-26)

g > ħ değişimi:

peħembere (XLIX-14)

g > ğ değişimi:

buğlır (XV-51)

7.4.Süreksizleşme

Sürekli ünlülerin süreksiz hale gelmesine süreksizleşme denir.

f > p değişimi:

pabrikada (XLII-56)

j > c değişimi:

ciletin (XII-11)

picamadan (XIV-13)

7.5.Dudaksılaşma

Araştırma bölgemizde çok fazla görölmese de ğ damak ünsüzü n diş eti ünsüzünün dudaklaştığı görülür. Bu olay iç seste görülür. Tahsin Banguoğlu bu konuda: “Bazı dudaksı sesler yan yana geldikleri ünsüzleri kendilerine benzeştirerek dudak sesi yaparlar.”⁵⁴ demektedir.

n > m değişimi:

ombeş (IV-54)

y > v değişimi:

böviğ (LXIV-22)

köv (XXXIV-22)

Dudak ünsüzlerinin diğer ünsüzlere dönüşmesi bölgemiz ağızlarında görölmeyen bir olaydır. Dudak ünlüleri korunmakla beraber şindi (XLII-2) kelimesinde bu koruma ortadan kalkmıştır.

7.6.Damaklılaşma**n > ñ değişimi:**

zeñbılını (I-11)

⁵⁴Tahsin BANGUOğLU, **Türkçenin Grameri**, TDK Yay. Ankara , 2004 s.109

v > y değişimi:

piscüütten (XLVII-9)

öyünden (XIV-49)

y > v değişimi:

böviğe (LXIV-21)

kövden (XXXIV-2)

l > n değişimi:

bayınmış (LXIV-21)

7.7.Diğer Ünsüz Değişmeleri

n>l : löbetci (XX-99)

r>l : çırçıl (XVII.60)

l>n : nahna(XV-26)

r>l:mehlem (XV.38)

ř>h: hindi (II-77)

ę>g degirmanı (XXX-5)

d>n: yetişniginen (XX-46)

l>d :garandığ (IX-11)

n>y:öyden(II-51)

k>g:elpiselig (XLIII-9)

l>n:mangan (IV.77)

s>z:zugağda (XI-7)

ç>ç:heç (III-48)

y>l: golvermeye (II-78)

s>h :hırçızlar (VI-37)

s>ř : şohdım (XXI-8)

ř>ç:şeçer(XXI-20)

8.Aykırılaşma:

“Aynı veya yakın olan iki ünsüzün boğumlanma yerini ve biçimini değiştirerek diğer ünsüzden farklılaşma olayı olan aykırılaşma denir ki benzeşmenin zıddı olarak kabul edilebilir. Bu konuda Muharrem Ergin “Bazen bir kelimedede yan yana gelmiş bulunan aynı cinsten iki sesin birbirinden ayrıldıkları, bir sesin başkalaşarak ikizlikten kaçtığı görülür.”⁵⁵ demektedir.

filcanı (XX-107)

erzulumda (XX-26)

⁵⁵ Muharrem ERGİN, *age*. s.52

9. Ünsüz İkizleşmesi

Bölgemiz ağızında ünsüz ikileşmesi olayı sıklıkla görülmektedir. Bir ünsüzün yanında aynı başka bir ünsüzün türemesi olayı Azeri Türkçesiyle benzerlik göstermektedir.

-f/ -ff	uffahdım (XLIII-114)	-f /-ff	nēffis (LXIV-25)
-m /mm	amma (LXV-33)	-z /-zz	yāzzıh (III-52)
-ğ /-ğğ	sāğğallı (LXVII-91)	-z /-zz	gözzel (III.-4)
-y /-yy	ēpeyyı (XI-7)	-m /-mm	tēmmiz(XV-6)
-m /-mm	hāmmır (XII-4)	-b /-bb	sābbah (XLIX-25)
-Ç /-ÇÇ	gūÇÇig (XV-6)	-z /-zz	gāzzığa (LXVII-81)
-ğ /-ğğ	diğğat (XIX-29)	ş /-şş	āşşahTa (XLIII-132)

10. Ünsüzlerin Tekleşmesi

Bölgemiz ağızında ünsüz ikizleşmesinin yanı sıra ikiz ünlülerin tekleştiği de görülmektedir. Bu olay ikileşme kadar yaygın değildir.

-mm /m	tōmıs (III-18)	-mm/ -m	tāhmül(LIX-15)
-k /-kk	tūkene (XXII-4)	-v / -vv	gūvaT (IXVII-28)
-d /-dd	mūdeT (XLIV-50)		

11. Ünsüz Düşmesi

Bölgemiz ağızında ünsüz düşmesi olayları bakımından çok çeşitli örnekler bulunmaktadır. Başta “y” ünsüzü olmak üzere ğ, h, r, l ünsüzlerinin düştüğü örnekler bulunur.

11.1. Ön Seste Ünsüz Düşmesi:

y>∅

Bölgemiz ağızında en fazla düşen ünsüzdür. Ancak ön seste bu düşüşe fazla rastlanmaz.

ūsıfı “yusufu” (XXXII-135) ĩlan“yılan” (VII-98)

üzmesini”yüzmesini” (LX-7)

11.2.Orta Seste Ünsüz Düşmesi:

y>Ø

Bölgemiz ağızında en fazla düşen ünsüzdür. Yarı ünlü, sızıcı bir ünsüz olması nedeniyle ünlüler arasında zayıflamasına ve düşmesine neden olur.

şēler “şeyler” (XLIV-55)

ĩreĥen”reyhan”(XVII-49)

gōmıř “koymuş”(XLIV-32)

sĩāh”siyah”(XLIV-42)

kēfını “keyfini”(XXXII-15)

pēnır”penir”(XXXV-16)

şēle “şöyle” (X-28)

dĩōr “diyiyor” (XXXVI-37)

sōle “söyle” (II-58)

r>Ø

Bölgemiz ağızında görülen bu düşme iç seste çokça görülür. Özellikle şimdiki zaman ekinin üçüncü şahsında “r” ünsüzü düşmekte kendinden önceki ünlüyü uzatmaktadır.

sōña (I-42)

bilĩyo (XIX-5)

tēklon (IV-58)

bĩřē (IV-82)

ğ>Ø

Ünsüz düşmelerinden birisi de sızıcı tonlu ğ ünsüzün düşmesidir.

ōlım “oğlum”(XIX-22)

dĩēr “diğer” (XLIV-43)

ōle “ögle” (XXVII-16)

ōretmenlerımın”öğretmenlerimin” (XXXIV-10)

z>Ø

Bölgemiz ağızında seyrek olarak düşmektedir. Kalıplaşmış olarak azcık örneğinde görülür.

ācı”azcık”(XIV-19)

d > Ø

Bölgemiz ağzında nadir olarak düşmektedir.

ēfenime”efendime”(XVIII.1)

n > Ø

sōa”sonra” (XIX-15)

sāa “sana” (V-61)

v>Ø

v sesi iki ünlü arasında düşer ve kendisinden önceki ünlünün uzamasına neden olur.

çūal(XLIII-137)

sūereKden(XLII.49)

kūreme(LII.27)

h > Ø

Orta seste hece sonunda düşer.

pēlivanları (XIX-107)

gāve (LXI-6)

f > Ø

çūT (X-3)

çūTçü (X-6)

I > Ø

gāp (LIII-17)

gāvatu(II-81)

gāh (XXXII-128)

k > Ø

lōonta (XLII-33)

11.3.Son Seste Ünsüz Düşmesi

t > Ø

t sesinin son seste düşme olayına sıklıkla rastlanmaz.

rāsgeldi (LIX-21)

çif̄ (XIX-42)

h > Ø

Nadir olarak son seste düşmektedir.

allā (LXVII-87)

l > Ø

nāssı (XXXVI-33)

y > Ø

şē “şey” (XXXII-106)

bīşē “bir şey” (IV-81)

n > Ø

Son seste “n” sesi kendinden önceki ünlü içerisinde erimektedir.

hemē “hemen”(LXIII-32)

aynē”aynen” (LXV-6)

12. Ünsüz Türemesi

Bölgemiz ağzında ünsüz türemesine sıklıkla rastlamaktayız. Alıntı kelimelerin ses yapılarının Türkçe söylenişe uydurulması, ünlü-ünsüz ilişkileri ya da vurguyu artırma ünsüz türemesi olayının fazlaşmasına neden olmuştur. Özellikle bölgemiz ağzında vurguyu sağlamak için yapılan ünsüz türemelerine çokça rastlanır.

12.1.Ön Seste Türeme:

y Ünsüzü: Bölgemiz ağzında çoklukla ön seste “y” türemesi görülmez. Daha ziyade Gerger ağzında bu türemelere rastlanmaktadır.

yesir (XLIX-46)

yendı (XLIII-86)

h Ünsüzü: Ön seste “h” ünsüzünün türemesine sıklıkla rastlanmaktadır.
helbet (V-53) hevet (XVIII-19) harığa (V-21)

hema (XV-33) hamma (LXIV-17) halalah allah (V-66)

n Türemesi: Çok fazla rastlanmayan ünsüz türemesidir.

nurfaya (XLIII-177)

12.2.İç Seste Türeme:

y Ünsüzü: Bu türemeye ön seste oluşan türemeye nazaran daha fazla rastlanır.

ayilesi(XX-10) ikriyam (XX-73)

hemşiriyeler (XIX-7) neyettın (V-73)

b Ünsüzü:”Türkçede b ve p sesleri genellikle m+ sesinden sonra türemektedir.”⁵⁶ Bölgemiz ağzında özellikle Merkez ağzında bu tür türemelere sıklıkla rastlanmaktadır. Aynı zaman da “p” sesinden önce yada sonra “b” türemesi görülür.

pambuh (XXIV-6) kızambılı (XXII-11)

çapbıdım (XLIII-76) zobpa (III-15)

topbığı (III-21)

g Türemesi: k sesinden sonra karşımıza çıkan bir türemedir.

Tokgaç (XV-51)

12.3.Son Sete Türemesi

n Türemesi: Bölgemiz ağzında bu türemeye sıklıkla rastlanır.

gibin (XV-11) diyin (XI-17)

m Türemesi Çok fazla rastlanmayan ünsüz türemesidir.

belkım (LVIII-35)

⁵⁶ Hasan EREN, “Türkçede –mm>-mb Dissimilation’u,” **TTK Yay.** Ankara 1960 s .1

13. Yer Değiştirme

Bir sözcük içerisinde komşu ya da aralarında mesafe bulunan iki sesin yer değiştirmesine denmektedir. Ahmet Caferolu bu konuda şunları söylemektedir. “Yalnız Türk diline has olmayan ve bütün diller diyalektlerinde varlığına bolca rastlanan bu dil hadisesi şimdiye kadar ancak komşu konuşanlarla komşu olmayan konuşanlar arasında düşünülmüştür.”⁵⁷ Ahmet Caferoğlu yer değiştirme olayını sadece ünsüzler arasındaki değişme olmadığını ünlüler arasındaki değişmelerinde görüşme olarak kabul edilebileceğini belirtse de biz burada ünsüzler arasındaki değişimi ele alacağız.

Bölgemiz ağzında göçüşme olayı söyleyiş kolaylığına dayanır. Örneklerimizde de görüldüğü gibi daha ziyade “r” ünsüzü ile “l” ünsüzünün yer değiştirdiği görülür. Yer değiştirmeyi iki şekilde ele alabiliriz:

a) Ünsüzleri niteliklerini koruyan yer değiştirme olayı:

-l v- > -v l	-l k > k l	-fr- > -rf
hávla (XV-67)	beklı (XLIX-33)	surfamızı (XV-53)
-br- > rb-	-ml- > lm	-vr- > -rv-
ırbığı(I-47)	melmeketi(XLIX-33)	arvaTların(VII-27)
gırbıza(LX-15)	-lh->-hl-	
-ğr- > -rğ-	mehlem(XV-39)	
dorğılır(XIX-21)	- pr > rp	
arğorsa (XXII-12)	körpının (V-1)	
	yaprağı (VII-114)	
	torpahtır(XL-30)	

b) Ünsüzleri yer değiştirme sonunda kısmen nitelik değiştiren yer değiştirme olayları

-lg- > -ğl-
buğlır (XV-51)

⁵⁷ Ahmet CAFEROĞLU, “Anadolu Ağızlarında Metathese Gelişmesi”, **TDAY Belleten**, Ankara, 1995 s.1

-nl > -yn-

diynemiş (VII-30)

-nl- > -yn-

göymı (VII-40)

-şf- > -vş-

kevş (XX-152)

14.Hece Olayları

Adıyaman Merkez, Kâhta, Gerger ve Samsat yörelerinde hece kaynaşması hece yutumu olayına çoklukla rastlanır.

Hece kaynaşması

Bölgemiz ağzında iki ünsüz arasındaki orta hece ünlüsünün düşmesiyle ya da iki ünlü arasındaki akıcı ünsüzlerin kaybolması durumunda hece kaynaşması ortaya çıkar.

14.1 Kelime köklerinde görülen hece kaynaşması olayları.

a) Orta Hece Ünlüsünün Düşmesiyle

hūkmeT (LIX-31)

dēKge (XL-49)

gōmtanı (XXXIII-7)

zılḡa (XXXII-199)

hāḡḡatı (XXXII-66)

b) Kelime Ortasında Ünsüz Düşmesiyle Oluşan Hece Kaynaşması

bēnkının “benimkinin” (XLIII-153)

kītledım “kilitledim”(IV-22)

mēhlede “mahallede” (XV-2)

sābisiz “sahipsiz”(XXXV-3)

tēlezyonlar”televizyonlar” (XXV-32)

ānası “annesi” (XXXVI-1)

ōtōbil “otomobil” (XXXII-163)

ōtırdınız”oturduğunuz” (XLII-45)

14.2.Ekleşmede Hece Kaynaşmaları

nerdēsız”nerdesiniz” (L.19)	gonuşācim”konuşacağıım” (II-24)
gōr “koyar” (IV.68)	gēlmom “gelmiyorum” (II-24)
yāhım “yakayım” (III.12)	boşāldim “boşaltayım” (XI-11)
yıhıyoḥ”yıkıyoruz” (X-27)	dīyor “diyor” (IX-56)

ŞEKİL BİLGİSİ (MORFOLOJİ)

1. İSİMLER

Bölgemizde kullanılmakta olan yapım ekleri Türkiye Türkçesi yazı dilinde kullanılan eklerden farklılık göstermez. Ancak “Ses Bilgisi” bölümünde de incelediğimiz gibi bu ekler çeşitli ses değişikliklerine uğramıştır.

1.1. İsimden İsim Yapan Ekler

-cı / -cı : Meslek, alışkanlık, uğraşma gibi anlamlar katar. Bölgemiz ağızında yazı diliyle uygunluk gösterir. Bu ekin ince ünlüyle biten kelimelere bölgemiz ağızında kalın sıradan eklendiği görülmektedir. Samsat bölgesinde “c” sedasız ünsüzünün sedalı olarak “ç” şeklinde eklendiğinde de saptanmaktadır.

sünnetcı (LXVIII-45)	destancı (XX-145)
löbetcı (XX-99)	çüTçü (X-6)
avcılığa (XXXII-23)	ziraTciliği (XXXV-1)
falcılara (XXXII-165)	fırınçılar (LXIII.24)
seyirci (XXXII-66)	gemıçı (LXVII-62)
öğrenciler (XXXIV-9)	aşçılar (LXII-23)

-lık / lıḥ : Meslek ismi, yer ismi, eşya ve araç ismi ile mücerret isimler yapar.

rehmeTlık (XXXII-111)	namazlıḥ (XL-59)
hanalıḥ (XXXII-119)	emeKlılıKden (XIII-54)
eḥlaḥsızlıḥ (XXXII-178)	günlık (XLII-13)
ayrımcılıḥ (XXXIV-23)	ormanlıḥ (XX-120)

elbiseliK (XL-8)

hazırlıh (XX-131)

pişmanlıh (XXIII-9)

değirmencılıhden (V-40)

Özelikle inceleme alanımız olan Gerger yöresinde “k “ünsüzü tonlularak” g” ye dönüşmektedir.

rehmetlig (XLIII-123)

keklig (XLIII-151)

İnce sırdan kelimelere eklendiğinde kalınlık-incelik uyumuna uymadığı durumlar gözlenir.

fegırlıh (LXII-48)

sürmedenlıgını (VIII-34)

-lı: Bu ek sıfat olarak kullanılan vasıf isimleri yapmaktadır. Bölgemiz ağızında kalınlık incelik uyumuna uymadığı gözlenir daha çok kalınlaşma eylemi göstermektedir. Dar yuvarlak şekillerinden ziyade düz dar şekilleri kullanılır.

guvveTlı (XX-16)

geyılı (XIV-9)

beneKlı (XXXII-192)

heveslı (XXV-13)

eTlı (XXV-50)

nişanlıydım (XXXI-15)

daTlılar (X-32)

tomatisli (XV-22)

gergerliyim (XLII-4)

yemeKlı (XXXIX-24)

gıymeTlı (XXXII-1)

soğanlı (XLII-18)

ğanlı (XLVI-33)

Bölgemiz ağızında sıklıkla karşımıza çıkmasa da akıcı “n” ünsüzü ile biten kelimelere “lı” eki eklendiğinde ekin ön ünsüzü benzeşmeye uğramaktadır.

nişannıdı (LXV-22)

-gil: Aile ve grup anlamı taşıyan bu ek Türkiye Türkçesinde olduğu gibi kullanılmaktadır.

gaynanamgile (LVI-63)

celalgili (XXI-6)

annemgil (LXII-2)

paşagil (LXIII-1)

ağagil (XXXII- 148)

-inci / üncü : Sıra sayısı bildiren bir ektir bu ek bölgemiz ağızında kalınlık incelik uyumu dışında Türkiye Türkçesi yazı dili ile aynı şekilde kullanılır.

sekizinci (XXXVIII.1)	doggızıncı (XX.68)
üçüncüsüne (XIX.12)	birinci (XIX.16)
ikincisi (XIX.12)	

-sız/siz –lı ekinin olumsuzudur. Bölgemiz ağızında dar – yuvarlak şeklini genel olarak kaybetmiş daha ziyade düz dar olarak kullanmıştır.

gafasız (VII-43)	yaşsız(XLII-46)
heyırsız (III-56)	duzsız (XVI-19)
ehlaşsızlıh (XXX-161)	

-leyin /-layın /-nan /- nen Zaman zarfı olarak kullanılan bir ektir.

sabahnan (XXI-44)	aşşamleyin (IV-93)
sabahleyin (LXVII-221)	

-cağaz / -cegez Küçültme, acıma, sevgi anlamları katar.

cariyecagızlar (VIII-1)
adımcağız (LV-35)

-cık /-cık:

biricik (XX-71)

-ki Aitlik bildiren bu ek bölgemiz ağızında da kalınlık incelik uyumuna uymaz. Hep ince şekilde kullanılır.

zamanki (XXXIV-10)	yuharki (V-25)
goynundaki (XX-76)	öğlanınki (XVIII-14)

1.2. Fiilden İsim Yapan Ekler

-ma / -me : Bu ek iş ve kılış isimleri yapar bazı fiil ek ve gövdelerine gelerek kalıcı isimler yapar.

dolmalı (IV-64)	gızarTma (XXXVIII-8)	gavurmalı (XV-24)
-----------------	----------------------	-------------------

-mak/mek: Türkiye Türkçesi yazı diliyle aynı söylenir, kalın sıradan kelimelere” h” sesiyle de eklenir.

çağmaħlıyı (XLIII-81)	çalışmeK (XXVI-27)
demeK (XLIII-114)	evlenmeħ (XVI-14)
yimeK (XV-112)	evlenmek (XXXII-75)

-gın / -gin, -kın/ -kin : Bu ek yazı dilindeki kullanım şekliyle bölgemiz ağzında kullanılır.Bazı durumlarda k>g değişikliği gözlenir.

kesgin (IX-63)	kızgın (XIX-4)
----------------	----------------

-anak / -enek

gelenek görenek (XV-76)

-ış / -iş

görişe (XX-29)	dövişler (XVIII-3)
guruılışında (XXXII-149)	gidişimde (XXXII-58)

-ce /-ca eki:

eğlenceyi (XVIII-75)

-maca/-mece

çarpmaca(XV-71)
govalamacı (XV-72)

1.3. İsim Çekim Ekleri

1.3.1.İsim Hal Ekleri

1.3.1.1 Belirtme Hâl Ekleri: Bölgemiz ağzında belirtme hâl eki yazı dilindeki gibi kullanılır. Ses bilgisi bölümünde de gördüğümüz gibi bir kalınlaşma temayülü göstermektedir.

seni (I-16)	elını (I-55)	örtıyı (IV-48)
gendımı (I-1)	evı (III-77)	benı (VI-43)
yemeğlerini (II-79)	ifademi(IV-104)	derdini(VIII-38)

Belirtme hâl eki yukarıda bahsettiğimiz gibi bazı durumlarda kalınlık–incelik uyumuna uymadığı da görülür.

örtüyü (IV-489) tüyünü (VIII-20) onı (I-24)

Gerger yöresinde bu ekin” n “şeklinde bazı örneklerde kullanıldığını görmekteyiz. Böyle bir durumda “i” eki düşmekte “i” nin görevini geriye kalan zamir “n” si üstlenmektedir.

dilin “dilini” (XLIX-13) eyağın “ayağını”(LXVII-141)
minderin “minderini” (XLIII-26)

“Bölgemiz ağzında Urfa bölgesinde de kullanılan belirtme hâl ekinin –yı –yi şekilleri de kullanılmaktadır. Bu durumda “n “ kaynaştırma ünsüzü “y” şeklinde kullanılır.”⁵⁸

diliyi (XLIX-13) gendiyi (LII-78)

Aynı zamanda bölgemiz ağzında belirtme hâl eki “-nı” şeklinde de nadir olsa görülmektedir. Bu durumda ”y“ kaynaştırma ünsüzü “n” ünsüzüne döner.“Kars ili Arpaçay sürmeli çukuru Azerilerinde, Azeri Türkçesinde olduğu gibi ünlü ile biten kelimelerden sonra + nı belirtme hâl eki görülür.”⁵⁹ Bu kullanım daha ziyade Samsat yöresinde görülmektedir.

sobanı(LX-6)

Belirtme hâl ekinin düştüğü durumlar da görülmektedir.

ganı (nı) (LVII-11) hangisi (ni) (LVII-19)

1.3.1.2. Yönelme Hâl Eki

Genel itibariyle yazı dilinden farklılık göstermez. Yaygın kullanımıyla +e , +a şeklindedir.

hasıra (I-1) yerime (III-38)

etrafinı (III-6) gıyuya (I-21)

⁵⁸ Edip KÜRKCÜ, *Urfa Ağzı*, TDK Basım evi, Ankara, 1991 s.28

⁵⁹ Ahmet BURAN, *Anadolu Ağzında İsim Çekim (Hâl) Ekleri*, TDK Yay. Ankara, 1996, s.101

Bölgemiz ağzında yönelme hâl ekinin düştüğü görülmektedir.
cebin “cebine” (XXXVI-39)

kâhta “kâhtaya” (XXXVIII-3)

Kalınlık- incelik uyumuna uymadığı durumlar da var.
oynıye (XLIII-144)

1.3.1.3. Bulunma Hâl Eki:

Araştırma bölgemizde bulunma hâl eki yazı dilimizdeki gibidir.-de-da şeklinde kullanımı daha fazladır.

havızda (I-12) başında (II-61)

çardağda (III-26) gonahda (I-29)

herkeste(LVIII-4) gerçekte (XXVII-25)

Bu ekin kalınlık –incelik uyumuna uymadığı da görülür.

háfteda (XXXIX-12)

kövımızde (LXII-65)

Bulunma hâl eki yerine bazen ayrılma hâl eki kullanılır.

adıyaman elmacıḡ köyünden doğdım.

böyle lógantalarda közden yapılıyor.

Bölge ağzında tonsuz ünlülerle biten kelimelere geldiğinde tonlu olarak kullanılmaktadır.

gökde (VII-53) çardağda (III-26) eyekda(LXVII-124)

mayısa (XXXII-3) zugağda (III-26) terefde (LXVII-69)

1.3.1.4. Çıkma Hâl Eki:

Çıkma hali eki olarak; -ten/-tan, -den/-dan eki kullanılmaktadır. Bu ek, Türkiye Türkçesinden farklı olarak Eski Anadolu Türkçesi döneminde olduğu gibi

ünsüz uyumu dışında genellikle –d ünsüzüyle kullanılmaktadır. Bölge ağzında ayrılma hal eki yazı dilinden çok fazla ayrılık göstermez.

emmımden (II-11) benden (I-32) mesesten(X-17)

bazardan (III-88) garşıdan (II-40) gerçekten(XVI-30)

Kalınlık incelik uyumuna uymadığı da görülür.

terefdan (LXVII-69) emrinden (I-26)

Ayrılama hal ekinin bazı örneklerde tonlulaştığı görülmektedir.

mayısdan (XXXII-33)

tarihden (XXXII-220)

Bazen ayılma hal eki yerine bölgemiz ağzında bulunma hal eki kullanılmaktadır. Bu konuda Ahmet Buran“Çıkma halinde bulunma hali yerine kullanılması özellikle Doğu Anadolu ağızlarında yaygındır. Eklerin fonksiyonlar karıştırılmasından ileri gelmektedir. Bu karışıklıkta ET’de bulunma hali ekinin çıkma hali yerine kullanılması da rol oynar.”⁶⁰ demektedir.

gerger esğide biliyōsın bir büyüK şehirmiş.(LIV-26)

ocağda ataş düşmüş yanmış.(LV-1)

1.3.2. Vasıta Eki:

Bu ek bölgemiz ağzında +la,+/e,+dan,+nan,+nen,+n şeklindedir.

-n ”Türkçenin temel ve eski vasıta hali ekidir. Anadolu ağızlarında sınırlı sayıda ve özellikle zamanla alakalı kelimeler ve edatlarda kullanılır.”⁶¹

ilkin(XL-43) ölen(XI-10)

-nen / -nan

Bu eki ile +n biçimin gerileyici ses benzeşmesi sonucunda –ınan /-inan olmuş ve daha sonra “i” sesi düşerek- nan şeklinde ortaya çıkmış bir vasıta ekidir.

gişiyenen(XX-119) senen(XIX-119)

çetenen (XIX- 114) öbırınen (XLIII-155)

⁶⁰ Ahmet BURAN, **age.** s.233

⁶¹ Ahmet BURAN, **age.** s.236

bıcañnan (XXI-54)

- **dan /-den, Tan / Ten**

Bu ek bölgemiz ağzında vasıta eki yerine kullanılmaktadır. la+n şeklinde yer alan l'nin –d/-t ünsüzüne dönüşmesiyle ortaya çıkan şeklidir.

zordan(XLIII-117) ayañTan(XLII-40) sabahdan (LXVII-203)

gaynandan(LXI-4) gözımden(LXVII-58)

--na /ne

aTna(XLVII-14)

-la / -le

sabahle(LXVII-229) duzla (II-57)

heybeyle(II-54) onunla (II-8) günlükcüyle(III-50)

1.3.3. Eşitlik Eki: Bu ek bölgemiz ağzında ne soru zamirinin + çağ ile kalıplaşmasından meydana gelen neçe bünyesindeki soru anlamını kaybeder “ ne kadar nice hepsi “ bütün anlamlarıyla kullanılır.

ağça (XX-97)

neçeye (XIV-31)

evelce (III-3)

1.3.4.İlgi Eki:

Bölgemiz ağzında tamlama eki yazı dilinden farklılık göstermez.

nerenin ırmağıydı(LXVII-84)

şirinin köşgüymiş(LXVII- 48)

ağacın altına (LXIV-29)

1.3.5. İyelik Ekleri:

Fonksiyon olarak yazı dilimizle aynı şekilde kullanılmaktadır. Ancak ses bilgisinde gördüğümüz gibi ünlü uyumu kurallarına uymadığı durumlar da görülmektedir

I. Tekil Şahıs (m): Yazı dilimizle uygunluk göstermekle beraber bölge ağzında kalınlık incelik uymuna uymadığı durumlar da görülür.

gözümü (XXV-15)	möhrümü(XIX -23)
babam(II-78)	gardeşim(II-3)
mısfırım (III-5)	çocıklarım(IX-8)

Aynı zamanda düzlük-yuvarlaklık uyumuna uymadığı da görülmektedir. Dar- yuvarlak ünlü yerine düz-dar ünlülerin kullanıldığı görülmektedir.

torunım(XXIX-46)	şuçım(III-63)
------------------	---------------

II. Tekil Şahıs (n): Bölgemiz ağızdaki tekil ikinci şahıs iyelik eki yazı dilindekiyle uygunluk gösterir .

gözüm(II-16)	hünerin (VI-19)	gocan(V-34)	babam(I-46)
--------------	-----------------	-------------	-------------

Düştüğü durumlar da nadir olsa gözlenir.

nişanlı(XL-29)

III. Tekil Şahıs (ı) (sı): Bu ek fonksiyon olarak yazı dilimizle aynı şekildedir. Ancak ünlü uyumuna uymadığı durumlar da vardır.

derecesine (LXIV-14)	kellesını (XX-55)
köşgünü (LXVII-44)	ömrü (XXXII-19)
gulu(I-1)	gafası(II-42)

I. Çoğul Şahıs (mız): Ses Bilgisi bölümünde de anlattığımız gibi ünlü uyumuna uymadığı durumlara da rastlanmaktadır .

yerımız(I-43)	goyunumuzun(III-42)
ahtımız(I-15)	yemeğimizden(1-4)

II. Çoğul Şahıs (nız): Bu ek yazı diliyle uygunluk gösterir.

bacınızı (VII-34)	devenız(LXIV-6)
-------------------	-----------------

III. Çoğul Şahıs (ları /leri): Bölgemiz ağızında ünlü uyumuna uymadığı durumlar da gözlenir.

hizmetleri (L.XVI- 36)	uyhuları (IX-19)
------------------------	------------------

1.3.6.Çokluk Eki:

Bölgemiz ağzında da çokluk eki yazı dilindeki gibi +lar +ler ekiyle yapılmaktadır. köylüler (LVI-32) düeller (XVI-12)
telebeler (XIX-64)

Araştırma bölgemizde n ile biten kelimeler de çokluk eki eklenince ekin on sesinden “l” ünsüzü benzeşmeye uğratmaktadır.

onnarı (VI-54) bunnar(IV-62)

1.3.7.Soru eki :

Bu ek bölgemiz ağzında genel itibariyle tek şekilde kullanılmaktadır. Kalınlık- incelik, düzlük- yuvarlaklık uyumuna uymaz.

h̄este mısın ? (IV-42) sever mı? (IX-2) yer mı?(IV-65)

Aynı zamanda bu ek kullanılmadan vurgu yoluyla da soru yapılır. Son hece daha vurgulu söylenir ve soru anlamı sağlanır.

bu atı bize satmazsın? (XLIX -53)

Bu ekin bazen de ünlüsü kısalmaktadır. Bu söylenişe az da olsa rastlanılmaktadır.
ciddi m̄ı?(LXIII-36)

Bazen de soru ekinin kullanılış yeri değişmektedir. Böyle durumlarda soru eki “mı” şahıs ekinin sonradan getirilmektedir.

Sen bunu bize satmazsın mı dediler. (XLIX-53)

2.FİİLLER

2.1 Çekimsiz fiiller

2.1.1.İsim-Fiiller: Mastar eki olarak Adıyaman ağzında yazı dilinden farklı bir durum görülmemektedir. Yöre ağzında, isim fiil eki olarak yazı dilinde kullanılan –mek/-mak eki kullanıldığı gibi bu eklerde bölgeye has ses değişimi meydana gelmektedir. mek/-mak eki –meḥ/ -maḥ olarak karşımıza çıkmakta; işlevinde ise ayrıcalık yaratacak herhangi bir değişiklik bulunmamaktadır. İsim fiil eki olarak; -me\ -ma; -iḥ\ -iḥ ekleri de kullanılmaktadır.

-mak/-mek: Bu ekin k>ḥ değişimine uğramış şekliyle kalınlık-incelik uyumuna uymayan durumları da vardır

evlenmek (XXXII-75) çalışmak(XXVI-27)
 çalışmek(XXVI-27) evlenmek(XIV-14)

-ma/-me: Yazı dilinden farklılık göstermez. Fiillere gelerek fiil isimleri yapar.

gızarTma (XXXVIII-8) anlatmaya (IV-89) böyme (LXII-1)
 sulama (XXIV- 9) gezmeye(XXXII-80) süslenmesini(VIII-27)

-iş/-ış: En büyük özelliği bölgemiz ağızında ince sıradan ünlülere kalın sıradan eklenmesidir.

dövışler(LXVIII-2) görışe(XX-29)

2.1.2.Sıfat-Fiiller:

Bölgemizde kullanılan sıfat fiil ekleri yazı dilinde kullanılanlardan farklı değildir. Ancak bu eklerin bazıları ses olaylarına uğramıştır. Sıfat-fiiller "İsmin önüne gelerek varlıkların hareket vasıflarını karşılar. Varlıkları hareketiyle ifade ederler."⁶² Bu ekler şunlardır;

-dık/-dik : Bu ek geçmiş zaman bildiren sıfat fiil ekidir.

verdiği (I-28) dediğin (LXIII-19)
 gördüğün (VIII-23) geldiğimiz (XV-50)
 boğıldığını(LV-9) götürdüğün(LXIII-46)
 geldiğimiz(XLII-13) bindiği(LXVII-74)

-dık eki, için edatıyla birlikte de kullanılır.

olduğu için (XV-12)

Bu ek bölgemiz ağızında iyelik ekleriyle kullanıldığı gibi Gerger ağızında gibi edatıyla birlikte kullanılmaktadır.

dediğin kibi(XLIII-103)

-dık geçmiş zaman sıfat-fiil eki taşıyan sıfat-fiiller, yazı dilinde olduğu gibi ağızlarda da ayrılma hâli ekini alarak "sonra" veya "geri" edatlarıyla beraber çok sıkça kullanılır. Bu yapı ve fonksiyonuyla ilgili olarak Ahat Üstüner şu bilgileri vermektedir: "Bu şekiller cümlede yüklem belirlediği hareketin sıfat-fiil deki

⁶² Saadettin ÖZÇELİK, **Urfa Merkez Ağızı**, TDK. Yay. Ankara. 1997 s.15

hareketin arkasında sonrasında meydana geldiğini belirten geçmiş zaman zarfı fonksiyonuyla kullanılır.”⁶³

oldıḡTan sōña (XLIII-167) verdıḡTen sōña(IV-5)

oḡıdıḡdan sōña(XLVIII.34)

Aynı zamanda bölgemiz ağızında –de/-da, dan/–den –nen /-nan ekleri ile kullanılarak zarf-fiil görevinde kullanılabilir.

geldiḡinde(XX-75) dövdiḡinden(III-27)

sölediḡinden(XIX-4) gördiḡinen (XIX-52)

sarıldıḡından(I-25) dediḡinden(1-50)

-acak /ecek: -acak eki Eski Anadolu Türkçesi döneminde seyrek olarak kullanılmıştır. Gelecek zaman ifade eden sıfat fiil ekidir. Şekil bakımından bölgemizde iyelik ekleriyle -acak –acaḡı şekillerinde görülür. Fonetik olarak deḡişmeler de gözlenir.

dōḡrultacak(XXXI-208) alacaḡı havlı(I-48)

goyacaḡ yer(XI-11) övilecek seray(XXXII-14)

Bölgemiz ağızında bazen “sıra” kelimesiyle birleşerek zarf –fiil anlamı kazanır.

yaḡacaḡı sıra(XV-75)

-an /-en: Türkiye Türkçesi ağızlarında sıkça kullanılan ek, sıfat olarak kullanılan kelimeler türetmektedir. Aynı zamanda nitelenen ismin düşmesiyle geçici isim gibi kullanılan isimler yapar.

çıḡaran(XII-3) sarılan(XIV-50) yoḡran(XV-63)

gelen(XX-64) çekilen(XIV-54) yapan(XXXIII-7)

-ası/-esi:

ḡalasıca ḡurd (L-11)

⁶³ Ahat ÜSTÜNER, **Anadolu Ağızlarında Sıfat-Fiil Ekleri**, TDK.Yay. Ankara 2000 s.126

-miş

oğımışlar (LVI-44)

2.1.3. Zarf- Fiiller:

Zarf- Fiiller, Fiil kök ve gövdelerine gelir ve hareket hali ifade ederler. Fiilerin zarf şekli olduğu için zarf fiil ismini alan bu ekler, bölgemiz ağzında yazı diline uygun kullanılır.

-mca / ince : Bu ek kalın sıradan kelimelere kalın ünlülerle, ince sıradan ünlülere ince ünlülerle eklenir ve zaman anlamı taşır.

olunca (XXXII-94) alınca (XXXII-110) çıhınca (XLIII-87)

öldürünce (XXXII-125) diyince (XLIII-142) işitince (XLVI-21)

-ken

oğırken (XX-145) yaparken(XXXI-7) giderken(LIII-17)

çıharken (VIII-16) sayarken (VI-35) derken(IV-92)

-arak -/erek Bu ek bölge ağzında fonetik değişmelere uğrayarak -arah / -ereh şekline dönüşür.

atarah (LXII-5) diyerek (II-28)

galdırarak (XLIII-76) beğenerek (LIV-63)

-maden / -meden

evlenmeden (XXVI-5)

bitmeden (XLV-11)

-ır -mez

gelir gelmez (LV-12)

-a -a

gaça gaça (LXVII-192)

gele gele (LXVII-175)

-ıp

küsıp (IV-88)

çekip (XIX-56)

geyınıp (II-74)

binip (XIX-33)

alıp (XIX-56)

otırıp (XXXII-91)

edip(XIX-35)

deyip (LVI-20)

bişirip (XV-65)

-dığında / -diğinde: Sıfat fiiller bölümünde de anlattığımız gibi –dik/-dık sıfat-fiil ekine hal eki ve vasıta eki getirilerek zarf- fiil anlamı taşıyan ekler oluşmaktadır.

geldiğinde (XX-75) söylediğinden (XIX-52) gördüğünen (XIX-4)

-dikten sonra : Sıfat-fiil ekine ayrılma hâl eki getirilerek zarf-fiil anlamlı ekler oluşturulmuştur.

oldıhTan sōña (II-6)

galdıhdan sōña (XX-82)

2.2. Fiil Yapım Ekleri

Bu ekler bölgemiz ağzında değişiklik göstermez. Yazı dilinde kullanılan ekler bölgemiz ağzında da kullanılmaktadır.

2.2.1.İsimden Fiil Yapan Ekler :

-la/-le : Foksiyonu bakımından yazı dilinden farklılık göstermez.

seslenme(IV-102) sulama (XXIV-9) canlanır (VII-115)

gururlanır (XV-117) yolladı (XXVI-22) topağlıarsın (XXI-29)

-al/-el

çoğaldı (XL-6)

bōşaldolardır (XL-30)

daraldı (LVI-25)

-er/-ar

everim(VI-57)

-a

kanadı.(LVII-11)

boşamağ (LXII -44)

-leş

iyleşdi(LIX-39)

-sa

susardıḡ (LXII-46)

2.2.2.Fiilden Fiil Yapan Ekler :

Bu ekler bölgemiz ağzında yazı dilinden farklılık göstermez.

-ıl/-il

geçilmiyor(XXXII-234)

biçildi(XXII-19)

devrilmiş(XXXI-230)

sayılmaz (XXI-65)

birleştirilmiş (XXXIII-5)

gurıldıḡı(XLII-49)

-dır/dir

doldürmüştü(XXXII-132)

dönderor(V-24)

öldürüyor(XXXII-139)

oḡdürsün(XXI-20)

evlendirdiler(XXV-18)

boşaldırdı(XV-14)

-n

sıḡındım(LX-7)

ör Tın dım (III-44)

-t

geçirt.(LXIV-13)

-ır

geçirirdi(LXVII-43)

geçirirdi(LXVII-106)

2.3. Fiil Çekimleri

2.3.1. Basit Kipler

2.3.1.1.Haber Kipleri

2.3.1.1.1.Şimdiki Zaman:

Araştırma bölgemizde birden fazla şimdiki zaman eki kullanılmaktadır. Merkez ağzında ve Kâhta ağzının bir bölümünde şimdiki zaman eki umumiyetle “o”

ünlüsü ile karşılanmaktadır. Şahıs eklerinde ünlü bölümü düşer ve üçüncü çoğul şahıs “-ız” yerine k/h getirilerek kullanılır. Bir başka deyişle –yor şimdiki zaman ekinin fonetik olaylara bağlı olarak farklı şekilleri ortaya çıkmıştır. Bölgemizde Merkez ağız ve Kâhta’nın bir bölümünde kullanılır. Bölgemiz dışındaki kullanım yerlerini de Leylâ Karahan şöyle belirtmiştir. ”Kilis, Nizip, Halfeti, Birecik ağızlarında şimdiki zaman eki “-or “dur.”⁶⁴

b̄ilmom (VII-10)

bēgloḥ (LX-26)

īsdon (II-35)

tēKlon (IV-58)

ēkok (XXVI-4)

sātolar (IV-63)

Samsat yöresinde Gerger’in ve Kâhta’nın bir bölümünde merkeze bağlı İndere, Elmacık köylerinde şimdiki zaman eki –yor –yo-şeklinde kullanılmaktadır.

atıyoruz (XXXI-1)

yapıyoruz(XIX-33)

deriyoh̄ (XXVIII-2)

duruyoruz(LIV-5)

birinci çoğul şahısta -ız yerine bölgemiz ağızında –ḥ eki kullanılmaktadır

deriyoh̄ (XXVIII-2)

gidiyoh̄ (XXX-7)

tûtmuyoh̄ (XXVII-22)

-i/-yi şekli de Gerger yöresinde kullanılmaktadır. Urfa, Diyarbakır ağızlarıyla ortak kullanılan bu ek bölge ağızında pek yaygın değildir. Azeri Türkçesiyle benzerlik gösterir.

goyīdim (XLIII-4)

gidīdim(XLIII.39)

galiyī (XLII-32)

yapıyī(XLII-31)

aparīdim(XLIII-29)

Şimdiki zamanın olumsuzu

Şimdiki zaman ekinin olumsuzu yazı dilinde olduğu gibi –ma –me ekiyle yapılır. Bölge ağızında kullanılan –i /-iy eklerinin ünlüler çekim sırasında birleşir olumsuzluk eki olur hem de zaman ifade eder.

⁶⁴ Leylâ KARAHAN, *age.* s.173

bilm̄iyem(XLIII-34)	b̄ilmom(I-52)	bilm̄iȳim(XLII-7)
ḡēlmom (II-24)	ç̄alışmor(II-42)	seslenmoh̄(IV-92)

2.3.1.1.2.Görülen Geçmiş Zaman Eki

Yazı dilinden farklılık göstermeyen görülen geçmiş zaman ekinin d’li ve t’li şekilleri kullanılmaktadır.

aldık(XXXIII-3)	geldim(I-2)	atladılar (I-22)
gitTim(II-14)	sığındım(VIII-6)	usanmıştıh̄(VI-58)

Ancak bu ekin ünlü uyumuna uymadığı durumları da vardır. Kalın ünlülü olanlara ince, ince ünlülü olanlara kalın, yuvarlak ünlülere düz şekilde eklenerek uyumu bozduğu görülür.

düşdı (LXV-163)	gördük (III-28)	yaptug (XLIII-58)
-----------------	-----------------	-------------------

Görülen geçmiş zamanın birinci çoğul şahıs eki -h̄/-g olarak da karşımıza çıkar

yaptug (XLIII-58)	gördük (III-28)	aldık (XXXIII-3)
etduh̄ (XLIII-147)		

Kalınlık incelik uyumuna uymadığı durumunda vardır
bağlardim (XLV-3) topluyordik (XIV-4)

2.3.1.1.3.Duyulan Geçmiş Zaman

Duyulan geçmiş zaman bölgemiz ağızında yazı dilindeki gibidir. Ancak kalınlık-incelik uyumuna ve düzlük- yuvarlak uyumuna uymadığı durumlar da gözlenir.

gecm̄iş(1-I)	başlamış(I-2)	baħm̄ış(I-2)
gitmiş(II-17)	çeḡmiş(III-46)	yoğırdım(III-54)

Ancak yazı dilinde farklı olarak birinci çoğul şahıs “-ız” yerine “h̄”ekin de kullanıldığı durumlara rastlanır.

almışış(XXI-22) yapmışış (XV-121)

2.3.1.1.4.Geniş Zaman

Geniş zaman kullanımı bölgemiz ağızında da yazı dilindeki gibidir.

olır (I-17) goyar (III-17) suvar (III-50)

verim (II-3) otırırlar (I-49)

Bu zamanda bölgemiz ağızında I. çoğul şahıs eki k/h şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Aynı zamanda kalnlık- incelik uyumuna uymadığı durumlar da görülür.

atarık(XXXIX-15) baharıh(XX-23)

açarik(XXVI-32) alırıh(XX-24)

Geniş zamanın, olumsuz diğer şahıslarının çekimlerinde, yazı dilinde olduğu gibi –mez\–maz eki kullanılmaktadır; fakat I. çoğul şahıs çekimlerinde bazen –ma olumsuzluk eki bazen de –maz olumsuzluk eki kullanılabilir.

yumazıh(IV-60) gurtılmazıh(XX-66) bilmezıh(XIX-9)

Çoğul üçüncü şahısta ilerleyici ses benzeşmesine olur .

ulaşıllar(VII-49) gorhıllar(IX-20)

2.3.1.1.5.Gelecek Zaman

Bölgenin ağızında şimdiki zaman eki gibi en çok yapısal değişiklik gösteren eklerdendir.-ece, -ice, -ace, -aca, -aci, -ecek -acak şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

Özellikle merkez ağızında gelecek zaman ekinin birinci şahısında” ğ “ünsüzü düşer. kazanācim (II-44) gonusācim(II-24)

çalışācim(II -44) olācim(XIX-57)

Gerger ağızında bazı örneklerde “a” ünlüsünün daraldığı ve “a”nın “i” ye dönüştüğü görülür.

satıcam(XLIII-121) vericehsin (XLIII-212)

Gelecek zaman eki yazı dilinde olduğu gibi 1. şahıslarda ecek/acak şeklinde de görülmektedir.

içeceğim(VIII-30) gideceğim(XVII-208) vereceyim(XXXVI-37)

İkinci tekil şahısta -eceK -acaK şeklinde kullanılmaktadır . Kalınlık – incelik uyuma uymadığı durumlarda gözlenir. Ekin son ünsüzünde değişme görülür. k >ğ olur.

yapaceKsin(XIX-26) alacağsın(II-63)

vereceKsin (XIX-2) getirmeyeceğsın(II-75)

endıreceğsın(II-73)

İkinci tekil şahısta da birinci şahısta olduğu gibi ekin birinci ünlüsü i ‘ye dönüşür

vericeğsın (XLIII-212)

üçüncü tekil şahısta gelecek zaman eki –ğ /- K eki olarak kullanılır.

süreceğ(IV-91) çıhacağ(IV-70)

yapacaK(LVI-48) yiyeceğ(I-31)

2.3.1.2. Dilek Kipleri:

2.3.1.2.1. İstek kipi:

İstek kipi bölgemiz ağzında yazı dilinden farklılık göstermektedir. Ünlüyle biten fiil tabanlarına “y “ünsüzüyle birlikte şahıs ekinin ünlüsü de düşmüş ve – im şeklinde kullanılmıştır.

yāpim (XIX-59) çihim(II-16) gīdim (II-55)

bāsim(II-57) suvūyim(III-48)

Aynı zamanda Diyarbakır, Urfa ağzında olduğu gibi ”e“şeklinde de bölgemizde kullanılır. Burada “m” ekinin zayıf kaldığı daraltıcı tesirinin olmadığı durumlar da gözlenir.

gidem(XLIII-90) verem(II-38)
 edem(LII-16) çarpam (XLII-78)

İstek kipinin yazı dilinden ayrılan bir özelliği de çoğul birinci şahıs halidir. Bu ek -alım /-elim şeklindeyken bölge ağzında “ah” şeklindedir. Ancak h art- damak ünsüzü kalınlaştırma etkisini göstermez. İnce sıradan kelimelere de ulanır.

nedeḡ (IV-59) bahoḡ (VX-21) yiyehḡ (IV-26)
 yuyahḡ (IV-54) ataḡ (I-7)

2.3.1.2.2. Emir Kipi:

Emir Kipi yazı dilinden farklılık göstermez. Bu kipte şahıs eki aynı zamanda kip eki olarak da görev yapar. Öte taraftan tekil 1.ve çoğul 1. şahısın çekime girmemesi bu kipin tipik ve özelliklerinden birisidir.

gidin(IV-52) baḡın(IV-6) geysın(II-67) gāḡ(II-66)
 gelsın(II-67) gurılsın(VI-40) bıraḡın(V.54)
 toplayın(VIII-8) yaşayın(VI-54) get(II-32) yap (II-38)
 evlen(II-48) görış(II-27)

2.3.1.2.3.Şart Kipi :

Şart kipi bölgemiz ağzında farklılık göstermez. Çoğul birinci şahısta k>ḡ değişimi vardır.

Gelirse (II-56) seslenmeseḡ (XXXII-125) dövsem (III-32)

2.3.1.2.4.Gereklilik Kipi

Gereklilik kipi lazım kelimesiyle; -malı/-meli anlamını vermektedir.

oḡıması lâzım(XV-93)

2.3.2. Birleşik Kipler

Bölgemiz ağzında da fiillerin birleşik çekimleri kullanılmaktadır. Bu kullanımda yardımcı fiil -imek'tir. Bu ek bazen ekleşerek”i” si düşer,bazen de “i” yi korur. Fiillerin birleşik çekimlerini şöyle açıklayabiliriz:

2.3.2.1.Hikâye:

Basit çekimli fiilere “-dı”,”-tı” eki getirilerek yapılır.

yapardık(XLV-2)	ayrılmamışTım(XLIII-107)	gaçırımışdım(LXVII-120)
bağlardım(XLV-3)	vurırlardı(XLIII-60)	getırırse(LXVII-11)
bıraħmışdım(XLII-73)	dinlerdı (XLII-82)	gelmezdı(LXVII-102)
çıħıyadıħ(XLIV-1)	gelmezdı(LII-19)	geçırırdı(LXVII-60)

2.3.2.2.Rivayet :

Bölgemiz ağzında rivayet çekimi hikâye gibi sıklıkla kullanılır. Bazen kök ses düşer ve kalıplaşır.

öleceħmış(IV-63)	gēlolarmış (VII-2)
gēzolarmış(VII-34)	sāyolarmış(VIII-29)

2.3.2.3. Şart :

Bölgemiz ağzında şart çekimi yazı dilindeki gibidir.

kesersen (IX-49)	alırсан(X-23)	
getırırсен(I-15)	gōrmışse(V-69)	gōsterorsa(VII-14)
seslenirse(IV-91)	olırsa(VI-16)	eTmışsel(VII-38)
tōkersen(VII-42)	gelirse(VII-51)	getirmezse(VII-113)

2.4.Yardımcı Fiiller

2.4.1.İsmlere Gelen Yardımcı Fiiller

Yöre ağzında yardımcı fiil olarak; etmek, olmak yardımcı fiillerinin kullanıldığı görülmektedir.

fet etTiler(XLIX-74)	emreTdı(LXIII-13)
----------------------	-------------------

zanneTmiş(LXIV-36) şikayet etmedi(LVIII-9)
affeddirim(LXIV-34) gabıl eTmem(LXIV-28)

2.4.2.Fiillere Gelen Yardımcı Fiiller

Dilimizde fiillere bil-, ver-, dur-, yaz- gibi yardımcı fiiller eklenerek süreklilik, yeterlilik, yaklaşma, tezlik anlamı taşıyan kurallı birleşik eylemler yapılır.

gelēmoğ(VI-5) anlayamazsın(V-11)
olabilir mi(IV-36) göremezsın(XIL-52)
açabilen(VI-31) anlayabilirsin(VII-16)
virevireydi (XVIII-172)

2.5.Ek fiil

İsmlere gelerek onları fiilleştirmektedir. er mek şeklinde Eski Türkçede kullanılan imek-fiili bölgemiz ağzında da yazı diline uygun kullanılır.

2.5.1.Geniş zaman:

gibiyim (I-56) köyündeyim (LIV-1) böyügim (XLIII-116)
seyirciyim (XXX-66) marağlıyım (XXXII-63)

Olumsuzu da değil kelimesi ile yapılır.

annem değilsin (L-6) ēle değil (XLIII -117) göcam değilsin(VII- 106)

2.5.2.Öğrenilen Geçmiş Zaman

vali imiş(XXXII- 18) gasapmış(III-16) günahmış(II-1)
şeymiş(VI-22) böyügmışsın(XLI- 106) gayıpmış(IV- 94)

2.5.3.Görülen Geçmiş Zaman

Bişiydim (XLIII- 113) kibiydi (XLIII- 135) zamandı (XLIII- 160)
Bizimdi (XLIV -34) güzeldi (XLII- 28) rampa idi (XLIV-11)
bağ idi (XLIV- 33) babamdı (VII- 95) dolıdı (XLV -11)

2.5.4.Ek Eylemin Zarf –Fiili

konuşmadayken (IV- 67)

boğımken (IV -110)

3. SIFAT

Varlıkları niteleyen veya onları belirten kelimelerdir. İsimleri niteleyen ve belirten bu kelimeler bölgemiz ağzında yazı dilinden pek farklılık göstermez.

3.1.Niteleme Sıfatları

Varlıkların rengini durumunu biçimini bildiren sıfatlardır bu sıfatlar bölgemiz ağzında ses değişikliği dışında farklılık göstermez. Bu ses değişikliğine uğramış sıfatların bazılarını buraya almayı uygun gördük.

gara meħmud (XLIII-35)	çetin bî yerin ğızı (XLIV-31)
gevende hamo (XLIII-155)	arħa ğapı (LIV-66)
tamatisli küfe (XX-30)	cılız aTlar (XX-30)
yağız at (XX-77)	yüce dağ XX-86)

3.2.Belirtme Sıfatları

Varlıkları sayı, işaret, soru yoluyla belirleyen sıfatlardır.

3.2.1.Sayı Sıfatları: İsimlerden önce gelerke onları sayı yönünden tamamlayan sıfatlardır. İnceleme bölgemizde asıl sayı sıfatları, sıra sayı sıfatları, kesir sayı sıfatları olmak üzere üç çeşit sayı sıfatı örneklerine rastlamaktayız.

3.2.1.1.Asıl Sayı Sıfatları:

üç tane (I-2)	iki tane (II-1)	gırħ dene (XX-57)
gırħ gün (I-58)	dört ayağı (XLIII-18)	otız doğğız aTlı (XX-67)
iki yaşında(XX-106)	yeddi çociğım(XXIII-20)	

3.2.1.2. Sıra Sayı Sıfatları:

ikinci söz (XIX-39) üçüncü gaT (XIV-16)

3.2.1.3: Üleştirme Sayı Sıfatları:

birer mağaza(VI-59) ikişer üçer vidon (LXVII-3)

3.2.1.4 Kesir Sayı Sıfatı

yüzde elli işsiz (LVI-30)

3.2.2.İşaret Sıfatları: Varlıkları işaret ederek belirten sıfatlardır.

bu herif (III-1)	bu adam XXII-6) bu garğaşaya(XX-34)
öbır bacısına(III-24)	bu seviyeye (XXII-14)
bele adamlar (XXI-64)	o zaman (XX-140)
o çağda (XX-127)	şu durumlar (XIX-29)

3.2.3.Belirsizlik Sıfatları: İsimleri kesinlik belirtmeksizin belirten sıfatlardır.

bir yer (LV.- 16)	felan kimse(IV- 13)
bazı şeylerden (XXXII- 40)	filan bahçede (VI- 37)
başga ses (II -64)	

3.2.4.Soru Sıfatları: İsimleri soru yoluyla belirten sıfatlardır.

gaç doğım (XXX-19) nasıl bir yer (LV-16) hangi taraftasınız (IX-29)

4.ZAMİR

Bir kişiyi ya da nesneyi karşılayacak onun yerini tutan kelimelere zamir denmektedir. Bölgemiz ağızında zamirlerin kullanımı yazı dilinden farklı değildir; ancak ses farklılıkları görülür.

4.1.Şahıs Zamirleri: Kişi isimlerinin yerine kullanılan zamirlerdir. Altı tane şahıs zamir kullanılmaktadır.

I. Tekil Şahıs Zamiri: “ben” şeklinde kullanılan bu zamire gelen ekler genellikle kalınlaşmaktadır.

benım (I- 51)	benı(II- 78)
---------------	--------------

Yönelme eki geldiğinde değişime uğrar

bana (I- 54)	baa(LXVII- 155)
--------------	-----------------

II. Tekil Şahıs Zamiri: Bölgemiz ağızında sen şeklinde kullanılır. Bazı eklerin ulamasında kalınlaşma gözükür.

senı(I. 16)	senın(VII- 25)
-------------	----------------

Bu şahısta e yönelme hali ekini aldığında “n” ünsüzü düşmektedir.

saa(V-61)

III. Tekil Şahıs Zamiri: Kullanım şekli o'dur. O zamirine ek geldiğinde bazı fonetik değişimler olur. Genelde düz-dar ünlü olarak belirtme hal eki ulanmaktadır.

onı(VII-41) ona(VII-21) onunla(VII-61)

I. Çoğul Şahıs zamiri yazı dilinden fark göstermez.

bizim(L-15) bize (XIX- 28)

II. Çoğul Şahıs Zamiri: siz şahıs zamiri olarak kullanılır. Yazı dilinden farklılık göstermez.

sizin (I.10) sizden (V- 16) sizi (VI-52)

III . Çoğul Şahıs Zamiri: Yazı dilinden farklılık göstermez.

onları (V-25) onların (VI-65) onların (VI-54)

Şahıs zamirlerinin isim hâl ekleriyle çekimlenmesi:

Şahıs Zamirleri	Yön.	Bul.	Ayr.	Bel.	Tam.	Eşt.	Vasıta
ben	Bana Baa	Bende	Benden	Beni	Benim	Bence	Benle Benden
Sen	Sana Saa	Sende,	Senden	Seni Seni	Senin	Sence	Senden Senle
O	Ona	Onda	Ondan	Onı/ Onu	Onun Onın	Onca	Ondan Onla
Biz	Bize	Bizde	Bizden	Bizi	Bizim	Bizce	Bizden Bizle
Siz	Bize	Sizde	Sizden	Sizi	Sizin	Sizce	Sizden Sizle

Onlar	Onlara	Onlarda	Onlardan	Onları	Onların	Onlarca	Onlardan
	Onnara	Onnarda	Onnardan	Onnarı	Onnarın	Onnarca	Onnardan
							Onlarla

Dönüşlülük Zamiri: Bölgemiz ağızında dönüşlülük zamiri kendi, gendí gibi şekillerde karşımıza çıkar.

gendinden (XLIII- 139)

gendne (X LVI-. 10)

kendín (XVII-.21)

Dönüşlülük zamirinin çekimi şöyledir:

gendím kendim

gendím kendin

gendísí/gendiyi kendisi

gendımız kendimiz

gendíleri kendileri

Aynı zaman da kendi/gendí dönüşlülük zamirinin bölgemiz ağızında değişik kullanımı vardır.

gendí gendíne (III-5)

san sana (metin dışı derleme)

banbana (metin dışı derleme)

4.2.İşaret zamirleri: Varlıkları, genellikle adlarını söylemeden gösteren kelimelerdir. İşaret zamirlerinin çekimi şöyledir:

İşaret Zamirleri	Yön.	Bul.	Ayr.	Bel.	Tam.	Vasıta
bu	buna	bunda	bundan	bunu bunu	bunun bunun	benle
şu	şuna	şunda	şundan	şunu şunu	şunun şunun	şunla
O	ona	onda	ondan	onı/ onu	onın onun	onla
Bunlar	bunlara	bunlarda	bunlardan	bunları	bunların	bunlarla
Şunlar	şunlara	şunlarda	şunlardan	şunları	şunların	şunlarla
Onlar	onlara	onlarda	onlardan	onları	onların	onlarla

buna (VII.87)

şunu(LVI-34)

ordan (I-11)

bunları (I-42)

bundan (IV-114)

şuna (VII-87)

bunu (IV-105)

onı (I-23)

4.3.Belirsizlik Zamirleri: Bölgemiz ağıımızda belirsizlik zamirleri yazı dilindekilerle aynıdır. Ancak bazı fonetik değişimler görünmektedir.

birisi (LX-17)	herkes (LXV-56)	bişiyi (XI-15)
birisinin (LXV-13)	birini (IV-68)	bazıları (LIX-52)

4.4.Soru zamirleri: İsimlerin yerini soru yoluyla tutan zamirlerdir.

- Senin suçun neydi (II-81)
 Selamı kime verdin (IV-14)
 ey ben-i insan ne yazon (V-4)
 gız sen nerde gezon (IV-107)
 gocan nerde (V-34)
 bilon mı bunnar kim? (VII-93)
 yavrularım nerden geçtiniz? (IX-28)

5. ZARF

Zarf fiillerin, fiilimsilerin sıfatların ya da görev olarak aynı olan kelimelerin anlamlarını yer-yön,zaman durum, miktar soru yönünden belirleyen kelime türüdür. Bölgemiz ağzında zarflar kullanım olarak çok fazla farklılık göstermez.

5.1.Yer-yön Zarfı: Eylemin yapılış yerini veya yönünü belirten zarf çeşididir. “İsmin ayrılma, bulunma, yönelme hâllerin almış kelimelerle fiilin anlamını tamamlamak üzere kurulan diğer açıklayıcı kelime ya da kelime grupları da ve zarfı olarak görev yapar”⁶⁵

aşağı (XLVI-200)	burya (LXVII-146)
içeri (LXVII-109)	yukarı (LXVII-177)
orya (LXVII-135)	dışarı (III.60)

5.2.Durum Zarfları: Hareketin ne durumda yapıldığını belirten zarflardır.

beğleye beğleye (LXVII-154)	ğaçağa (LXVII-192)
gürrüdeneye (VII-76)	gürülediyerek (VII-68)
belelikle (IX-5)	bele (XLI-80)

⁶⁵ Muki SAĞIR, *age.* s.148

yeriŝe yeriŝe (XLI-82) usılcana(XIV-51)
geze geze (V-1)
pırıl pırıl(LV-26)

5.3.Azlık Çokluk Zarfı: Sıfatları, fiilleri ve kendi türünden kelimeleri azlık ve çokluk bakımından kısarı ya da güçlendireri kelimelerdir.

birez (XLIV-59) epeyyi (V-42)
doymcaḡ (III-33) acı(XIV-19)

5.4.Zaman Zarfları: Fiilleri zaman yönünden tamamlayan zarflardır. Geçmiş, şimdiki ve gelecek zaman kavramlarında bir sınırlama getirir ve süre koyar.

bu gece (VI-24) hindi (II-77) sabahnan (XVII-105)
şimdi(LXV-135) yarın (XLVI-69) sabah erkenden (XLIV-2)
yazın (XLIV-12) ikindi (XLIV-24) kışın (XLV-5)
ölenden sonra(XLIV-36) böyın (IV-91) ahŝamleyin (IV-93)

5.5.Soru Zarfı: Fiilleri soru yönünden tamamlayan zarflardır. Soru zarfları bölgemiz ağızında yazı dilindeki gibidir. Ancak fonetik değişiklikler gözlenir. Soru zarflarında Azeri Türkçesinden neçe? kelimesinin inceleme bölgemizde de, kullanıldığını görmekteyiz.

niye odın yaḡim? (III-11) ne diör içeri gidip gelen (V-10)
niye götürmüyorsunuz(XLIV-4) niye otronız(V-10)
ne gez̄isin (XLIX-45) nasıl edeḡ (IX-34)
nēçe olırsa (XIV-34)

6 .EDATLAR:

Tek başına anlamları olmayan yalnızca gramer görevleri olan kelimelerdir. Kelime, kelime gruplarının ve cümlelerin kullanılıŝlarına ve ifade kabiliyetlerine yardımcı kelimelerdir.

6.I. Ünleme Edatları

Bu tür edatlar; sevinç, öfke, keder, nefret, heyecan coşkunculuk gibi ruh hallerini, tabiat seslerini, ifade eden kelimelerdir.

Ünlem Edatlarını beş grupta incelememiz mümkündür:

1 .Ünlemler

Ansızın meydana gelen şaşma, korku, sevinme, kızma gibi duygularla tabiat seslerini ifade eden ünlemlerdir.

pnr (I-1) yav (I-5) şarp (I-22) hā (I-26)

ee (I-27) ohooo (I-33) bīī (III-10)

2 .Seslenme Edatları: Hitap, çağırma edatlarıdır.

anm (II-9) aney (II-21) hele (II-48)

hādı (II-37) hadıyın (I-7) kele (II-52)

3 Sorma edatı: Sorma ifade eden soru için kullanılan edattır.

mı soru edatı: Ek halindeki edattır:ancak kendinden önceki kelimelerle bitişik imlası olmayan bir edattır. Bölgenin ağızında ünlü uyumları dışında farklılık göstermez.

zeḥmet olmaz mı (I-42) heste mısın ne? (IV-42)

hāsTa yer mı? (IV-65)

4. Gösterme Edatları: Bir şeyin konumu belirtmeyi amaçlayan edatlardır.

aha (V-63) ahan (XLIV-14) işte (LIV-31)

eşde (XXXII-40)

5.Cevap Edatları: Tastik veya red ifade eden edatlardır.

peki (I-21) ha (XLII-72) tāb tabi(XLIII-135)

helbet (XVIII-72) he(XLIII-89) yoḥ (XLIII-110)

tamam (XIV-23) evet (V-40)

6.2.Bağlama Edatları: Kelimeleri, kelime gruplarını, cümleleri anlam ya da şekil yönünde bağlayan edatlardır.

yalanız (XIX-8)	hatda (LII-54)	eğer (LXVII- 101)
zata(zaten) (LXV.12)	ege”eger”(LXVII-27)	madem (VII-79)
fağat (LVI.15)	hema (LXV-27)	amma (XXXII- 8)
eğ (XXXII-184)	çünkü (XXXII-27)	hama (XXXVI-5)
bilahare (LX-10)		

6.3.Son Çekim Edatları:

kepçeynen (XLIV-49)	zordan (XLIX-71)
buğdayla (XLIV- 13)	piçahla (XL-26)
zorna (LXV-16)	oğlıyan (XLVI-17)
tabançaynan (LXI-57)	

İle edatı bölgemiz ağızında çok kullanılan bir edattır. Bu edat bölge ağızında –ınan/-inen, -nen-nan şeklinde de görülmektedir.

ben kibi(XLIII- 66)	keklik gibi (XVII-24)
kör gibi (XLIII- 78)	çihacah gihin(XV-111)

Bölgemizde gibi edatı benzetme, karşılaştırma anlamında kullanılan bir edattır. Özellikle Gerger ağızında sedasızlaşarak ” kibi” şeklinde kullanıldığı gözlenmektedir. Merkez ağızında “n” eklenerek gihin şeklinde de kullanılır.

kadar edatı bölgemiz ağızında genelde sedalaşmıştır. Anlatıma, karşılaştırma, ölçü, benzerlik, nitelik anlamları katmaktadır. Genellikle ünlülerinde inceme temayülü gözlenir.

şurya gider(LXVII-97)	gurtılana gāder (VII-106)
aşşama gider(LXII-92)	o gāder(XVI.5)

Aynı zamanda “Teni” “deni” kelimeleri bölgemiz ağzında “kadar” anlamında kullanılır.

verdiği Teñi (verdiği kadar) (I -27)

Bölgemizde ağzında eçen, kadar anlamında kullanılmaktadır.

on gün eçen (XII-12) biçene eçen(XXI- 41)

Araştırma alanımızda diyin, deyin <diye, diyerek anlamında kullanılan aslında zarf fiil fonksiyonunda olan kelimenin son çekim edatı olarak kullanıldığı da görülür. “E.T’de “tiyin” şeklindedir.

Köktürk yazıtlarında:”Türk budun alt küsi yok bolmazun tiyin” şeklinde kullanılmaktadır.”⁶⁶

adı ramazan diyin almadım ” adı ramazan diye almadım” (XI-16)

gazanın dibi dutmaya diyin”kazanın dibi tutmaya diye”(XX-47)

Uğruna, amaç, neden, özgülük anlamında kullanılan bir edat olan için edatı bölgemiz ağzında çün, üçün, uçun, için şeklinde kullanılır. Bazen söyleniş esnasında edatın ilk ünlüsü kısılır ya da tamamen düşer.

senin başın uçun (XIII-6)

başı için (XIII-2)

geldiği _ üçün (XV-40)

oldığım _ çün (XV-116)

onın _ çün (XXXII-203)

CÜMLE BİLGİSİ (SENTAKS)

1.Kelime Grupları

Tek kelimenin karşılayamadığı nesnelere ve hareketleri karşılayan birden fazla kelimedenden oluşmuş dil birlikleridir. Bu gruplar tek bir kelime gibi işlev görürler ve tıpkı isimler gibi çekime girerler. Sonlarına getirilen işletme eki bütün gurubu kapsar. Bu guruplarda bir asıl bir de yardımcı unsur bulunmaktadır. Bu guruplarda yardımcı unsur önce gelir; daha sonra asıl unsur gelir.

⁶⁶ Zeynep Korkmaz ,**Türkiye Türkçesi Grameri**, TDK. Yay. Ankara 2003 s.10091

1.1. Tekrarlar

Aynı cinsten iki kelimenin ardı sıra gelmesiyle kurulan kelime guruplarıdır.

a) Aynen Tekrarlar

yorgın yorgın (III -7)	pırıl pırıl (V-26)	hatır hatır(IX- 25)
vere verek (IV-40)	gide gide (V-49)	hış hış (IX-38)
tombıl tombıl (X-8)	dilk dilk (XIV-54)	pis pis (XV-132)

b) Eş Anlamlı Tekrarlar

çapıt çapıt (V-16)	çulı çapıdı (XV-48)
gáleye gasaya(VI-1)	ufah tefeg(LVII -50)

c) Zıt Anlamlı Tekrarlar

sağa sola (XXXII-120)	aşağı yukarı (XLII-13)
-----------------------	------------------------

ç) İlaveli Tekrarlar:

yolı molı(LXV-85)	oynıye moynıye (XLIII-144)
cip mip(LXV-164)	oğlağ moğlağ (LIX-40)
çüt müt(XX-27)	tören mören(LIII-6)
deflı meflı (LIII-6)	tahta mahtadır(XLII-39)

1.2. Bağlama Grubu: Eş öğeleri ve onları bağlayan bağlaçlardan oluşur.

birinci ayın ya da biri ya ikisi (XLVI-3) pısgüyüTden loggım (XLII-9)

bī küpeyle bī altın (XLVII-12) hıngirden pıngire (L-6)

ne o benı ne ben onla (LVI-73)

1.3. Sıfat Tamlamaları: Tamlayanın da tamlananın da ek almadığı tamlayanı tamlananı nitelediği kelime grubudur.

arha gapıya (LVII-66)	eşgi şeler (LVII-67)
beyaz araba (LVL-28)	gırmızı ineği (LVII-28)

1.4. İsim Tamlamaları: İki ismin bir araya gelerek anlam yönünden birbirlerini tamamlaması sonucu oluşan söz gruplarıdır.

pirincin üstüne (LVII-22)	gadının eli (LIX-14)
aile genişliği (LVII-16)	adamın evinde (LIX-231)
erkek elbisesi (LVII-32)	duarın dibi (LXII-18)

1.5 Edat Grubu : Bir isimle bir edatın birleşmesi sonucunda oluşur .

gördüğüm gader (LVII-24)	senin gibi (LVII-32)
aldıktan sonra (LVII-299)	aldığı için (XV-116)

1.6. Ünvan Grubu: İsim ve onu izleyen bir ünvandan oluşur.

müslim ağa (LVIII-34)	bedir ağa (XXXII-118)
mısdafa bey (XX-41)	

1.7. Sıfat-Fiil Grubu: Sıfat eki almış bir fiil ile ona bağlı öğelerden oluşur.

övülecek seray (XXX-11)	goyacak yer(XI-10)
gösterilecek çok güzel eser (XXXII-19)	düğünde çalan oğlan(II-57)

1.8. Zarf-Fiil Grubu: Zarf-fiil eki almış bir fiille ona bağlı öğelerden oluşan kelime gruplarıdır.

eT olarak (LVII-53)	tezeg mezeg topluyorlarken (XXXII-73)
söz bitmeden (XIV- 10)	gaça gaça (XVIII-179)

1.9. İsim-Fiil Grubu: İsim eki almış bir fiil ile ona bağlı öğelerden oluşur.

süt sağmaya (LVIII-1)	gız isdemeye (LVII-7)
görüşe davet (XIX-29)	evlenmek (XXXII-75)
böyime (LXII-1)	

1.10. Ünlem Grupları: Bir ünlem ve bir isim veya isim grubundan oluşur.

yav vezırım (V-31)	ey ben-i insan (V-4)
ohoo (IV-19)	bii bacım (III-63)
bî kele (II.52)	

1.11. Sayı Grubu: Aralarında toplama ilişkisi bulunan iki saıdan oluşur.

iki yüz dene (LV-9)	iki yüz elli kilo(LVI-26)
altı yüz ğişi (XLVII-14)	doğuz yüz ğişi (XLVII-17)

2. Cümleler

Cümle; bir fikri, bir duyguyu, bir düşünceyi hareketi bir olayı tam olarak anlatan bir yargı bildiren sözcük gruplarıdır. Cümlelerde asıl unsur yüklemdir. Bunlar isim soylu olduğu gibi fiil soylu da olabilir.

Adıyaman ağızında ağız özellikleri taşıyan cümleleri şöyle ifade edebiliriz:

2.1.Yapılarına Göre Cümleler:

2.1.1.Basit Cümle: Tek yüklemi bulunan, tek yargı bildiren cümleler yapı bakımından basit cümledir. Basit cümleyi belirleyen tek yüklem, tek yargının bulunmasıdır. Yüklem dışındaki diğer öğelerin sayısı önemli değildir. Basit cümleler hem isim hem fiil cümlesi olabilir. Türkçede cümleler genellikle basit yapıdır: Bu konuda Leyla Karahan şöyle demektedir.“Yapısındaisim veya fiil cinsinden tek yüklem bulunan cümle basit cümledir.”⁶⁷

bm gün örTmeden çatıyı endırmışdığ(XLIII-10)

ben o zaman samsat’da değildim (LVII-1)

ben kimseye söylemeyeceim (LXIII-20)

⁶⁷ Leylâ KARAHAN, *Türkçede Söz Dizimi -Cümle Tahlilleri-* Akçağ Yay. Ankara 1999 s.61

2.1.2.Birleşik Cümle: İçinde birden fazla yargının bulunduğu cümleler, birleşik cümledir. Bu yapıdaki cümlelerde esas yargıyı üzerinde bulduran bir temel cümle ve bu temel cümleyi çeşitli yönlerden tamamlayan yan cümleler bulunur.

2.1.2.1.Girişik Birleşik Cümle: İçinde bir sıfat-fiil, zarf-fiil ya da isim-fiil grubunun bulunduğu cümlelerdir.Tahir Nejat Gencan bu konuda : “Temel önermeye özne, nesene tümleç olan ya da bu öğelerden birini tümleyen birleşik tümcelere girişik tümce denilir.” demiştir.⁶⁸ Ancak bu konuda değişik görüşler bulunmaktadır. Bu hususta kimi dilciler temel cümlelerin dışında bir yüklem varlığı kabul etmezken kimi dilciler de bu yapıyı birleşik bir yapı olarak kabul etmektedir.

diyince ses etmedi (XLIII-142)

senin dediğin gezeye geldiğim zamandı (XLI-129)

bizim arazinin içinde şimdi şehrin gurulduğu yer bağ idi (XLII-33)

peşine düşenin eyağına deydı (XLVII-47)

2.1.2.2.ki’li Birleşik Cümle: ki bağlacıyla kurulmuş cümlelerdir. “Bu cümle yapısı Türkçe cümle yapısına uygun olmamasına rağmen Farsçanın etkisi ile cümle yapımıza girmiştir.”⁶⁹ Farsçadan dilimize giren ki bağlama edatıyla yapılan birleşik cümledir. Ki edatı, çekimli bir fiilden sonra gelince bağlama edatı olur. Bu cümlelerde ki edatına kadar olan kısım asıl unsur; ki edatından sonraki unsur yardımcı unsurdur.Yani temel cümle ile yan cümle yer değiştirmiştir.

gaveci demiş ki bu gece erkek gecesi (LVIII-14)

demişler ki bu gece herkes birni öldirecek (LVI-14)

içinde dir ki sen benim gızımsın (LIX-9)

elif geldi ği babam o durmda (LXIII-36)

2.1.2.3.İç-İçe Birleşik Cümle: Bir cümlelerin herhangi bir görevle başka bir cümlelerin içine girmesiyle oluşan cümledir. “Başka birine ait olan cümleyi

⁶⁸ Tahir Nejat GENCAN, *Dilbilgisi*, Ayraç Yayınevi, Ankara 2001 s.156

⁶⁹ Mustafa ALTUN, *Türk Atasözleri Üzerine Sentatik bir İnceleme*, *Akademik Araştırmalar Dergisi (Journal of Academic Studies)* Mayıs-Temmuz 2004 S.21, s.79-91

aktarmak için kullanılır.”⁷⁰ “Bu yapıda ana cümlelerin yüklemi genellikle “de-, zannet-, san-, bil-, gör-, farzet-, düşün-“ fiillerinin çekimli şeklidir.”⁷¹ Araya giren cümle, temel cümledeki anlamı tamamlayan yardımcı cümle olarak nesne veya diğer unsurlardan birinin parçası olur.Yani bir cümlelerin diğer bir cümle içerisinde olduğu ve yan cümlelerin temel cümlelerin bir ögesi durumunda olduğu cümlelerdir.

ali “ule cazılıl mı olur yav “dedı (XLVII-26)

yaralı “sana ne oldu” der (LVIII-2)

ğız da” niye ki” dior (LVIII-3)

2.1.2.4.Şart Cümlesi: İçinde şart kipi bulunan cümledir. Şart kipi, diğer fiil çekimlerinden farklı olarak bitmiş bir hareket göstermez, bir yargı ifade etmez. Bu sebeple şart kipiyle bağımsız bir cümle yapılamaz. Yani yan cümlesi şart eki –se/- sa ile kurulmuş cümlelerdir.Bu cümle” bir başka cümleyi zaman, şart, sebep ve benzetme anlamlarıyla tamamlar”⁷²

gelmezse gidiyor vuruyor (LVI-26)

sen benim namıma toğarsan beni çıharma (LIX-8)

sölersen iyleşirsın (LIX-36)

kim gelirse bize haber verın (LVIII-28)

2.2.Yüklemin Türüne Göre Cümleler

2.2.1.İsim Cümlesi: Yüklemi isim soylu olan cümlelerdir. Bu cümlelerde isim olan sözcük ek eylem yardımı ile yüklemleşir.

biri nişannıyalı (LXV-22)

şu an da bütün bir millet geysıdan hep dışarıdadır (XVI-1)

zata herkesın motor vardı (LXIIV-11)

demırın ucı sivriydi bembeyazdı (LXVII-71)

⁷⁰ Recep TOPARLI, Turan KARTAS, Hnifi VURAL, **Türk Dili**, Seyran Yay. Svas 1994, s.109

⁷¹ Leylâ KARAHAN , **age**. s.63

⁷² Leylâ KARAHAN , **age**. s.61

2.2.2.Fiil Cümlesi: Yüklemleri çekimli bir fiil veya fiil grubu olan cümle, yüklemine türüne göre fiil cümlesidir. Her türlü hareket, iş, oluş fiil cümleleriyle karşılandığı için fiil cümleleri isim cümlelerine göre daha çok kullanılır.

ben ters yola girdim (LXVII-244)

kahTadan su gelirdi (LXVI-1)

gusıra bahme (LXVII-246)

2.3.Anlamına Göre Cümleler

2.3.1.Olumlu Cümle: İçinde olumsuzluk anlamı olmayan cümlelerdir.

bu gızlardan brinin bi gün mısafırı varmış(III-4)

valla senin de hünerin eyi bişeymiş(VI-21)

tükenden kıldanı sırtına verirdiḡ (XV-21)

ebeler hemşiriyeler geldi (XIX-6)

2.3.2.Olumsuz Cümle: Yargının gerçekleşmediği ya da gerçekleşmeyeceği anlamı olan cümlelerdir. Leylâ Karahan “-ma,-me olumsuzluk eki, değil edatı yok ismi cümleyi olumsuz yapan unsurlardır.”⁷³ bilgisini vermektedir.

herif heç seslenmemiş (III-12)

ikimiz de seslenmoḡ (IV-90)

şimdi bm ğarının çoçığı olmıyo (XIX-2)

bunun önından gurtılamazıl (XX-66)

2.3.3.Soru Cümlesi: Herhangi bir şeyi öğrenmek için soru unsurlarıyla kurulan cümleler, soru cümlesidir. Soru cümleleri genellikle, soru eki mı (mi, mu, mü) ile yapılır. Ayrıca hani, hangi, kim, kaç, nasıl, ne, neden, niçin gibi soru kelimeleriyle de soru cümleleri kurulur. Soru cümlesi olumlu veya olumsuz olabilir. “Aslında soru cümleleri bir cevap isteyen, karşılığında bir cevabı gerektiren cümlelerdir”.⁷⁴

bumbarı bişirdin mi?(III-8)

selamı kime verdin (IV-15)

hoca hanı bacımız (IV-96)

⁷³ Leylâ KARAHAN , age. s.71

⁷⁴ Recep TOPARLI, Turan KARTAŞ, Hanifi VURAL, age, s.112

ey ben-i insan ne yazon (V-4)

2.3.4.Ünlem Cümlesi : Öfke,sevinç,telaş ...vb anlamı taşıyan cümlelerdir.

hele durın argadaşlar(VI-24) hele gel gel(II-24)

bmm bacım senin suçın varmış (III-60)

SONUÇ

Adıyaman-Merkez, Kâhta, Samsat ve Gerger yöresinin tarihi, coğrafi ve etnik yapısını giriş kısmında kısaca gözden geçirmiştik. Ses bilgisi, şekil bilgisi ve cümle yapısı yönünden incelediğimiz bölge ağzında şu sonuçlara vardık:

1-Adıyaman-Merkez, Kâhta, Gerger, Samsat yöresi ağızlarında yazı dilinde bulunan ve genel Türkçe ile ortak olan a, e, ı, i, o, ö, u, ü, temel ünlüleri ile çeşitli etkilerle oluşmuş ve boğumlanma nitelikleri değişmiş ünlüler vardır. Bu ünlüler; á, â, â, â, î, é í , û, ú, ü°, ó, ô, ò ünlüleridir. Özellikle Kâhta ve Samsat'ın bazı bölümlerinde ô, ó, û, ü° ünlüleri yaygındır.

çöcığa (XL-36) köy(XL-20) suların(XL-21) sü°nneT(XL-15)

2-Bölge ağzında birincil ve ikincil ünlü uzunluklarına da rastlanmaktadır.

bõyın “bugün” (IV.91) nēçeye “ne kadara” (XIV.31)

õyeleri “üveyley” (IX-2) kēfını”keyfini”(XXII-15)

3-Adıyaman-Merkez, Kâhta, Gerger ve Samsat yörelerinde ünlü uyumunun bazı sebeplerden dolayı bozulduğu görülmektedir. Ancak Samsat yöresinde bu uyumun daha çok bozulduğu görülür.

manzere”manzara” (LXVII.49) heyvanlar“hayvanlar” (LXVII.61)

geysıya”kaysıya” (LXVI.16) terafa tarafa”(LXVII.64)

4-Bölgede genellikle ünlü daralması en önde gelen ses olayıdır.

çuğır (XX-13) ulı (XX-143)

gõzımı(XXXII-22) köyüyoruz(XXXI-2)

5-Genellikle ekler kalınlaşma temayülü gösterir.

elím(II-17) geldım(II-30)

6-Yalın ya da ekler ile genişletilmiş kelimelerin iç seslerinde ve ünlüler arasında bulunan y, v, ğ, h ünsüzleri eriyip kaybolduklarında ayrı hecelere ait iken aradaki ünsüzün kaybolması ile yan yana gelmiş olan ünlüler, tek bir nefes baskısı

altında bir araya gelmesiyle ikiz ünlüler ortaya çıkar. İkiz ünlüler bölgemiz ağızında sıklıkla görülen ses olaylarıdır.

çūāla “çuvala” (XLIII-137) dēil (XLIV-32)

sāabın “sahibin” (XLII-41)

7-Bölgemiz ağızında ünlü türemesine sıklıkla rastlanmaz. Ancak belirli örneklerde karşımıza çıkar.

irehen (XVII-49) arağı (Metin dışı derleme)

yalanız (XIX-8)

8-Bölgemiz ağızında çokça görülen bir ses olayı da ünlü düşmesidir. Hece kuruluşları, telafuz, ulama, hızlı konuşma gibi nedenlerden dolayı ünlü düşmesi görülür.

oldığım çun (XX-158) nōldıysa (LXVII-180)

nēdim (XIV-12) gōmtanım”komutanım” (XXXIII-7)

eyağın “ayağını”(LXVII-141)

9-Bölge ağızında ğ, ħ, ñ, g, ç, ć, ğ, k, P, s, T, c, b, Ç, K, k ünsüzleri bulunur.

ğave(LXI-6) köşği(LXVII-3) gızlar(I-14)

ğuş(VII-5) goyunımız (III-70) çalıştım (XXI-6)

10- Bölge ağızında ünsüz değişimine sıklıkla rastlanır. Bunların başlıcaları şunlardır:

k>ħ değişiminde, değişim ħ yönündedir.

verdihten(IV-3) yuħarki(V-25)

t-d değişimi kelime başında sıklıkla görülen bir değişimdir.

davşanı (XIII-1) daşırdıh (LII-25) dapmış (XLIX-5)

Bölgemiz ağızında k> ğ değişimi “ğ” yönünde kendini gösterir ve sıklıkla kullanılır.

yoğ (XXXV-10) feğat (1-57)

p>b değişimi, daha çok ilk seste görülen bu değişim bölgemiz ağızında karşımıza çoklukla çıkar.

bişiriyorsın (LXI-6) bazarda (XVII.2)

11-Bölgemiz ağızında ünsüz uyumu pek sağlam olmamakla beraber daha çok tonlulaşma yönünde dikkati çekmektedir.

düşdüğü (XX-5) gaşdı (XXXVI-9)

12-Bölgemiz ağızında ünsüz ikizleşmesi olayı sıklıkla görülmektedir.

-m /mm amma (LXV-33) -z /-zz yāzzıh (III-52)

-m /-mm hāmmır (XII-4) -b /-bb sābbah (XLIX-25)

13-Bölgemiz ağızında ünsüz düşmesi olayları bakımından çok çeşitli örnekler bulunmaktadır. Başta “y” ünsüzü olmak üzere ğ, h, r, l ünsüzlerinin düştüğü örnekler bulunur.

kēfını “keyfini” (XXXII-15) pēnır”penir” (XXXV-16)

ūsıfı “yusuflu” (XXXII-135) çif (XIX-42)

14-Araştırma alanımızda ünsüz türemesine sıklıkla rastlamaktayız.

şeheT (XLIV-11) nurfaya (XLIII-177)

pambuh (XXIV-6) hevet (XVIII-19)

15-Şimdiki zaman eki –yo, -yor ve o şeklinde karşımıza çıkar. Gerger yöresinde ise bu ek i/ iy’ e dönüşür. Merkez ağızında şimdiki zaman eki “o” olarak görülmektedir.

yapıyī (XLII-31) aparīdim (XLIII-29)

atıyoruz (XXXI-1) yapıyoruz (XIX-33)

tēKlon (IV-58) ēkok (XXVI-4)

16-Bölgenin ağızında gelecek zaman eki, şimdiki zaman eki gibi en çok yapısal değişiklik gösteren eklerdendir.-ece, -ice, -ace, -aca, -aci, -ecek -acak şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

kazanācim (II-44) gonuşācim (II-24)

çalışācim (II -44) olācim (XIX-57)

17- İstek kipi bölgemiz ağzında yazı dilinden farklılık göstermektedir. Ünlüyle biten fiil tabanlarına “y “ünsüzüyle birlikte şahıs ekinin ünlüsü de düşmüş ve –im şeklinde kullanılmıştır..

yāpım (XIX-59) çihim (II-16) g̃idim (II-55)

18- Şart kipi bölgemiz ağzında farklılık göstermez. Çoğul birinci şahısta k>h değişimi vardır.

gelirse (II-56) seslenmeseh̃ (XXXII-125) dövsem (III-32)

19- Öğrenilen geçmiş zaman bölgemiz ağzında yazı dilindeki gibidir. Ancak kalınlık-incelik uyumuna ve düzlük- yuvarlak uyumuna uymadığı durumlar da gözlenir.

gitmiş (II-17) çegmiş III-46) yoğırdım (III-54)

20-Yazı dilinden farklılık göstermeyen görülen geçmiş zamanın eki d’li ve t’li şekilleri kullanılmaktadır.

gitTim (II-14) sığındım (VIII-6) usanmıştıh̃ (VI-58)

21- Zarf-fiiller, sıfat-fiiller bölgemizde yazı dilinden farklılık göstermez.

oħrken (XX-145) galdırarak (XLIII-76)

bitmeden (XLV-11) edip(XIX-35)

Sıfat-fiillerde eklerin bazıları ses olaylarına uğramıştır.

dedih̃ın kibi (XLIII-103) doğrultacak(XXXI-208)

çıħaran (XII-3)

22-Zamirler yazı dilindeki gibi kullanılır. Ancak bölgemiz ağzında dönüşlülük zamiri kendi, gendí gibi şekillerde karşımıza çıkar.

gendinden (XLIII- 139) gendne (X LVI-. 10) kendín (XVII-.21)

sizi (VI-52) onı(VII-41)

Yukarıda sıraladığımız dil özelliklerine baktığımızda Adıyaman-Merkez, Kâhta, Gerger, Samsat yöresi ağzında Oğuz-Türkmen, Kınk ve Avşar boylarının dil özelliklerini görmekteyiz.Özellikle” kelime başında kapalı é ünlüsünün bulunması, bölge ağzında uzun ünlülerin bazı kelimelerde devam etmesi, p<b değişiminde

değişimin genellikle b yönünde olması”⁷⁵ Oğuz Türkmen; “k tonsuz damak sesinin tonlularak ğ’ye dönüşmesi, belirli ünsüzlerin etkisi ile ünlü incelmelerinin meydana gelmesi, şimdiki zaman ekinin -yor/-yo şeklinde kullanılması”⁷⁶ da bölgemizde görülen Kınık boyunun dil özellikleridir. Özellikle “merkez ağzında gelecek zaman ekinin birinci ve ikinci şahıs çekimlerinde hece kaynaşması ve darlmaya uğrayarak -cim/-cik şeklinde kullanılması, üçüncü şahıslarda -cak/-cek değil de -cağ/ -ceğ olarak kullanılması”⁷⁷, Gerger ağzında şimdiki zaman ekinin -ıy/ -iy şeklinde kullanılması, sözcüklerin son sesindeki k’lerin gırtlak ħ’ sine dönüşmesi de Avşar boyunun dil özellikleri olarak araştırma sahamızda görülür.

Görüldüğü gibi araştırma alnımızda hakim olan dil özellikleri Avşar boyunun dil özellikleridir. İkinci ve üçüncü derecedeki dil özellikleri ise; Oğuz-Türkmen ve Kınık boyunun dil özellikleridir.

Ünlü ve ünsüz düşmeleri, bunlarda meydana gelen hece kaynaşmaları, bunlar sonucu meydana gelen ikincil uzunluklar, ünlü ve ünsüz arasındaki değişimler bakımından Adıyaman-Merkez, Kâhta, Gerger, Samsat yöresi ağzı diğer Türkiye Türkçesi ağızları ile benzerlik gösterir.

Özellikle Gerger yöresinde kullanılan şimdiki zaman eki -ıy/-iy eki kullanım sahası olarak Diyarbakır, Malatya ve Gazi Antep ağızlarıyla benzerlik gösterirken merkez ağzında kullanılan -or şimdiki zaman ekine de “Halfeti, Birecik, Nizip, Manisa’nın Kula ve Alaşehir ilçeleri ile Kütahya’nın bazı yörelerinde rastlanır”⁷⁸

Kâhta yöresinde görülen o>ö, ö>ö değişimine de “Çamlıheşmin ilçesi ile Pazar ilçesine bağlı Hemşin bucağı ve köyleri ağızlarında rastlanır.”⁷⁹

⁷⁵ Tuncer GÜLENSOY, *age*, s.126

⁷⁶ Zeynep KORKMAZ, *Anadolu Ağızlarının Etnik Yapı ile İlişkili Sorunu*, TDAY Ankara 1971 s.26

⁷⁷ Zeynep KORKMAZ. *agm*.s.28

⁷⁸ Leylâ KARAHAN, *age*. s.172-144

⁷⁹ Leylâ KARAHAN, *age*. s.108

METİNLER

Anlatan : Nazife BİŞİRİR (1925)

Derleme Yeri : Adıyaman (Merkez)

5 Konusu : Hikâye (Üç Kardeş)

-I-

.....

yemegini de yemiş. yemegini yediğTen sōña dutmuş gendini bî hāsıra sarmış. ortalığı gözeTlemeğe başlamış. bahmış gi üç tene guş geldí. pır aTladılar havızın başına. üç dene gız durdı. bunnar tüyelerini çıhardılar. demişler gi:

- bu yemeğimizden yenmiş, buraya insanoğlı gelmiş. biri demiş:
- 5 - anam, burya kim geleceğ yav? diğeri :
- gelmiş.
- hādıyın! zeñbıl atağ. zeñbıl atmışlar. biri demiş gi:
- bıssının orya gelmiş. öbürü zar aTmış:
- sen bilmedın, demiş.
- 10 - bu sizin ordan gelmiş, bizim orya doğru gelmiş ,diğeri:
- sen de bilmedın .
- sıra güccüğine gelmiş. o da zeñbılını aTmış. sōña da demiş:
- gelmiş havızda çimmiş, yemegimizi yemiş.
- çığ insanoğlı ğarnımıza şerík olma. oğlan hāsırdan çılmış. oturmuşlar sohPet
- 15 eTmişler. yemişler içmişler. gızlar demiş gi:
- bizim bî áhTımız var. sen bu áhTımızı yerine getirirsen hānımızı alırsan biz seni alırığ. oğlan:
- olur, demiş.
- áhT nerde?

- 20 - demek menenT oğlının yanında bī yerdeymiş. orda bī ğuyı varmış.
- o zaman gelecehsın, demişler. oğlan :
- peki, demiş. bu oğlan èner guyıya. èndıgından bāhor ği bī ğol şarP dedi. adam ğolmuş. onı alır mağaraya fırlaTır. şarP baħar ği bī ğafa geldi. onı da alır fırlaTır. şaP bī ğol daha gelir. onı da alır fırlaTır. şaP bī ayaħ gelir. onı da
- 25 alır fırlaTır. şaP bī yüz gelir onı da fırlaTır. bī tene adam geldiğinden yaħasına yapışır. sarıldığından ğız:
- tamam, der. dēnor ki yiyitse ki āla hā. oğlan bu ğızı allah'ın emrinden alır. bunlar evlēnolar. eee allah'a ğurbanım allah verdiği Teñi vēror. ğün olur devran dōnor. padişah “hēle bī dışarı çıħāħ” diyor. hānı ğızı da verdi yā
- 30 ğendine. oğlan ğızı konağa ğötīror. anam bacımsın dīōr. ğonaħTa besler ğızı. bī hāmam yapTırır. ondan sōña başına bī beKÇı ğöyor. kim gelir yūnırsa yimeğını de yiyeceħ bedava da gideceħ.
- eee benden èyi padişah var mı? vezır:
- õhooo pādīşahım bī memleketTe ēle bī pādīşah çıħmıř ği dövlet ğuşı başına
- 35 ğonmuş. padişah:
- e nasıl ği ğuş ? vezır:
- işTe ēle. başına bī devlet ğuşı ğonmuş. ēle bī hāmam yapTırımış. tekKe de yaptırmış. gelen yemegını yiyor, ğīdor banyosını yāpor. ondan sona de ğīdor pādihşah :
- 40 - allā ēlese biz de gideħ. oğlana bāhor tānor ya ğēlolar buyır! buyır! delekler banyosını yaptırır. ğōzzel yemegını yēdīror. banyosını ētTırır. oğlan :
- bize bu gece mısafır olın. sōna vezır kızır pādīşah :
- zehmet olmaz mı sana?

- yoh, ne zehmeTı. buyrın gözüm üsTüne. yerınız var bunnarı ālor, gōtiror.
- 45 oğlan ğıza dıyor:
- bağ babanı getırdım. seslenme ha! dıyor yemek pışor. demış:
- baban ne ğullanır? neyı sever? ğız:
- işTe babam bu el leğenını, bu ıbrığı, bu peçeteyı taşır. padişah gelir ki āynı ğendının el leğeni āynı ğendının ırbığı ābdesT alacağı ħavlı. verilir yimeK
- 50 yerler otırırlar, sohbeT ederler. oğlan:
- ee pādıřahım ne gördın ne geçırdın? dediğinden pādıřah:
- sen benim pādıřah olduğımı nerden bilon? oğlan :
- nasıl bilmom ben sana dedim ki “yatın lan! pādıřahların pādıřahı versın” dedi.sen beni cellāT edeceğTın camiya getTım namaz ğılmaya benden öyden
- 55 ğardaşlarım çığTı. ğardaşımı cellāT etTın. ğızı da bağa verdiñ. ğıza der:
- hādı çığ. ğız gelir babasının elını öper. ğız:
- baba, ben ānamdan doğmuş gibiyim. pādıřah:
- ēle mı? ğız:
- ēle der. ğırđ gün ğırđ gece davıl çaldırırlar. ahā oğlım evlenırler.
- 60 yer içer mirazına geçerler. sen de mirazına geç.

Anlatan : Nazife BİŞİRİR (1925)

Derleme Yeri: Adıyaman (Merkez)

Konusu : Hikâye (İki Kardeş)

- II -

bî varmış bî yoħmuş allah'ın ğulı çoħmuş, çoħ demesı de ğunahmış. iki tene ğardaş varmış. biri ālim, ĥocamış. biri de berdoşmış. berdoş demiş ği:

- ğardeşim ikimizin de ğarısı hamile benim ğızım olırsa bî ben verırım, oğlın olırsa da sen verirsın.

5 ğün olmış zaman dönmiş. ĥocanın bî ğızı olmış. berdoşın da bî oğlı olmış.

bunnar böyümüş babayıit oldıhtan sōña bu berdoş ölmüş. zamanında da oğlana demiş ği:”oğlım sen emminin ğızına nişanlısın sen onunla berdelsın” oğlan bî ğün ānasına demiş ki:

- āni...āni... ānası:

10 - ney oğlım? oğlan :

- ğiT ēmmımden ğızını bana isde. anası getmiş .ğızı isdemeye feğır ya dutmuş eteğine bî ğıraT sümüT ğōmış. bu avraT eve gelmiş. devrısı ğün olmış.

- āni gittin mi ēmmımgile? ānası:

- he, oğlım ğiTīm ēmmıngile. oğlan:

15 - āni emmım ne dedi? anası:

- avradı ğōmadı yuħarı çihim. eteğime bî ğıraT sümüT ğōdı. oğlan:

- āni sabah yine ğet. gine ğitmiş. bu sefer de eteğine bî ğıraT buğlır goyar.gene gelmiş. oğlan:

- āna ğetTın mı? āna:

20 - he, ğetTım demiş. oğlan:

- aney ēmmım ne dedi? āna:

- oğlım emmının avradı bu seferde bī torba un verdı. oğlan:
- ana sen de de ki:
- un, buğlıra gēlmom. ben gidip ğaynımdan konuşācim. ben yimeye gēlmom
- 25 ğaynımdan ğonışmaya geldim.
- ēlese ğaynın yuğarda geT de ğorış. avraT yuğarı çığor ğāhmıř ğaynının yanına geTmiş, ğaynının elini ōpmıř. ğaynı:
- ğızım hoş geldım, demış hoş ğordük diyerek avraT:
- ābi ğusıra bağma oğlan beni sālor. ğızını oğlıma vermissın beşiğ kerTme
- 30 eTmişsın. geldım ğızını isTemeye. ğaynı:
- geT oğlını yanına çağır .bu ğadın getmiş oğlına demış ki:
- oğlım amcan seni çığırır oğlan gēlor amcasının yanına amcasıyla ğonışmaya başlamışlar. oğlan:
- buyır amca. amca:
- 35 - oğlım sen ğızımı ĩsdon? oğlan:
- he amca. amca:
- hādı git tablada da bī at çek. hādı oğlım bī ğazanç et. evımın yamacında bī ev yap ki ğızımı sana verēm . oğlan :
- peki, demış atı almış ũsTüne binmiş geTmiş allah ğulını zābTeyle delīni
- 40 deme. işTe ēle ānteb yolu gibi bir yere geTmiş. oğlan bağmış ğarşıdan bi atlı gēlor. atlı:
- hecī āhmeT nerye ğıdon? bağ bī kere ordan ğafası çālıřmor ismimi sōlor hecī āhmeT:
- ēmmım ğızını bana vēror. gidip çālıřācim para ğazanācim ki emmımın ğızını
- 45 ālım.
- ēle mı? oğlan:

- eveT diyor.oğlan bī adım ātor. atlı:
 - kēle gel! gel! oğlan:
 - buyır diyor. atlı:
- 50 - aha Őu ğūciK heybe altını da al da ğeT evlen. bu atlı dūtor ğendine bī ğūciK heybe altın vēror. bađ Őeytanı hā...ođlan ğendi ğendine sōlenor.
- bī kele niye ben bunu öldırıp de böyik heybeyi de almadım .ardından dūtor bu adamı vurır öldürır .büyük heybeyi de alır yolın ortasında bī mezer ğāzor. oryada ğōmor. ğōmdıđTen sōña gider. iki heybeyle yola çığar.
- 55 - ēmmı āha ğeTım ğazandım. gidim de ev yāpim. emmi:
- ğeT evımı yap oğlım. yap ama filan yolda bī mezer var. gel bu gece barmağını kēsım duzla isōtı bāsım. bu gece yolın üsTündeki mezerın dibinde yaT. o mezerden ne sada gelirse gel sōle ki ğızımı sana vērim. o sedayı dūđünde çalan oğlan ğendi ğendine dīyor “yav bu benim öldırđđım adamın mezerı”
- 60 - çēkor gidōr. amcası barmağını kēsor duzla isoTu basar. gidor mezerın başında oğror gece yarısı ōlor. bī inilTı ortalığı bāsor bī inilTı ğēlor ki... bi inilTi ğēlor. diyor ki:
- ey on sekiz bin ālemi yaratan sen benim ĩntıđamımı ne zaman alacağsın? başđa bī ses gelir.
- 65 - oğlım on sekiz sene sōña ğörırsın. ēmmı
- hādı oğlım! ğeT damını yap. oğlan emmısının evının karđısında bir damını yāpor ki.....ohoo āzaplar kizaPlar. adam dūtor ğızımı verir ğün olır devran döner bī oğlan olır bī oğlan daha olır bī tene daha olır. bu adam bağar ki artığ on sekiz sene dolmığ.

- 70 - avraT gāḥ ğızının evine gèT. avraTda bîşî dēmor ha hādı bî ğat elbise, bî ğat çorap her ğeyeceğini götür. bunnarı ğeysin ğelsın avraT diyor.
- peki. ğīdor ki ázaplar, kizaPlar üç tene de çocuğı da orda. ğızına da dīyor ki:
- ğızım baban seni isTor. ğızım barmağının yüziginı ēçen endireceḥsın bu getirdiğim elbiseyi ğeyınıp geleceḥsın. memleketTedeki çağayı da
- 75 getirmeyeceḥsın üçünü de ğaynanayın yanında ğoyacaḥsın. ğız da ee dīyor. ne bile ğāḥor ğīdor. ğız getTıḥden sōña sabahTan aḥşam ōlor. ğız bēKlor babam hindi gèT hindi get der diye ğız:
- āna yemeği yediḥTen sōña babam beni golvermez mi ki ğīdem. ānası:
- niye ğızım ğolvermeye evın değil mı? aḥşam ōlor yemeğlerini yīyolar. ēyısı
- 80 ğız:
- baba, izin vēron mı ğidēm? baba:
- yoḥ ğızım bu gece benim yanımda yaT sabahTan ğiT ğızım. ğız:
- peki diyor o gece yarı gece pōlinor īrađōla allah dosT başına vermeye. bî inilti ğēlor bî inilti ğēlor. o bina altı üsTüne ğēlor. sabah ōlor ğız diyor ki:
- 85 - babam der ki gāḥ ğızım evine gèT çocıḥların ağlar. ğız :
- babam ğāḥvaltı ēdor. izin vēror mı ki ğīdem? baba:
- hēle ğızım evınize baḥ. ğız eve baḥTıđınan lāpbıdanaḥ bāyınor orda bî derya çıḥmıḥ. ev de yoḥ barḥ da yoḥ derya çıḥmıḥ. ğız bayındıḥTan sōña āyıḥdıror babası:
- 90 - ğızım o allah' ın verdiğine ğánaat etmedi dīyor ğedine bî heybe verdi onı verdi on sekiz sene sōña işTe ğümü doldı. hāram geldi hāram da ğèTı. hādı ğızım seni can verdim can da aldım.
- aha yīyor īçor mırazına ğēçor.

Anlatan : Nazife BİŞİRİR (1925)

Derleme Yeri: Adıyaman (Merkez)

Konusu : Masal (Beş Bacı)

- III-

varmış yoĥmıř çoh sōlemesi de ġunahmıř. bī adamın beş tene ġızı varmış. bu herif duTmış beşini de gelin eTmış.

bu ġızlardan birinin bī ġün mısafırı varmış. ġocası da avradına bumbar salmış .

- 5 - acıĥ aĥsam mısafırım var aĥşama bişirirsin. arvatTa ġendı ġendine demış ki :
- daha buna ne odın gideceĥ zaten dolu. āparmıř taĥdın eTrafına sarmış. ġüneřin altında bişer. avraT dutmuş bumbarı almış getirmış taĥTın eTrafına sarmış, aĥşam olmış. herif mısafırı getirmış. avrad demış :
- bumbarı bişirdin mi? avrad da :
- 10 - bī hēç unıTdım herif. taĥdın eTrafına sardım ġīdim de ġētirim.
- avraT nasıl taĥdın etrafına sardın? arvaT:
- evvelce dolıdı. aha ben dedım ki daha niye odın yāhim ġüneř bişirir. herif hēç seslenmemış. mısafırını almış ġōtirmıř. ġōzzel loġantaya ġētmıř mısafırı dāvetlemıř. adam geTmış geTdihden sōña eve gelmiş arvada doyuncana bī
- 15 zobpa atmış. sōña ġapı dışarı atmış.

bacısına gelmiş. öbir bacısının ġocası da ġasapmıř. ġasap eve ġuyrıĥ salmış. aman herifim eve yorgın yorgın ġēlor bu ġuyrıĥda yımıřaĥ herifime

bī yasdıḥ ēdim. yasdıḥ etmiş. tōmıs günü de ya herif gelmiş, yaTmış. sōña avraT bahmış ği herifin yūzı sada ğurT. ğendı ğendine demiş:

- 20 - aha ben nasıl ēdim ğundıramdan vursam topbığı gözını kör eder. elımden vursam uyanır. hādı ki deĝnekle vūrim. deĝneKnen vurdıĝında herif bī sıçramış ği herifin gözü kör olmuş. vay bu ney! bu ney! bu ney! ... herif hēc seslenmemiş zobbaya çeKmiş. ha o da ğapı dışarı atmış.

sıra gelmiş öbır bacısına. herifı ğara et salmış. aḥşama mısafırım var

- 25 aḥşama çī küfTe eTsın. bu ğendı ğendine demiş:

- bu etı dövsem çardaḥda çardaḥ yıḥılır. āşşahda dövsem ḥāḥ eşidir. gōtirim tuvalet daşında dōvim. tuvaletin daşında dövdiĝinden lapbıdana tuvalete düşer. aḥşam olur, herif gelir, mısafırını da getirir. herif der ki :

- avrad hānı yēmeK? herif :

- 30 - herif yüzım senden ğara ben dedım ki “çardaḥda dövsem çardaḥ yıḥılır, āşşahda dövsem ḥāḥ eşittir ēysımı tuvalet daşında dövđım tuvalet daşına düşdı. aha lapbıdanah düşdı. herif mısafırını alır götürür. logontada yēdirir. içirir gider gōzzelceḥ bī deĝneĝını alır doyncah döver, ğapı dışarı eder. o da ğetTı.

- 35 sıra gelir öbırına gekmiş. öbır bacısının da ğocası birine saĝdıç olmuş gelmiş düĝüne çıĝırmışlar. bu avrad banyoya girmiş bī de ğoyınları varmış. mee çorabını ğeymiş demiş mee.ĝāḥmış altını ḥıřırını ğoyına taḥmış ğapı dışarı eTmiş. hādı yerime sen ğet. sen benden ğıciḥon sen benim ğumam mısın? bu herif de avradını beklemiş balmış bahmış gelmemiş.

- 40 - bu arvadım niye gelmedin ? arvad:

- herif bī nasıl gēlim goyunımız banyoya girdim meledi. çıhTım elbisemi gēydim mee dedi. altını taħdım me dedi. çorabımı gēydim me dedi. tūlbendımı örTındım mee dedi. ben her şeyim çıhardım goyına taħdım dedim sen benden ğīcīhon hādı yerime sen geT. herif heç seslenmemiş. gēTmiş
45 düğünümü yapmış buna da bī zōbbasını çeğmiş ğapı dışarı etmiş.

sıra geldi bī bacısına. bu herif hāCce gēTmiş. bu bacıda ğendi ğendine demiş herifim hāCden geleceğ evi bu suvāyim. evde dolı ğına ben niye būsürü ğınaya vērim. arvad gōzzelceh bī günlüKÇü dūtor.duTtığı günlüKÇüyle evi bī ğınan sūvar. herif bī gelir ği ne gele ev bütın soKağa ēçen
50 ğınadan suvanmış. gelmiş arvada demiş:

- arvaT bu ney? arvaT:

- herif daha bu ne para vereceğdım de şire toprağı alacaktın. baħdım ev ğınadan dolı. ğınayı yoğırdım evi bī gōzzel sıvadım. herif de çeKmiş boşamış. gelmişler iplikçi pazarına orda dertleşmişler. bī başgan varmış.

55 - bīī bacım benim herifim heyırsız çıhđı. herifim eve bumar saldı. ben de yāzzıh diye herifim odını yana. āpardım taħdın etrafına sardım. başgan de bī yandan dīnlor aha aħşam oldu herifim geldi dedi hānı bumar dedim bī herif unıTım ğıdım de taħddan ındırım. herif dedi:

- nasıl arvad tahddan ēndiron?

60 e ben demişim odın gider zaten evvelcede dolı. aha mısafırını āpardı. loğantada yēdirdi içirdi aha geldi beni vurdı vurdı dışarı etTı.

- bīī bacım senin suçın varmış benim suçım heç yoħdı. diğher bacıları:

- e bacım senin suçın neydi? bacım:

- 65 - benim herifimde ğasapdı. ğuyriĥ getirdı ben de ğōzzel yasdıĥ etTım ğendıme
aha getTım ki yanına ne ğidem bütün yüzünü ğurT daramış bende dedım
daşdan vursam olmaz ben de dutTım deĝnekle vurdum. aha duttı beni
boşadı.benım hē suçım yoĥdı. öbir bacıları:
- 70 - ee bacım senin suçın neydi?
- ben de nēdem herifim saĝdıç olmuşdı. bī tene de ğoyınımız vardı. banyoya
girdim meledi, çorabımı giydim meledi, tülbandımı örtündüm meledi. ben de
dedım bu benim gumam. hādı benim yerime sen geT. her şeyımı çıĥardım
ğoyına taĥdım düĝüne saldım. e bacım ben bunu kötü mı etTım? öteki bacısı
demiş :
- 75 - gene bacım senin suçın varmış benim hēç yoĥdı. diĝer bacıları demiş.
- benim suçım da herifim hāce getTı ee aha bende dedim ki herife yāzzıĥ niye
būssürü řire topraĝı ala. ğına var ev dolı ğınadan evı ğınadan suvadım. aha
herif geldi beni boşadı. aha bacı senin suçun vardı. benim hēç yoĥdı. öteki
bacı :
- 80 - gene bacım senin suçın varmış benim hēç yoĥdır. diĝer bacıları der:
- niye bacım senin suçın neydi? bu bacı da anlatır.
- herifim eve eT salmışdı. dēmiř ği bundan çıĝkūfTe yapsın. aĥřama mısafırım
geleceĥdı. ben de dedım ki çardaĥda dövsem çardaĥ yıĥılır. āřřahda dövsem
ĥāĥ işidir. ēyısı mı ben tuvaleT daşının üstünde dōvim. getTım dövdim.herif
geldi beni vurdı, dövdi. aha bacım aha bacım sizin suçunuz vardı benim hiç
85 yoĥdı.
- başkan deĝneĝi alır der:
- hādı bilmem neyler. daha onun suçı yoĥmıř hepsını bazardan ğōvar
aha yīr içer mırazına geçer.

Anlatan : Mehmet GÖRE (1922)

Derleme Yeri : Adıyaman (Merkez)

Konusu :Hikâye (İnat)

- IV-

bî çütcü ğardaş varmış. bî gün yolda giderken baħmış ği ğarşıdan iki üç kişi gelolar. sōña selam vermiş. bu üç kişiden biri ağa, biri ğoca biri de feğirmiş.

bu selam veren adam çoğ àynaTmış. selāmun āleykūm āleykūm selām verdiĥTen sōña ağa demiř:

- 5 - bu selam benim ha. diğerleri dīōr niye? ağa:
- işTe baħın ben hem aTlıyım hem de ağayım. selām kime verilir ağaya verilir.
- ğoca der:
- yōĥ canım ēle olır mı yav? ben ğocayım ğoca olaraĥ bana hürmet etTi. selamı bana verdi.ōbırı de dīyor:
- 10 - yoĥ canım. ben feğırım. selamı bana verdi. selam kime verilir? feğire verilir.
- ha bunlar dōğıřolar. diyolar ki :
- şu adam ğīdor ötede. çağıraĥ hēle dursun sōraĥ anlayaĥ .
- felan kimse felan kimse dur hele derler adamın yanına ğīdolar. ona vēolar.
- selamı kime verdin? diyolar adam da ağıllı bî adammış. ğendi ğendine dīyor
- 15 ki eğer ben desem ği ağaya verdim ğocanın ğāTrı galır. ğocaya desem desem feğırın hatrı galır. feğire desem her ikisinin ğatrı kalır. o da der ki:
- hānınız āynaTsanız ben ona selamımı vermişim. hānı bu adam āynaTTı ya ağa der:
- ohoo en āynaTı benim, der diğerleri:

- 20 - sōle baħim der, aħa anlatmaya başlar
- iřte ben bēle memleketTeyim orda da tūCCarım diyor. bugün zenginim. ikindin zamanı tükKânımı kiTledım. ğapaTTım ğeTım eve. avrada dedim ki avrad aħřama nēydon? avrat dedi ki:
- 25 - ğerif ne dersen onı ederim.evde piriç vār, et vār ne istorson o vār. ben de dedim ki :
- avrat aħřama bī āğ bılanbaç eT ki yīyeħ. sen aħřama āğ bılanbaçı eT yiyeh der.
- niye ğerif ğáyır mı? evde herbişi var piriç vār, et var, her bişi var. aħa:
- benim ğönlım bılanbaç ĩsTor peki diyor, ēdim.
- 30 - herif bılanbaçı dişi olmıyan yer. sen sağlamsın daha ğençsın. aħa:
- benim ğönlım ĩsTor. diyor aħa hemen dişÇiye gidor. otuz iki dişini çekTıror. bī çıħına ğeTıror sen demedin mı dişi olmıyan bılanbaç yir aha diyor. avrat řāřor ğalor. dişor:
- ğerif bu ne ?
- 35 - aħa inadını anlatır. sōña der:
- baħın benden daha inaT olabilir mi? ğoca der:
- vay vay .senin àynatlığında ne var ki ben anlātim da ğör seninki benimkinin altında ğalır. onlar da der:
- ēlese hele sen de sōle hele ğoca başlor anlatmaya:
- 40 - bī zamanlar benī böyük bī köye vermiřler. o köyde řeyırtlere ders vere vere ořańmiřlar. řeyırtler de ğarar vermiřler. demiřler ki:
- ğocamız ğelırse hep birden dişeh ki, ğoca ğesTe mısın ne?
- niye?

- 45 - vallā hâsTeye bēnzon rengín de sararmış. şeyyırTler ēle derdemez ben hemen
eve döndím. avrada dedim ki:
- ne sağlamı avraT. şeyyırTlerim de hep hâsTesın dediler.
ben de hemen geldim.
- avrat hemen örtüyü sēror, hoca da yator. eee hâste oldın mı da heç bīšī
yemezsin. yidin mı demeK hâsTe deġilsın. aha köye daġılır ki hoca
50 hâstelemiş. gelenler gidenler ama heç kimseden gōnişmom o günü ōle avraT
ġızlara diyor ki:
- ġızlar gidin çayın öninde gazan ġurın ki çamaşırımızı yıhıyah. baban bēle
hâsTe sabah öbır gün olur ki ölür on beş gündür. asbabımızı yumamışıh om
beş gün daha ēle ġalırda kirlenirih. baban ölmeden şu asbabımızı yūyah. ġızlar
55 ġazanı ġurar, gelirler.
- āni hādı su ġızdı. avraT da dutar öteyí beriyi toplar gider çamaşır
yıhamaya ġadın:
- evin yapıla hoca ağır hâste hocayı tēKlon da ġidon. avraT da :
- ee nēdeh ya? aha sabah ölirse ombeş gündür asbabımızı yūmamışıh om beş
60 gun de ēle yumazıh. ēyısımki hoca ölmeden gideh de başımızı yuyah da
asbabımız yuyah. kadın:
- ee hadı siz gidin, der başını da hocaların başını ben beklerim. o sırada bunnar
ġonuşmadayken aħşamda köyde bī ineK ölecehmiş kesmişler. etını sātolar .
avrat da ġıtmiş bī kilo et almış. soña da dolmalı kūfte etmişler. aħşam hoca
65 yımemiş hâsTe yēr mı? avratTan çocıhlar yemişler ġalanı da selenin altına
ġoymışlar.

- avrattan ğadın konuşmadayken ğoca ğalğor selenin altından iki tene dolmalı kũfTe alır, aĝzına atar. birini bĩ avırdına birini bĩ avırdına ğõr. ğoca bāğor ki başıkılıtında biri õtiror. onnar avırdında galır. çeynese dolmalı kũfTe
- 70 çığacağ meydana. avraT dũtor hemen bĩ çocığ çĩĝırır. avraT çocuĝa :
- hādı oĝım ğeT de bizim kũyın berberını çĩĝır. gider kũyın berberını çĩĝırırılar. avraT berbere der:
 - hele ğocayı māne eT bağ hele ğocanın neyi var? ğocanın iki avırdı da şişmiş. o zaman da toğtor moğtor yoğmiş bĩ berber varmiş berber de her derde
- 75 bahormiş. toğtor :
- ğocanın ne derdı varsa gelmiş avırdına toplanmiş. bĩ mangan kũl getirin. hemen gider bĩ mangan kũl getirirler. toğtor ğocayı kũlin ũstine eĝrıtirir. ācılı kũl bĩ avırdına atar bĩ tarafındaki pat eder kũle dũřer acılı kũlde dũřer. toğtor der:
- 80 - ğocanın bũtin derdı avırdına ur baĝlamıř. aha ur da paT etTi kũle dũřTı. artılı ğocanın hēç biřē galmaz .
- hemen ğocanın avırdını dıker miker ilaçlar gider, aĝşam olır devrısı ğün olır. ğoca der:
- ācımm ...ğocanın dili açılır.ooo ilan olır ki ğocanın dili açılımiş. ğocanın dili
- 85 açılımiş “acım” demiş o yoĝırt o bal, o beKmez , bilmem ne getirmişler doldırırlar ğocanın evını. ondan yer içer keyfimize bağarılı. ğoca :
- aĝam nasıl benim āynadım? feĝır der :
 - vay vay āynat benim āynatlıĝım. niye der?
 - sen de sõle. feĝır anlaTmaya başlar:
- 90 - bĩ ğün evde ğarı ekmek yāpor, ben de bişirom. dediğ ki:

- bōyın kim seslenirse o ineg̃i naħıra süreceħ. hırP diye sesi kesdiħ .kim sōlerse ineg̃i davara o vereceħ. Ńimdi seslēnmoħ o yāpor ben biŃirom. derken ekmeK ģala gibi ģahTı. derken aħŃam oldı. naħır aħŃamleyin daħılır. meyrat ineK de gayıpmıŃ geldi iħeri. ineK ekmeĝi daħıttı ortalıĝı daħıtTı. hep hımhıs etTi
- 95 meyraT ikimiz de sēslenmoħ kim seslenirse o davarı naħıra sureceħ.
- ondan sōña avraT bahTı ki bī tene bazlama gal mıŃ onı da ineg̃in önüne atTı geTı.avraT küsıp babasının evine ĝetTı. ben de ēle evde galdım. daha sōña avradın ĝardaŃları ĝēlolar.bāĝırolar diȳolar:
- ģoca hāmı bacımız? ama ben seslēnmom. gardaŃları :
- 100 - demek döyüŃTınız? yine seslenmedim. yoħsa bacımızdı döydın mı? yine ses yoħ.yoħsa öldirdın mı? yine ses yoħ. ne dedilerse seslenmedım. aha beni öldirdı diye Ńikāyet ēdolar. ģaĝırdılar beni mahKemeye āpardılar nezareħaneye atTılar. ifademi aldılar. ĝarar ģıħTı ki:
- hādı bunı daraĝacına asın. ĝēTmiŃ daraĝacını ĝur mıŃlar. milleT toplan mıŃ.
- 105 aĝama sōleyim .sōna bi adam avradımı ĝörmüş saĝ demiş:
- ĝız sen nerde ĝēzon? herifini daraĝacına ĝötür miŃler seni öldürdü diye asacaklar avraT duyar duymaz hemen ĝaħar daha geriden baĝırmaya baŃlar.
- Ńöldirmeyin Ńöldirmeyin ... ben saĝım ben onın āyīlesiyim. herif de as mıŃlar ama daha yarım boĝımken indirmişler. ama bayın mıŃ. milleT başına birikir.
- 110 avraT da başıkılına otırır. aa bī türkisini sōler. Ńli türkisini sōler. aĝlar sōler aĝlar .herif der ki ayıħdım ki bütın milleT başıma toPlan mıŃ . avraT da ģorħoroyu sōlor. aĝlar ben ĝaħtım oturdım milleTe baħTım dedim ki “ baħın milleT ben seslenmedım ģā ben seslenmedim avraT seslendi. bundan sōña ineg̃i naħıra avraT süreceħ.

115 başTa selam veren adam hepsini dinler. sōna der:

- aha ben selamı bu adama verdim.
- y̅er i̅çer mırazına geçerler.

Anlatan : Mehmet GÖRE(1922)

Derleme yeri : Adıyaman (Merkez)

Konusu : Hikâye (Padişah ile Çobanın Oğlu)

- V -

zamanında bī padişah varmış.vezirden çıkmış seyhete geze geze gèTmişler

bī körpının başında durmuşlar. baħmışlar ği bī adam orda bīşī yāzor.

- ey bēn-i insan ne yāzōn? adam

5 - ğáder yazōm ,der. padişah:

- sen herkesin ğáderını yāzon benim ğızımın ğáderi kime?

adam :

- şu ğarşı ki köyde diyor bī çoban var onun bu gece oğlu doğdı. senin ğızının ğáderi onda o ğızını alacaħ diyor.

10 - vezirim ben buna heç razı olmam bu işe. vezir diyor

- padişahım ğáder illā yerini bulır. sen bīşī anlayamazsın. padişah:

- anlarım diyor. ğāħolar ğīdolar o köye çobanın evini sōrolar. ona misafir

ōlolar. çoban bunnarı içeri ālor āzzet iKram ēdor. baħolar ği çoban diğeri içeri ğidor gēlor. padişah:

15 - nē dīōr içeri gidip gelōn? çoban:

- yúzım sizden ğara bu gece bī oĝlımız oldu. āha ğarıya çapıt çupıT gōtırom padişah:
- peki bu oĝlanı gel baā sat. siz genÇsınız sizinki gene olur. ben bī padişahım size çoĝ para veririm. adam da ğarıya gider. ğarıdan ānlaşolar ğarıdan
- 20 ānlaşolar feĝirlermiş padişah aĝırlıĝınca altın vēror. çocıĝı ālor. vezire vēror atın üsTüne bīnor. ĝidolar. gide gide bāĝolar ki bī deĝirmen ħarıĝı var. su ħarıĝı deĝirmene āĝor. padişah:
- vezir! bu suya bıraĝ. vezir de ĝundaĝı o ħarıĝa bīrāhor. onnar ĝettıĝTen sōña bu deĝirmenci deĝirmeni dönderor. deĝirmenci bāhor ki deĝirmenin daşı
- 25 aĝırlaştı. çıĝor yuĝarki süzeĝin öninde bī şeyler varsa onları ālim. bāhor ki bī ĝundaĝ içinde bī çocuĝ pırıl pırıl bāhor. o da körocaĝmış aĝşam eve gōtöror. deĝirmenci :
- avrad āha allah sana bī çocuĝ verdi. bēle bēle aldı. ĝendımı de oĝlanı evlaT ēdolar. aha ondan sōña oĝlan evlaTları olōr. yanlarında bōyor, on ombeş sene
- 30 aradan ĝeçor. oĝlan on beş yaşına ĝiror. oĝlan çoĝ gōzzel çoĝ parlaĝ. padişah:
- yav vezirim, hādı gideĝ! oĝlanın halına bāĝaĝ. sōña bunnar ĝāĝolar aTlarına bīnolar. gide gide o köye ĝāvışolar. gide gide deĝirmene ĝidolar. avratTan sōrolar.
- ĝocan nerde? avraT:
- 35 - deĝirmende. ĝidolar deĝirmene baĝolar bāĝolar ki bī deliganlı un dōldiror çuvallara . padişah:
- sen kimin oĝlısın? oĝlan:
- deĝirmencinin oĝlıyım. padişah deĝirmenciyı çāĝırır. deĝirmenci ye sōror:
- bu senin oĝlın mı? deĝirmenci:
- 40 - evet, diyor. padişah:

- bu değirmencilikden ne ānlor? ben padişahım. adam edim baā ver. ben ğendını adam ederım. onı oħıdırım aha saā da şu ğāder para verırım. ēpeyyı bī para da oğlana vēror. değirmenci :
- olır. bu değirmencilikden ne anlaya benim gibin geraş olacağ. oğlanı veror. bī
45 mıħTar para ğendine vēror. padişah oğlana bi nāme yazar. padişah:
- al bunı ğötır. benim meselā istanbıl'da başvezirim ona ğötır. bōyik bī şehirde āpar ver. seni hemen işe ğör bī iş verir sōña oğlan :
- olır. diyor padişah mektubu yazor. oğlan ğoynına ğōyor o memlekeTin yolını dūTor. ğīdor. ğide ğide ğīdor memlekeTe ūlařor. vezırın evını sōror.
50 dīyolar ki:
- işte şu ğonağ

bāħor ki ğonağın baħçası da var.mesele ōlen zamanımış. seslēnor kimse yoğ. gelor bī ağacın dibinde yātor. aħřama gelir helbet.

aħřam ōlor. aħřam almadan o padişahın ğızı baħçada ğēzor. o yana bu
55 yana gezerken bāħor ki bī ağacın dibinde yātor. ama çoğ ğōzzel çoğ parlağ ğız gelir yanına otırır. baħa baħa derakap aşığ ōlor. bāħor ki yan cebinde bī kağıt ğōrınor . kağıdı çēkor ki bī zarf. baħor ki bī mekTuP. oħır ki “ben padişahım, vezırım bu oğlan gelir gelmez hemen bunı yaħalayın fırına soħun derhal ōlsın.” yāzor.

ğız bu mekTubı oħıdıđında onı yīrTor. başka bī mekTuP yazor. diyor
60 ki “vezirim ben padişahım bu mekTubı saā ğōnderiyorum. hemen bu mekTubı alır almaz hemen tol dūđın eT bī dāKKe ğızını ğeçirme allah'ın emrıyle buna ver. aha mesud olsınlar.”

- ēle ēdolar. oğlan mektubı ālor, gēlor padişahım ben felan vezirim bu
- 65 mektubu ben yāzom bunı yap hemen evlendir.
- hallah allah diyor. vezir diğer vezirleri çağırır. vezir :
 - bağın padişahTan bēle bēle nāme gelmiş ğızımı dutın ğızımı bu oğlana verin.
ğızın ānasınada dīyorlar. ana:
 - ee padişah layığ görmışse biz ne diyehđ? duğın gurılsın diye emrēdolar. yēddı
- 70 gece yēddı gündız toy duğın edilor. bu ğızı bu oğlana vērolar. her bīřı buna
ālolar. vezir bunı gelin güvegi ēdor. bī de bī gonağ vēror. ağa onnarı gōyor
içine. bī ğaş gün sōna vezir padişahla gelor. padişah:
- ya vezir nēyetTın o oğlanı? başvezir:
 - āynen senin dediğını yapTım. padişah:
- 75 - ne yapTın? başvezir:
- ne yāpim. hemen anasını çağırđım, anlaşTığ. tol düyin etTığ yēddı gece yēddı
gündız tol duğın etTığ. ğızımı delığanlıya verdiğ. bī de onnarı konağa ğōđım.
aha yaşasınlar padişah:
 - ulā ben, bēle değildi. vezir:
- 80 - sen bana ēlē yazmamıssın. beraber gezen vezir de:
- görđın mı padişahım? yazan geri bozılmaz sen dedin ki ğāderın önıne
geçerim. bağ da hadı geçeydin hā !
yēr içer mırazına geçer.

Anlatan : Mehmet GÖRE(1922)

Derleme Yeri : Adıyaman (Merkez)

Konusu : Hikâye (Üç Hırsız)

-VI

bî pādīşah varmış. bîgün o memleketTe hırhız peydaḥ olmuş. ne gâder gâlleye ğasaya altın goyarsalar sabahnan bāḥolar ki altın yoḥ. bütün altınları çalmışlar. milleT gēlor padişaha dayanor. padişah otırör. padişah:

- padişahım altın memleketTe altın bitTi ēle bî hırhız peydaḥ olmuş ği onlarla baş gelēmoḥ. padişah ferman eTmiş:
- memlekeTın her tarafında devriye çıḥacaḥ. illā da bu hırsızı dutacaḥsın. padişahın ğendı de ğāḥor elbıseyi dēyışor, sivil ōlor. o da memlekeTın içinde gēzor. geze geze geze geze ğıdor. baḥçada iki üç ğişi ōtırör. ğidor dıyör:
- selāmın āleyküm, āleyküm selām. baḥmışlar ki üç kişiler padişah admlara sōror.
- niye ōtırörüz?
- biz hırhızlıḥ. padişah da diyor ki:
- bende size arḥadaş ōlim, diyor. hırsızlar.
- her birimizin bî hüneri var .senin de bî hünerin varsa gel bize ğatıl. padişah sōror. biri der ki:
- biri diyor ki ne gâder kītli ğapı olırsa olsun ben açarım. ōbırıde der ki .
- ĩtin dilinden bilirim. on sene olsa hemen onı tanırım. biri de der ki.
- bî adam on sene olsa onı tanırım. hırhızlar padişaha derler.
- aha senin de bî hunerin varsa sōle. o da diyor ki:

- 20 - benim hünerim de bî adamı dar ağacına götürseler birağın desem birağırılar. affederler.
- vallā senin de hünerin èyi bî şeymiş tamam seni yanımıza aldıñ. otırır, ğonışır, anlaşırılar.
- bu gece kimın evimı sōyah? padişahın hazinesinı sōyah derler. bunlar
- 25 padişahın hazinesini soymaya giderler. it ürer itin dilinden anlayan der.
- hēle durın argadaşlar! hele it ũror ne diyor. argadaşları der:
- ne diyor? itin dilinden anlayan der:
- it diyor ki padişah sizden padişah sizden hā. bunlar der:
yeri sende la! ne dīyon sen! padişah:
- 30 vallā biri bīlor.onlar da
- yanlışsın der ve giderler.
padişahın yanına gelirler. ğapıyı açabilen hemen āçor ğidor ğasayı da āçor
götireceğleri denı torbaya altın ğōyolar. sonra da omızlarına alır ğelıller. ikisini
anladım biri ğapı açmada biri itin dilinden ānlor. öbirıne benim paymı buraya
- 35 èndırın ben bî su tökmeye çīhom gelom. hırhızlar parayı sayarken padişah hemen
ğēlor, yerine ğēçor. hemen emreder ki :
- hırhızlar filan bahçede derhal dutın. hemenden bahçenin eTrafını dutarlar.
bunnarın ellerını ğollarını bağlarlar. padişahın huzurına getirirılar. sabā olır
der ki:
- 40 - filan yerde filan zamanda filan meydanda üç darağacı ğurılsın. bu adamlar
filan zamanda asılacağ. darağaçları ğurılır. bütın bî milleT bi meydanlığa
toplanırlar, temaşaya gelirler. padişah de avraTların heriflerin içine ğiror.don
değıştīror. avraTlar da çoğ o milletin içine sahlānor. hele beni tanıyacağ mı?
bunnarı darağacına ğētīrolor ğötīrolor ki āsalar. sōrolar:

- 45 - arhadaşlar! sizi asāciḥ bī isteġınız var mı ? bu hırhızlardan bī tenesi diyor ki:
- aciḥ bana beş on dáKKe verin. bī itigim itindí ārayım onu būlim. ondan sōna asın benı. hādı deyip buna izin verolar. aha sana yirmi dáKKe. beri gelen baḥçada āror dāror. řu yanı bu yanı derken hānı demişTí ya ben insanı tānom. şimdi o arhādaşlarını bulacaḥ. padişah da bī yere biriġmiş avratların arasına
- 50 saḥlanmış. hırhız gider padişahı tanır, der:
- gel ġaçma, sen de o aḥşam bizimle deġil miydin? dīyor. padişah:
- hēç ses eTme ben hemen yerime geçim derhal sizi affetTiririm. padişah hemen yerine gēçor. emreder:
- derhal biraḥın onnarı, yanıma getirín. affeddım, der.
- 55 - vallā āsseḥTen hırhızmışsınız. biriniz itin dilinden, biriniz ġapı açmadan biriniz adam tanımadan anlarmışsınız. gelin vazgeçin size ev vērim memurlıḥ vērim, everim. hırhızlar da:
- zaten biz de ōsanmışTıḥ. padişah yanına alır everir, her birine ġonaḥ verir. birer de maġaza açar. hādı gidin yaşayın der.
- 60 - yēr īçer mırazına geçerler.

Anlatan: Naile Dursun ÇİÇEK(1946)

Derleme Yeri : Adıyaman (Merkez)

Derleme türü:Masal(Gülüzar)

- VII-

varmış yohmuş allah'ın ġulı çoḥmış. vaḥdında zamanında bī padişah varmış. bu padişahın bī oġlı bī de şeyḥ meḥemmed adında yaverleri, işÇileri varmış. ġēlolarmış ġīdolarmış bu şeyḥ meḥemmedle bereber ġēzolarmış.

- bî gün giTmişler bēle bi tut ağacının altında yatmışlar. atlarını bağlamış,
 5 uyumışlar. padişahın oğlu uyumamış. bahmış gi iki tene guş geldi dala kondular.
 guşlardan biri:
- bacı ... diğeri:
 - ney bacı?
 - sen bilōn mı bu yatanlar kim?
- 10 - yoḥ ben bilmom.
- bu yatanlardan biri padişahın oğlu biri de yaveri şeyh mehemmed. padişahın oğlının gederi girḥ devlerin bacısı gülüzar' da. padişahın oğlu bunnarı diynor. bu padişahın oğlu bōyor. iki arḥadaş evlenecek yaşa gelor. bu padişahın nēdorsa bî türlü oğlu evlēmor. kimi göstērorsa oğlan bēyenmor. üsTune kimi
- 15 bırāhorsa işTe ben bundan evlēmom dēmor .padişah der ki:
- şeyh mehemmed oğlının senden başga dosTu yoḥ. sen bunu anlayabilirsın mehemmed olır pādīşahım devleTlim sōlerim.
- mehemmed gider padişahın ağzını āror. sonunda gızların dediḥlerini sōler. padişah:
- 20 hādıben zamanıda girḥ tabır āsKer verdim .alamadım gebersın der. şindi ona mı alācim. meḥemed:
- ben arḥadaşımın derdine derman olırım. feğat bize iki atlı bî heybe altın verirsın, demiş.
- āha bunnar iki atla bî heybe altın alır alır çeker giderler.
- 25 bura senin bura benim derken gūndız gider gece yatarlar. āynı ağacın altında yatarlar. gene iki guş gelir gonar. guş der ki:
- kim bilōn mı bunnar?

- yoḥ
- bunnar padişahın oğlınan şeyh meḥmed ḡidor ki padişahın oğlına devin
 30 bacısı ḡulizarı alalar. gene padişahın oğlı uyanıḥmıř diynemiş. ḡaḥolar
 sabahnan atlarına b̄ınolar. sabahnan atlarına b̄ınolar yēddı sene atlarından
 ḡidorlar. b̄aḥolar ki gözlerının gördiği ḡáder çimenler, gözínin gördiği ḡáder
 yeddi ḡatlı binalar d̄iyolar” b̄ı loḥma çimen yiyeler, aTlarımız dinleneler
 çōzeḥ de yataḥ. “yātolarımıř ḡaḥolar ki ḡırḥ dev yanı b̄ı dev genlerin yanına
 35 çadır gurılmış. der” ḡuç ganadında ĩlan göbeginden gele çadır ḡüolar”. hele
 gelin der meḥmed olan biteni aha anlaTır. vallā der b̄ı ḡáder için geldiḥ.
 bacınızı padişah oğlına ĩsdor. sōror onnar da gideḥ böyigimize sōraḥ .sōña
 derler ki allah ḡáder eTmişse biz ne diyeh. ahā geliler yēddi gece yēddi
 gündız davıl zurna ederler. devlerden biri:
- 40 - baḥın emmımızın oğlının ḡaynı bacımıza ḡōynı düşTü. bunnar devler ya
 mesela biz de onı ḡuyıya atTıḥ. sihir de bu ḡuyıya b̄ı damla su deyse tılsımı
 bozılır. b̄ı nerden su tökersen çıhar bacımızı ḡaçırır gider bu padişahın oğlı
 ḡafasız ya getir der ben bu ḡuyının üstünde yıḥanācim. yıḥanmaya başlar
 başlamaz su değirmen daşı yanı yan döner ters döner. padişahın oğlı daşın
 45 altında galır. dev hemen gelir ḡulizarı alır ḡaçırır.devler aḥşam dönerler ki
 padişahın oğlı daşın altında can vēror. ḡulizar ortada yoḥ.

biz sana demediḥ mı burada başını yıḥama. devín maağarası fēlan
 yerde hādı get de ḡurtar.

- meḥmedle giderler giderler devin mağarasına ulaşıllar. ḡulizar
 50 gördiğinden hemen tanır onnarı içeri alır. ḡulizar :

- eğer dev gelirse ne sizi gör ne de beni hepimizi yer .hadi o gelmeden sizi bi yere sahlayim. o anda bi gurultu esidilir. gelir gi bi dev bi basi yer de bi basi gokde ener asagi. der ki:
- gulizar yine bu evde insanoğlunun gohusu gelor biri mi gelmiş ne ? gulizar:
- 55 - deli olmişsin ne? insanoğlı nerdemış kim gelehcehmiş burya der. neyse bunnar yer icer yatarlar. sabah olur dev yine ava cihar.
- şeyh mehemmed düşünor. bele olmaz bunun ruhunun yerini ogreneh de gulizarı tembihler ruhunun yerini ogrenmesi için .sona tekrar sahlanırlanr. dev gene gelir. ahşam yator sabah gahor. dev ava cihacağı zaman gulzar:
- 60 - emmioğlı sen her gün ava çihon gezon demon ki bu gariban evde canı sihilor acih ruhunun nerde oldığı sole ki ben onunla oyniyam. dev:
- aha benim ruhum şu süpürgede, der. o getTihden sona ele mi? der. mehemmed:
- hadı geT ne gader altının hışırın varsa getir hepsini süpürgenin boynına tah.
- 65 sansın ki inanmıssın. örgeTler sona essehlı yerini solesın. ahşam olur dev eve gelir ki gulizar güÇÇiK çocihlar gibi evciliK oynor. dev:
- arvaT gısmının ağı yoğ ki benim ruhum orda değıl ki bu eyişin üzerinde. bu sefer eyişe tahar yine dev gürüldiyerek gelor. bahor ki gulizar bu sefer de eyişle oynor. dev gulizarın gendını sevdiğini anlar. dev:
- 70 - gulizar neydon gulizar :
- heç eglenom.dev:
- benim ruhum orda değıl sen deli misin? madam sen bana bele doğrısın ben sana oyun edom. ruhum aha şu sandığın içinde bi yımirtanın içinde. allah

75 eTmesın ona b̄iṣī olsa ben de hemen ölürüm, der.sabah olur dev yine ava gider sandığı ėndırırler. şeyh meḥmed yımırtayı ucundan ġırmaya başlar başlamaz gürrüdene dev gelir. dev:

- ey emmı ġızı sen bana bēle mı ġálleṣ olacaḥTın. bu ġáder seni sevdim de nazarımdadın demeye derken meḥmed yımırtayı ġaldırır yere vurır. vurduğınan dev geberir, ölür.

80 bunnar gülızarı da alır ġırḥ devlerin maġarasına gelirler artıḥ orda ġalmaya başlarlar. ġünler geçer aylar geçer padiṣahın oġlı abdıllah dēmonız ki bunnarın da ānası var babası var bacısı var bunnar da memlekete ġeTmeḥ isTer.devler:

- ee ne diyeḥ bizim de ṣerefimiz var. mādām ġeTmeye niyetiniz var bacımızın

85 çeyizini düzeḥ; al ġötür. devler ġırḥ deve yükü çeyiz hazırlarlar. bunnarı yola vurıllar.

ṣūra benim būra senin derken gene tudın dibine gelirler .aḥṣam olur bunnar burada uyırlar meḥmed uyımaz. bāḥor ki :

- şeyh meḥmed dīynor yāzor. bāḥor ki ġuṣ ġeldi ġondı ġonıṣmaya başladılar.

90 ġuṣlardan biri:

- bacı
- ney bacı?
- b̄ilon mı bunnar kim?
- yoḥ nerden b̄ilim?

95 - bunnardan biri padiṣahın oġlı abdıllah biri yaveri mehmed diğeride ġırḥ devlerin bacısı gülızar. ṣimdi bunnar memlekeTe ġıdolar.

padihşah da güya oğlı gēlor diye şölen düzenlemiş. halbuki gülizar'ı nasıl ben almadım oğlım aldı diye sihirle ilan şegline sohmüş. oğlı geldiğinde oğlını sohıP öldireceğ.o gülizar gendine gāla.

100 - mehemmed bunların hepsini duyar. sabah olur yine yola çıkarlar. gele gele memlekeTe gelirler ki babası önceden heber almış tören hazırlamış. padişah ilan gılığında gelir. padişahın oğlını soha. mehmed gılıçla yılanın gafasını uçurur. abdillah:

105 - o benim babamdı diyince mehmed orda bī daş olur. gülizar mehmed'in daş olduğunu görünce mehmed senin yüzünden bu gāder sıhıntı çekTı. bu daşlıhdan gurtılana gāder gocam değilsin. ne zaman gurtılırsa o zaman gelir.

abdillah abdal olur çöllere düşer. geze geze geze gelir o tudın altına. gendını uyhılığa vurur. gene iki guş gelir dala gonar. guşlardan biri :

110 - bacı bīlon mı bu kim?

- yoğ nerden bīlim?

- padişahın oğlı abdillah bunun arhadaşı mehmed şimdi daş oldu. gülizar da eğer mehmed daş almağTan gurtılmasa seni gabıl eTmem, dedi. şimdi keşke uyanığ olsaydı da beni anlasaydı şu düşürdüğün yarpağı eğer götürür

115 mehmed'e sürerse canlanır. abdillah bunu duyar sevinir gāhar ki ēssehten iki yarpağ dūşor. gelir ki sakğalı uzamış herkes deli zanneder. arhasına düşer evlenirler. padişahın gızını da mehmede verirler. gırh gün gırh gece davıl zurna ederler.

yēr içer mirazına geçerler.

Anlatan : Naile Dursun ÇİÇEK(1946)

Derleme Yeri : Adıyaman (Merkez)

Derleme türü : Masal (Telli Tozahlı Kuş)

- VIII-

ceride kızlar çabıh bu guşu bana dutın, diye emreder. cariyecağızlar guşu govalamaya başlamışlar. o daldan o dala guş gaçar. onnar da yaħalamaya çalışırlar. sonunda guşu yaħalarlar. ceride:

- tez babama heber verin guşıma altından bir gefes yapTırsın, acele salsın.

5 padişah:

- peki ,başımın gözüm üsTüne der, salar.

ceride guşu altın gefese gör odasının bī köşesine yerleşTırır. bī günü onda geçer sabah olur, aħşam olur sabah olur. ceride sabah gaħar baħar ki eskisi gibi değıl yemeğinden yenmiş gehvesinden içilmiş başı altındaki semendelik ayağığıltına
10 ayağığıltındaki başığıltına getirilmiş. gendine de bī haller olmuş. gapıdaki muhafızlardan şüphelēnor. bī gün birinin bī gün birinin başını uçurur. bī gün bēle iki gün bēle gırh gün gēçor. hepsinin gafasını ūçuror.

padişahın da bī ağıldanası varmış, sıhıdı mı ona danışırmış. ağıldanası bēle giderse memlekeTTe asger galmiyacaħ. sultan hemen bī kalem tıraşdan barmağıını
15 yarsın duzı bassın. tabi yatamaz o zaman hırhızı yaħalar. olur mı? he ceride aħşam yatarken barmağıını keser duzı doldırır acıdan sabaha kadar yatamaz. bāħor ki telli tozahlı guş gefesTen çıhTı yemeğinden yēdi. gehvesinden işdi. başığıltındaki semendelik ayağığıltına ayağığıltındaki başığıltına goydı. sōña da gendinden yaTı.guş gefesTen çıħarken ēle bī babayığıd olmuş ki gıyāmor baħor yēddi sene

20 ölisine vurırlar. telli tozoḥlı ğuş tam işini bitirir ki tüyını ğeye tekrar ğefese ğırım derken ceride bunun tüyını dutar vermez. ceride:

- hele dur, hele ne işTır bu anlat bāhim. ğuş :

- ben ne inim ne cinim ğördüğün gibi telli tozaḥlı ğuşım. seninle bēle bī ğáderim varmış. amma feğet bu sırrımızı biri bilirse ben uçar giderım. ceride olır,

25 der. ēle de bī böyümüş ki herkes der niye sultan evlēnmor.

gel neyse zaman geT zaman ğız bāḥor ki evlenenler süslēnor. ceride evli arvaTların süslenmesini ğōror zorına ğīdor. ğendı ğendine niye bende evlı değil miyim?diyor. ğendı de süslēnor bī düğine ğīdor. o memleketTe de ğızların süslenmesi çoh áyıp sayolarmış. ancaḥ gelinler evli avraTlar süslēnormüş. ceride

30 süslenince halğ arasında dedikodı ōlor. ceride:

- ben de evliyım benim de ğocam telli tozaḥlı ğuş diyor. ğuş:

- bizim gavlımız bēle değildi diyerek pırırđana ūçor ğīdor. ğız deli olur memleketTe ğuş ğalmaz dutTırır bi türlü ğuşını bulāmor. ğuş giderken de ceridenin ğálemını sürmedenliğını tarağını áynesını ğendısıyle bereber

35 ğōtırır. glüzar āh-u zar ēdor. ağlor.

padişah ğızının derdine derman bulamaz. yine ağıldanasına danışır. ağıldana:

- padişahım, meydanda böyık bī hāmam aştırım gelen dertlarını sōlesın bedeva yıḥasın. padişahın ğızı sandığın üstüne ōtırır. herkes gelene derdini sōler diyor ki başım geçen var. işTe diyor ki uyan bu bu benim derdim değil dağda bī çoban

40 varmış.

Anlatan : Fatma ÇOŞKUN(1930)

Derlenen Yer : Adıyaman (Merkez)

Konusu : Masal (Ayşe Hanım)

- IX -

.....

vaḥdı zamanında bī şey varmış. bī ana iki çocuk işTe göcası. gel giT olur
 anası ölür. analıḥ öyeleri sever mı hiç “ya bu çociḥlar gideceḥ ya ben” der. babaları
 ya rābbim nasıl olur.ee illā gideceḥler. bī oḡlan ğız çociḥlara hazırlanın ki yarın ben
 5 odına gidēcim siz de gelin. siz de körme toplayın o daḡın eteḡinde körme vardır .
 ben de odın ēdim. ancaḥ belelikle ēdim yoḥsa nasıl ēdim. öldiremem. yā rabbi sona
 sıḡındım. ḡāḥar çociḥları alır gider. çociḥlar ekmeḡlerini alır. ēşsege biner gideller.
 gideller gideller bī daḡa. çociḥlarım der ben odın kēsim. siz de şu daḡın arḥasında
 körme toplayın der, ḡāḥor. gideller çociḥları bī ḡabaḥ alır der ki bu tıkıltı
 10 kesıldıḡından gelın. giderler toplarlar. ölen olur tık tık eder, ikindin olur tık tık eder,
 aḥşam olur tık tık eder, ḡarandıḥ olur tık tık eder. derler babam ne gider odın kēsor.
 hele bī gideḥ baḥarlar ki ne baba ne hal bī ḡayanın başına bī ḡabaḥ taḥmış rüzgar
 geldikçe tık tık ēdor. ğız birez böyügmış ū gardaşım der “tıḡ tıḡ eden babacıḡım

bizi ḡabaḥ eden babacıḡım”

15 aḡlallar aḡlallar bēlē etrafa baḥallar ki bī daḡda bī ışıḡ ḡörünor. gideller ki bī dev.
 çallallar gapıyı kim o? der. derler ki biziḡ gelbinden der ki aha bana bī yiyeceḥ çıḡdı.
 çociḥlar içeri gireller. bunnar yā rābbim gorḥolar ne isdönız diyor.diyolar ki çoh
 acıḥdıḡ. ānamız babamız gece ḡāḥar bize yimeK edellerdı yirdiḡ. dīör ondan ḡolayı
 ne var. gelbinden diyō besleyim ki yiyem. yimeK eder getirir. uyḡıları gelmez
 20 gorḥallar. niye yāTmonız? der. biz susadıḡ derler. ānamız bize ḥalbırdan su getirirdi

içerdih derler. gider pınara önüne doldırır dolmaz paya peK. bunnar gāhallar güzelce
 bī pıçaḥ, bī loḥma duz, su alırlar ḡaçallar ḡaçallar ḡaçallar. dev baḥar ki ḡāçolar
 “yavrularım begleyin ben de gelēcim” der. devın ayaḡından ayaḥları bir mi? derler ki
 her yer pıçaḥ olsun yā rābbi bu daḡlar hep pıçaḥ olsun da bu dev bize ḡavıḡmasın.
 25 pıçaḥ olur. ḥatır ḥatır kēsor. ōrıleye ōrıleye ḡidor. ḡēTmeyın! yavrularım diyor ben de
 ḡēlom. bēḡloḥ ha derler duzı atallar bütün.yā rābbi ḡavrula yana. baḥallar yine
 ḡavuḡacaḥ suyu sepeller. yā rābbi bī yemesin bī deniz olsun bī deniz olur. dev ḡalır
 ortada. yavrularım nerden ḡeḡtınız? hangi taraftasınız? derler ki šu deḡirmenin daḡını
 başına taḥ. taḥdıḡın an düşer. gideller gideller baḥallar ki bī pınar, “abla der ben
 30 susamıḡım. acī su içeceḡım”.yāzor ki içersen köpeK olırsın. ḡardaḡım ben seni nerye
 sıḡdırim. işme diḡını sıḥ ḡardaḡım ben seni nerye sıḡdırim. bī pınar daha gelir.
 üsdünde ceylan olırsın. içer ceylan olur kemerını çıḥarır boynına taḥar. yola düşeller.
 padiḡahın oḡlı da her zaman ava çıḥarmıḡ. baḥar ki ceylandan bī ḡız. nerden ḡēlonız?
 der nāsı ḡōzzel ay parçası gibi bēlē bēlē ḡardaḡım šu pınardan su işdi ceylan oldu der.
 35 yalnız ḡiTmez seni arḥama bindirim bize ḡōtirim. ḡōtırır. çocıḥları ḡız büyü.
 padiḡahın oḡlı ben ālim der. bu sefer arvaT huzursuzlıḥ eder. arvaT ḥesdeyim der
 ōlom nasıl edeḥ ? bī arab varmıḡ. bu arvaT ḡōzzel padiḡahın oḡlı heç yüzüme bile
 baḥmor. der ki etrafına ḡurı eKmeK bāḡlor bāḡlor. o yanı dönör ḥıḡ ḥıḡ ēdor .bu yanı
 dönör ḥıḡ ḥıḡ edor. o ḡemiglerım ḡırılör toḥdır gelir. máne eder ḥesdeliḡını. yoḥsa
 40 ölır der ki bu ceylan eti yirse reḥeT eder. toḥdır gider. nasıl ēdim der. aynen bu
 arvadımın ḡardaḡı bīlom adam amma ceylanı nerden bīlim. önce bunu kēsım demek
 ki dilekler evvelden ḡabil ōlormıḡ. aha neyse bu ceylan ānlör. artıḥ adam ya! aḡzı
 başında dolānor diyor ki:
 “bacım bacım can bacım

45 ğolları mercan bacım
 pıçahlar kesginlendi
 ğazan ğēhlendi
 ceylan pıh pıh olacaḥ”

bunnar sōlor āğlolar. işTe diyolar onı kesersen ben de ölürüm ğardaşımı öldürme. ikna

50 edeḥ kesmezler.

 havızın başında yıḥanolarmış, ancā diyor havızın içine ĩtim ğürtilim.
 ğızcağız havzın başında yıḥandığı bille ĩtor. ĩtor arvaT de gebeymiş. arvaT gider
 neyse ğürtildim diyor. aha bu ceylan havızın etrafında döner. ağa arvaT nerde der
 nēblim diyor ğüzeldi. birinin arḥasına düşdü. nēblim amma ceylanda havızın
 55 etrafında dōnor. allah’ın işi mi ne yā rābbim hikaye mi neyse bī ses ğēlor. arvaT
 beni havıza itti diyor. balıḥ beni yuTdu . diyor. ḥāsen bī ğucağımda ḥōsin bī
 ğucağımda. balığın ğarnında dōğırır bu arvaT. padişah oğlı bī ses ğēlor, dīōr. bī
 ceylandan ğōnıřor hele bī dīyneyim diyor ğardaşım! beni havıza aTdı balıḥ beni
 yuTdu .ḥēsen bī ğucağımda ḥōsin bī ğucağımda diyor. demek ki havıza aTdılar
 60 hemen diyor havızın suyu ğuruyacaḥ çıḥor ki bī balına kesılsin diyor balına kēsılor ki
 ḥāsen bī ğucağında ḥōsin bī ğucağında bāğırolar çocıḥlar. ğēydırır ğüşador arvada
 diyor ki sen eTdın değil mi? diyor. artıḥ işgenceye vērör “he” diyor ben eTdım. nasıl
 eTdımse ğürtılamadım diyor. sen babanın evine mı ğeTmeye razısın yoḥsa kesgin
 ğılıca mı? diyor babam evine giderim ğılış senın barğına saplansın diyor. e tamam
 65 diyor bī hafta aç ğoyor, bī hafta su vērmör . aTları ğetırsınler. bī bacağını bī ata bī
 bacağını ata ğōyor. her biri bī tarafa ğīdor. arvaT geberör.

 yīr,īçer,mırazına,geçer.

Anlatan : Fatma ÇOŞKUN (1930)

Derleme Yeri : Adıyaman(Merkez)

Konusu : Masal (Ayşe Hatun)

- X -

varmış yoħmıř allah'ın ğulı çohmış çoh demesi de ğunahmış. bī memleketin birinde bī áyře ħatın bī ğunı çoh canı sıhılmış. ğendi ğendine demış ği :

- ğıdim de ğendime bī ğoca arāyim. çıhımış yola bahmış ği bī adam çŭT sŭror.

áyře ħatın :

5 - çŭTçŭ! çŭTçŭ! demış. bahmış eTrafına ği bī ses ğelor. çŭTçŭ eTrafına bahmış

ği tŏmmızlan. çŭTçŭ:

- ney tŏmmızlan? tomızlan:

- tombıl tombıl yere baT diyēmon mı?

“saçı uzun sarı ħatın

10 boyı uzun başa ħatın

nerden ğelon nerye ğıdon

adı ğŏzzel áyře ħatın” yine çŭTçŭ sormış:

- ne ğezon? áyře ħatın :

- hēç ğoca ārom .çŭTçŭ :

15 - beni alır mısın? áyře ħatın:

- he, alırım. peki beni alırsan neyle döversın? çŭTçŭ:

- seni alırsam elimdeki mesesten bī tene vŭrırım. áyře ħatın

- ēlese cırT bıyığım. gider ordan gider gider. bāħor ği:

- bî sıçan bî deliğe gîror çîhor , gîror çîhor. áyşe hatın
- 20 - sıçan sıçan, der . sıçan:
- ney ? áyşe hatın:
- he, der áyşe hatın:
- peki beni alırsan neyle döversın? sıçan:
- giderim ağanın paşanın yağına balına girerim guyrıgımı yağa bala batırırım.
- 25 guyrıgımla da gelir seni döverim.
- áyşe hatın da almaya garar vëror. sıçan áyşe hatını alır. nēyse gel olur gëT
olur bunnar kirlenirler neyse hādı beraber gideh de çamaşır yıhıyah. der neyse
giderler havızın başında şe le bî göl. sıçan:
- nēyse ben çamaşır yıhāyim. olur sen de gëT bize bî şiyler getir. gāhar gider
- 30 tömmızlan havıza düşer. tomızlan bahar ki bî aTlı gëçor. tommızlan:
- “aTlılar aTlılar
şagırdısı daTlılar
bey evine varasın
ğanlı sıçan göresın
- 35 durmasın gelsin
- fatma hatın küllüğe düşmüş. aTlılar:
- áceib bu ses nerden gēlor? o yanı bāholar bu yanı bāholar ki bî tömmızlan
áceybine gider herifleri evine gidormış.
- hele hūsın. ağalar ben bî áceyibe rast geldim .bēle bēle bî tömmızlan bî suya
- 40 düşmüşdü . dedi ki:
- “aTlılar aTlılar
şagırdısı daTlılar
bey evine varasın
ğanlı sıçan göresın

- 45 durmasın gelsin
fatma hatın küllüğe düşmüş. aTlılar:
sıçan bunnarı eşıdır. ēlese bu der gāhor gelir
sıçan:
- ver elını çēkim. tōmmızlan:
- 50 - yoĥ ben senden küsmışım. yine áynı tekrarlar. sıçan yine:
- yoĥ ben senden küsmışım .sıçan:
bī debPik de sıçan vurır içine gömer.
- aha yēr ĩçer mirazına geçer.

Anlatan : İmmı İLİK (1946)

Derlenen Yer : Adıyaman (Merkez)

Konusu : Hikaye(Ramazan)

- XI -

- bī arvaT varmış sāfmiş, ğendi hālindeymiş. ğocası gelmiş eve bī ğün
yağ getirmiş.demiş:
- arvaT bu yağı ğaldır ramazana .
nēyse iki üç ğün geşmiş aradan. demiş:
5 - arvaT aha bu mercimeği ğaldır. aha bu unı ğaldır .
arvaT ne getirmişse bunu ramazana ne getirmişse bunu ramazana
ğaldır. ēpeyyi eşya getirmiş ğaldırmış masgana ğōmiş. bī ğün zugaĥda bī
adam bāğırormış. rāmazanlıĥ ramazanlıĥ ramazan ğēlor gelin bacılar
ramazan ğēlor ha! aha hemen arvaT ğaşmış ğēTmiş ğapıya. demiş babam gel!
10 gel! ğapıya bizde bīssürü eşya herif sana ğaldırmış demiş. bunnarı ğötür ben

de gıyacağ yer bulāmom. ben de masganı boşāldım. herif gelmiş gıpiya hemen o eşyaları vermiş. ağşam herifı gelmiş. arvaT nēddın demiş arvaT:

- hēç bişi eTmedım demiş. arvaT biri geldi zuğağda bağırdı ramazan! ramazan!
ramazanlığ bişi alın diye. ben de bağdım herif ramazan hemen çağırdım her
15 bişiyi verdım. herif:

- o arvaT gözın kör olmiya. ben herifın adı ramazan diyin almadım. aldım ki ramazanda yiyeh.

Anlatan : Emine ÖZKAYNAK(1956)

Derleme Yeri : Adıyaman (Merkez)

Konusu : Hastalık Tedavileri

- XII -

süngül için ocađ olanlar oğır. arpayı gezdırır süngülın etrafında. o arpayı bi yere gömer. o arpa göverince o süngül gāybolır. bi gısım insanlar da ciyeri oğır. ciyere gırh dene inne saplarlar oğıllar. süngülın niyetine senın adın neyse yanı süngülü çığaran hestenın niyetine. senın adın neyse yanı süngülü çığaran hāstenın niyetine adı neyse onın niyetine ciyeri oğır. çoğ āfēdersın onı çirkef bi yere gömēller. goğdıhTan sōña o süngül de düşer ēle derler yanı böyüğlerımoz.

çağaların boynı gabağulağ olırdı. gılağlarının dibinde ilđ kim görmışse gıazan gıarası çevirirlerdi. ilkin kim görmışse ya da tağda gāřřıh gızdırırıldı. gabağulağ olan yere haşılılı sabın basTırıldı. sıcağ sıcağ esğiden toğdır moğdır yoğdı .

10 kızambılığ çıkarıldı mı gırmızı elbise geydirirlerdi. gırmızı yorgan örtellerdi. pencerelele bile gırmızı ciletin cekerlerdı ışılı gırmızı oşsın diye ben bile gırmızı

cilētın çekerlerdi. ıŝıh gırmızı õssın diye ben bile çekTım yani. on gün ēçen bīŝī yidirmezlerdi. on gün sōña başşını yıhar yoğırdı yidirirlerdi. bu gáder yanı kızambılıh şeyleri.

15 ayağın incinirse duzlı hāmmır çekerlerdi. sababnan gáharlardı ki ayağlarının ŝiŝi enmiŝ.

işleri girhh olanlar tabaħanaya giderlerdi. bī cumā iki çarşamba su getirirlerdi. suyu yere endirmezlerdi. bī ŝiŝede evlerine sepellerdi. ğarı ğoca hoş olmazsa bu suyu içeller ya da banyo yapallardı.

Anlatan : Hatice KELEş(1921)

Derleme Yeri: Adıyaman (Merkez)

Konusu : Yemin Etme

- XIII -

esğiden davşanı yaparlardı. yüziĝi iki ğulaĝına geçirirlerdi. biri õyden der ki davşanın bāŝşı için. en son sen olan der gene biri davşanın başı için. yüziĝ onda olur bensem yüziĝi ben aldımsa davşanın başı için. o aldısa davşanın başı için. bēle derlerdi en sonunda löbeT bana geldi. o der ki ben aldımsa heyrını görmiyem. senin

5 başın üçun yoħsa yüziĝ sende çıhār. aha bēleydi.

Anlatan : Hatice KELEŞ (19231)

Derleme Yeri : Adıyaman (Merkez)

Konusu : Hikaye (Üç Adam)

- XIV -

bî gâdın varmış. seneden seneye ineği çoĥ mayıs edermiş. yanı tēzzeĝ edermiş ĥalbıra vurırmış. gāhmış ĥalbıra vurmuş üç dene adam ĝaymaĝam vali hākım baĥar ĝarşıdan ĝēlor. ama bu arvat ĝīyāT gözelmış bēlē baĥallar. herifine der ki:

- 5 - herif bunnar bana göz aTdı ha! nēdecēyim der. herif der ki:
- eve gideĥ der.

eve gelirler. eĝer biri bīşī derse sen de ki deĝirmene geTdı ē der. baĥdı çaT çaT ĝapı dövıldı. ĝaymaĝam bī çocıĥ gönderdı. ĝaymaĝam diyor ki “ yağdan yoĝırTdan ne var? der. yağ da çoĥ yoĝırT da çoĥ buyırsın. aĥşam olır .bu geyılı guşalı pardüsöli elinde iki poşeT gelir. soba yānor. mangal dolı çay poşeti endırır. soyınır bu herif picamadan galır. der “hādı” biz bize sohbeT edeĥ der. herif deĝirmene geTdı sohbeT eder. biz bize sohbet edeĥ. söz biTmeden çaT çaT ĝapı dövıldı. uu der herif geldi. ben seni nēdim nēdim bī hāsire sārör şurya dāyor. herif gelir işareT eder. çaylarını içerler gāhvelerını içerler otırırlar arvaTdan. amma bī fırtına çıĥmış bī talaş bī sōĥ der. arvaT şu hāsır benim gözıme çirkin gōzıkor. evleri de üçüncü gaT. ben bu hāsırı götırıP balĝondan aşşaaĝı atacaĝım der. herif herif hıĝĝıyla hıĝĝıyla çıhardır dama. gümmüdüne soĝaĝa ātor. gelir yerine reĥeT yātor. sabah ezanı oĥınor. bu herif gāhor ki hırmaĥış olmış. bī picama arĥasında sürüne sürüne eve gider. ĝapıyı döver

- 20 arvaT gapıyı āçor “nerdesın herif der” o de sus! seslenme ! der ācı diyenır
 çarşıya gider. hâkim rāsgelir. der ki :
- ne var ne yoĥ .o da
 - geT ki gören yağ da yoĥırT da çoĥ ahşam olır. o da biu çociĥ gönderır. der”
 yağdan yoĥırTdan ne var?” her bīşī çoĥ tamam der buyırsın. o da gelir.
- 25 hareket eder bī picamadan gelir. der hādı ācı sohbeT edek ācelen ne? herif
 deĥirmende hâkim õyden gelir herif gelir. hâkim geldi sen deĥirmene geT.
 ĥâkimin unlıĥı durdıĥı yerde benimkini üyıdırler mı? ee nasıl ēdim bu herif
 geleceĥ. onı da dutar sandıĥa gör çıT kīTler otırır. çaylarını reçeller getirdiĥi
 meyveleri yirler hānı? bēlē işareT eder sandıĥda der. der avraT bu sandıĥ
- 30 gözime kötü gözikor bensem bu sandıĥı satacaĥım. eTme eyleme herif der bu
 sandıĥ niye satıla? meĥsus sābbah olır hāraç meraç şu fiyet götürır dellalın
 omızına verir. eyilir dellala der ki geT oĥlıma sōlē içindeki benim nēçeye
 çıĥarsa ĥendi āssın. gider oĥlına der oĥlım bu sandıĥdaki baban. baban diyor
 nēçe olırsa da çıĥarsa ĥendi āssın. neyse o da çıĥar ki saĥlam. eh der
- 35 ĥaymaĥam rās gelir yağdan yoĥırTtan ne var? der der çoĥ tamam der. ahşam
 olır o da bī çociĥ sālör. der buyırsın yağ da çoĥ yoĥırd da. o da gelir herif
 ahırda deyirmene gider. gene o da soyınır don paça. poşeTler dolı gelor bī
 picama don hādı der ācı sohbeT edeĥ .eh der otırılar sohbeT başlamadan çaT
 çaT ĥapı dövılır. ĥāĥ seni davarların yanına ĥötirim. ĥötırır davarların altına
- 40 ĥör orya atar. herif sen deĥirmene geTdın ĥaymaĥamın unlıĥı durdıĥı yerde
 benimkini üyıdırler mı? der otırır. o da gider yir içer nerde? der. der ahırda
 hele arvaT gideĥ ineg buzaĥıyı getirmiş mı? u arvaT der ineg buzaĥı getirmiş
 der. inegin memeĥini paramparça eder. geT kerpeten getir ki dişlerini çekem

otuz iki dişinide bēle hırP hırP çeker. ğan dolar ağzına. der arvaT elı ayağı iri
 45 ineğin altına sığmaz. geT bıhcıyı getir ki elı ayağını kēsem. ben bīlmom
 yerını. sen geT getir. herif gider der bu herif ēssehlı keser senı. ğāh ğaç bu
 herif ğāhar ğāçar gider. sabbah olır söz çoĥ herif bunnar heyıflı benim yanına
 ğōymazlar. usdıra lazım der. e bī usdıra getirır çīyırigde ēğiror. bu üçü bī
 araya buldı nēydeĥ bizim mesele evden daireden bī lağım ēşeg. biz arvadın
 50 hağgını vereĥ. lağım eşeller. bēle arvaT bāhdı ki çīyırığın öyinden bī ğapaĥ
 ğaĥdı eh geldiler. öyden hāsıre sarılan çıĥtı. diK diK çıĥar ki o öyden heyfını
 āla. onın usılcana iki ğulağını keser uu der bī davıl bī dáveT bī düyün var ki
 ğulağım göşdı der. sōlemor der esas sen bīşī edemezsin bī iş göremezsin.
 öbırı çıĥar. sandıĥdaki ĥırbıdana burnını uçırır. ēle bī dáveT var. ēle bī
 55 yimeK var. ğōĥısından burnım göşdı der. hādı ulā sen de bīşī edemezsin der.
 dişi çekilen ğaymağam hele öte ayağımından çīĥim der çīĥmasından uçar. ulan
 bu benim sünneT düyünımmiş der.

aha yır içer mırazına geçer.

Anlatan : Saadet KARAKÜTÜK(1950)

Derleme Yeri : Adıyaman (Merkez)

Konusu : Doğum Diş Çıkarma, Piknik , Çamaşır Yıkama Adetleri

-XV -

esgiden asbabı yirmi iki günde bir veya on beş günde bir yıĥıyanlar
 vardı. meselā her evde borı suyu yoĥdırdı. meĥlede ğonşılarda ğuyı olırdı.

guyısı olmayan evler giderlerdi bī gün ēvvel gözzel o guyıdan suyumızı çeker
 getirirdiḥ.böyüg asbab ğazanları vardı. asbab ğazanını doldırırdiḥ. ondan sōña
 5 bī tene de ācı onın güÇÇig ğazanları olırdı. ona da kül ıslardıḥ.aḥşamdan tabi
 her evın külü de olmaz temmiz odın külü olacaḥ. onı gōzzel eleyeceḥsın
 torbaya ğoyacaḥsın. her asbab da onı getirıP ğullanacaḥsın. aha külımızı
 aḥşamdan ıslardıḥ.

sabah ğāḥardıḥ. ğazanamızın altını yaḥardıḥ. kúlı durıldırdıḥ ğazana
 10 aḥdarırdıḥ.su ğızardı teşdlere asbabları ğördiḥ. o zamanın büyüğerının
 asbabları büyüK olırdı. evın evın büyüğleri onnarı toğaşlardı kiri temiz çıḥa
 diye. önce beyazlarımızı yıḥardıḥ. onın arḥasından gözzel renglilerimizi
 yürdiḥ. asbablar büyüğ oldığı için iki ğişi sıḥardı. çünkü zor olordı temiz kiri
 iyi çıḥmaz diye ha ondan sōña ğāḥardıḥ temiz üş baş yıḥardıḥ. büyüğleri
 15 toKğaşşlardıḥ. hēzenı de alır. güÇÇigleri iyice yürdiḥ. sōña asbab ğazanının
 külını boşaldırdıḥ. o asbabları içine ğördiḥ.beyazları temiz bī adamağıllı
 tağğır tağğır ğaynatdıḥdan sōña çıḥarırdıḥ. onnarı teşde alırdıḥ üstüne sōḥ
 suyu basardıḥ. ḥoş durılardıḥ sırḥardıḥ sererdiḥ. o suya da tolād suyu dēllerdı.
 tolād suyına da çağamızın çapıdını yıḥardıḥ. meselā evde kilim ēlē güÇÇiK
 20 kilim parçası yollıḥ parçası varsa yürdiḥ. yanı hārām eTmezdiḥ. ha ondan
 sōña ğāḥardıḥ tabi o zaman höllig de ğullanılırdı amma çapPıT ğullanan da
 vardı. çağaların altına tabi o zaman herkeşın ğocası esnaf olırdı. şēhirT gelirdi
 tūkenden kıldanı sırtına verirdiḥ. biz de hemen buḥcamızı hazırlardıḥ. ondan
 sōña ben ğāḥardım ğıssa bī ğavırmalı kūfTemızı yoğırırdıḥ. yazsa bī tamatisli
 25 kūfTemızı yoğırırdıḥ. ondan sōña ğāḥardıḥ kūfTemızı yirdiḥ. aḥşam

yimegimizi de amma hazırlardı genelde nahna sarması sarardı. buğlırdan hoş eTnen yağlı eTnen bişirirdi. biz hazırlanana geder bişerdi zatan .sobamızı doldırır altını söndırır giderdi. aha giderdi bizi geyme garşılardı elimizden buhçamızı alırdı hoş kıldanımızı elimizden alır götür çurının başına
30 gör buna da her adaminkini eTmezdi ha! zenginler bahşiş verillerdi.

geymeler bilirdi zengin feğır hangisi. bahşiş vermiş aha giderdi çurının başında otırırdı gözzel keselenırdı. ondan sōña şēle ācı vāhıT gaçdiKden sōña hāmamın suyunı bıraħıllardı yıħanırdı. geyme gelırdı bī fasıl o da bizim başımızı sabınlar yürdi. ondan sōña çağalarımızı teK teK yıħar
35 çıħardır geydirirdi buhçanın üsTüne otırdırdı. biz de yürdi başımızı arħamızı geyinirdi eve gelirdi. eve gelirdi zatan yimegimiz bişmiş sarmamız hazır. her zaman sarma õlmor bunun yanında pānik ederdı , eTlı kũfTe ederdı. daşda etımızı döverdi mēhlem gibi. hoş geldi mı ki hazır õla. sobamızı yahardı yimegimizi endırdı yirdi. çocıħlar hāmamdan geldiği
40 için daha erken yatallardı.uyħıları gelirdi hemen onnarın örtısını sererdı yatallardı. o zaman çay may yoħdı. şire her evın basdığı, sucığı, kesmesi, inciri, üzımı evıne göre onı getirir hoş ācı mangalda ğızdırır , yırdı yatardı . bu om beş günde bir olırdı ufaħ çocığı olmayanlar yirmi iki günde bir çağa çolığı olanlar girenı çoh olanlar tantanalı aileler de on beş günde bir asbab
45 yūrlardı. ēlēydi meselā bī de çay vardı bizim zamanımızda çayada giderdi. bī bahar da giderdi mişmiş zamanı mişmişler saraldı mı çaya giderdi. sular ğızardı ha ānlon mı? bī de şireler biTdıħden sōña buğlır ğaynardı. şire olırdı çaya giderdi evın halısı, kilimi işTe pambığı, yunı çulı çapıdı toplanırdı.

eşşeglere yüklenirdi iki üç dene de evin güvvelı gelını gızı giderdi. üç dörT
 50 dene toKgaç eşşege yüklenirdi. o çaya geTdığımız günde eTlı gıyma ederdıh.
 yağlı etımızı hoş sehene basardıh. buğlurımızı soğanımızı hoş torbaya gördıh.
 ne işTe gımlacaħsa. giderdih giderdih gözzel yünümüzü pambığımızı
 kilimimizi surfamızı heP yürdih. deyişğimizi çıharırdıh deyişğımız yür
 otırırdıh. sōña bi güvvelı gelin ya da gız gıymamızı yoğırır yirdih .ondan
 55 sōña çulımızı çapıdımızı gurıdıhdan sōña geri eşşeglere yüklenirdih geri
 gelırdıh ama o çaya geTme çoħ zor olırdı ha! iki gün üç gün gollarımızı
 galdıramazdıh. çoħ zehmeTlı bī işdi. aha ēlēydı başga da işTe buna göre
 meselā ad gurmalar var. sünneTler var sehreye giderdih. o sāħrede çoħ
 önemliydı. nisan ayında sultan navrız derlerdı gāħardıh böyüğler şey ederdı.
 60 bizi genelde çarşamba ve cumartesi günü giderdih. sultan navrıza bizim
 adıyaman'da iki yerde toplanılırdı bī nagıbın havızı dağ dibindeydı. biri de
 şehir içmesiyd.ı giderdih her evın höKmine göre garişdırmalı aş eden de
 olırdı. eTlı kũfTe yoğırın da olırdı. etımızı gözzel daşda döverdih ya da eTlı
 gıyma eden vardı. hoş satırlardıh hep buğlurımızı torbaya gördıh .pilavsa
 65 aşımızı bişiriP goltığımızı alırdıh garişdırmalı aşımızı. amma illā sehreye
 geTdığımız gün ozaman bēle daTlı madlı yoħdı pasdalar yaygın
 değildi.beKmez hāvlası olırdı. beKmezden unnan pendırlı hāvla olırdı.
 gedife gibi bişirirdih. bēle pendırı gatardıh bēle keleb keleb sünerdı. onı
 gözzel leğenlere basardıh goltığımızı alırdıh. biz gençler de çağamızı alırdıh
 70 araba maraba yoħdı. herkes ayağından nereye gidersek aha giderdih. otırırdıh
 ki herkes gelmiş sohbeT ederdih. genç gızlar gāħardı ĩlangaca binerlerdı.

pabıç çarpmaca oynallardı. govalamaca sahlambac oynallardı nişanlı gızlar gelirdi. oğlan evı götüror diye bî fisdanlığ verirdi ya bî terlik verirdi. yimegimizi yirdiğ hâvle mevlamızı yirdiğ. ta aħşam üstü ki çoğ zaman
75 şehrede yağmır yağıardı. yağmır yağacağı sıra hereks gāhar toplanır gaçar giderdi yoğ yağmasa da aħşam ezanına geder orda otırırdı. aha o da bî gelenek görenekdi.

doğum adetleri nelerdir?

doğım adetleri işte çocığ dünyaya gelirdi. o zaman şindiki gibi
80 fermanlı ebeler yoğdı ara ebeleri vardı. ara ebelerini gider çağırılırdı. ānanın sancısı duTdı mı ara ebe gelirdi. işte gurbanım allah'a allah'nan ebe arasındadı allah ola ki doğru getire. tabi çoğ zor olırdı. yapılacak tıbbi heç bişî yoğdı. sadece ebenın şeyine galmış bişiydi. çocığ dünyaya gelirdi. ebe gāharı temiz onı çimdirirlerdi. güzel bî duzlallardı. duzlamalarının sebebi de şudı
85 ha: o zaman yara bere tökmemesi için cildinin bişmiş olması gerek .ēlē diyorlardı o zaman. aha bî iki sāt sōña teKrar çimdirilerdi. ānanın yanına yatırılırdı gundağlılardı. başıgıltına bî soğan bî nazarlığ tabi bu nazarlığ oğlan olırsa tağarlardı ha. gızda tağmazlardı ha niye çünkü gız çocığlarını pek sevmezlerdi. haTda derlerdi bazı evlerde “vah vah oğlan doğıran áyerlenmiş aT gibi yator gız doğıran da gıvrılmış iT gibi yātor.” meħseT
90 ānayı aşşagırlardı ha bilon mı? ondan sōña gelen gider olırdı. üç ezen vağdı geçmeden ana çocığını emzirmezdi. illā üç ezen oğması lazım. üç ezen oğdığdan sōña çocığ emzirirdi. āna başına bişî bağlardı yazma bağlardı çocığın yüzüne de sarı yazma örterlerdi. sarı yazma sarılığ olırdı. dünyaya
95 gelen bebeK sarı yazma örtellerdi ki sarılığ geçse o zamanın batıl inançları

bîşî yoĥdı. yēddı güne ğeder beğlellerdı yēddı gününde ya āna tarafından ya baba tarafından bî böyig çağrılırdı. o zamana ğeder bî ğarara varılırdı. genelde böyiglerin adı ğurılırdı oğlansa oğlanın babasının adı ğızsa oğlanın anasının adı ğurılırdı. ĥoca ğelirdı iki rikáaT namazını ğıladı. üsTüne bî ĥavlı
 100 örtellerdı bebegin. o ĥavlı ĥocanın olırdı ĥocaya verillerdı. ad ğurma yimeğleri de işTe sulı pilav eTlı kũfTe yoğırılırdı sarma dolma edellerdı. o zaman üzerine çoĥ zaman süTlaç ğedeyif yanı kimin hõKını neye yeterse aha yıllerdı .çağanın adını ğurarlardı herkes ğiderdi. ad ğurmamız bēleydı.

göbeğini de ebe keserdı. ya ğendı adını verirdı ya bî böyigin adını
 105 verirdı o göbeK adı olırdı. göbeği kesildiĥden sõña bî çimdiK ğeĥveden duzu göbeğine kesellerdı işTe o çoĥ iyi ğelordı. heÇ bîşî olmazdı iyi de õlordı. haftasında çoçığın göbeK bağı düşerdı. o üsTündeki bez aha ne yara olırdı ne bere olırdı heç bîşî olmazdı.

tabi dişde de var. zaten çoçıĥ doğdıĥdan hemen sõña yēddı sēğğız ay
 110 sõña dişi şişer tabi bu aile halğını telaşe düşürür. bebegin dişi şişdi bugün yarın diş çıĥaracĥ ácebe bunu kim erken ğoreceK diye. baba, anne õssın hala õssın babāne õssın evdekiler arasında bî telaş yaratılır. sõña çıĥdı çıĥacacĥ gibin olunca bizim adıyaman'a özğün hediK denen bî yimeK vardır. bu da buğdādan noĥıTdan salçalı az sulı bir yimeK olışdırılır. gelenlere bundan
 115 ikram edilir. başğa bîşî olmaz yanı illā diş hedigi olacacĥ. ahan çoçığın dişi ğörındı mı ilK kim ğördise hemen bî ğömler alır. tabi esğiden parçadı bu bî meTre bî buçılı meTre parça alınırdı. şindi her şey hazır olduğı için iş çamaşırı alınır ve tabi çoĥ da sevinir kim ğörmisse ğururlanır ilK dişi ben ğördım gibisinden. şeñe on onbeş gün ğeçdiKden sõña hediK yapılmaya

- 120 başlar. bütün yaħın aġraba dost ve aġgadařlara ġeber salınır ocıġımızın dişi ıġdı hediK biřireciġ.yanı břz de yapmıřıġ aġřamdan noġıdı buġdayı ıslarlar sabahnan ġaġar bişirilir. ona yaġ soġan, salça daġlanır .güzel bi yimeK olur tabi bu evin maddi durumına da baġlı iyisi ayın yanında pasda yapar. ġáhvesi varsa ġáhve yapar. ocıġı ortaya böyiK bi savan sereller. ocıġı otırtırlar
- 125 ocıġ oturur. işTe bunun eTrafına çeşiTli eşyalar ġönür. eKmeK mesela taraġ maġas ġönür áyne ġöyılır altın ġöyılır. ġalem ġöyılır ocıġ hangisini eline alırsa çevresindeki eşyaların bi tanesini güya inanişa ġöre o mesleġi seermi.ř yanı meselâ taraġı almışsa berber altını almışsa ġuyımcı ġalemı almışsa memur eKmegi almışsa fırıncı gibisinden inançlar vardır. sōña ocıġ hangi eşyayı eline almışsa meselâ taraġı aldı ha bu ocıġ ilerde berber olacaġ. heP bi aġızdan bizim adıyaman yöresine aiT maniler vardır. meselâ işTe:
- “ havız başi mermeri
ben isdemem berberi
tıraş eder kelleri
- 135 pis pis ġōġar elleri” diye maniler sōlerler. sonra çaylar içilir hedigler yenilir herkeş hayırlar. bu orada gelenler ufaġ tefegi hediyeler getirir bu ocıġ için ufaġ tefeg gereKli çamaşır olabilir anne için muTfaġ eşyası olabilir endırırlar. daha sonra herkes gider. bunun adı adıyaman’da diş hedigidir.

Anlatan :Ayşe YAŞARGÜN(1952)

Derleme Yeri : Adıyaman (Merkez)

Konusu : Tuz Hikayesi

- XVI -

zamanında bir varmış bir yohmuş çoğ demesi günahmış. bî padişah varmış. üç dene de ğızı varmış .ğızları bir gün yanına çağırmiş sormiş. demiş ği:

- siz beni ne ğeder sēvonız? demiş. birisi demiş ği:

5 - baba, ben seni altın ğeder sēvom.

babası ona altın vermiş bayağı böyK bî miKdar da altın vermiş öbir ğızına. ortoncıl ğızına sormiş. demiş ği:

- ğızım sen ne ğeder sēvon? demiş. o demiş ği:

10 - dünyanın malı, eşyaları bî taħım eşyalar ğeder demiş. ona da isdeği eşyaları almış vermiş. küçK ğızına sormiş:

- baba, ben seni duz ğeder sēvom demiş.

nasıl olur? demiş. bî padişahın ğızı bî padişahı duz ğeder sever. bu ğızı çabuğ buralardan uzaklaşdırın gözüm görmesin demiş. başğa düellere götürin demiş.

15 ondan sonra gönderdiğleri yerde padişahın oğlı çarşıda gezerken o ğıza gönli düşmüş. o ğızdan evlenmeğ isdemiş. evlenmişler belli bî zaman sonra şey yapmış babamı dáveT edēk demiş. gocasına gocası da gabıl etmiş. babasını dávet eTmiş. şenliKler ğurılmış yimeKler bişmiş. ondan sonra yimeKler bişdikden sōña padişahın yimeğinin duzsız yapılmasını sōlemişler. mīsafirler gelmiş padişah yimeği yimiş duzı yoh. demiş ği:

- 20 aŖıları ađırımıŖ bu yimeK niye duzsız? demıŖler ği padiŖah bēle isdedı. sebebını sordığında onnar sebebını daha sonra sōyleyeceklerini sōlemiŖler. herkeŖ yimiŖ imiŖ geTmiŖ padiŖah iŖTe ğızıyla ğoriŖeceđı yere ğotirmiŖler. bī perde ekmiŖler arhasına padiŖah otırmıŖ bī tarafına da ğızı otırmıŖ. demıŖ ği bu yimegin duzsız. demıŖ o da zamanında bī padiŖah varmıŖ iŖTe ocığlarına sormıŖ
- 25 benı ne ğeder sēvonız? diye biri demıŖ ben senı altın ğeder sēvom bi miKdar altın vermiŖ. demıŖ ben dūnyanın malı ğeder sēvom ona isdediği mallardan almıŖ vermiŖ. biri de ben senı duz ğeder sēvom. baba demıŖ ēlē diyince ğız cezalandırılmıŖ. baŖđa memlekeTlere ğonderılmıŖ. o ğıza da buranın padiŖahın ğonlı dūŖmiŖ. iŖTe ben o ğızım sen de babamsın demıŖ ğāđmıŖ babasının elını
- 30 pmıŖ. babası da demıŖ ği ğızım gerçekten benı seven senmissın demıŖ. dūnyanın en būyüK tadı tuzmıŖ. demıŖ.

Anlatan :AyŖe YAŖARGÜN(1952)

Derleme Yeri : Adıyaman (Merkez)

Konusu : Maniler

- XVII -

-
 ğaladan atlıyadım
 bazarda satılaydım
 dūŖmedım menendıme
 5 öleydim ğurtılaydım
 armıd dalda dal yerde
 būlbūl öter her yerde

- feleK bizi ayırdı
her birimiz bî yerde
- 10 armıdlar dalda ğaldı
gözlerım yolda ğaldı
posdaḥanalar mı kiTlendi
mekdubın nerde ğaldı
- 15 ben bî uzun ğamışam
ġapına dayanmışam
isder al isder alma
alnına yazılmışam
- sūyügde oT biter mı
süpürseler gider mı
- 20 bir yiğidin çekatı
üç geline yeter mı
körpının altı ġāzzıh
ġaynanam ölmüş yāzzıh
ölümünde deġilim
- 25 kefen bezine yazzıh
rafa fincan ġoydım
içine mercan ġoydım
ġaynanamın adını
ġuyrıḥsız sıçan ġoydım
- 30 ġaladan endım yayan
mendılım dolı payam
oġlan dedı gel gidek
dayan güzelım dayan
- ġatırdan ēnordım
- 35 sōlesen dōnordım

- derdımden kirbid oldım
 üfürsen yānordım
 tencerede üzım var
 o üzimde gözım var
 40 emmımın beş oğlı var
 birisinde gözım var
 su küleKde bulanır
 eşgan damda dolanır
 el aTmayın eşğana
 45 oğlan gelir ħulanır
 çıldırm çışdan
 ğurtıldım ğışdan
 tağalar doldı
 ħırınan ħışdan
 50 ireĥen eğdim evleK evleK
 dadandı ğara leyleK
 dediĥ bī miraz alaĥ
 ğomadı zalım feleK
 55 ğazanda kelle bişer
 ğaynana altına işer
 çoĥ işeme ğaynana
 sana bī gemiK düşer
 eller elçeğli gelin
 ğollar ğolçaĥlı gelin
 60 bī teneke yağı bitirmiş
 çırçıl bacaĥlı gelin
 ocaĥ başında maşa
 oğlan gel benı boşa

- boşamazsan boşama
 65 günde yirsin bî maşa
- bağçalarda pipirim
 dalları dilim dilim
 muhemmedı everdih
 hesene allah kerım
- 70 bülbüller düyün eder
 bilmem hānı gün eder
 isder ağlar isder gül
 helbeT feleK bî gün düyün eder
- ay doğar sini sini
 75 sevmişim birisini
 cellaT boynımı kesse
 sōlemem doğrısını
- penceremiz yeşil boya
 ğurban ōlam sizin soya
- 80 sizin soydan bir yar sevdım
 saramadım doya doya

Anlatan :Muhittin Karakütük (1958)

Derleme Yeri : Adıyaman (Merkez)

Konusu :Eski Konuşmalar

-XVIII-

esğiden halK dilinde ve adıyaman dilinde bazı insanlar arasında bazı kelimelerin okunuşu ve yazılışı kendi arasında farklılık gösteriridi.mesela bunlardan biri: bir şahıs veya bir insan bir yerden alış veriş yaptığı zaman ya da yapacağı zaman başey alacağı zaman bir yere giderlerdi.mesela bir torba şeker alcağ bir torba odın

5 alacağ.giderdi toptancıya ya da parakendiciye gittiğinde ne kadar fiyatı üç yüz bin lira. derdi bak aşıağı pınar ğol gibi atıyor.yani daha ucuzunu alabilir miyim hesabıyla pazarlığdan evvel sözünü söylerdi. üç yüz bin liradan daha aşıağıda alabileceğini söyler tercihini kendisinin kendisi açısında yapacağını söylerdi. bu.bu şekilde aşıağı pınar ğol gibi atıyor aşıağıda daha ucuzda daha uyguna anlatmak bakımından söylenir.

10

Anlatan : Mehmet ŞEKER (1929)

Derleme Yeri : Adıyaman (İndere)

Konusu : Hikaye (Yılan Prens)

- XIX -

yeri gelirse insanlığ yeri gelirse budur yani. insanlığın Şeyi budur Şartı insan olmıyanı nedeyceKsiñ çekiP vureceKsiñ. Şindi bī ğarının bī çocığı olmıyō. nihayeTde bu Şeyde bellıdır. hānı kimisinin dodağları çatal olur. hānı kimi çocığın bu bī davşanı görmıŐTır. ānnesi hānı bī kızgın anında görđıđinen o dodağın çatallığı

5 orya gider bīlyō mısın? aha o davşanların dodağı çatal ya neyŐe işTe bu āşı zamanında bī yılanı görđü. yā rebbi ya rebbi bana teK bī evlad ver yılan ōssın diye. hādi bāhim ğümana geldi. ēbeler hemşiriyeler geldi. o ĩlan buradan geTdı. bī tuvara girdi. benim dileğim ğabıl olmuş. olmuş diye öylece ğaldı. yalanız o yılan bī keremeTdır. biz bilmezığ her görđıđımız bir hıızır, hıızırın huzurun bin hazır sen

10 kendine bağ Şu ālemi gören yoğ. sōña zaman geldi bī ğün “anne get padişah ğızını bana isTe” o ĩlan dedi. üş dene sandalyası vardı. sandalyanın birini geçersın boş sandalye ikincisını geçersın üçüncüsüne otırırsan küÇıK ğızını isTeimıŐ olırsın dedi .ānnesı:

- ōlım, biz pādiŐahTan debleŐemezıđ. sen bizi bēle Şey eTme, dedi. oğlan:

15 - ben saa diyom, ben 'gerekenı yaparım sōa. geTdı bu saçaĥlarını sallaya
sallaya bu ĩlanın ānesi geTdı. birinci birinci sandalıya ikınci sandalıya geŖTi üçüncü
sandalıyaya otırdı. otırdıĥTan sōña pādiŖah biliyō ya!

- seni kúçüK ġızı istemeye geldin deyıl mı? ġadın :
- ĥeveT, dedi pādiĥşah:

20 - yalnız Ŗu ġāder zinñeT yapaceKsın dedi.

ee bu da ġendinde yoĥ ōssa elbisesi dorġılır. o zaman duddı çeKdı.

- ōlım biz debleŖemeziĥ demedim mi? dedi.
- anne Ŗu möhrımı al hānı onın bĭ süleyman möhrı vardı. “hānı möhr kimde o”
derler ya ātalar süleyman möhrının manevi möhrı aldı götürdü. geT dedi filan
25 yerde yolına üŖ dene meleK çıĥar. nene emrın ne derler. dersın ki Ŗunı Ŗunı
yapaceKsin. bu ġāder de yeterli. zaman geldi o möhrı aldı. annesi geTdı bĭ
tepēde yalnız üç dene meleK çıĥdı. meleK :

- emrın ne nene ? dedi.
- oġlım Ŗu Ŗu durımlar var. hānı pādiŖah yazmıŖ ya Ŗu yazıyı oĥıyın oña ġöre
30 bize ġereKli Ŗeyleri yapın.

- peki, dediler.

hemen onlar oldı. düġin derneK ġurıldı. padiŖahın ġızı ata bindi. vallah ġarı
bize ġāder suyu yoġıŖa bindirdi. ġene de vēzıfesını yapıyō. ġızı gelin edıp ata
biniP ġene de vezıfesını yapıyō. ġızı geli edıp ata biniP o zaman aTlar vardı hānı
35 bu tahsiller yerine girdi .

reng baĥımından rāĥvan baĥımından bilmem ney işTe derken sonra gelının
getirdiĥTen sōña “oġlım da yılan ha” dedi .

- ee ğarı söz ağızdan çıhar. ben bī defa “he” dedīm sende gerekenler yaptın. artıh ik̄inci söz ĩcab eTmez hānı bi devlet her başTan hānı bu devlete pādīshah devletı bu sefer birini vezirin oğlına verdim. birini kızirın oğlına verdim. kızir ğendının korıycısı. korıcyā kızir derler biliyō mısın? hānı kōroğlı der ki:
- 40 kızır oğlı mısTafa bey bolı beylerinin ğorıycısı atına baħar bī āzaPTı neyse duTdı artıh hucım yapıyō. padişah geldi eyvah bī ğızımı kizire verdim bī ğızımı vezirin oğlına verdim birin de ĩlanā verdīm. bī yiyiT ōsa bu ĩlan da ĩlan da al ata
- 45 binmiş maneviyeTTen ordıyı yanı dūşmana ordısını ğorıyō. bēle bī yiyide verseydim bugün nam bizim olırdı. bu ne ğörde ısrar eTdı bu devrısı ğün değisiK aTlara binıyō al ata doru ata ğır ata üç ğün değişik aTlara binıyō. aTlıda ĩlan āsger duruyō. o aTlıya bahıyō .padişah ğızına dedi ki:
- bēle bēle baba o birin’ci ğün al aT al elbise ‘ğiyen ğılış ğene siyah aT siyah
- 50 siyah ēlbise ğene ĩlan eniştendi. ama artıh ben hāsreT olırım. hānı gerdeğe ğirdiği bille sırrı sōlemiyceħsın açığa çıħmıya hānı ğelin ğüveği oldıħlarında.
- o zaman sırrı sōlediğinden o ĩlan çıħmış damın üsTüne.
- ben sana ne sōledim. sen benim sırrımı açıħladın. bir daha beni ğoremezsin şayeT ğörmeħ isTesen bī demir elbise diktirirsin ğey de ğel. ne zaman demir
- 55 asbab yırtılana demir deynek eriyene ğāder gelebilirsin.
- bī ğüvercin alıP çekiP gidiyō.
- baba ben sana demedim mı? hāsreT olācim aha senin ĩlan eniştēn ğetTı. sırrımı a’çıħladım diye.
- ğızım dedi ēle bī ğahıramanın uğrına isTiyōson sana yāpım. sen var yolına
- 60 ğēT. işTe o demir elbise o demir deynek aT. ‘ğetdi bī yel ğeldi biz ona ğasırğa derız ğendını aldı. ğötırdı aT bī yerde ğaldı eline aldı ki deynegi var.

elbisesi kendinde ēpeyyi de altın varmışTı. ee ğadın altını neyder şurda şu
 65 ̄ossa suya atar ‘ġetdı bura benim derken bī ğalaya ‘ġeTdı ‘ġeTdı ki tüm ğalanın
 üsTünde forta vurır. telebeler forto vurır ya. dedı kĭ başımın belasız yüzımın
 ğarası yine mı geldin beni buldın. o zaman tekrar murada ğavuşuyorlar.

Anlatan : Mehmet ŞEKER(1929)

Derleme yeri : Adıyaman (İndere)

Konusu : Hikaye(Köroğlu)

- XX -

köroğlının babası dağlarada bolı beylerı var ya işTe o zaman köle alıyorlardı
 köle satıyorlardı.

5 “yemene de yemene
 çadırları ğurdılar mı çemene
 ataş düşdığı yere yaħar
 başğa anı kimene “
 benim dayım yemende ásgerdı.nīdem
 “ğara çadır iş mi dutar
 ğara martin pas mı dutar
 10 ağlarsa anam ağlar
 el ğızı yas mı dutar”
 bī ğonıya ğireħ ondan sōña
 “yemen yolu çuğırdan
 tĭren yolu demirden (tĭren yolu dereden ğötırırler ya demirden)
 15 şu yemede can verenler
 zengin bedel ödeller
 ānam yemendır
 çayır çimendir

- ‘giden gelmiyor
 20 áceb nedendir’
 sōña ki kōrođlı geTdı .bī aT getırdı. hānı vetenner ya atın heyvanın dilinden bilen kim bolı beylerde atın dilinden kim yanı ki bize bī bahııcı lāzım. kōrođlının babasını tercih eTdı.milleT sora sora ğetti. bolı beylerini vetenner alırh. hizmeTcı alırh aTlarına bahırh. atına bahınca bī gün bolı beyleri dedi ki bu atın
 25 tipinde gēT bize aT getır. nerden bolı tah nerde hānı batı taraftan şeye doğrı istanbıl’a doğrı arđı dağı da bu tarafta erzurumlu’da van’da bunnar da iyi kōhne aTlar dađa sürerler. onlar çūT müT bilmiyor. ondan sōna bolı dağlarına doğrı aT getire aTlılar görınmeye başladı mı aTlarımız geliyō diyin davıl zurna çala çala eş ve dostlarına yanı ki görışe daveT eTdiler. görışe daveT geTdıhden sōña
 30 ‘getırdı ki cılız aTlar oğlan evladı ile aT yavrısı belli olmaz sōña göstereceğ. bana diđđāT edin bōle cılız olur. yavrın bī gün olur ki paşa olur general olur.soña göstereceğler bana sen bana nasıl layığ gördün bu aTları. gelırken hānı cılızlar ya dedi ki:
 - ağa beğendiğını al .gerısı bana ğalsın.
 35 kōrođlının babası söylüyor mısTafa bey sonra bize bunu ver dedi.
 - şu bi teneyi āssınlar. o zeman geldi atın birini aldı hānı kōrođlının getırdığı o aT geldi atın birini aldı hānı kōrođlının getırdığı keklik pınarına ğāder atatürk’ün garşılmasına aTnan giddiler. daha bizim şeyımızde bilyō mısın? hādı bāhim bu ğarğaşaya giderken şeyler ağalar ğaldı.
 40 - atın nasıl?
 - vallağ atın biri öldı. gözı kör oldu. kōrođlı mısdafa bey ondan sonra dediler ki o mil ahıTdığın kışide vetenlerde iyi bī aT var. dedi ki:
 - ağa atı isTiyō. dedi ki:
 - bī çıf göze. gözımı tahārsa verırım.

- 45 - nerde t̄aham zatan mil aḥTdınız. duddı zaman geldi köroğlının bu oğlı da yetişdi .yetişniginen
- oğlım, dedi.
- bu ağalar bana sebeP oldılar gibi sana da sebeP olırlar.
- burdan gidiyōlar bereber. ḥedemesı yapıyō. yanı k̄i çıraḥ burdan gidiyōlar pusı
- 50 ğuriyōlor yoldan gideceğine köşeden gidiyō. mesele adıyaman'den bēle. derken çocıḥ da aT da kemale erdi.
- oğlım, dedi şu tarlayı sür. yēddi ğat suyu bağla, şu olana ğáder suyu bağladığTan sōña ata bin. atın dırnağına çamır bılaşmazsa aT yetişmiş. hānı kör kör o atı ğontrol ediyō. vettenner ediyō.
- 55 - oğlım aT yetişmiş dediḥTen sōña ata bindi.ōne köroğlı bindi arḥasına da babası. bolı beylerine ālarım verildi köroğlı dağa gidiyō. olmiya b̄i çete ola da ağalara sorar verir peşine aTlı ğoyıyō. ğırḥ dene aTlı bu gelen aT nāsı dedi hānı babasının gözü görmiyō ya oğlına sorıyō. baba:
- bu gelen doru atı taşlığa vurdı.
- 60 - bu gelen nāsı?
- ğır atı.
- orya vur, dedi.
- bu gelen nāsı? dedi.
- bu gelen nāsı ? dedi.
- 65 - yağız.
- bunun öninden ğurtılamazıḥ olım. ēn de b̄i daş al. siláh da b̄i daş daşı aldı.
- köroğlının babası ğoynına ğoydu. o otız döğğız aTlı en son yiğiTleri gelir derken şeyde bēle mesele daş oynama otız döğğızıncı aT geldi. bunun öninden ğurtılāmadı yelinden ğurtılamaz dedi.
- 70 - neriye ğ̄idon? elmden ğurtılamazsınız hādı bolı beyının yanına.

- bolı beyı zalimdir. işTe biriciK oğlıma sebeP olur.

- bī̄ olmaz.

- ne ikriyam ediyōsan vereh̄. bizi biraḥ benim ğulağım sağır oğlum da bilmiyor cahil. kōroğlının babası:

75

- ācı beri gel.

beri geldiğinde ğoynındaki daşı aldı annının çatına ĩrāğola hānı diyollar ya kör daşı gibi geldi. yağız ata binen kōrdaşı gibi daşı aTdığınan o aTlı düşer ölr. o bolı beyi de kım dutar bunu getirirse yeddi ğatlı bina bī̄ de ğızımı sana vereceyim. ne mūkafaTdiyōsan sana verim diyolar. ğarşılığında bizi biraḥ diyor. diyor ki

80

-bolı beyiñin mūkafatı bize yeter senin neyin var?

bī̄ elbisenin bunnar eşiTTi ğiTdi. şurda bizim beşpınar var ya yayla yeri yükseğ yayla.öyle bī̄yere giderken babası vefaT eTdı. kōroğlı yetim ğaldı ğaldıhdan sōña ne yapsın herif artıḥ o dağa çadır aştı. hānı diyor

“alır seni ğaçarım

85

ğáhve bulamasam kenger içerim.

yüce dağ başına çadır açarım.

ğáhve bulamazsam kenger içerim

yüce dağ başına çadır açarım.

ğáhve bulamasam kenger içerim (hānı kenger de tatlı ya yayla kengerı)

90

aha derken bolı beyı dağlarda çadır açarken şimdi bizim ğaragollar olırdı. áseriye, jandarma, ğarogolları de ēmniyet ğaragolları kōroğlı áserde ğarogol ğurar. hānı arabalar yolda ğalırsa yolda tipide ğalırsa işTe onnar yardım ediyōlar. artıḥ mazlımı ğorıdı ğüçlüyü ezdi. ondan sōña bu erzulum

oltı gezasına bu tesbih daşları olır ya madeni oradan çıhıyō garanti yanı. bī̄

95

urfa ğıyafeti gibi giyindi. urfalılar beyaz giyollar hānı şu “ğırmızı gül beyaz gül güller arasından gellır (urfanın bī̄ türkisi var ya deyiş)

benım yarım ağça giymiş

cuma namazından gelir.”

100 urfa ğiyafetinde geTdı. bir kışi geTdı koroğlı löbeTciden izin isTedi. löbeTcı geTdı koroğlı:

- kımse gelsın dedi.

hānı dağlarda Őevke Şikayet olmāsa āsğer rehed olır. bugün tebligat yoğ kimse gelsın der telli maya var koroğlının ayilesi demek kī kendine ğāder babayıyd olmuş kī maya derlermiŐ. telli mayaya dedi ki:

105 - ōlım kuğığı hesan sazının teline vursın

ōğlı küÇığ hesen vardı. iki yaşında aha sen de bī ğāhve biŐir. yiyidlerin filcanı böyig olır. yanı pēlivanların filcanı böyigdir. sōa ğāhveyi bişirip yudumlarken oğlı küÇığ hesen de sazın teliñe vurıyō. işte oltı kezasından gelen kışi geldi.

110 - Şikayet ne? der.

- koroğlı senin adını duydığ dedi. senin adın ōsın ya temere sultanın adı ōsın orayı idare eden çöl padişahı oltı ğezesını idare eden. mazlımı gorıdığ diye işTe biz ğāhve i'çiyordığ. köse kenan oranın ğırğ dene çetenen başğanı oranın sultanı temmere sultan ğadınmiŐ. demış ği:

115 - bu sefer ben 'ğideyim. ğırğ dene çetē de ona bağlı koroğlı:

- onların cilvesi çoğ olır gel birliğde gideğ. teK elın nesı var çūT elin sesi var. derken köse kenan:

- yoğ ben gidēcim ğırğ dene ğiŐiyenen. ēlese dedi KüÇığ hesen de sennen gelsın. dedi kī :

120 - söz, baban gibi sözın ortasından çığma orda ormanlığ var. bizim burda oğıl müdürı vardı. sōlerdi bizim görmediğımız yer mi var kī babam yēddı sekiz

sene erzulum muş cephesinde savaş verdi. ondan sōña işte orda orman vardı
güneyine düşüyō. ondan sōña orman bölgesine aTlarını gizlediler hānı
vahıTsız herekeT edecehler ve şeyin de gözcüsü var. temere sultanın gözcileri
125 hānı dürbīn gibi burada ğırh dene aTlı mesan dutmuş. firsat beKliyōlar.
temere sultana heber verin. temere sultan gāhıdı.

orta oğıl lise ğızları guşaTdı boyatdı hānı o çağda ğızlar türkí sōleye
sōleye geldi. ğoşdılar gerı dönince gene türkí mani sölüyolar. köse kenana
bahıyō bizim ādetımızde bu memleketımızde dāveTlın olmadan olmaz
130 sımsım oynıyō. kör kenan başını salladı yiyid sözi ver sözi biz bir cevap ver
kí ona göre hazırlıh yapam. dedi ki:

- babam sana ne dedi cilvesi çoğ bah hemen aldandın.
- ulan dedi ğılıcı çeKdi boynını vurırım.
- vuramazsın.
- 135 - başını salladı. yiğit sözi er sazi üş kere sōledi. kör kenan arvaTa gidiceh.
ğöve cenge giden adam. hādı bāhim geTdiler artıh bayındıracıh ilaç aTdılar.
bunnarı sürdürler aT tarlasına yani ahıra. aTlar üstüne basıyō o gece köroğlı
Küciğ hesen bī derin ğuyıya düşdih yetiş bizi ğurtar. gaş ğırhlardan biri hānı
gendını vurmağ için geTdı .bi camiya girdi üşler yeddiler ğırhlardan kí zikir
140 edeler. bunnar bī duruma düşmişler. o zaman desTan ođıyō. radyo madyo
yoğdı. daha bizim günümüde yoğdı daha bizim ğünımızde yoğdı .hānı bī
yerde bī olay olmiş onun üzerine türkü yazıyō. çerçi gibi onı satıyō. bizim
adıyaman' da da çarşıda geziyōlardı zeten ulı camının ğarşısında bī çarşı
vardı. başga çarşı yoğdı neyse köroğlı geldi. desTan erzulum'da desTan

- 145 ohrken heberın var mı desTancı köroğlının çetelerini temere sultan heP un ufağ eTmiş. aT tarlasına aTmış.
- orya beni götürün ki destan yāzim sātım dedi. bī ğaş ğurış eKmeğ parası ğezanım bī kişi cesareT edemedi. iki kişiyē kira verdi. aT kiraladı erzulumdan oltu zezasına hānı adıyamandan besniye gider gibi destancı ğeldı temere
- 150 sultan'a. o zaman temere sultan dedi ki destanı buraya gelsin. köroğlı eşşegını bī yere bağladı. biliyōmısın destancı 'ğel meseleyı kevs_edelım hākimler çay içmeden hādise yerini kevs edeler. ēle mı? dedi. hadise yerini bī ğoreh .
- yav bunnarı nē ēdcen kabiliyeTsızler benim babamı öldirdiler. ben onnarı arıyōm. onar bizim düşmanımız temere sultana cevap verdi. kellesını aldıh ğuş dilinden ğonuşuyō. hānı hırhızlığa biri giderse bī ısılıh çalar argadaşı gele. biliyō mısın? evet, dedi. destancı oldığım_ çün oyunın bī lisanı var. ūsübı ğuşunun bī lisanı var o lisanda ğonışdı. şey başını salladı. Köse kenan dedi ki bunāra nēy etmeğ lāzım. köroğlına danışan temere sultana bunāri ğomişsin yimek vermesen şerefine yāzzılı. deyer mı? bunnara suçına ğöre bilegi guvveTlı bī adam deyneğ vursın da geTsınler. başından belayı def eT bünar sımsimi oynıyōlardı. o zaman senden yiyidi yoğ. aha buna ğırh deyneK vur.aha bu çociğa heç vurma yoğsa uşah olmazdı. onnara ondon sōña demek ki ğılış da getirmiş. demiş ki:
- 165 - 'ğel desTainını yaz.
- atımı alacağım.
- āzapları ğönderim dedi.

- yoḥ, bu aT áyersız kım gelse gelmez. ben ‘geTmesem kımseyı tanımaz kópek gibi ondan dişler. arḥadan teKmeler o zaman ‘getdı. ‘geTdı ‘getire atını bindi. 170 birer de ‘gılış köse kenana getirmiş. onnara de aTdı orda oynını yeniden başlaTdı. temere sultanı yendi. insanlara teslim eTdı. oradan döndı bolı daḡına şindi bu ġahıramanlıḡda hānı áşger yiyiddir. bizim kī amma benim ‘gibi morel verirsen aman oḡlım cız ha aman olım oynama silah paTlar ha aha moralını bozdın ‘getdın. muhammed ümmetın için ráhmet bī yemeḡi yirsin 175 elhāmdüllulah dersın yanı şuur ha.

Anlatan :Emine BULUT (1915)

Derlenen Yer : Adıyaman (İndere)

Konusu : Günlük Yaşantı

-XXI -

.....

durdıḡı yerde kırız mıydı neydi durdıḡı yerde āha bēle yatıyordu. sāhaT onbirdi aha hıP burya düşTü. dedim:

- ne yatıyōn?
- 5 - ḡāḡ beni ḡaldır, dedi.
- ‘çalışdım, ‘çalışdım ḡaldıramadım. ‘geTdım celalgili çağırdım ḡaldırdılar. örtıye uzaTdıḡ. bī ḡasıḡ şohdım. ne he dedi ne yoḥ. demek eceli yeTmiş üç gün burda ḡaldı. hāstelıḡinen üç gün nīdem ‘genşlerım sağ olsun elimden ne gelir.
- hayır sever miydi?

10 bî gün şeyimin dizleri gırılmış samanlığımın. beyim de yoĥ dedi. ‘geTdiler bî
ge’ce gel barabar gideĥ deyneginı vurdılar. ‘geTdiler dedi.

- bunı Keş boĥımla motora yügle āpar evine ğet. avraT çıhardı parayı üstüne
aTdı. vallaĥ almadı. deyer yoĥ sen bî dul eKsiĝsin bana para lāzım deel.

15 babamızın heyrine õssın yanı veriyõdı. ‘gelene demeK o şey ğarşı geldi. dedim
niye verdin? sen de daş aTmış ğolı mı yorılmış. daĥ ğibi hēzeni benbeleş veriyõn
dedim .dedı benim malım yanı veriyõdu. ‘geleni pis olmadı ne bizi yordu ne
ĝendı ĝendını yordı.

kırkında ne yapacaksınız?

20 köye veriyõh. yanı bî teşT iki teşT bēle hepsini ‘çaĝırıyoh. ‘gelen yanı
yimeĝını yir bî mevlıd oĥıdırsin .se’çer daĝıdırsin bizde ēle ediyolar bilmiyõm
başĝa yerde de sizde nasıl?

bî davar keserih. yanı çay almış, ĝõĥı almış şeker almışih.

helvası nasıl yapılır?

25 ee birez yaĥ ĝorsın teşTe .aĝaş ‘çömçeler var ya eline alırsın o yaĥ eridi mı
onı içine aĥTarırsın. bēle ĝızaracah iyi aha onı endırısın. sõña da bî tava küncü
gavırırsın havanda dõērsın .’cevızı onun üstüne ĝatarsın. birez de ĝohı ĝatarsın
şüşede. evveli ĝıllor dermanı derlerdi onı da ĝatıyolar. begmez de ĝoyarsın un
sıcahken bēle yoĝırırsın. aynı hāmır gibi amma çoĥ begmez yir. çoĥ begmez
gider. o ĥevlaya hāmır gibi yoĝırdın mı topaĥlırsın ĝarıştıracahsın yanar
30 yoĥsa.

evveli yanı birez legene ĝõrdıh. ĝışın yāssın zamanı yaTdıĝımız zaman
mısafir ‘ĝeldiĝi zaman önine ĝordıh. basdıĥ yapıyõdım veriyodum kesme
yapıyõdım veriyõdum baĝımız çoĥdı. ee hindi ĝendı ihTiyar oldu heP ĝurıdı.

pestili nasıl yopıyorsunuz?

- 35 basdığı da da şireyi süzüyön sitile. bī lohma āğ torpağı göyiyön süzüliyor duruluyōr. onun üstüne ahTariyōn. o asbab gazanın altını yahıyon .kēfını ālıyōn bī başğa sitile alıyōn . sōña duruluyō eteğlen yanı 'çēkirdeK mekirdek geşmiye diye. birez de bī teşTde un çalınan çarpıyōn. bī teşTın dolısın. birez nişe gatiyōn. şu hazır unnar var onı gatiyōn şire gāynadğınan o bilanbacı içini ahdıriyōn.ıcabı
- 40 bī güzel garişTıriyōn. bēle garişTıra garişTıra üç dene içine kömür atıyōn. o kömür üstüne çıhdı mı gāymağlanıyō. ēyı yanı bişiyō bişene ēçen gariştirırsın sonra altını çekersın sōña sitillere görsın. basTıh bezi var. dama görsın malayı eline alırsın bī yüzine görsın bēle çekersın. yuhā seriyōn bezlere serip dondığınan o geçe sabahnan süyüglere sallıyon. öyle bī 'gün gurıdığınan sonra 'getıriyōn
- 45 içeri devrısı 'günde eKmeğ tahdasının üstüne bēle yaşardısın. bēle soyarsın. soyar soyar sōña şugalarsın. onı da nişeye bılarsın şugayı bī siniye alıyōn. üç dörT arvaT gelir golay değıl onı da siniye göyiyor üç gün iki gun beklıyō terliye diye. terliyeceh. bī gün iki gün beklıyeceh.

kesme nasıl yapılır?

- 50 şümüTden de yapıyōn. yarmayla da yapıyōn. şümüdü ahdarıyhn ağaştan bī deyneK yapıyolar bēle vurıyōlar. gazanın dibi dutmaya diyin o da bişer o gurı gāymağlanır. kesmenin yüzi ēyı bişireceKsın sonra böyük leğenlere siniye göyiyōn. kesmeyi dama endıriyōn. temiz dama orda donar bī geçe iki gece endırır altına nişe çulın üstüne sepersın. bıcağınan dilimlersın. siniyle de dilimlersın
- 55 'ceviz küncü görsın. görsan gözzel olır yanı .

şire nasıl oluyor?

terbiye gōyah cefte goyah altını da tikeḥ ayahlarını da iki ğat ediP ğaTlıyoḥ.
 içine doldırıyoḥ. beğmezi küp müP ğalmadı ne ğōhıya ōlim. senelerce ğōsa ōlim
 dedi bozılmaz ee bah bulamıya yiye şabıka ne bī basTıh satardı ne bī beğmez
 60 satardı. heç ádeti deeldi. çefdeli ēkdıḥ o da saTmaya ğetırdı. o da yolda hep
 dađıTdıḥ ēle mişmişi de aparıyō. saTmaya köyümüze geliyō ki heP buğdaynan
 deyişmiş ğız derdı aparsınlar kēndiler ğötırırsın yisinler yāzzıḥ. āha bin KağıT on
 bir Kağıt bana veriyordı sōña da bağdı dadı yoḥ çeKdı ğurıdılar Tütın eKdı.
 uşahlar narımız vardı bēle ğideni ōyüne endırırdı. yiyin aparın bēle adamlar ōle
 65 kōti sayılmaz ha. mercimek ēkerdı mazlım olanlara verırdı. figara olanlara
 verırdı. yāzzıḥ derdı bī tencere verırdı heç saTmazdı.

Anlatan : Fahrettin ÇİMENDEN(1960)

Derlenen Yer : Adıyaman (Çimen Köyü)

Konusu : Eski Yaşantı

- XXII-

bizim zamanımızda bī mesleK öğrenmeK çoḥ zordı.yanı çünkü şöyle
 o zaman pisiKleT vardı. yanı en zengin odamın bī pisiKletı olabilirdi. benim
 pisiKletım de yoḥdı. mesela ben yayan giderdım dükkana gider gelırdım.
 sabah erkenden giderdım tarlada tütın ğıradım. ondon sonra ğoşaraḥdan
 5 tükene gelırdım. daha sabahleyin güneş yeni doğardı bizim argadaşlar daha
 gelmemişTi. şimdi o zaman usTa ğızardı. yav derdı bu adam köylı adam .
 adam sabah geTmiş, tarlada çalışmış gelmiş tükenın öninde durōr siz hāla
 tükene niye gēlmonız? bu sefer de ōbır argadaşlar bana ğızarlardı. sen daha
 düneyın köyden geldın başımıza bela oldın diyolardı. derken o zorlıḥları

- 10 aşarahlTan bu seviye geldik. bī gün bī pisiKleT aldımđı. babam “bu pisiKletı geri götır ver” dedı. dedım niye? ben yayan gidiP gelēmom ayaħlarım āğror. dedı ayaħların arğorsa sen tūkene geTme. yanı bütün arğadaşlarımmın motorsiKletı var ben bī pisiKleT almışım çoħ mı? dedı yoħ dedı. ben o zorlıları aşarahlTan bu seviyeye geldım. şimdiki genÇler kēfını ēdor. en kötü
- 15 ihtimalle bī motorsiKletı var. arabaları var durımları ēyyı. şimdiki insanlar daha şey yanı şanslılar bizim o zaman heP el becerisiyle çalışırdıħ. şimdiki elektroniK malzemeyle çalışırlar. önceleri mesele ellen rendeyle çalışırdı kerpeten vardı. şimdi herşey elektroniK olmuş. şimdi düymeye basTın mı mobilya biçildi hazır yanı.onın için insanlar daha şanslı yanı .

Anlatan : Sakine ÇOŞKUN(1951)

Derlenen Yer : Adıyaman (Elmacık Köyü)

Konusu :Hayat Hikayesi

- XXIII -

- yeddı çocığım var. altı ğız bī oğlan he işTe ğızları ohıTmıyolar burada. biz bī teneyi gönderdiħ. işTe maddi durımımız iyi değİL çifcilikle uğraşiyorız. nohıT tütün felan onlarla geçimiyorız. başğa işTe köy yeri geçimımız zor.
- 5 on beş yaşındaydım. amcamın oğlıyla nışanlandım. onı da işTe isdemedım. altı ay nişanlı ğaldım. onı da geri çevırdım. geri başğasıyla başğa köyden isdediler.on sekiz yaşındaydım. işTe onla evlendım. işTe bōle geri beni istediler ben sormadım o da şimdi giTmiş işTe ben sürünüyörüm. ben varmadım.

10 şimdi pişmanım. allah pişmanlığ da vermesín. çolığ çocığ da var yanı.
eşimle çoğ iyi geçiniyoruz çoğ muTlıyım yanı eşimle ilgili bī problemím yoğ
yanı.

Anlatan : Mehmet AYDIN(1966)

Derlenen Yer : Adıyaman (Elmacık Köyü)

Konusu :Hayat Hikâyesi

- XXIV -

adıyaman elmacığ köyünden doğdım .yedi ğardeşız .üç ğız ğardeş dörT erkeK
ğardeş var. ben bin doğuz yüz atmış altılıyım. bin doğız yüz seğsen beşde evlendim.
yedi tene çocuğum var üç tene ğız çocuğum var. dörT tene de erkek çocığım var.
oğlanlarımı oğıla gönderdím. en büyüK ğızımı da oğıTdım. liseye ğeder gönderdím.
5 köydeyim çifÇiliKle uğraşıyoruz. maddí durum olarak iyi değil yine de allah' a şükür
ediyoruz. ğendimize de devletimize de milletimize de rāzıyız. pambuhdan
uğraşıyoruz. adıyamın'ın eşğiden tütünü vardı tütün bir az kıotaya çevrıldı. ğurı tarla
pambuğ felan ekıyoruz. pambuğ nisanın yirmi beşinden on beşinden biz ekeriz. bu
günlerde de sulama günleri başlamış. biz başlarığ şu an bizim adıyaman de millet
10 olarak biz devletımızden rāzıyız. toprağımızdan rāzıyız. vatanımızdan
bayrağımızdan razıyız. õreTmenlerimiz õssın camideki imamlarımız õssın
muhTarlarımız õlsın köy heyetı õssın biz rāzıyız. biz devletımızden şunu beKleriz
õnce devletımız sağ õssın milletımız var ossın.allah'a şükır ediyorum. yani maddı
olarak da allah'a şükır ediyorum. madde durumımız pek iyi değil ama yine de şükürler
15 õssın.

Anlatan : Remziye AKTAR(1960)

Derlenen yer :Adıyaman (Elmacık Köyü)

Konusu : Hayat Hikayesi

- XXV -

ben işTe elmacıhda doğmışım. beni berder eTmişler. bēşiK bilīyin mı? on dörT yaşında evlenmişim. oğıl tatil oldu ben evlendim on beş yaşında anne olmuşım. seğgiz tene çocıh doğırdım. işTe köy heyatı eşimi de otız yaşında gaybettim. on sene oldu on seneye girdi. gaynanamla yirmi sene beraber otırdım. yirmi sene ben o çileyi 5 çEKdım. çohdı yanı sırası geldi yanı nerdeyse dövmeğe de gahmışdı. daha sonra ayıldı ama iş işTen geçmişdi. a sonra oğlum özürlü on sekkiz yaşında. onunla ben uğraşTım. sekiz ay ankara'ya götürdım. hastaneye yatırdım ne diyim işTe böyiğ gızımı evlendirdim. oğlımı evlendirdim. bu yaşa geder getirdim. yanı köy heyatı nasıl anlātim. tarlada çalışıyōh. tütün yapmaya da gidiyōh. çapaya da gidiyōh. 10 göcamız ne iş yapsa biz de yapıyoruz. şu anda otız yaşından sonra tıraKtör sürmeyi bile öğrendim. çifte giTmeyi öğrendim. çite giTmişim ben bu işleri de ben gördüm. erkeK işini de ben gördüm. en çocıhları elımden geldiği geder ohıTmaya veriyorum. iki tene gızım ohıyor. bunları da heveslí olsa bunları da ohıTmaya verecem. biz cahil galdıh köydeyız biz.

15 şimdi gözümü aşdım ben nişanlıydım. yanı nişanlılıh neydi argadaşlar diyordu bu senin nişanlın .ben gızıyōdım. òreTmene diyordım bana diyordu. bu senin nişanlın ben gızıyordım. oğıldan çıhdım işTe evlendirdiler beni on dörT yaşında bī de berder olmuşlar. burada ben mesela adana'ya gidmişim pamıh toplamışım. maraş'a gidiP çapa yapmışım. elimızden gelen her işi yapmışız. zōngıldağ'a giTmişim eşimızle

20 beraber ağaşları da kırmışız toplamışız. bin de değişik oldıh yanı görümcemle onlar
 artıh evlendi. üç çocıh sahibidir. ben küçükTüm küçükK oldığım için daha dört beş
 altı sene sonra evlendım. ğızım doğđım ğızımla beraber oyuncahlarla ben de
 oynıyōdım. bu gerçeKtir yanı ğaynanam çoğ de fenaydı. gizli gizli oynıyordım .
 çocıh oldığım için çocılığımı yaşayamadım ben bu ğapıya geldım gözımı aşTım
 25 annemın sevgisini de bilmiyorum babamın sevgisini de bilmiyorum çünkü ben gözımı
 burada aşTım. ben sevginin ne oldığını bilmiyordım. gerçekte de eşim bilmiyor.
 esğere geTdı iki tene çocığım vardı. tēlēzyonlar yoğdı tēlezyonlar çığdı işTe biz
 bunu seviyoruz. bir o zaman gülüyōdıh. adam kendını öldırır ya biz o zaman
 gülüyōdıh. film oldığını da bilmiyōdıh televizyon seyreTdıh. sanki bī hayat öğrendıh
 30 herşeyi orda öğrendım ğonışma õssın terbiye ossın telezyondan öğrendım. her şey
 var iyi de var kötü de var. ben telezyondan öğrendığımı ne ānamda ne babamda ne
 eşimde öğrendım her şeyi tēlezyondan öğredım. ancā kimisi diyor tēlozyon iyi değil
 kötüdır. ben kendi açımdan tēlezyondan öğredığımı kimseden öğrenmedım.
 gerçekte de çoğ sey öğrendım. güya ilkoğıl oğımışım ama tēlezyon ğeder çoğ şey
 35 öğrendım.

düyünlar yanı damadla gelın heç ğonışmazlardı yasağdı. evlendiğleri zaman
 damadı o ğün şeye ğönderırlerdı sürü vardı .çoban yerine sürüye ğönderıyolardı.
 damaT ki gelınle ğöremessın ta ağsama ğeder zaten o damaT gelın ğörüşemezdi.
 çoğısı damadı tanımazdı. kim giderse o dammaddı yanı bilmiyolardı esğiden şimdi ki
 40 herkes konuşıyor tanışıyor ğörüşıyor. telefonları var nēblım yanı esğide ğına
 geceleri vardı üç ğün düğün çalıyōlardı. ğına gecesinden başına ğırmızı bīşī
 yapıyolardı. gelını ağlatıyolardı şimdi o ağlama da ğağdı. tēlēzyon olan nasıl gelın
 çılıyosa köyde de ēle çılıyor artıh.

Anlatan : Mustafa YILDIZ (1956)

Derlenen Yer : Adıyaman (Şerefli Köyü)

Konusu : Yaşanmış Olaylar

- XXVI -

şerefli köyünde doğdım. orda oturmaKteyim. ānnem sağ babam vefaT etmiş. çöciĥlarım dört tene çöciĥ var. bī ğız çöciĥı üç dene oĥlan çöciĥı var. annem kendi yanımda orda evlendiK yuva ğurdi.K tarlamızın başında köyümüzde evimizi yaptıK. işTe buĥday ēkoK. işTe nohit ēkoK soĥan ēkoK. başka işTe mercimeK bunnarı 5 ēkoK. gençliğde de zaten evlenmeden önce de ta adamın bī tenesi baĥa dedi “ gel yanımda çalış” tā getTıĥ. anĥaraya bizi devleT demir yollarında çalışmaya götürdi. orda dedi ki “ zor işlere goşmam “ biz de tamam zor işlere ğoşmassan biz de geliriĥ ğendisi malaTya doĥanşehirli ondan sōña gettik adam bizi anĥara’ya götürdi. orda bizi bī hāfta çalıştırdı dayanamadık paralarımızı vermedi bize. kimliklerimizi de aldı. 10 dedi “ hādı ne haliniz varsa görün biz ğendını şikayet etdiĥ. şikayeTden de bīři anlamadıĥ.dedi hāfta sōña gelin getTıĥ polislere söyledik. polisler dedi ki haftaya gelin paranızı alın bī hafta ne yiyēcez ne içēcez o zaman sizi şey yapeK. İstanbul’a yollayaĥ edirnedden ıstanbul’a , ıstanbul’dan adıyaman’a veyahıT malatya otobüsüne biner gidersiniz. orya geTTik ordan da şey yapmadılar. polislere getTıK adıyaman 15 otobüsü yoĥdır. malatya otobüsü yoĥdır. ĥarřlıĥımız yoĥdır paramız da yoĥdır. bizim yemeĥimizi verdiler. bizi ordan izmiT’e yolladılar. ordan anĥara’ya yolladılar anĥara’dan malatya’ya yolladılar. malatya’ya geldik. doĥının milleti insanı birez şey yapmez. biz bēle bēle malatya’ya geldik. bizi adıyaman götirin orda paranızı veririk ya bīřiler yaparık. götürmediler gettik polise bařvurduĥ. o ğāder yolları heP

20 parasız geldik. polis dedi ki gelin mādām siz bēle gelmişsiniz o da zaman ne zaman sığı yönetim zamanı. sığı yönetim adımıımızı bırāh̄mor biraḥ kimliġsiz aha polis geldi. yanımıza adıyaman'a yolladı saġolsın geldiḥ. memlekete aha genÇlıġımızde onı gördiḥ.

25 tarlamızda hasilatımız nohıT ēkoK buġda y ēkoK mercimeġ ēkoK zorluklar tabi yazın günü geT güneşin önünde çalış zor olmaz mı ki ekmek yemek çeynemedēn geTmiyor. heş bī ġolay iş yoḥtır. ama goley işTe şindi bī dışarda güneşin önünde çalışmeK var. bī de ġölgede çalışmeK var.

30 ee malzemeye gelince mal beslesen birez birez iş görüyor. iş görmesi ne malını deġerlendirin para ederse etdirirsen eTdiremez. sen o da rezil bī fayda ġöremor. o başġa da bu yaşdan sōña okumaK da zor olmuş. ēle adam var ki yüksek oġıl bitirmiş ġálemden ġan damlor o adam boşda ġēzor. sogaḥda o çēkor da köylü çocıġı çekmez mı heç? çocıḥlar için böyig bī sermeyem olsa bī iş yeri açarık. o da sermeyem de yoḥdır. ee ancā yaġımızdan etimiznen ġávırılaḥ. muhanata muhtaç deġilik çoḥ şükür. bizden daha feġirler de var. allah'a şükürler olsun halımıza şükir etmemiz lāzım.

Anlatan : Sulhiye ÖZBEY (1947)

Derleme yeri : Kāhta (Merkez)

Konusu : Kahta'da Pesdil , Sucuk Yapımı, Evlenme Adetleri

-XXVII -

biz kerge zamanı oluyór. şire zamanı oluyór biz gidiyoḥ, getiriyoh
üzümümüzü. üzümdeñ sōña deriyoh çuvallara ġoyıyoḥ. getiriyoh bilanbaç yapıyoḥ.
un ġoyıyoḥ nişasta ġoyıyoḥ. getiriyoh bilanbaç yapıyoḥ. unın bilanbacı ayrı olur,
nişastaninki ayrı olur. işTe basdıḥ ġöyıyoḥ basdıḥ bezıne seriyoh .sabah oluyór öñdan

- 5 sōna su dōküyoḥ. ğaldırıyoḥ iki ğün yerde o basdıḥ ğalıyō. ōndan sona biz ğaldırıyoḥ sandıḥlarımıza ğoyıyoḥ.yanı bizim basdıḥlarımız çoḥ ğüzel olıyo. sucuḥ da batırıyo.onnarı da asıyōḥ alıyōḥ. o da sucıḥdır beyaz basdıḥ makinada yapıyōḥ .elde yapıyōḥ kesmeden aynı bılanbaçta yopıyōḥ. legenlere ğōyıyoḥ sabah olıyō. legenlerden çıḥarıp hılaya seriyōḥ.simiT kesmesi ayrı olıyōr, basdıḥ kesmesi ayrı
- 10 olıyōr, yanı ayrı ayrı yapıyōḥ .ğaldırıyoḥ tarlara ğaldırıyoḥ. ğuruyo terlemeye ğōyıyoḥ sandıḥlara ğōyıyoḥ.

- heber alıyoḥ bu ğızı isdiyōz. heber alıyōḥ heber verirlerse gidıyōḥ vermeseler gidmiyōḥ .geTdıḥ mı üç beş kişimizi ğötürüyoḥ bī tepsı tatlımızı ğötürüyoḥ bī ğutu çikolatamızı ğötürüyoḥ.aha gidıyōḥ isdemeye allah'ın emrı pēḥemberın gavlıyle.
- 15 onnar da diyo siz isdiyorsınız biz de size verdıḥ. bizim yükümüzü sōleyin. yükünüz işTe yirmi milyar altın yirmi milyara eşya. bī tene eşya yanı size yanı bize. bu şekil işTe biz ğızı isdiyōḥ. aha ondan sōna yanı bizim bu adetimiz düyünlerimiz de salon tūtıyōḥ yahuT evde yapıyōḥ. ğına gecemızı de evde yapıyōḥ. yemeK de ğurı fasılye pilav. ōndan sōña cacıḥ, tatlısı yapıyōrıḥ. törelerimiz bēledır. hepsını
- 20 sırfa veriyōḥ. sırfaların üsdüne sinileri ğoyıyōḥ. ayrı ayrı tabaḥlara ğoyıyōḥ ğuzı kesiyōḥ ğoyun kesiyōḥ. olana kesiyōḥ ayrı ayrı üsdüne ğoyıyō. hanKisi hanKi eti severse bī gece davıl çalıyoḥ. ğına gecesi ayrı oluyō evde oluyō. biz salon tūtmuyōḥ bīşey yapmıyōḥ. ğınaya gidıyōḥ ğız evinde yapıyōḥ. biz de kendı evımızde yapıyōḥ tahsiyi süslüyōḥ. ğızı bindiriyōḥ on om beş tene araba getiriyōḥ işTe yanı gelını
- 25 süslüyōḥ arabayı süslüyōḥ, silahlar atılıyor. ondan sōña düğünler neşeleniyō. aha eve getiriyōḥ.

Anlatan : Ayşe EROĞLU(1942)

Derlenen yer : Kâhta (Merkez)

Konusu : Yaşanmış Olaylar

- XXVIII -

bırda uzanmışdım sabah erkendi. geldiler ha pöşedlerımı galdırdılar benim bezımı goydılar. benim elbisemi goydılar. dedım bu nölmiş? ne var? ne yoħ? demiş dediler yasemin ħesde gidip soracaħsın. ben dedım ah yasemin gávlen ölmüş gávlen ölmüş. aha ağladım hemē çıhdım araba bırda. durıyōdım. arabaya girdim. geTdım 5 ánteb'e geTdım. daha işTe sōzım yōħdır. o ceneze yerdeydi. ceneze yıhadılar biz arabaya bindiħ mezerın üzerine geTdıħ .aha ağladım, ağladım. tamam oldu yasemin yasemin genç yasemin diye genÇ ğadın trafiK ğezası yaPdı. çócıħları ağladı ben ağladım oĝlı ağladı gelin ağladı. biz dediħ genç ğadın genÇ ğadın trafiK yaptı.

beş senenin gelínıydım. benim ğocamı öldırdiler. altı ay da otırdı. öndan sōna 10 babamgile geldi. babamda bir sene ötırdı .benı bı daha ğócaya verdiler .aha o vaħıT bu da vaħıT ēle geçiyor. ben bilmiyorum işTe oĝlan üç de ğız verdi. allā öbir erkekten de bı ğız öldı. üç denesi de bir öldı. a vaħıT bu vaħıT ben çekiyorum. bu°rya gelmiş üç senedir ev yōħdır biz kirayla ötırıyoruz. aylıħ iki yüz. benim oĝlımın işi de yōħhdır. nēblem işde. òle çekiyoruz. aylıĝ yoħdır oĝlanınki ħesdeyim aĝrıyı ēle 15 çeKdım çeKdım .yataĝa yatıyım bıñı de yoħdır. benim oĝlım da ğılaĝı eşidmiyor. òle çekiyor biz de çekiyoruz.

Anlatan : Celal EROĞLU (1967)

Derlenen Yer : Kâhta (Merkez)

Konusu : Yaşam Öyküsü

- XXIX -

ismim celal eroğlu. bin doğuz yüz atmış yedi kâhTa doğumluyum. ğûlağım biraz ağır olduğu için okuyamadım. daha sônra asgere gitTim. çürüK raporu aldım ğûlağımdan dolayı. dõgsan beşte evlendım. evlendiğimden on iki gün sônra babam rahmeTli oldu. daha sônra evimde bĩ huzursuluğ oldu bĩ geçimsizliğ oldu. 5 geçimsizliKden dolayı ayrıldım. daha sônra dõrT beş sene bekar ğaldım ondan sônra tekrar evlendım. şindi bĩ kızım var ama işsizim ğûlağım pek ağır olduğu için anlamıyorum. ben ailenin tek erkeği olduğum için beni çalışdırmadılar; ama iki üç parça tarlam var. ó tarlayan şindi geçiniyõm.

Anlatan : Fatma ÖZBEK(1965)

Derlenen Yer : Kâhta (Güldülge)

Konusu : Yaşanmış Olaylar , Eski Yaşam

- XXX -

işTe antalya'ya gëtdım, istanbıl'a gëTdım benim torınım, torınım dedı babãne “senin niye oğıman yazman yoğdur.” ben dedım işTe ben köylüyüm okumam yoğtur, bir şey yoğtur. ben dedım işTe ben õđrenmedım ben köydedım. bizim köy güldëülge deresi işTe çayları berajın yahınında. böyüK balığı tûtıyõn, 5 bişiriyõn. yanı güzel ev, balğonda yapıyor. bizim bahçamız var. su degirmanı su degirmanı var ya ceryan değirmanı yõđ. ona gidiyor. nëblim işTe biz beriye gidiyõđ.

göyun, davar, geçi her şey çöhdır.yanı biz bahçaya gidiyoğ bağa. her şey çöhdır.
yanı biz bahçaya gidiyöğ bağa. her şey çöhdır. işTe ēledır nēblim.

nişana geldí. bī yüzüg tağdı. geri döndı davılınan yüz gişi geldi atnan yanı
10 benim nişana gelmiş. ben işTe isdedi, nişana geldi. ó ağşam galdı geri döndü. gelin
olacām. ben küçüğüm on dörT yaşında. ha oldu götürdü.nışana gelmiş oldı götürdü.
bizde berdel var. bizde deyişik var. o da köye getirdi. işTe düyün yapTı on tene geçi
kesti. dāvıl çaldı. biz gelinik. ó geder düğünde her şey oldu. yoğ ne gelinlik gelinlik
melinlik yoh. aha bēle bindim geldim. gına mına yöhdır .ben küçüğüm bilmiyorum.
15 nişana geldi iki sene sönra götüreceğ büyünce götüreceğ. başlığ da almadı çeyiz
meyiz yöğ. üç gız üç oğlan var. önnar daha iyiler o da benim gibi oldu. dörT gız
ğardeşim var. ğaynana var .ğardeş var babası yöhdır. biz angara'ya doğdıra geldih.
ya en büyüK oğlan işTe senin gibi bī gız bana gönderdi. işTe bilmiyöm. doğdora
hesdeliği ne diyö. öyle senin gibi bī hemşire var. dedi teyze ğaç doğım yaptın dedim
20 sana ne dedim.söylemedim.

Anlatan : Naile ÖZBEY(1941)

Derlenen Yer : Kâhta (Merkez)

Konusu : Yöresel Yemek, Diş Hediği Adeti

- XXXI -

patlıcanlarımızı söyiyoruz. onun yanında yarısı kadar da biber diliyoruz içine
atıyoruz. bī yarım saat suda bekletiyoruz. ayranımızı ocağa köyiyoruz. yarım saat
karıştırıyoruz bekletiyoruz. ğaynamaya başlayınca patlıcanlarımızı köyiyoruz. ondan
sóna bulgurunu köyiyoruz. bī ğırğ beş daKğa pişdikTen sonra o patlıcanlarımızı

5 dövıyorız üsdüne o patlıcanları ahdarıyoruz. bî böl yağ soğan kavırıyorız üstüne köyiyorız .tabağlara servis ediyorız.

diş hediğimizi çocıqlara yaparken bir yıldan sonra dokuz ay sōña artıh ne zaman diş çıhdıhdan sōña diş hediğimizi yapıyoruz. bğđdayımızı nohıtımızı geceden ıslıyoruz. sabānan galhıp pişiriyorız. onun üsdüne böl yağ soğan köyiyorız. gelen misafirlere servis yapıyoruz. kâhTa yõremizde adeTdir bu diş hediğimiz gelen misafirlerimiz hediyele gelir çöcığa göre hediye getirirler. tabağ getirirler, çöcıqlara giysi getirirler, borcam getirirler, ayakkabı getirirler kim ne isterse õnı getirirler. yer içer çeker giderler.

Anlatan : Ali IŞIK(1920)

Derlenen Yer : Kâhta (Kayadibi-Horrik)

Konusu : Yaşanmış Olay, Belkıs Akkale'nın Gelişi , Orta Asya'dan Gelişleri, Rısvan Aşireti, Nemrut,Cendere Efsanesi

- XXXII-

10 eylül 2006 pazar günüdür. çoğ sevdiğim ve ğıymeTlı misafirlerim geldiler. tebi bîşî bilmem amma bildiğlerimi õnnara anlatacağım. allah müvafaK eTsin peşinen. bir mayıs 1920 yılında dünyaya geldim hõrriKde. şimdi mayısdan bu yana 86 yaşıdayım. allah heyırlı ömürler vermiş çoğ şü'kür. gelen misafirleri aklımin erdiği gādarı eğer söznen olsun hikaye olsun oynama olsun. bazen televizyon programında mercan televizyonu'na beni götürdüler orda da bî ğaç söyledik. sōna argadaşlar geldiler “senı televizyonda gördük” dediler. zorlamalya oynama bilmem. amma hātır işi gücımın yettiği kadar hem oynarım hem söylerim eski şeyleri tarihsel olarak bir şey eşiTdiğim zaman acaba öyle midir, öyle değil midir? doğru amma

10 meraK eder gider görürdüm. mesela bî misal vereyim. beyazıT'e ishaK pāşa sarayına
tikdiler. acaba bu saray öylemidir, değil midir? şimdiki gibi vasıta yoĥdırdı. bazen
yayan bazen vasıtaynan bazen heyvandan ön günde zornan giTdim. doğıbeyazıt'a
giTdim. dediler ki burda değil saray beyazıtın on kilomeTre dışındadır. orda giTdim
15 beyazıT serayını gördüm. hākkaden övilecek seraydır. yüz on altı tene odası var.
müTfağı var sipor sahası var. loĥantası var. gelen ne isterse var. türkiye'de ilk olarak
bu suyu ısıTma tertibatını yanı daha doğrusı ģaloriferi orda ıcaT eTmişler. çorab ābdi
paşa isminde bēle ģafasına ģōmiş bēle seray yāpcam temelını aTmış. ömrü vefa
eTmemiş. oĥlı ishaK vali imiş. o zaman babamın başladığı serayı ben yapacām
demiş. doğsan doğış senede yapTılar tamam oldu .dedi feģaT onun da ömrü vefa
20 eTmedi. allā rehmeT eylesin. dünyada ģōsderileceK çoĥ ģüzel eser bıraĥmış. ama
nē ölürsa olsun.

ben ģōzımı aşdım. ben altı yaşındayken babam vefaT eTdı. oĥlı bıraĥdım
oĥıla giTmedim. ne yapacağım baĥdım ki avcılıģa meraK sardım. baĥdım ģiçe
küçüğüm geçe ģorĥıyorum. kekliK, tazı, tüfeK bilmem şu bu derken. babam bu
25 memlekeTde en meşur avcılardandı. hāTda üzerinde türküsü var. ben de dedim
babamın mesleģini tutācam. tebi ben onun gibi yapamam. feģaT meraK eTdım bî
tüfek bî tazı bî kekliK nerde varsa gider getiririm. sōn zamanlarda ben de alışdım
hevada kekliK vurma , ģaçan tavşanı vurma bu defa dediler ki saşma çoĥdır onun çün
daĥlıyor. bu defa beşlynen ģaçan tavşanı vurdım. herkes bilir bunda bî Övme yoĥdır.
30 memlekeTde herkes bilir benim nasıl bî avcı olduğumu. allah'a şükür çoĥ yerler
gezdım.u°rfa, malaTya, diyabaĥır, ālaziz civarlarını gezdım.aynı zamanda hem
arģadaşlar var. aģrabalar var. anģarada da var. istanbıl'da da var. ben düşündüm
memlekeTde iyi oyuncular var. baĥdım bizim yōremızı oyununu iyi beceremiyorlar.
dedim iyi öyuncu nerde varsa u°rfa tarafına bozova tarafına köçekler deniyordı

35 rağsancılara. onnar her zaman bize gelirdi. aynı zamanda radyo evi gibiydi. nerde bî türkücü varsa nerde bî oyuncu varsa nerde bî hikaye bilen varsa gelirdi. ben de hikaye sōledım, türkü sōledım sesim iyiydi. feġaT malesef ben sesımı pılaġa vermedım. dedım ben sōlemem. sebep hikayeyi oynamayı haġġınan söylersen günahdır. bunu dediler sana haġ verecēm. ben isdemedım kültür baġanlıġından kültür

40 genel müdürü geldi burya. o da benden bazı şeyler istedi. eşde dedi istanbıl'da iki sene evvel kâhda'nın tarihÇesını kâhda'nın du°rımını kâhda nasıl imiş ne olmuş dedım vallâ ben onun gibi bilmem. o zaT belki dedım ben de eser bıraġayım benim ne eserim olacaġ. türkü sōlesem ben tü°rkü sōleyemem. ben iyi oyuncuları seyretdim mı anlarım. çoġ güzel oynadım çoġ güzel oyuncular yetişdirdim. ġemza çivi gibi

45 türkiye'de dünyada tanınmış bir kişi benim öğrencimdir. ben öğreTdim her geldiġinde beni ziyareT eder. ġeTda bî ġaş defa beni anġara'ya götürdü . işTe benim dayım, benim ġocam, benim babam oġıl deġil herkes oġılda oġuyor. feġaT ġemza çivi'yi ġemza çivi yapan dayım âli ışıġ'dır. ben kendımı övmüyorum. bî türkü sōlendiġi zaman, bî çalgı çalındıġi zaman nerede bî parmaK eksiK çalınsa ben

50 anlarım eksiK çalındı. çünkü çoġ görmüşüm. mesela seyfettin sucu bizim bu odaya gelmiş, urfalı celil cankurT. malaTyalı feġrıy'ı meraK eTdim burdan ta mersin'e geTdim dediler ki onı da orda gördüm. barabar ġoniřdıġ, barabar fōtıraflarım da vardı sōn zamanlarda benim esġi eserlerım bēle tarihce yaPmışTım. hepsı külçe halinde albüm halinde. bî iftira dolayısıyla ġepse girmişdim çıġdım ki hepsını

55 daġıTmışlar. ben sōlesem de sōlemesem de allah'dan hangi ġoca gelirse gelsın ben ġuran oġısam zerre ġeder bi hâta görmessın. ben bî hikaye sōlesem tahmini bî hikaye deġildir. filan adamdan öğrendım filan adamdan duydum ben de bunu

öğrendim. şimdi ne geder söylesem hali hazır misafirlerin gönlünü hoş etmek için gönlünü almak için elâ anlatıyorum.

60 belkiş ağgale kâhdaya geldi. getirdim burya. götürdüm adıyaman'a o zaman sığı yönetim gumandanı necabeTdın ergenekon dedi sen belkiş hanımın yanında oturuyorsın yasağ değil mi? dedim hemşerimdir. aynı zamanda anasını babasını tanıyorum. benim hemşirem ben bu gibi şeylere meraklıyım. belkiş ağgale memleketimize gelmiş ben dâveT eTdım . buraya geldi. anğara'ya gidişimde de orya
65 giTdım. adıyaman şenliğinde burya getirdim. onnar söylediler. ben dinledim. işTe ben seyirciyim feğat ne olursa olsun hağgatı söylemek, öğrenmek en büyük olaydır. bana baba diyordu baba dedi senden bişî istiyorum. dedim ne? dedi bî türkü bî mağam bu yörenin türkülerini söyleyeceksin. zamanında mardin'de ağa varmış. bu adamın bî oğlı varmış. bî de ğardaşı varmış ğardaşının da bî ğızı var. oğlanın ismi tahir ğızın
70 adı da besde imiş. ömrü vefa etmedi tahirin babası vefat eTmiş. bu sefer ğızın babası sana vermem demiş. o da benim nişanlım yavuglum demiş. zamanında duTdu musaybinde ibrahim eThem adında yaşlı birisine mala temâhen verdi. ğız gelin oldu. giTdi tahir de bî düğüne giTmiş. gelirken yolun kenarında gelinler ğızlar tezeğ mezeğ topluyorlarken görmüş beste bahmış ki amcasının oğlı ata binmiş geliyor. ğız
75 çağırıyor tahir de bunu görüyor feğat tahir de bî dul ğadınla evlenmeK istiyor. feğat ağrabaları da bî ğız teKlif eTmişler . beste çağırıyor ne diyor acaba.

“onnar ğara ğışda ğar tûzağı zamanında karadağ civarında geçen tavşanın izi ğayıb ya onnarın tuzağı ğayıbdır kimse bilmez halinden. ley ley “diyor

ne istedimse var yanı. ne istedimse var her şeyi bilirim. allah sayesinde ben
80 ağılmı oğula servete vermedim. ağılmı gezmeye görmeye eşitmeye verdim. hepsini yerinde görmeye verdim. haTda bi toplantıda bütün daire müdürleri toplanmışlardı. beni de çağırıyorlar bî öreTmen ğāhdı. bilmiyorum öreTmen olduğunu bilmiyorum. tam

bî tarihÇe oħıdı. dedı dengil köyünde bî adam varmış bu türküyü onun üzerine
 85 çıhardılar. dedım acaba bu ğızın adı neydi? dedı naciye. baħ dedım onı da bilmedın
 ha. mālumanız ya sōna albay döndı bana söyledi. dedı dayı bunun hikayesi neydi?
 hikayesını sōledım. dedı tamam bu defa milleTvekili sırrı özbeK o da ordaydı. ali
 amca ne sōlerse tahmini deĝildir.o adamlar diyor ki bî iki yüz sene evvel bî adam
 naĝleTmiş . kâħda'nın ehvalını bütün hepsı perefösör ğaymaĝamlıħda ğiTdim
 izledım. hepsı perefösördür. onnar bu gibi şeyleri yazıyorlar dedım. sayın perefösör
 90 benim tahsilim yoħ. ilkoĝılı haricen bitirdim. feĝaT o adam gelmiş kâħda'nın
 du°rımını görmisse döĝrüdür. feĝaT sandalye üzerine otırıP masanın ü°zerinde kâĝıT
 ü°zerine yazmışsa tahminidir. e sen ĝaç sene evvelını biliyorsun? benimki peK uzaħ
 deĝil. ben ö tarihden bu yana biliyorum nasıl? dedı dedim ki kâħda'nın nasıl
 meydana geldiĝini anlatacaĝım: malumanız orta asya'da ĝurahlıħ oldu. orta asya'da
 95 ĝurahlıħ olunca asya'nın tamamı bu terafa dökdü. geldi feĝeT o gü°çlerin reisi olan
 mir muħammed baħdı ki bunnarın hepsının bir araya ĝötürse çoħ böyüK bî aşireTdir.
 ĝoca bî ĝıTadır.bî sene tu°nceli'de ĝaldılar ordan daĝıTmaya başladı. ordan
 suriye'ye gönderdi. bî ĝısmını álazi'ye gönderdi. bî ĝısmını anĝaraya gönderdi. bî
 ĝısmını ánteb'e gönderdi. velhasıl aşireti yavaşca daĝıTdı. geldi kâħda'nın cendere
 100 köprüsünün öbır tarafında corciT köyü'nün yanında telebiT mevkiinde mir mehmedin
 türbesi halen ordadır. orya geldi. mır muħammed baħdı ki ĝeza esĝi kaħdadır. hālen
 kölüge kaħda diyorlar ĝezanın esĝi ismi deĝişmedi .feĝaT mesken yeri deĝiştı. 1944
 de bî köydü nahiye de deĝildi. ancaħ hecı bedır aĝa zamanında ĝeza olacaħ bî yer
 deĝildir. hāTda nahiye'de deĝildir. aluT köyü nehiyedir nahiyeyı tavsiye naĝleTdiler.
 105 ĝezayı da 1921 'de kaħdaya getirdiler. hecı bedır aĝa burayı şey yapTı. feĝet geçıcı
 binalarda mēmurlar şe yapTılar teK bi hükümeT ĝonaĝı yapTılar. bu başTa

ğaymağamın dairesi sağlı söllü idare ğısmı. ğapımın hizasında bu ğısmında adliye ğısmı ceza evi de en dipdeydi. ben orayı gördüm o zaman ben oğıla geTdım. örda nüfus dairesinde yazı öğreniyordum. yanı bî kâhda'nın tamamında geçici binada bî

110 ilkoğıl yaptılar. şimdi ali turanlının oturduğu yerde idi. ali turanlı orayı alınca oğıl oraya buraya dağıldı. ğezayı burdan ğaldıracağlardı rehmeTlık çingilli osman dedi ben arazi vereceğim ğezayı burdan ğaldırmayın çoğ arazi gider benim arazim var. kâhda da var hükümeT ğonağının yeri rehmeTlik ösman ağa verdi. dedi bedel dedi ben isdemem dedi. o zaman bir meci diye elli ğurış satış olsun. hatda hükümeT

115 ğonağının arhasında arsaları vardı saTdılar. 1944 de ahmet ğızılı isminde hükümeT ğonağını yapTı yau bu adam bunu yaptı. memurlar tatil oldu ya paydos olduğu zaman ta ordan burya gelirken cenavar ğurd yir kâhda'nın çoğ uzağındaydı. feğat şimdi olmuş kâhda'nın merkezi. ö zaman kâhda'nın çok büyüK bî nüfusu vardı. daha heci bedir ağa zamanında otız otız beş hánalıh bî köydi. daha esğiden altı hánalıhmış.

120 heci bedir ağa onun babası teK oldu otırıyorlardı. bezik aşiretinden bî genÇ türbüz köyünden sağa sôla saldırmaya başladı. ismi yúsuf imiş. bekir demişler oğlim sen yavaş yavaş ğudurmaya başladın beziği alt eTdın. aman aman rışvana ğarışma. şimdi bağlar köyü oraları yağma eTdı. aman rışvana ğarışma kâhdada müğim olan hemis olan bir iş dölaysıyla daracır kôyının yahınında orda yusuf rasT geliyor öldırıyor.

125 onı öldürünce osman bey isdiyor. demiş ği biz seslenmeseğ bu yavaş yavaş her yere saldııyor. buna saldırsağ beziğ aşireti bunu dutar o zaman hásan ciğar, maliğ bu aşireTleri toplıyor. bin beş yüz kişiliğ bî ordu ile beziğ üzerine saldııyor. babası diyor ki oğlim ğāğ ben sana dedım ğarışma. bağ rışvan aşireti ne yapacaşsın çağırıyor.demiş ki ğāğ oğlim ben sana dedım ki rışvana ğarışma. ö zaman bütün

130 köyını yahıyorlar. bu defa yusuf ğāğmış bağmış ki büyüK bî ordı yusuf geliyor.

öndekiler gacıyor birisi demiş ki ağa ben atımı vürim suvari mi vürim. o demiş ki bizi öldiren süvaridir. aT değil vallâ demiş yedi senedir ānam bu tüfegi doldırdı ayı için doldırmıştı. şimdi o tetigi çekeceğim yusufın göksine veriyor. tüfeği çekiyor çahmaılı tüfegleri belki buralarda görmüşsünüz. bēlē bī diş olırdı ğıvılcım olırdı

135 ğıvılcım ğāhdı mı balyanın üsdüne gelir balyoz paTlardı. ūsūfu orda öldürüyor. bu sefer demiş ği durmayın beziğ aşiretinin tamamı bu terafda yóĥ eTdiler. fırat'ın öbir terafına geştı. burda bī dērb-ı mesel var ne zaman ki “fıraT süT olırsa o zamanki beziğ aşireT olır” tebi bu cumhuriyetin ğurılışında bŭ esği daha esğiden ósman bey zamanında başladı. bir köyden bir köye misafir geTdığı zaman bī adam gördüm

140 hemen öldürüyor kesiyolar.ey gelince yapmayın yazııdır heP insanız. geldi esği kâĥda'ya orda da tırpala geldi. tırpala epey zaman geldi kaĥdaya galdı. kâĥda'da düşündü ki büyüK bi vahşeT yav bu adam yabancı ee yabancı õssun nerden gelmiş? çörgenekten vahşi hayvan görmüş gibi öldürüyorlardı. bu vahseti yavaş yavaş ortadan kaldırdı. bu sefer feğet aşireT usülü ortaya çıktı. hecı bedir ağa yavaş yavaş

145 bunları da topladı. mirdiş aşireti biraz ákisdi. mirdiş aşiretine de ğızını vardı. leyli tebi mirdiş rişvana bağlandı beziğ oldu. bī ğızını heşvi ağa'ya verdi. yusuf ağan'ın ğızını zeyneb'i kendisi aldı. ali fırat'ın anası hem beziğ hem mirdiş hem gavuz.gavuz a ne oldu senin bī ğızın var alācam bağladı. bağladı yavaş yavaş bu vahşeT ortadan ğāhdı. cumhuriyetin ğurılışından sonra eşTe tarihte bir eskidir. yavaş

150 yavaş geldi. ğezayı da esği kaĥdaya ğaldırıp kölüğ'e getirdiler. gölüğ ğızın ismi gölüğ. o dörT beş ĥāna bunnar hecı bedir o şeyi verdiıden sōña kölüğ bu sefer kâĥda oldu hecı bedir hükümet konağını burya getirdiyse onun ismi hale; kölüğdür. feğet şimdi gençlere sorsan esği vahşeT, esği perişanlıĥ. esği adaleT yanı anladılssa belki inanılmaz. feğaT hikayelerin hepsı doğrıdır bir şeyin temeli olmasa ğurılmaz mesela

155 bu binanın temeli olmazsa ğurılmaz. bī hikayenin temeli olmazsa ğurılmaz sōlenmez.

neyın üzerinde sōlenmiş buradan çōh güzel türkü sōleyenler vardır. osman-ı hanı
yani benim babam onnar çōh güzel türkü sōlerdi. feğaT türküçüer sağa sola
dağılmaya başladılar hāğaTden adeT daha iyi esgi usul eyi değılmiş o halde ne
yapalım bu yeni usule göre harekeT edelim. önceden arz eTmişdim beyazıt'a onbir
160 günde geTmişim şimdi iki saatte gidiyōn hicaza. giderken oruş ayı yanı ramazan
bayramını yapar zarnan gūrbān bayramını yapar yetişirlerdi. biz ne yapıdık adana'dan
uçāğa bindiK iki buçuk saatte cidde' ye indik. yani bir aylık yolu iki saatte gidiyoruz
.ben küçüktüm dediler heci memed ağagil bī otōbil almış bī otōbil nedir? gōrsen bī
acayip bīşie kimse iteliyor ne kimse çekiyor. hallah hallah.

165 nemrúT urfada. urfa esgiden şimdiki yerinde değılmiş. şimdi hārran diyolar.
hārran harabeleri var. şimdi geza yapmışlar orda imiş. nemrut hāzreti ibrahimin
āgrabalarındandır. fegeT hēzreti ibrahim'in babası āzer bunun babasıymış. çōh ağıllı
nemrut buñı dinliyordı. bunun hareketleri ile hareket ediyordu. her sene kaħda'nın
guzey doğusunda bulunan nemruta ōranın yaylaya geliyordu.yalnız onlar değıl eyvan
170 sultan ne bilim bir çōhları gelmişler. hārran harabeleri var. şēleri var.bunnar mayısa
o şenliğı yapıyōlardı. hēzreti ibrahim benim babam bú pútların bekçisidir.yapıyorlar
ya bunnar ellah olmaz ya bī daş ya bī ağaş üzerine yapıyōlar.allah bizi yarattı biz
allah'ı yaraTmadık. sōña gidiyolar hēzreti ibrahim gitmiyor.ōnnar tam giTtiħden
sonra eline bī balta alıyor. en büyük pútu hudel, seden nēblim pútları en büyük
175 pútları ğalıyor. götürüyor.onun üstüne endiriyor.ōrda tebi dört beş gün ğaldıħdan
sōña tek bī pút ğalmamış tek bī heykel ğalmamış. yav ibrahim hāildir aslında yav
ibrahim sen burdaydın ya ben yapmadım büyük pút yaptı. bunnar ehlaşsızlık
yaptılar. o da baltayı aldı eline vurdu. hepsini ğırdı ya bunnar cansızdır. madamki
cansızdır bīşie elinden gelmiyor niye ona tapıyorsunuz? o halde bizi yaradan gōğü

180 yaradan sahibi vardır kimdir o? ullahdır. zatan ıl dõğuşunda da o zamanın
hü°kümdarı falcılara bağdırmış kâinlere demiş ki bu ğabileden bî oğlan çocığı
meydana gelecek senin servetine senin hükümdarlığına sebep olacağ. o da oğlan
çocığını hep öldürüyordu. hazreti ibrahimin anası kócasına diyor ki ben hamileyim
ēđ nemrut duysa beni öldürür dõğum zamanı şimdiki háranda orda bî mağara var
185 hâlen belli. geliyō orda dõğum yapıyō. ğócası biliyō. başđası bilmiyō allah u teála
bir günlük bir yıllık şeyi ile yaşa diyordu. hazreti ibrahim bî hafta ğalınca tebi ğaş yıl
olır tabi ğaş gün olur. hazreti ibrahim ğonuşuyor.ānası babası bunun ğu°cağına alıyor
dışarı çıhاریolar ilkin zühre yıldızı olan yıldızı görüyolar allah odır onnar değil
ondan sonra ay doğuyor o allah değil bu daha büyüktür. ondan sōña eve geliyōlar.
190 sabahnan güneş doğuyor en büyüğü budur. o halde bu allah’dır. bağmış ki güneşin
önüne búlut geldi ullah’ın önüne bîşî gelmez. ben seni biliyorum. sen nerdesin
hezreti ibrahim bu defa kendisini ilān ediyor. o zaman hükümdar hezreti ibrahimi
ataşe atmak istiyor. ğalanın üzerine iki direk dikmişler. āynı zılhanın halil rahman
yerine ódın çekmişler. ó çuğını tamamen ódın doldurmuşlar. demişler bu ódınlar
195 üzerine atacağız. hezreti ibrahime bî salıngaç yapıyolar ki şeytan nále geliyor diyor
ki kötü şeyler yapın. tam ataşın órtasına gidiyor. allah u teála “benden selamı ala
ibrahime” ibrahimi sōüt. bu defa ataş çoh sōūđ oluyor. yā rābbi ben sōūđdan
dondum. o zaman hezreti ibrahim’e iman eden bir ğız āynı zılha demiş ki benim
babam yóldan çıhmış bunun dini doğrudır. ben de buña iman ettim.kendisin ğeladan
200 atıyor.feğat hezreti ibrahimin yerine ğavışmıyor. ó da aynı yere düşüyor. ordanda su
çıhıyor. halende var.āynı zılha gölü hálil rahman gölü balığlar nerden çıhmış töremiş
yanan odınların kökleridir. allah u teála onnara can verdi onın_ çun derler ki onnarın

etini yimeyin gittiğin zaman onnar gölün kenarına hücum ediyolar. görmüşsün belki yem atınca insanın üzerine geliyor.bu defa kaçıyor benim gücüm sana yetmez
 205 diyor.senin allah'ın benden büyüktür. bu memleketden çık. çıkacaz. allah'ın ordusu var. benim ordum yok. urfa'dan çıkınca nemrut pişman oluyor. bu gider başga yerde kendisini ilân eder. orduyla bunun peşine düşüyor allah u teâlanın esgeri de sivrisineK.emrediyor yav demiş şu bulut mıdır nedir? öbürü demiş bu bulut değil. bu dalgalı dalgalı benekli benekli geliyorlar. geliyorlar ki sineK allah u teâla öyle bir
 210 vermiş ki hanKi sivrisineK adamı vurdu mı olduğu gibi darmadağın ediyor. nemrut kaçıyor bî ödaya giriyor. her tarafı kilitliyor. yanı kimse yanına girmiyor.topbal bî sivrisinek yanına geliyor. ya rebbena ben bu heyirden mehrum galdım. ben kimseyi öldirmedim.demiş gi en büyükleri de içerde. get bî deliğden gir omı ısır. tebi beKcı var kimseyi bırakmıyor. yav geldi diyince burnundan giriyor.bu sefer geçeden
 215 tohmağ yapıyor gafasına vurduruyordu. birisi demiş ki yok bu ellah değil. keçenin içine bî balyoz koyuyor. keçeyi sıyrıyor tohmağla vuruyor.burnundan çıkıyor ki yarasa demiş gi onun belasından gurtuldım. tebi daha örya dönmedi. başga yere gitdi. ölü oldu.yedmiş yaşından sonra bu kitabdır benden daha iyi biliyorsunuz.

zamanın hükümdarı bizim bu tarihten bin sene evvel zamanın hükümdarı
 220 kâhda'da kâhda esgi gelanın ordaymış. feğit demiş ki ben de bî kóprı yapacâm. úsdaları çağırmış.cender kóprını dört beş yüz metre ötesinde kesilen daşaların yeri belli.daşaları nēylen götürmüşler nasıl getirmişler? beş yüz kilo bî ton ağırlığında kemeri tek bî kemer olaraK yapmış. ó zamanın insanları çoğ güveTlıymış. ó zamanın insanları çoğ úsdaymış. çünkü medeniyeT esgiden de varmış. abdillah köroğlı ayşe
 225 isminde biris demiş ki esgiden hep vahşiymişler. eski medeniyet şimdiden daha güveTlıymış.nasıl afriga'da bî nehir vardı.gap nehri evet ó zaman tünçdan bî heykel yapmışlar. bî ayağını ırmağın bî tarafına ba ayağını ırmağın öbür tarafına ona göre

hesab eT ki ne geder yüksek imiş. allah u teála tarafından bī zelzele olmuş. bu
 heykel devrilmiş.ayşe hanım dedim halen o heykelı döğrultacaK bī alet dünyada
 230 halen bulunmadı. halen o heykel yatıyor.yanı kaıda çayı gibi bī ayağı bu tarafda bī
 yağı öbür tarafda. esgi medeniyet öyleymiş. göca garı kúpe bindi gitdi.kúp
 neymiş.şimdi yavaş yavaş öğreniyoruz ki kúp uçağ ĩmiş.zaman gelecek bu
 memleketde bī araba yoğ ĩken şimdi arabadan geçilmiyor. zaman gelecek bu esgi
 eserleri görmeye gelecekler.

Anlatan : Mehmet BÜLÜLER(1947)

Derleme Yeri : Kâhta (Kayadibi- Horrik)

Konusu : Askerlik Anıları

- XXXIII -

beş ay isparta'da galdım. acemiliği ondan sōña diyarbakır'a giTdim. on döğüz
 ay da örda yaptım. yirmi dörT ay yaptım.iki sene yaptım. orda.aşçılıg yaptım. bī gaç
 ay yaptııdan sōnra teskere aldık. eve gelecek. sivereg'e geldim. sivereg'den bu
 yanıda ben yayan geldim. araba yoıdırdı. üç günde ben zornā yavaş yavaş ben eve
 5 geldim. yemek yaptılar. asgerde pilavla nohuT. pişmemiş ben yemeği götürdüm.
 buna götürdüm. albay baıdı pişmemiş, dedi. fağat yimehi yapan ben değılim. ó
 zaman beni bī iki sefer dövdü. bī iki sefer vurdı. gömtanım niye beni döviyorsın?
 dedim. yemek pişmemiş “ben yemek yapmamışım arğadaşım yaptı.” dedim.onın
 cezasını ben çeKtim.

Anlatan : Ali YARDIMCI(1950)

Derleme Yeri : Kâhta (Merkez)

Konusu : Eski Yaşantılar

- XXXIV -

eğitim durumu fazla peK adıyaman'dan ğıyaslayamazsın. adıyaman'dan geridir.eğitim durumu kövden daha geri. yani eğitim seviyesi yükseK değildir. okullarda çok eksikliklerimiz var yani.

5 esğide biz oğıldayken aynı sınıfta tüm dersleri görüyordıĝ. bir iki üç dörT beş aynı sınıftaydık. birleştirilmiş sınıf. şimdi öyle deĝil. herkesin kendine ait bie sınıfı var. şu ankiler öğrenciler daha şanslı ó zamankine göre. oğıllar o zaman daha berbaTdı. şu anki daha iyi. eğitim seviyesi ó zaman daha düşüktü. şu anda daha iyi göre çoĝ çoĝ iyi. bizim bī öreTmenimiz daha öreTmen deĝildi. yedeK öreTmen geliP bize ders veriyordu. şu anki öğrenciler bize göre çoĝ çoĝ şanslılar da gine de ó 10 zamanki çalışma azmi ó zamanki yani çöcılı kendi kendini geliştiriyordu. şu an dersaneler var. ó zamanki çalışma azmi daha fazlaydı.

esğide yemekler daha saĝlıklıydı. mesela herşeyin doğasıyla güzeldi esğiden bī evde ekmek bişirildiĝi zaman ta göhıısı üçyüz dörT yüz meTreden hissediliyordu. şu an öyle bī durum yoĝ.herşeyin doğası güzel. şu an herşey ilaçlı gübreli. esğide bī 15 özelliĝi ĝalmamış.

esğiden bizde şey vardı. óda vardı.cāmaT toplanırdı. biz odaya gittiğimizde odanın bī kōşesinde otırıP cāmaTın büyüğünden bī büyüğümüz ĝonışardı. biz dinlerdik. ders alırdıĝ. ibreTler alırdıĝ. şu anki ēle bī durum yoĝ. her eve tēlezyon girince o cāmaTlarda ĝahdı. o órtamlarda ĝahdı. o kültürden bayaĝı uzaklaşıyoruz 20 yani.

düğünlerimizde bēle. genelde davıllı zurnalı oluyor. bēle köv ortamında. bütün köv toplanır. düğün yemeklerimiz olur. ineKler kesilir. efendime sōleyim güzel halaylar çekeriz.ayrımcılığ olmadan ğadınlı erkeli oynarız. genel de yemek olur. iki gün yemek veririz. bī sabah bī akşam gelen misafirlerimizi güzel bī şekilde 25 ağırlamak için önceden imkanlar ğısıtlıydı. kövde ğalıyordu. üç dörT kişi ğonı ğomşu kendi evlerine götürüp getirirdi. şu an herkesin altında arabalar olduğu_çun şimdi deĝiřtiđi için genelde yakın köylere akşam geri dönüyorlar. sabah geri geliyorlar. düğünlerde bilhassa halaylarda oynarken para takılıyor. davılcının daha iyi çalması için.

Anlatan : Mehmet BOZKURT(1947)

Derleme Yeri : Kâhta (Merkez)

Konusu : Eski Ramazanlar, Günlük Olaylar

- XXXV -

türkiye gibi eski güzel bir heva. temmiz bir heva. ekonomisi zirâTciliği her şeyi güzel ammâ doğının hevası daha güzel. feğat ne çare ki bizim doğının ne sâbisi var. sâbisiz böyle perişan perişan dolaşıyoruz. ácebe bī gün ne zaman olâcaK güneydoğu memleketinin bī sâbi çaresi olâcâK. ekonomiK ve iş sâbisi olmamıza 5 nasıl çare olacez. nereye bunu başvurâcez nere çare bulâcayız. bana göre çare olur.hamma bu düzenle olmaz melmekeT fargı ğāhması lazımdır. batıda ne varsa doğıda da o olması lâzımdır. meselâ bölge şerti ğāhması lâzımdır. her bölgenin şerti açılı ve serbesT olması lazımdır. bu olur her şey olur amma sen burda yapamassın batıda yapıyorsın burda yapamıyorsın. o olmaz sebebi budır eger bölge fargı her şey 10 düzelir. hesabına gelmiyor ben bu şekilde biliyorum.

esgiden ramazanda āynı ğāḥārdıḥ. sahura orıcımızı dutārdık. her kóyde ḥocalar yoğ idi. on yirmi kóyde bir ḥoca var idi. diyebilirim beş altı yeddı kóyde dutardı. üç gece dōrT gece onnora teravıh ğıladı şerTlerimiz bōleydı. ḥoca efendımız de bī tene mıço var İdi. bize cenbelı oḥırdı. hezreT āli zamanında nasıl
 15 gavurlara ğılış çarPmış nāsı öldırmış anlatırdı. cenbelı anlatırken ehdiyarlarımız vaḥıT geçerdı. bōyle ramazan o zaman beKmez var İdi. bal var idi. nēblım yoğırT ayran pēnır. işTe bīşiler çay o zaman peK bulunmıyordu öbırları var idi. esgiden buğday mercimeK nohıT tü°tın bunların hePsını ēkerdıK. şindi hepsını ğaldırdı bitirdi. iki yüz kilo tü°tın veriyōlar gel başına çal baḥayım. iki yüz kilo nē olācak.
 20 biber mi olācak dūz mı olacāk tomates mı olācāk nēblım işTe. artıḥ çay mı içeceḥsın eT mı alacaḥsın pirinş mı alācāhsın. iki yüz kilo tütünden ne yapacaḥsın .beş nūfis var emegliyım. ben şindi bu halden emegliyım sigortadan heş bīşim yoḥ çocığlarım de istanbıl'da çalışıyōlar. üçü orda bī tene de burda mobilya içinde çalışıyor. neyse geçiniP gidiyor .evimiz de var.

Anlatan : Makbule BAKIR(1946)

Derleme Yeri : Kâhta (Merkez)

Konusu : Hikaye (Canavar Kız)

- XXXVI -

bī bacı bī ğardaş varmış. ānası dōğğım yapmış doğım. ānası geTdı geldi ki ğızın beşşigi yoḥ. ğızın beşşigi yōḥ. gēldi dedi ğardaşım hānı beşşig? dedi.

- ben bīlmom bu çağa yidi.

- 5 - nāsi çāğa beşşigi yir mi? iki günlük üç günlük çocıq.
 - yedi, āney gözümün önünde yidi.
 inanmadı. içeri girdi. geldi ki ānası yôh .
 - āney! āney! dedi.
 çāğa yimiş çāğa yimez. olmadı bu herif ğaşdı. geri eve döndı yine döndı geldi
- 10 ki ne āna var ne baba bacı kimse yoq. orda otırdı bī aTna geldi ki bacısı
 ğardaşı orda içerde otırır. ğardaşım bağlāyim dīōr. o da dīōr:
 - he.
 atını bağlar. gider atının bī eyağını yiyor. bī eyağını yiyōr.
 - ğardaşım sen üç ayağından mı geldin?
- 15 ğardaş bāhor ki şeyi kötü.
 he üç ayağ.
 ğidor gēlor iki eyağ iki tene dīōr iki tene ğidor gēlor hepsini yiyor dīōr:
 - sen yayan geldin?
 - he tamam bacım yayan geldim.
- 20 burda olmazsın oğlanın yanına gēlor bāhor ki bacısının dūrımı kötü.
 gider içeriye dişlerini keskinler. bu sefer sıra ğardaşını yiyeceğ . ğardaş bāhor
 ğardaşım senin yüzün ne yımışah senin ellerin ne yımışah .he tamam bacım
 dedi. ben abdest ālim.
 - yoq sen kaçacaqsın dīōr. sōña
- 25 - beline bī ip bağlāyim.
 dīōr tamam ipi bāğlor. ğidor ğidor damın arhasına bāhor ki bıçağ var.
 bıçağı ipe vēror kēsor. ğardaş ğaş ğaşmaz mısın? ğāçor ğāçor ğaradağa gider
 arhasına bāhor ki bacısı yetişeceğ. hemē orda bī ağaca çīhor. ağaca çīhor bu

- ağacı ğēmırır. ğēmırır tek bī dal ğālor. bacısı da o dalın ü°stü°nde iki aslan
 30 yavrısı bēslor çağırır dīōr
- aslan yavrıları yetişin ben ölıyorum! bacım beni bitirdi yidi!
- hemen arħasına baħıyor ki aslan yavrılarının bī tenesi yetişdi. orda o
 bacılarını paramparça ēdolar. orda parmağında bī yüzig var. nāssı ēdor o
 yüzzıg çıħmor. orda ğardaşı parmağını kēsor. barmağından beraber o yüzigı
 35 kēsor cebine ğōyor. az ğīdor çoħ ğīdor yolda çoben rast ğēlor çoban.
- sen bu deynegimi bilirsen sen bu aslan yavrılarını verirsin bilmezsen ben
 sü°Tümü hepsini sana vereceyim. o da dūřınor tamam dīōr bu ne ağaç dīōr.
 o da
 - tūt yoħ sümüT yoħ ğabaħ yoħ dīōr baħor cebin bir ses geliyor dīōr ğardařım
 40 derganıP derganıP o da bī ağaçmış dīōr.
 - felan ağaç değil mi? çoban dīōr
 - he.
 - orda çoban sürısını veror ha çoban eve ğīdor .o da sürüsüne ālor zengin ölor

Anlatan :Bedir AKTAN(1946)

Derleme Yeri : Kâhta (Merkez)

Konusu : Yaşanmış Olaylar

- XXXVII -

- sene bin doğuz yüz atmış doğuz. tekelin müdürü o zaman kâhta'dan köylere
 tütün cüzdanlarını yazmaya geliyordu .yolda gelirken mazılıyla sela arasında ğaçaç
 iki vatandaş görüyor. yanlarındaki jandarma bunnarı yaħalayıp elindeki marhabayla
 bağlayıp adamaların ellerini sıkıca bağlayıp arabaya atıP getirmışlerdi. köye ben de
 5 yanlarına getdım. hem de kendısı de bize haber göndermıřlerdí. ğēssın hem de

- okuma yazması olduğu için gıtdim cüzdanları yazdım kendisine. sonra sordum bunnar kim? bunnar kim? işTe bunnar köye gâçağ tütün getiren kişiler. kaç kilo? dedim. dediler üç beş kilo ben de yalvardım bunnarı bırakalım diye yok bırakmam dedi. bî gâş kişiyle bunnarı tek el müdürünün elinden nasl kurtaralım dedik ve bî program hazırladık. yemeK geldí yemeK anında o adamlara bazı işareTler yaparak onları kaçmasına müsaade verdik. o arada da müdür beyin önünü üç dört kişi kapattı müdür bey elini yıkamaya kalkınca o tütün kaçırınların olmadığını gördü bana dedi ki bu filmi sen çevirdin adamları elimizden gâçırđın ben de dedim ki bu adamlar fakirdir.
- 15 daha sonra bu adamlar bu iyiliği unutmayarak son baharda bağ bözumu zamanındaarmuT üzüm ve diğer çeşitli meyvelerle büyük bir sepeti doldurarak bize getirmişti.bu ne demek vatandaşlarımızın iyilikleri unutmadığını anlatmaktadır.

Anlatan : Kazım SÜZER(1942)

Derleme Yeri : Kâhta (Damlacık)

Konusu : Kahta'da Yaşantı

- XXXVIII -

- görücü usulu gâğdı yav eşgide galdı.nemrut dü°nyanın sekizinci harikalrından biridir.turistik açısından kâhda'nın büyük bî şansıdır .kâhTa nemrut sayesinde tanınıyor turist çoğ geliyor. bilhassa mayıs haziran aylarında kâhtada gelen turist sayısı otız kırđ bini buluyor.esgi kâhta varmış. eşgiden insanlarımız
- 5 kâhta'ya gağda gölik de ya da yöreden yöreye değişir.

- balıklar çoğaldı barajın gelemsiyle.barajın kenarında balık lokantalarımız vardır.canlı balık tütuluyor canlı balıkların içinde sazan balığımız var. yayın balığımız var. taze taze yeriz.genelde kövde gızarTma oluyor. böyle lögantalarda közden yapılıyor.közdeki balığın lezzeti daha başğa oluyor.közde balık yapmak
- 10 gerekiyorsa balığı tütuyor, temizliyorsunuz. güzel bir terbiye veriyorsunuz salçalı

sarmısaklı terbiye veriyorsunuz.efendime sōleyim onı dilim dilim doğruyorsunuz.
güzel bī şekilde pişiriyorsunuz.

terbiyede zeytin yağıyla biberle sarmısakla az bī salça birbirinin içine
ğoyarağ bol bī şekilde tûz atıyoruz tam bēle ğıvamına gelsin diye.

Anlatan :Bedriye ERTÜRK (1949)

Derleme Yeri: Kâhta (Durak-Menzil)

Konusu :Biber , Salça Yapımı , Evlilik Törenleri

- XXXIX -

pul biberi alıyor yıhıyor getiriyor.teker teker temiz ediyor. üç günde suyu
çekiyor poşete ğoyuyor üç günde poşetde ğalıyor. dūruyor.şey yapıyor. üç gün sōña
gece açıyor hāvalandırıyor. poşete ğoyuyor her ağşam açıyor sabah pōşete ğoyuyor.
aha adıyaman pul biberi beyle oluyor.

- 5 sālça yapıyor. aha sālça getiriyor yıhıyor sini ğoyuyor naylonlara ğoyuyor.
işTe ğurıtıyor. işTe ēle salça oluyorişTe salça bī hāfte de oluyō. yaz günü her günde
bağıyoruz. tabi her günde bağıyor. yanı işTe biz tûz girer şey girer temiz seçiyor biz
bağıyor yanı pûl biber naylonlara ğōrım. nerde güneş varsa bu terafa o terafa ğōrım.
siyah olur. terliyor aha ağşam olur açıyon naylonları tekrar yıhıyorum. daha güneş
10 doğmadı dōldırıyorum ğalıyō. iki gün tekrar duruma bağarım ğurumıssa fazla
terlemişse açıyorum .bu terafa o terafa şey yapıyorum. heva alıyor biraz tekrar
ğapatıyorum. açmıyorum zaten heva güzel olursa biber bī hāfteda oluyor. on gün on
beş gün sürüyor yanı hava durumu çoğ şey.sıcağ olursa içine de biraz duz dōveriz.
kimi makine çekiği kimi dōviyi. ben dōviymiş mi ney toğmağla dōviyim. aha şey

15 duz atarik. bir de zeytin şey yaparık elli kiloya bir bardak duz göyarız. zaten sepiyrik
bī de yağ göyuyorık başğa bīşī yok hepsi bēle ediyor. vidonlara göyiyō ğaldırıyō.
başğa bīşī yoĥ yanı.

adıyaman'da çeyiz işi. diktik, serdik, yıĥadık aha gelin etdik.mevlütlü ğınalı
yaptıĥ.gönderdi mersin'e arabalarla defli yapmışlae yemek işTe beyle ğızım. ğına
20 gecesinde düğün gecesinde düğün salonu tuttular ğızlar şeyler söyledilerilahi
sōlediler dini şeyler yaptılar.bitirdik. sābā da aldı götördüler .aha orda defli mefli
yapmışlar.yemek vermişler.aha bī ğızı bēle yaptılar ikinci ğızı da bēle yaptım. ne
diyiler düğün salonunda yaptık. o da ğınalı defli áynıdır. oğlan terafı sōlediler. aha
ikinci ğızım da ēle oldu.oğlım da ēle oldu.hepsı yemekli aşcı tu'ttik.inek kestik
25 .ğavırdılar.pirş pilav yeşil fasulye biber ğōdılar.yeşil biber yaz günüydü.

kâhta' da herkes kendi şeyinde kimi sazlı mazlı kimi mevlütlü yapar. kimi
şey yapar yemek yaparlar davar keserler. kivre tutarlar.hanKi tutarsa üş gün ĥaber
verirler evine giders bī dadlı alıP giderlerkim ne yaparsa yapmassa ğonışrlar . hediye
yaparlar. oğlana çocıĥ annesi de babası da oğlana yapar. kivreye hediye yaparlar.
30 anlaşrlar. ēle olır .

Anlatan : Leyla KOÇ(1924)

Derleme Yeri : Kâhta (Adalı)

Konusu : Kız İsteme ve Sünnet Törenleri, Hac Anıları

- XL -

düğüne gidoh ğız isdemeye ğidoĥ. aha eşya götiroĥ dadlı götüroĥ. sōña
meselā gelín görmeye gidoh arasında eşya āloĥ. götüroĥ bayramda geline işTe üsd

baş āloḥ. āT üsd etek búlúz bayram da olırsa götüroḥ. bī altun maltun tāḥoḥ so°na
 nēblım ēlē bīşiler ha. kúrban bayramında da götüroḥ. kimi var bilezik götüror kimi
 5 var altın götüror. kúrban ālolar şindi herkeş götüror zatan artıḥ süslēmoḥ.onlarda
 süslolar. orda süslemoḥ. gelın getirıldıḡında eşya ālolar. meselā adamın ġızı
 olduḡında beş altı tene bıḡça yāpolar. zatē ēlē doldırolar ordada ēlē ēdolar. ġeynana
 görümce ġeynbabasına teyzesine bī elbiseliK bī lif bī yazma çoraP keten nēblım
 işTe göyolār. düḡinde ēlē çacıḥ fasıye pilav yāpolār. ēlē gelin ĩsdor bī altun ĩsdor
 10 elını açmor. bī altun gelınını eline ġöyolar öynolar ġına yāḥolar. görümleri varsa
 görümleri yāḥor. ġeyni arvad varsa ġeyni arvad yāḥor herkeş dāḡılor. ġınayı da
 daḡıdolar sepeti de ēlē nēblım a oḡıl.

sü°nneT de eyni ēlē küvresi ölor. götüror onda da áyni ġına ġecesı yāpolar.
 çocıḡlara götürolar küvre olduḡında küvre de eşya götüror. gelın gibi çocıḡlara ġına
 15 yāḥolar. ġezdırolar sü°nneT ġezdıremeḡ için kimi var evde yāpor. kimi var parK
 du°tor parḡda yāpor. önlarda çaylar başım götüror bereja yanı götürolar .nerye
 götürürse işTe ġezdırolar. adıyaman'a bu tarafa getırolar bu çaya ġeder sünned de
 áyni şeyı yāpolar.

çeşmede su ġetırdıḡ sıcaḥ edordıḡ. küllü su edordıḡ. legende yıḥordıḡ.
 20 ipimiz vardır ipe ātordıḡ aha nēblım oḡıl kōy güzeldır. kōyde her şey vardır kōyımız
 adalı suların altında ġaldı beraj ġaldı suların altında ġaldı. o kōyde her şey vardır.
 kōyde güzeldır çocıḡlar öynor sebzesı çöḡdır meyvesı çöḡdır kōy tü°tün mütün
 egmordıḡ pambıḡ vardır. baḡlar vardır. biz ġıdordıḡ. baḡın üsdüne şireyi önda
 yapardıḡ .evde deḡıl böyık ġazanlar vardır şire yāpolardır. bılamaç yapallārdır
 25 pasduḡ yapallārdır. önlarin hepsını esgiden yapallārdır oḡıl. basdıḡı bılamaç
 yapallardır. çarçafa vurallardır. ġeri altını ısladırdı çekolardı. ġalıb yāpolardı. piçāḡla

kesolardı. dama götürolardır. çarçafın üsdüne sērolardı bī heftada sōna onı āşşāğı
ndırolardır beKmezi de işTe şiresini de temiz ēdolardır.

beKmezi de işTe şiresini de temiz ēdolardır. toprağı vardır şire tōrpağı onı
30 gayōlar.o tōrpağ her yerde yoğ beyaz bī torpağdır. dağda getırolardır. boşaldolardır.
eşgi olmaya onı getırolardı şire yāpolardır. şireyi dama gōtürolardır. boşaldolardır.
beğmez ōlor. aha vidonlora boşaldolardır. salçayı da tomatesı sıholardır. esğide o
böyık teşdlere geynadolardır. dama verolardı. hele işTe gaş gün biberleri de eşgi
makinalar vardır. yanı köyde ēle ēdolardır biberleri ğırmızıları tōplolārdır. makineye
35 vūrolardır .aldı onı da dama gōtırolardır. ēndırolardır.

çöciğa dedih geT aha geTdih divan almaya geldih. dedih bu bilmordi çöciğa
dedih biz divan_ çun gelmişih. arğıdadı o zaman. geTdih bahdıh nerdedir dedih
çarşıda divan almışih size geldih. çarşıda ōtırolardı. beğendih isdedih. geri oğıla
gidecehdı iki ay burda ğaldı geri geldı. engerey'a geTdı çöciğ gaş sene yoğdı. bu
40 doğğız senedir. çöciğın peşinde ondan sōna gezdih. yōrıldih onnar da yōrıldılar
ēlēdir. işTe āmēleT olmuşdı. geTdih yardım edeh. geri ānası geTdı bī ay ğaldı. geri
ānası da hece geTdı. ēle ğaldı .sōña ğendı ğendılerine eTdiler. aha torın bēle işTe
geTdih. edena'ye geTdih uçağa bindih. ilkin dedi enteb'e geleceğ enteb'e gelmedi.
beKledih geri edanē'ye geTdih cidde'ye endih orda bī sāāT beKledih. geTdih geTdih
45 tevaf eTdih oha döndih geldi.h otele geldih. otel de yenıdır. yeni yapılmışdı. aha
nēblım her gün tevafe gidiP gēlordih çarşıya gidordih loğantası vardır. kimisi ōrda
yiyordi. kimisi yōlda yiyordi.yemeKleri güzeldı türK yemeğleri gibiydi. eynı bizim
yemeğe bēnzordi. orda her bışı vardır. oğıl adam diyor heÇ evde otırmıyam. tevafa
ğıdom ha deKge bir ğāçordı gideğ tevafa geldiğında heÇ yemeK memeK

50 yapāmordın. güzeldır oğıl oralar hōşdır. ha ordada gerı geTdıh. medine'ye ordada
 her yerı bize gezdirdiler. yanı camıları hezretı hemzanın vefat ettiğın yerı heveşı
 bilal'ın camısını oraları hepsını geTdıh. hepsını gezdıh mezerlığe geder geTdıh
 gezdıh. iyidi zezem suyını beş altı kere içordıh. hezretı áyşenin camısına gıdordıh
 tevef edordıh zatan yuharı çıhordın. içordıh gēzordıh. hediye tevef edordıh. zatan
 55 yuharı çıhordın içordıh gezdordıh hediye aldıh. gızların her birine beTdanıye aldıh .bı
 teyib aldıh.ó zaman aha güzeldır. ğardaşlarım geldi keħda' da gelınler geldi gızlar
 aha güzeldır ğardaşlarım geldi. keħda'dan gelınler geldi gızlar geldi gelenlere
 zezem, hurma suyu hediye mediye getırmışdım verdiler kimine elbise kimine
 namazlıh vērordım. her birine bışı verdiler kimine elbise kimine namazlıh verordım
 60 her birine bışı getırmışdım vērordı işde.

Anlatan :AyşeÖZKAN

Derleme Yeri :Kâhta (Narince)

Konusu : Yaşanmış Hikayeler

-XLI-

benım beyım yoħtı. biri istediği zaman bizim órda maddiye önem
 veriyorlar. ondan sōna ilkin orda bi iki görücü araya girdi. bu gız goma üstüne gidecek
 .benım babam da önce benı argabalıh dayımın oğluyla beşik kertiği etmiş. aralarında
 agrabalıh taşgalası girince ālim vērim diyince babam bı tarafa şey oldu. yani maddiye
 5 eyer verdi. deyer verince gızım işte bu adam gelib seni istiyor seni vērim mi vermeyim
 mi? dedi. işde şu ataşa veriyōm, şu ilana veriyōm, şu gomaya veriyōm. senden yirmi
 iki yaş büyük sen on sekizsin .ne diyon? sen he desen de verecem yoħ desen de
 verecem. yanı o geder ki seni soruyōm. alırsan bu almısan da başğa goca yoħ. aha

bizim orda yimbeş seneki hâkaye. bundan sona da ne diyecem .illâ ossun diyor. o
 10 zamanda telezyon yohdurdu, ışıl yohdurdu, ğonı ğomşıya getme yohdırdı. on sekiz
 yaşında bî çociĥaha başımdan bēle bî olay geşdi. baba ne diyorsan ele õssın dedim.bî
 büyük para babamın eline verince demedi ki bu ğızın hali ne oalacaĥ ne olmayacaĥ.
 ğaĥdı benı verdi. ğūma ataşına.

Anlatan : Hüseyin ZENGİN (1925)

Derlenen Yer: Gerger (Merkez)

Konusu : Hayat Hikâyesi

- XLII -

anam böyle babam ānamı bıraĥTıĥı_ıçun ben on üç yaşında ayrıldım
 melmeKeTden. ayrıldım ğetdım ĥelvan derlerdi adımı da bilmiyim.

- sen nerelisin?
- dedim, ben gergerliyim.
- 5 - dedi, sen gergerde kimlerdesin?
- yav nasıl bilmezsin? urfadır, diyor.
- ben dedım bilmezse ne bilim.
- ee dedi gerger nerdedır?
- nēbilim işTe bî gerger diyorlar. başĥa da bılĥim yoh.
- 10 - neyse orada ğeldiĥ.
- garsonlıĥ yapTım.ben orda altı yedi sene garsonlıĥ yaPtım.
- bazar ğünleri izin verirdı baa iki buçılĥ kaĥıT iki bıçılĥ ğurış veriydı. iki
 buçılĥ ğuruşımız aşıĥı yuĥarı iki ğünlık yetiydi. cumārtesiyden pazara ğidiP
 orda çalışıydım. altı tene işÇişi var İdi. altı işÇiden biz iki ğişi ğaldıĥ. bî
 15 ğardaşım çociĥı biri ben onnarı ğovaladı. yani eşelediĥ sonra bizler ğaldıĥ.

onda bī zaman ğaldı bī işim sōledi ben tuTdım saydım. fasīlye diye barbunye
 dedim ondon sōña fasulye var dedim. ondan sōña bīşī daha vardı kergene
 ğavurması var. ğırmızı var soğanlı fasulye var bilmem ne var bu fasulyeden
 doğğız çeşiT saydım. neyse o yandan geldi bī tene dedi “ulā bahim hele
 20 yemeKlere” geldi yemeKlere baħdı ki bī ğurı fasulye pilav, patates. dedi
 “ōlim hānı neyin var? bī tene fasīlye var ğurı var.” yav dedi ēle olur mı yav
 bunnarın ismi bī tene halahala ver. (o da) ōlim deme ben de eT doğrıydım.
 yanı başıma geldi. o eT doğrayınca bēle satırı salladım demeK satırın ğuyrığı
 yağlıymış elimden ğaydı. ğayır ğaymaz burda bī ince kemiK var. meyraT
 25 geTdı orya degmedi mı. gömleKTen kesememiş o kemiK ğırmış. bī tene
 bizim áĝrebe var”vala emmı oĝlı burada çalışma” bu árebler pistir dedi senı
 vurırlar yanı yaralarlar. vurır. bavulımı getirdı benı bindırdı ārabaya, şeye
 deveye. deveye geldiK fıraT ōyına benı geçirdi. geri döner dönmez ben de
 geldim ğezeye. ğeze yoħ dediler. gerger ğeze olmış bızım köy ğeze yoħ.
 30 dediler pötürge’de neyse ğıTdım orya bı cevızın altında bī köylı var. bizim.
 cevızın dört kenarında çıta yaPmış çalıdan, saħTan içinde çaycılıħ yapıyī. o
 çay dezgahını galdırıyī götüriyi bī eve. ora boş ğalıyī .dedım ki ēle olmaz ora
 boş ğalıyī. ben dedım lōānTa ediyim bundan evvel öğrenmişim ya a neyse
 orda geldım eve. geldim eve bī bī_ İki üş ğün ğaldım bī yaralama oldıç ceza
 35 evıne ğırdım. ıĝrar ettım. ben vurmışım dedım. geTdım ğaldım a beĝledım
 ceze evinde doğız ay sonra dediler ğeze ğahıyī. ondan benı ordan getirdiler
 kâhTa’dan burya. ben evimın yeri cezeevi orda ğaldım. ondan sōña yuħarı
 çıhartTdılar. ondon sōña on ayım doldı. on ayım doldı. on iki ay vermişler.
 baā bī ef ğeldı hepımız çıħdıħ. ben geldım şeye evımıze ben köye geTmedım.

40 avukatın tūkenine geldim. tutdım çammırdan yaPmışlar taĥTa maĥtadır ayaĥ
vurdım. bī deKme ayaĥTan ğırdım taĥtayı. belgemi çeKdım içeri geTdım
saabını gōrdım. yav dedı sen niye geldin? ávere oldın. girmıssın girmıssın bī
gün geliriz orya. ziyaretine geldiK mi bişiler ğonışırız. neyse ōssın geldım
işime baĥdım. yav yimeK yaPTım eKmeK yoĥ. yoĥ aradıĥ aradıĥ yoĥ. bī
45 ğadın çağırđım demın burda otırdınız adamın ğarısı. ũnı gōtırdım ğaş kilo ũn
evden getırmıřđım. eKmeK yaPTı bana. bī ğaş gün onı yedim. o biTdı daTlı
yaPTım yaĥsız tulumba daTlısı. yaĥsız eKmeK yerine ğullandım onnarı.
sonra aşTılar bī fırın aşTılar orya sūēreK'den geldi. o adamlar fırıncılıĥ
yaPTı. işını yaPTılar on beş yirmi sene sōña orayı yaPTılar. orda teşhir eTdıĥ.
50 neyse ğezenın ğuruldıĥ yıl áraba maraba yoĥdı. ğatırdan gidip geliyollardı.
devlet melzemesini ğatırnan getiriylerdı. ğatırnanan getirdiĥi halde eKmeK de
getirdiler.

ũn da getirdiler o řekilde nēblım epeyce bī zaman sūrdü. ondan sōña
yedı senedir emekli olmuşım. iş yerımı de kiraya vermışım alıřıyō. aha adam
55 emeklılıKden parada diyoruz kira da alıyoruz, baĥ-Kur parası da alıyoruz.
ocıĥlar de oĥıdı elhemdüllāĥ yūKseK teĥsıl memur oldılar. biri ğıdemli
başavış. biri de emekli oldu. şube memuru bursda pabırKada ğumaş
fabırKasında.

Anlatan : Cafer ALP(1933)

Derlenen Yer : Gerger(Merkez)

Anlatan : Hüseyin ZENGİN(1925)

Derlenen Yer : Gerger (Merkez)

Konususu : Eski yaşantı

- XLIII -

Cafer : bizim köylüye müğayıT ol. heberin össin senin eger ki baħ yalanız ğalırsın ha. zor biz ihTiyarlara çoħ zordur.

Hüseyin : bu zamandan sonra kimse almaz. avraTlar hep para alıyī hükümeTden. hep aylıħ alıyī.umırları mı heç kimse evlenmez. öli fiētine

5 Cafer : şimdi genç zaten gelmişTı. biz o ğarşıda oturmuşduħ bu ğaso maħmıd var ya mıralı dedi ki yav dedi .

Hüseyin : aylıħ alıyī de ğocanın nefesını aĝzının ğohısını mı çekeceK?

Cafer : o da ēlē sōledı vallā. rıprezıl olıruz .müğayıT ol bizim köylüye.

Hüseyin: parasını cebine goyıyī elını de üstüne goyıyı. haTda parayı o para köye
10 köye paraya o para neyedeceħ köyde ne var balcanı da bedava etı de bedava. heç ne işi var.

Cafer: heç cebından bīşī aldıĝı da yoħdır. onnarın maaşını alıyorlar gidiyōlar köyde otırıyōlar ne yapıyōlar. dediħın kibi işTe haĝlısın doĝrıdır. sonıç sen beglerden evlenmişsin.

15 Hüseyin : yav sen ğaynamıssın sen de beĝlemıssın. ha nāssı ossa ğaynımsın.

Cafer: bizim dediĝımız de o ğestedır. yenge gel de ğızmeT eT.

Hüseyin : ayaħda dursın yeter yav.

Cafer: he valle hağlısın yav.

Hüseyin: hesTe olunca dedem birağmadı. keKlıgleri saTdı

20 Cafer : baban?

Hüseyin: yoğ dedem ben dedemın elinde çalışıydım. ona hızmE edıydım.

Cafer: ēlē mı?

Hüseyin : mısafırı çoğdı. ben de zeyıfımışım. demış bu yaban işine olmaz .

Cafer : doğrıdır.

25 Hüseyin: bu bana hizmeT ettırsın. babam birağmış dedeme sabahTan gólundan tutıydım. gölın üstüne minderın orda serıdım. orda otırıdı aha ağşamdan gidıydım minderini atıydım çinimi üstüne, gólundan tutıydım getirıydım eve.

Cafer:doğrıdır.

Hüseyin: sabahTan devrısı günü aparıydım. yolın üstünde havuz vardı. göl var ya
30 görmışsın belki.

Cafer : mezarlığın ögünde.

Hüseyin : he mezarlığın ögünde. o şekilden getirıydım. bazı de ğarılar suya gidıydi ayakkabıları posTalları şıd şıd edıyödı. ya arğadan topbığına bēle şıd şıd ederdi. şağıladı bağardı fır giderdi. fırlardı derdı adı ne sōle kimdir? ben derdım bılmıyem.

35 ben bilmiyorum derdım.

Cafer : he

Hüseyin : he ēleydi. ōndan ben yaban işini heç bilmıyorum.

Cafer: demeK keKlıge heç geTmedın?

Hüseyin: yo yo KeKlıge mı ben KeKlıge gidıydım. çamın yanına endırıydım ğala
40 dibinde. endırıydım. yüksekliğe çıhıydım otırıdım. ğarın içinde deliK göyıdım. delıydım ğarda keKlıgi endırıydım. keKlıgi ğardan endırıydım çatının ögüne. tufengi atıydım goğmıydi .bağıydım düşTü.

Cafer: doğrıdır.

Hüseyin: başına mı degdi neyse yerinde galiyi. ėle otıra otıra ikindi zamanı geliydim
45 eve. bī ğaş gün ėle bir iki ay sonra baħdım ki içerim ağrıldı. bōbređ sefer doħdor artıħ.

Cafer: gōzzel toħdordı valla. gōzel bī toħdordı.

Hüseyin : onun yanına geTdıħ dedı sen savuh almışsın. ğapıya ıħma içerde ğal.
savuh almışsın dedı. ney ōlcem dedı şey yaP nar ğabığını dōđ dedı yımırtaylan yi ki
iyleşen. bī ğaş gün ėle yaPdım durdı. valla o Şekil devam eTdı .o da geldım mı zar
50 ğesTedır ya yapamıyım hizmetını dÁKge de bī tuvalete o da dÁKgede bī tuvalete.
hizmet edemıyım. onnar bunı bilene keKlığı saTdı yūz ellı ğurışa.

Cafer : ha doğrı.

Hüseyin : bī ōkız o zaman ũ yūz ğurışTı. yarım ōkız fıētine verdi. ondan terK
eddim ben.

55 Cafer: keKlığe gidenler yalan sōler.

Hüseyin : olanı derım.

Cafer: yoħ ben onı demedım. yalandan diyenler oħ ha bahısın ği atmışlar. diyolar
biz bēle aTtuh bēle yaptığ.

Hüseyin: ben ğaş dene eve getirirsem diyōdım ben o ğeder atdım .

60 Cafer: merı vurırlardı diyolardı biz ũrKeK vurdıħ,yalan ediyōlar ha.

Hüseyin : ben meri vurmam. dedem ğızıyđı. hepınızın yavrısı var yımırta edeceħ.
gūnahdır yapma diyı .

Cafer: oğalsın diye mezerlığe gelirdi mezerlığe.

Hüseyin: oğdı oħ.

65 Cafer: oħdı oħ. ben bī ğün giTdım meri gōturdım. sen de ben kibi yaħında .meri
nāsı seslendi. yuħarda zannetdım erkeKtır. birden bire geldi geldi aTdım sōña
baħdım merı. vurdım.

Hüseyin: dedem biraḥmīydi. günahdır diyordu.

Cafer. he valla nāssı o ğāder olır.

70 Hüseyin: bī gün gızigin çuğırında gıdiKlerin ögündeıydım.

Cafer: ha.

Hüseyin: bende tüfeng yoḥ evde biraḥmıŝdım. çahmahlide esğiden bēle ğaldırırđı baruT gōıııııı kenarına.

Cafer: gördüḥ onnarı.

75 Hüseyin: bēlē çapbıT çapbıTın üsTüne barıT galdırak bēle ğıçını çeKdı mı ğaldırđı. a daş ataş çıḥarddı. evde biraḥmıŝTım. la baḥdım e bī tene otırııı. tāḥ tāḥ ēle kör gibi olmuş. nāssı ki çubıḥ ğaldırđım ki çarpām lü lü lü geTdı deve gibi neyse paçayı gurtardı.

Cafer: doğrıdır.

80 Hüseyin: aḥŝam oldu ğene ben çahmaḥlıyı aldım. geTdım uzun bī çahmaḥlı vardı. bahçasaray dirlerdı..

Cafer: ğara meḥmud derlerdı ğara meḥmıd derler bahçasaray derlerdı.

Hüseyin : a neyse geTdım beğledım. ta yuḥarda hessığın çorında ğırmızı bī taş var. taşın üstünde bēlē ğonmuş ğaz ğāder var. bēle ŝıŝmuŝ de ötiyō. ama ötTığı zamanda

85 diyor lü lü bahı ben de dedım yanına ğıdim. çubıḥ vurdım. rastgele ğıçını çeKdım baḥdım pır dedi yuḥardan yerıŝ yerıŝe yendı ha. aşağı meŝenin içine meŝenin içine havada canı çıḥınca

Cafer: he he o zaman düşer doğrıdır.

Hüseyin: ğıTdım orya ne ğidem hepı oT. bī çeşiT oTlar var orda yinmiyen goğurT

90 gibi vallā otın içinde gördım.

Cafer: gördın?

Hüseyin: ama ölmüş. geldim evde dedem dedi zarar yok avdır avdır. av geT ara bul
 zātan otırdığı yerden oranın orası yüz meTre var yok. neyse geTdım aradım
 mezarlığı az bitirdim yanı. görmüş o çuğurlığı tenkını yolu üstünden geçiyi neyse
 95 orda vallā daşın ögünde boynı evvelden ayahları yuharda gırmızı ediyi. ğaldı ğendım
 boynunu çeKdım az bīşī ğan da çıhdı ğene. getirdim eve gölın üstünde portigledım.
 alıÇ malıÇ çalı kökü sāğı közın üstünde gızarTdıh. esğide ızgara mızgara yoħdı.
 kömırın üzerinde birez de dūz mūz sepdıh. isoT getirdıh ye babam ye. fetıl eKmegın
 arasına ğōdıh.

100 Cafer: çoh kēf de oldı.hağlısın ha áynen ēlēydı.ben de onı bilīydım.bī ğün örTmede
 çatıyı endırmışdıh örTmede torpağı vermişdıh sōña baħdım söyleniyī. beglerin
 bosTanında söyleniyī. dedıhın kibi bī sūyūğün üstünde şeyinden aTdım. bī de
 baħdım düşTü heyvan.

Hüseyin: düşer ya.

105 Cafer: yine vallā he lā.

Hüseyin: dedemın hizmetından ayrılmamışTım ben davarların öğüne gönderiydi.
 ramazandan bēlē o zaman da tene bahalıydı.
 birez darı yoħdı.

Cafer: darı yoħdı.

110 Hüseyin: he darı yoħdı ğıtlıhdı yanı.

Cafer: sen o zaman ne ğeder vardın?

Hüseyin: ben o zaman nēblım işTe boyacılar gibi bişiydim.

Cafer: o zaman ben davar götüremiyordım. ben uffahdım demeK sen benden
 böyüğmıssın yav!

115 Hüseyin: böyüğım, eveT seğsen yaşını bitirdim dörT aydır beşıncı aya giriyorım.

Cafer: yoḥ yoḥ ben ēle deḡil daha ben zordan yeTmıŝı bitirdim yedmiŝı bitirdim.

Hüseyin: aha neyse bī ömer vardı aydın ömer derlerdí.

Cafer: yoḥ õnarı görmedim. babalarıdır ne?

Hüseyin: aydınların babalarıdır. onların babasıdır. dedi yav benim bī tüfengim vardı.

120 satıcam bēle ġısaydı hoşdı. dedim bana ver. dedi ne vericeḥsın. edim ya sana bī ġıraT
darı vericeġim bī ġıraT azdır bī teneke ver. olur dedim a neyse geldim eve davarları
saġıler ya aġıl boşTır ya ben girdim petegin içine. aydın ramzan vardı rehmeTlig o da
dışarda .yanı eşğiden tıman vardı.

Cafer: doġrıdır.

125 Hüseyin: kōneK de var tımanın içine ġodım. aġzını doldurdım aŝaġıya ayaḥ yerinden
bēle.

Cafer: donları doldurdın ha. he vallā ne yamansın yav .

Hüseyin: doldurdım. yendim yazıya. yazının tarlasını geŝTım. yolun öbir tarafına
geŝTım orda daşın dibine endirdim. tıman yoḥ ha kōnek yalanız. çocıḥ aġlı aydın
130 ramzan da davarları çağırdı. ġıdıKleri bıraḥın ġötürin dedi. onnar bıraḥdı dediler
tehsın nerde dediler. āŝŝaḥTa tımara geTmıŝ ü°zım getire. onda ü°zım de vardı aha
ēlē uydırmıŝ. ēlē dedi yanı a neyse geldi. ömerın evının hizasına ömer geldi. ömer
yaŝlıydı.

Cafer : tab tabi ehTıyardı. çocıḥları senki kibiydi.

135 Hüseyin: ondan sonra adam tımanı aldı ġötürdü. dedim yav tımanım yoḥdır tımanı
getir. tımanı çıḥarmıŝ bēle çeKdım yuḥarı tumanın içine ġoymıŝım. torba çüāl bışı
bulamadım. esgiden torba çüāl yoḥdı. boyig bī sepetden yaPmışlar aġaŝTan böyig bī
sepeT doldırmıŝlar. içine üç dörT kile neyse verdıḥ. ġendine tüfengi getürdüḥ. bir iki
ay onı köye getirmedim.

140 Cafer: hele hele saħliyōdın.

Hüseyin: ondan sōña bī gün dedem gördi. la o nedir? dedi. dedim ramzanıdır. diyince ses eTmedi. bī günde ramzanın babasının yanında otırmış. yav ramzan geTmiş bī tüfenK almış çahmaħlı yolda óynıye moynıya çocıħların birine değer. açığa çıħTı. sonra dedi “babo” o dedesine òle babo diyordu. dedesının adı ya ramzan benim

145 bibimin çocığıdır. açığa çıħdı ki benimkidir. ēlē ğaldı elimizde neyle aldın dedım vallā bēle bēle etduħ verdiħ çahmaħlıyı alduħ. tūmanı doldırduħ darıdan darıyı verdiħ, çahmaħlıyı alduħ ğendinden.

Cafer: keKlıge giTdim. bī ğāra meħmuT vardı. babam şindi ben o zaman keKlıgde endirmemiş. giTdim bōle bī ğıçın üsTüne endirdim. ha öğını saħlamadım ha.

150 keKlıglerı ha çözlüğTe otırdım baħdım. KeKlıg bī tene yuħardan geliyō. ba tene aşşahTan geldi. geldi o da yerde dedım aTTım atamadım çözlüğın yanına geTdiğınen ayağını çözdüm baħdım bēnkının içerde ğırT ğırT ediyī. geTdim ki benkinin bī tenesin de kekej var bu boğazı deliğmiş. demeK ağzından mı ğirmiş burnından çıħmış. öbirinen de her iki ayaħları ğırılmıştı. neyse bī ğevende ħāmo vardı .sēyır

155 meħmuTdaydı.

Hüseyin: he gördım

Cafer: verduħ ğendisine. āllā vere bize bī ğefes versın. ğafes de vermedi .la keKlıg de geTdı kökden. geTdiler heramlara.

Hüseyin: senin dediğın ğezeye ğeldiğım zamandı. keKlığım gene vardı .ben sonra

160 aldım.

Cafer: bī gün çıT beKlıyordım. çıTe geTdim çıTden ğāħdım dōnege geTdim .sen dedım çahmaħlıyı bēle ediyōlar. dedın ya ğedım ötırdım keKlıgler ğeldi. ācele eTdim çapbıdımı ğaldırmamış. tūfengi çāT eddi keklıgler ğur edıP üstüne geTdiler. ğece ēle ğaldı olmadı ki avliya.

165 Hüseyin: tırebzonliydí. ben de tırebzona geTmişTım yanına áynını doldurdım teybe. anlaTduĥ bele çoĥını bī bī ğesetın bī tarafını doldurdum. doldırđıĥtan sonra onun argadaşı 138 mı 139 mı puan aldı dōĝĝız puan diğerlerinden fazla aldı.

Cafer: bu yigen de alır canım.

Hüseyin: he olur inşāllā.

170 Cafer: ğıTlıĥ zamanı ha ben davarı suya götüremiyordım. anam allā rahmete ēleye gidīydi. tā legenın daĝına yarpaĥ getirīydi. vireverīydi davara. ben edemiydim babam da esĝerliĝe geTmişdi anam ō ğarda yarpaĥ getirīydi. altına sen dedın ya petegin içinde bī tanesi üç tene kıdıK aTdı. içine sen dedın ya ğaçah meselesinden üç tene ğıdıK aTdı içine, onnarı görmediler. içerde petegin içinde leginde aşşaĝı meĥlede.

175 Hüseyin: ğaçah zamanlıĝında ben hemen hemen nisanlıyđım. yav ben o zaman on yedi yaşımda olmasaydım yirmi yirmi beş geĝiyı nurfaya göndermezdi. tusĝın derler ha beybostan'ın orada teK başına götırıP gece galıdım yanlarında.

Cafer: allah allah o zaman böyıĝmıssın. valla üç tene oĝlaĝı godiler bī petegin içine abu beko derlerdi. çocıĝı şeydır adyamandadır onun babası:

180 Hüseyin: bī tene şey yapmış yazın dışarda yatarlar ya. eşşegin ayaĝını dörT ayaĝını baĝlamıř örtmeye. örtının içine ğōmıř esĝiden beKciler geziydi. hemsari geldiĝi zaman demış bu kimdir? başı görınmiş. demış bu senin babansa ben bundan aylıĥ maylıĥ almıyācam. saymıyācam o yerinde goldı bını şedye derlerdi cırmigde.

Cafer: vallā ben bunu görmedim.

185 Hüseyin : bunu hepsını argadaşım vardı gerden isminde. o sōledı hákeT anlatıdi.

Cafer: onu görmedim petegin içinde ğıdıĝı ānam ğıTdi geldi. dedım ben ācım dedım mısır mısır kıllornını geT yi. dedım ekmeK yoĥ mı? dedım ēlese ben yimiyorum.

hatda o adam da allah rāḥmeT eyleye her ikisi de geŋŧTı. anam ḥaḥın eline kıllor geĉm̄ıyı. b̄ı ben yemiyorum diyor o tam b̄ıleydı.

190 Hüseyin: eŋıden ğıTlıḥ vardı.

Cafer: he ēleydı.

Anlatan : Mehmet YILMAZ (1946)

Derleme Yeri : Gerger (Merkez)

Konusu : Gerger'de Eski Yaŋantı

- XLIV -

yaylaya ıḥıyōdıḥ yollar dardı. ḥeyvanla gidiyordıḥ. yolda bazen baḥıyodıḥ ki öndeler. sabah erkenden gaḥıyordıḥ ya ŋındi üç dōrt mehle gidiyōdıḥ yol dar. ŋındi baḥıyodıḥ ki biri durdı.āynı trafiĝ ĝazası gibi diyordıḥ:

- yav niye ğıTmiyōsınız niye beĝliyōsın?

5 - āfedersin eŋeĝ ŋeyden ıḥmıŋ. yūĝle beraber aŋıya alınmıŋ.

- sabah namazı zamanında parları da yelkenleri aŋmıŋ orda aŋıda durıyō.

arḥadakiler :

- soyḥa niye ĝētmıyor mısın?

yürımıyō. baḥdıḥ ki yav merkep orda ıḥmıŋ durıyō. yav iŋTe o zaman neydi

10 kimisi ıdıĝı ĝucaĝına alıyōdı kimisi uffaK buzaĝıyı ĝucaĝını olıyōdı. aha ēle aḥŋama ĝāder zor ĝavıŋırdıḥ. zaten iki buıḥ seḥeT yol gidiyōrdıḥ. rampa ŋıdı. yaylamızda iŋTe ĝüzel yüz kipili ĝāder vardır. suları sāıb eŋmeyne yazın ĝarın oldıĝı yer on beŋ metreydi. bizim çadır ĝurdıĝımız yerler mesela burada divanın

öninde çadır gürüyoh taşlıdır. biz o ğara çadırları guruyōdih. aha su da yanımızda.
 15 su oldığı yerler düzlühdır. hala o yaylaya geldiğimiz yerde bir kilo bekmez orya
 getiror çünkü sular çoğ sōihdır. on beş meTre daşlığın içinde geldi mıdı ğar
 çiharıyoruz. daşların arasına rüzgar ğōmiş. mesele şeyleri bıhçıynan ğiriyōdih.
 mesela şeylere bıhçıynan kesiyōdih o esgi çüällar var ya. aħşamnan getiriyōdih o
 çüälları oyiyōdih bıhçıyna kesiyōdih. sabah erken oldu mı hādı baħalım biz uffakken
 20 servis yapıyōdih. onnar o ğarı yüKledi mesela yoğırT ayran aħşığıdakilerine
 kövdekilerine götürüyor. āha yüglīy dedi. bizi bindiriyolardı hādı baħım yoğış aħşığı
 yanı yirmi otız kişi birden eniyōdih. o zaman üç toydı ya bī tenesi üsTTe yolın
 kenarında ēkin bıçenlere veriyōdih. iki tene de eve ğavıřtırıyōdih endiriyōdih. bī tene
 araziye bī tene de eve götüriyōdih. ikindin olduğu zamanda aħşığıda ne varsa incirdir
 25 üzımdır neyin noksan ise onı yine yükı yüKlerdı. āħşığıda bu sefer Tağa
 getiriyōlardı. aħşam ğavıřıyōdih. sabah gene āħşığı gösteriyōlardı. yanı işte gergerı
 hatırlamıyorum. o şeyi hatırlıyorum.o zaman geldi mıdı onı hatırlıyorum. o yaylamız
 çoğ güzeldi .

iki bıçih seeT çihdı mıdı pötürgedeydı. çihışında rampdan çihacaKsın bizim
 30 rāmp ğāderdı. değilse de potürge'ye bī bıçih seeT galdı mıdı bī bıçih seeT dikine
 çihıyorsın. gerger'e de dikine çihıyorsın. o bizim yaylanın suyu pötürge'ye ğāder.
 sanki bu sudır yani mümkün dēil bēle barmağını batran ha çoğ güzel yerler vardı.

bizim arazinin içinden şindi şehrın ğurıldığı yer hep bağ İdi. ama biz
 eğmemişdiğ. arazi bizimdi bağa köy eğmişdi. her zaman dīōrız onār eğmişti. biz
 35 meħsül alıyoruz. bizim mahsülü çağırıyordı hāzırda gelin alın payınızı onār eşeğler,
 āfedersin, tenekeleri bī ğurca ğoyıyordih. ondan sōña biz götüriyordih biz daşıyordih.

kergerler eşgide büyüT ğazanna ğaynatıyordu. bizim ordaki ğazanlar büyüktü yanı. bizim litrelerimiz bī sitil litre olarak on iki kiloydu. burada üç bıçık kilodur. bizimki ele değil. on iki kilo bī sitil olıyōsa on iki litredir. on iki kilo ha yanı işte büyüğ 40 ğazanlardı ğaynatıyolardı. yirmibeş otuz litre de o ğazanlar alıyordu. yanı biz değiştirmişiz. çınar teşte yapıyōlar şindi. her şey değişmiş. o büyüğ gazanda ğaynayan bekmez sīāh olırdı. teşteki birez daha süT ğoyuyorlar. o şirenin içine süT ğoyuyorlar o bekmez şerbetde iyi olmyō. dīēr bekmez şerbetde daha iyi geliyō 45 sütlüsü belli ediyō .şerbetin içinde bizim oranın kergeri bazı yerlerde döğgüzüncü aya girdi mi yapıyolardı. bazı yayla olan yerler de daha geç olıyōdı. bizim pastıh tehtenin üstünde yapılırdı. yüz yirmi tehte ya geysı olacağ ya ceviz ya armıT sert şeylerden olırdı. toplamı yüz yirmi olacağ o yüz yirmiye ğazan eyerlermişler. o şireyi ğaynatıyōlar. bılanbaç hazırlandığı zaman bin tehteyi getirir. şöyle dutar .mesela yanı dutar birez öbırı de bī kepçeynen batırır. bir de çeker çeker ağaçlarınan. tahtın birez 50 yeri düzgün olacağ. tahtayı götüriyorsa ağaçların üzerinde dorğı endiriyor. bī müdeT ğaştığı zaman çekildi miydi dorğı sökeceğ ya onun pıçağı vardır. tahtayı getiriyō onun pıçağı vardır. bī tenesi tahta taşır öbiri de pıçağınan sıyırır. alttan aha şeyi getir surfaya tersine yatırır. āha tehtenen tekrar silinir bu yapıлана gāder gine hazırlığ yapılır. gine tökeceğler tehdaya ondan sōña buna tahdaya serdihden sōñra biri o 55 tehteleri siliyor. biri de şireyi ğaynatıyor. biTdihten sonra yine tökerler. yanı üç defa dökılır. o s sehet da sarınır artığ güneşe verdiğın zaman un ğatallar. ğalıp yapallar yerinde devam eder.

şire de bī gazanda ğaynıyor. bī müdeT şeyi mesele paf içinde var ne varsa süzülüyō.o tamamen ğaynyāceK üstünde o fazlalıkları alıyōlar. birez toprağ 60 gatiyorlar. o dibe iner birez ortasını çekerler. bī de su tökerler ondan sonra pasTığını

ayrieten ğaynatıyōlar. un ātıyōlar baħıyōler. ondan sonra hazır oldu mı tehteye atıyōlar.

Anlatan : Rahime ALTUNTAŞ(1969)

Derleme Yeri : Gerger (Merkez)

Konusu : Gerger'de Yaşam

- XLV -

bayramda ğāhardik, bayram temizliği yapardik. ondan sōña giderdik tut ağaçlarından beşiğ yapardik binerdik. yine gelirdi evde yemek yapardi. sōña diyim ben gidiyordım çalıya, çalıyı ipnen bağlardım sırtıma alır eve gelirdim. günde on defa felan giderdik. ota gidiyordik topluyordik getirip kavurup yiyordik. kenger alpaş 5 diyōlardı. yaprağa giderdik yaprağı bağlardik. kışın ağaçların arasına basardik. kışın karın içine kar yağdığı zaman mesela götürirdik. ata yüğlerdik daşlarla şeylere hayvan gidemezdi.

balı üsTüne sürerdik. mayalı eKmeK yumurta üstüne sürellerdi. kız istemeye giderlerdi. bī cumhuriyeT altını götürürlerdi. bī keten felan getirirlerdi. elpiselig 10 götürürlerdi. kına gecesinde şey yapardik. gelin elini açmazdı. bī yüziğ takardı parmağına sahte yüzüğü altın takmazlardı. bī de baş örtüsü, başını kapatırdı. üstüne atardı. yasdığı altına atardı.gelini üstüne otırtırdı. bī leyen düğünde de işte öyle kuru fasulye felan yaparlardı. yaş fasülye olsa onı yaparlardı. geçi felan keserlerdı gelini getirdiği zaman kaynana buğdayla kuru üzüm başından dökerdi. damdan aşığı 15 ayağın altına tabak verir kırardı. üç gün gelini bıraħmazlardı. bī yere gide suya falan bıraħmazlardı. kuyudan getire yani gelinlik ederdi. on beş sene süren vardı konışmazdı. kaynanadan bir ay felan on beş gün konışmazdı gelinlik yapardı.

Anlatan : Mehmet YILMAZ(1946)

Derleme Yeri:Gerger (Merkez)

Konusu : Yaşanmış Bir Olay

- XLVI -

vallā áşgerde 1964 de birinci ayında áşgerden izne geldim. ğahdıh ki dediler candarma ali'den mıhdar şikayete gelmiş kimse inanmadı. yav ramazan ğardaşını öldürmüş. gerger'de hava çoğ sōiĥ birinci ayın ya biri ya ikisidir. insan bēle donuyor. kimse inanmadı. bahdıĥ ki savcı hákım doĥdır gidiyor ğonışa ğonışa. 5 budır arazi var. iranlılar diyor bizim áli biz bunu máĥgemeye vermişĥ. sürme báĥ máĥgame kime verirse. dīōr ki:

- baĥ yarın gelirse. dīōr ki:

o de çekiyor eve gidiyor. aĥşam argadaşlarına sōlemiyor. sabah şarT ğoşmışım ğardaşının yanında gidiyor.o da odına gideceK mehmúT durum 10 bēledır.

ali erazıyı sürüyor. ābisi de ğendıne ğızıyor. diyor:

- yav ne yaparsa yapsın meĥgemeye ğeder. ben adana'ya gidiyorum.

o bēle gidiyor. mesela esği zey yolından gideceĥ onnar da yeni zey yolında olacaĥ. ben bēle sōlemesını gururuna yediremiyor. gidiyor birez rampadan 15 birez çıĥacaĥ ği sürüneceĥ ğörsın. áli çīf sürüyor ama adamlar yoĥdır orda. dīōr:

- ben sana çūTe gelme dedim. niye geldın? áli dīōr:

- siz niye durmıssınız? siz bu silahı elinden alın. oğlıyanan ğardaşı çıhıyor. mihdar gene de vurmıyor goşıyor. eniş aşığı geçiyor. feğaT o ramazan çoĥ
20 dinç çoĥ çabıĥ. bahıyor ki aşşığıda gavışeceK. dönüyor eğiliyor ramazan eğiliyor. nāsı olıyōsa deyiyor. ama burasından deyib arhasından çıhıyor. mihdar ğaçıyor ğardeşı silah seslerini işitince geliyor hemen. biliyō ya ben gidim de durmamayı gāşı taraf orda. atrıĥ mihdar ğurtıldı. ali ebeker daha yaĥındır. bī meĥle vardır āli ekber diyoruz. onnār bahıyolar ğardeşı geliyō.
25 sahlaniyō. geliyō içine giriyor. ona de azı vurıyor. buna da hetırime gelmiyō. bī arvaT ğaçırmış yuĥarda çūt sürmeye getiriyō. neyse savcı da doĥdır geliyō. ğarağola verdi yazıyōlor. ordan mihdiran ğardeşinin babasının ğarsı alınmış. bēle yarı yolda dedi.
- bunu bēle götürin, der. burya ğideĥ.
30 aşşığı endiĥ.aşdı ğurşın buradan girmiş burdan çıhmış .
- bunu ğaldırın.
biz ğaldırdıĥ. sanki ağaştır o ğeder sōih donmuş. dedi tamamdır. ceneze iran'a geTdı. öbırı de mehleye geTdı. öbırınkinde yuĥarı mehleye götirdiler. bu mihdarın çocıĥları birez böyüdü. ānası da çetin bī yerin ğızıydı. o ğanlı
35 çamaşırları boĥcaya gömiş. ğaldırmış. getirmiş ortaya gömiş çocıĥlar hepsini toplıyor. der“o ğan alınmayana ğeder buradan ne ğz çıĥar ne gelin gelir “böviĝ oĝlan uĝraşTı. onun bī küçüĝü gazaya òlenden sōña geliyor. ikindine ğeder beĝliyor yer bulıyō. bī cuma da ğalabalıĥ oluyor. biri:

- sizin enişTeden biri var mı? iranlılar gelmiş vuracağlar, dedi. biz gahdih. o
40 gün ğehveden eniştesi yoğ. heber vermişler. geTmiş çarşıda durmamış onun bī
ğardaşı var. ğehvede kâğıT atıyor.

- ğardeş düşmanlarınız gelmiş, dedih.

- yoğ, dedi.

biz geri birağdih geldih. otırıyordih milleTde yeni camıdan camıdan çihiyor
45 çarşı da doludur. tik diyor o alının olı önde ğacıyor. o da peşinde ikisi dı aynı
yaşdalar. ğacıyor o bēle ğacıyor bēle geliyor doğıdan batıya ğacıyolar. o bōle
ğacıyor bēle geliyor doğıdan batıya ğacıyolar. hōkimaT gonağı ğarşısına geldi mı
bağdım ğarşıda sileh ateşlendi. ateş edildi. peşine düşenin eyağına deydi. deyince
bēle havaya ğaldırdı. yine onnara ğarşılığ verdi. devriye vardı. hemen yağaladı.
50 ama ateş eTdığı yere devriye vardı. hemen yağaladı ama ateş eTdığı yere iki üç
insan bēle gider iki insan arğa arğaya bēle durmuş .aha jandarmalar ğaşTı.
dükkanların ğarışında bēle diK durdı. sonradan ğucağına yere serıldı uzaTdılar
aldı. o ceze evine girdi. eziz ecevıtın effinden çihdi. desen bī yerde sileğ aTmış
vurmuş. hēç kimse inanmaz ğarşıda ormanın içinde vurdı. döndı oraya bahiyor
55 biz ğaçacağız. bī gün aziz gelmiyor mı yeter artığ bu adamdan baş çihamaz onar
vurmıyana ğáder. neyse ben geldim adıyaman'a. bī ğağ gün geşTı a bahiyor o yer
deyişdiriyor. beKliyor arğā taraf götürüyor. ateş ediyor on sekiz ğurşın buna
vuruyor. arğasında ēle ölmedi niğayeT yağalandı. şindi birağıldı. İstanbul'a evımı
götürmüş. 1964 ğırğ iki senedir. e ğeder řēler yapTı onnara.

Anlatan : Saadet ALTINDAL (1960)

Derlenen Yer : Gerger (CevizPınar)

Konusu : Evlenme Törenleri

- XLVII -

evlenmemiz işte görücü usulüyle evlendik. aTna gelin olduĝ geldik. davılna
 esgiden şey yoĝdı mesela süyüĝ vardı oni örtü. geldi yaĝdı.o zamanlarda işTe
 aTna getirdi. bēle elli tene felan aT vardı gelebalıĝdı. yimeK yapıldı. mesela o
 zaman teva yapıldı keşĝeK diyōlor keşĝeK yapılyordu. iki üç gün davıl çalındı.
 5 dōrT sene çocıĝımız olmadı. on üç yaşında evlendi. on yedi yaşında çocıĝımız
 oldu. bu böyüĝ ĝızım oldu. ĝınamızda dōrt beş kişi geldi oynadı. babamgilde
 yapTılar. sabah düyün geldi. gelin olduĝım sabah beni ōlene doĝrı götürdiler yanı.
 nişanda da işte yine dōrt beş kişi geldi istemeye. iki üç kere üsT üsde o zaman
 pisgüyüTden lōĝĝım getirdiler. o zaman dadlı madldı yōĝdı. getirdi yedi otırdı
 10 sabahnan da gāhdı geTdı. gelinliĝ yapmadılar. başlıĝ aldılar babam dōĝĝız tene
 altun yapTı bana. sanduĝ, yataK, hali, batTaniya işTe ne lāzım olsa ufaĝ tefeĝ.
 başlıĝ oldu. o zaman iki yüz elli bin lira. işTe nişanda bī küpeyle bī altın ĝınada bī
 yüzüĝ getirdi. ēleydi işTe geşdı.

Anlatan : Ayşe AKTAŞ (1938)

Derlenen Yer : Gerger (Oymaklı)

Konusu : Eski Yaşantı

- XLVIII -

bî çeşme vardı. zencírlı tas üstündeydi. ondan sōña giden gelen onun suyunı içerdí. güyürlar vardı. esgi zamanda orası şeherdí. çeşme başına suya giderdik. ğabahhları doldırır getirip içerdik. teze teze ekmeği yapardıh. tere yağından yağlardıh yirdiğ. bayram hazılığı aħşam ğına gecesi olırdı ğına yaħállardı. namaz 5 günü gideler namazı ğılallardı. etını kesellerdı. bayramını yapallardı. ondan sōña nēblim evde ğızlar toplanır gençler toplanır ellerine ğına yaħallardı. o zaman mum yoħdı.

Anlatan : Osman AKTAŞ(1930)

Derlenen Yer : Gerger (Oymaklı)

Konusu : Geger Kalesi Efsanesi

- XLIX -

efēnīme sōleyim bizim bu ğalada zamanında bî beşir vardı. bî beşir vardı beşir ğıralın oğlıydı. bu bî ğün dedi ki ğıral biz dedi biz gidiP muhammedi gidip vuracēğız dedi. dediler ki senin oğlın da beşir şey olmuş muħammed'in dinine dapmış. ēle nasıl? dedi nasıl olur? vallā dapmış dediler. ben muħammed'en 5 nefreT edeyim benim oğlım muħammed'in dinine daPmış. gidin getirin der. geTdı getirdi. dedi:

- baba, benim din, dīn-i muḥammed' dır, senin dinin batıldır. haḡiḡi din dīn-i muḥammed dir odır. duTdılar babası:

- bunu dutın öldırın, dedi.

10 dutdılar beşirí öldirdiler. “beni öldırırseniz neyīş size ḡalacaḡ” dedi “benim bī yerimden bīşī çıḡarın “ dedi. dediler ki :

- biz dilini keseceḡ.

dilin çıḡardılar diliyi kesdı. aldı dilini bī çapıda ḡōdı. ḡoydı burasına allah' u teala cebraile gönderdi. pēḡember efendimize “ya muḥammed beşirin dilini kesdiler “

15 dedi. beşir geTdı yanına hele aşdı hānı dil? dedi. aldı dili çıḡardı cebinden. vurdı yanına dili birleştirdi. dili kekeş kekeş ōnnan ḡalma. altı yüz ḡışı doḡuz yüz ḡışı efēnīme sōleyem boşandılar. bu gerger ḡalasına geldiler. geldiler orda efēnīme sōleyem mıcırın ataşın ānası da ḡenlere dolı yaḡdırdı. īlan yaḡdırdı. daş ḡıyamat ḡoparTdı. altı yüz ḡışı şehit düşdı. üç yüz ḡışı ḡurtıldı. üç yüz ḡışı geri döndü

20 muḥammed' ın yanına mekke medine' ye döndı. muḥammed dedi ki :

- ya āli ḡasa ḡırh dene sanduh al pēlivanları ḡoy içine dedi. gerger ḡalasına gideceḡsın dedi. beşirden barabar yolda dedi.

- ya beşir biz ḡaş günde gideriḡ? dedi.

- vallā dedi ben ḡırḡ günde geldim mekke medine' ye.

25 - biz de allah ḡōrsa sābbah namazı ordayıḡ dedi.

- ya dedi.

- āli ōle cazılıḡ mı olur yav, dedi.

hēsen gılıncı çeḡdı orda.

- nāsı babama bēle dersın dedi bu kelimeyi āli:

30 - vurma, dedi. biraḡ.

ġāhdılar geTdiler geldiler ēfenime sōleyem ū garūdaki daġa oraya sābbah namazı bura neredir ya beūir? dedi.

- baġ beūir bura benim babam melmeleketi (o anda)

- sen ne yapTın? dedi

35 - ben ismi āzam duasını oġıdıhdan sōña yol önime gelī dedi.

o duTdı ġesene bī mekTuP verdi. dedi ki:

- ūahīmerdan yoldadır. ūahīmerdan orda otırmıūTır dedi. ūahīmerdana ver oġısın dedi. artıġ bilir.

oġıdı dedi ki baūım gözüm üzerine nārayı vurdı. ūahīmerdan nārayı vurdı.

40 ġāf daġına ġāder bī ilan ġalmayacaġ hādı çekin dedi. ġaf daġına geldiler orda çeūmenin üzerinde ūindi o çeūmeden bī tas su içsen sen bal içersen o ġāder ki ūirindir. hazret āli tutup çeūmeye oġıdı tükürdü. ondan sōña iūdiler zehirden.

sōña burdan gözcü ġeTdı. yanların baġdı ki ālī dır dedi.

- ya āli ne ġezīsın burada? dedi.

45 - vallā ben gelmiūim cenge dedi. biz bunu nasıl edeġ ne pīlandan ġireġ. o da ġendının seyisimiū. yesir duTmıūlar orda. o zaman ben giderim dedi ne pīlanı cavahirden almas almıūlar dedi. bunnar dedi meġruPdan geliy mesruba ġidiyler. onnar almaslar yüzıġ yapacaġlar sāhāt. gordon yapacaġlar bilmem

50 ney ney ney. o pīlanı getti. vallā bēle bezirgan dedi. üç ġiūiler dedi. öteki de ūah mah dedi cavahirden almas. tamam dedi. geldiler meydandan ondan gelin dedi malı getirin dedi. damper edin meġseT ki geleler orya malı alalar. bīnların boynını vurıP malı alalar. “hazret āli arġadaū” dedi benim bī atım var. bu atı bize satmazsīn? dedi.

- satarıġ dedi. satarım amma benim atım delidir ha dedi. insanı diūler, vurır tepPik atar.

55

- sen bu atı bize ver isTersen zayıf õssın dedi.
 - ha, verdim.
 - ěle eT ki gençlerden bĩ tene biraħmıyasan dedi.
 - ha tamam dedi duTdı. efenime sõleyem bĩnnarı ğalanın başına getirin “sen”
- 60 dedi develerin õyına geT dedi. biz bundan gideħ develerin önine. geTdı. ğesen hüseyin hazreT áli bu malların çıħmaz dedi. develerının ayağı yara olmuşdır dedi. sırtnan çıħarah ğalaya dedi. burda ne ğáder pēlivan varsa bĩ sanduħ alıP götürdiler. anaħTarlara işTen taraf zordan götüriler. sen bunu bize satmasın mı dediler.dedı satarım. ğesen:

- 65
- baħ dedi kim kimi yıħarsa onun boynını keseceğim dedi.
 - tamam, dedi.
- õle görev verdi. hazreT hüseyin nasılı tuTdısa pēlivanı tuTdı aTdı yere tutdı boynını kesTı. dedi o da hüseyini tuTdı hüseyin de ğırħ pēlivanlık birini ğendine gönderdı tuTdı. onı kesdı efenime sõleyem imana gel dedi. gelmedi.
- 70 orda bi keşiş o melmeketin haracını yimiş o keşiş efenime sõleyim ğırħ sene. zordan bĩ taç yapTı toPlayımış cevahirden altından ālmasTan duTdı o tacı aldı ğaşTı .dutın bunu duTın bunu hazreT áli de zaten ěle biři ariyi. aha duTdı nārayı bastı yer gök birbirine ğarıştı. bayrağı aştı çıħdılar meydana ğalayı fētetTiler.

Anlatan : Aynur ASLAN (1950)

Derlenen Yer: Gerger (Oymaklı)

Konusu : Hikaye (Hingirden Pingir)

- L -

bī geçımız varmış. bī de gomşısı gurT varmış. ondan sōña geçi ikiz bebeK
 getirmiş. birinin adı hingir birinin adı pingir hingirim pingirim siz burda otırın ben
 gidim bahçada yaylāyim. aḥşama geder gelmem. baḥ gurT bizim gomşımız gelirse
 ğapıyı çalıP derse ben senin annenim ğapıya aşma. baḥ o kurTdur seni yer der. ana
 5 tamam. keçı gider oTlamaya. gurT der vallā ben acıḥdım bizim gomşının burda iki
 tene kıdigi var gidem bu kıdikleri yiyem der. hingirden pingire giTdı. o da dedı ki
 sen benim ānem deĝilsin. benim ānamın ayaĝı keçı ayaĝıdır. ondan sōña giTdi sen
 cıççıK yiyesin dedı. sen benim ānam deĝilsin anam keçıdır ayaḥları ğaradır .ayaĝını
 gösderdı ki ayaĝı keçı ayaĝı. giTmiş kurd keçı yemiş, ayaĝının derısını almış. ğapıyı
 10 aşdı kurd o hingirden pingiri yedı. aḥşam oldu ki ğapı açık hingirden pingiri yoḥ.
 bunı kurd yedı soyḥa ğalasıca ğurd dedı. geTdı ğurdun damının üsdüne. dedı ğurt çıḥ
 hele dedı sen benim hingirimden pingirimi yemişsin. ben seni öldirecem. bensem
 yememiş vallā yemişsen ben seni öldiricem bensem yememiş vallā yemişsen hadı
 gāh! hakıme. geTdiler hākım dedı nedir? bu benim iki tene yavrımı yemiş
 15 hingirimden pingirimi. ben bunun intıĝamını alācam. aha keçının ğoçlarını ujladı
 ujladı yanı sivri yapTı. kurdın da dişinin hepsını çeKdı yerine pamuḥ basdı. sōña
 dedı o zaman gidin bahçada döĝışın. giTdiler orda çekişiler õnnar õnnar çekişdiler.
 çekişdiḥden sōña keçının ğoçı ğurdın garnına taḥıldı. ğurdın garını başdan sōña
 yırtıldı. hingirden pingir çıhdı uy! heyran olāsız siz nerdesız? uy! heyran olāsız siz
 20 nedesız? hingirim pingirim giTdih halıĝıle geTdih. hediK yediḥ dedı. niye bana getir

m̄s̄ız? dedi. bu elime ğōdım elını yandı bu elime ğōdım elim yandı aTdım aĝzıma
yedım. ā budı keçının masalı.

Anlatan : Aynur ASLAN(1950)

Derlenen Yer : Gerger (Oymaklı)

Konusu : Maniler

- LI -

yar bana ğōnderm̄ş eyvadan narı
yar temır aĝa da dōn temır aĝa
bir ayaĝ üsdüne dōn temır aĝa
ĝalenın ardında ēkerler darı
5 ēkerler biçerler severler yarı
yer bana ğōnderm̄ş eyvadan narı
yar temır aĝa de dōn temır aĝa
gale dibi zegerek
zegereĝe su gerek
10 emmımın oĝlı duruken
el oĝlına ne gerek
gale dibi bu durak
kızlar gelin otırak
otırmaĝden ne çıĝar
15 gelin olaĝ otıraK
gale dibi saz olır
gül açılır yaz olır
ben güle gül demem
gülün ömrü az olır
20 samanlıĝ dalı saman
yalan efendım yalan

- eller düğın yapıyor
 bizim düğın ne zaman
 süvüğe oT biter mı
 25 süpürürken gider mı
 bir yiğidin çekadı
 on beş gıza yeter mı
 ğarşıda ğara ğapı
 içinde yeni yapı
 30 benı yardan ayıran
 dilensın ğapı ğapı
 yerde buldım on ğurış
 gel yarım benle ğonış
 içme harman sīğara
 35 tenesı doğsan ğurış
 ğarşıda otır yarım
 şavgası fotir yarım
 sinemaya giderken
 benı de götür yarım
 40 mendılı ğaTladırım
 pitege saPladırım
 bu iş gerez gelmiş
 milleti padladırım
 inne aTdım havaya
 45 zeytın göydım tavaya
 dediler yarın geliyī
 başladım ağlamaya
 ğarşıda ğaraçılar
 otırmış fal açīler
 50 dediler yarın geli

hānı o yalançılar

Anlatan : Aynur ASLAN(1950)

Derlenen Yer: Gerger (Oymaklı)

Konusu : Yaşanmış Hikayeler

- LII -

küçüğüğımız orda geçdı yanı úfağlığımız. aha sābbah olırdı ānam çağırırđı
 derdı meselā ğızlar! gelinler! gelın gideğ sāha. he, sāha gidıyōğ sāha gidellerdı.
 ondan sōña yüğlellerdı getirıllerdı. ondan sōña gideğ piere. gideğ bī dönüm su
 getreğ. gidellerdı suya. su mubaT yoğdı. dellerdı bugün mubaT gelmedı ki bize aha
 5 eline ayağına yağallardı. ondan sōña çağırırđı. ğız eve gel! yanın yere gele! heci
 eğmedın derdı sana yapısa! hāfız otırasın senı! niye sen eve gelmiyisin? gel eve gel !
 şindi baban gēssın senı öldireceğ gerı o ēşşeg evde susızından öldı o çayıra
 bağlamıssın giT eşşegi getir eve. allah cezanı vere senın! ah! ğıçıma tiken baTdı ah!
 ğıçıma tiken baTdı. hele gelın bu ğıçımdakı tikenı çıkarın hi! ne ğeder büyüK bī
 10 ğagoç ğeder var. niye posdalını giymedın? kör olasın sen. hāfız otırasın. ayağına bī
 tiken baTmış ğagoç ğeder var. he gözım ağrıyī gözım ağrıyī hele getir getir
 rehmetliğ heyrı emmi vardı. getir ki gözine şepden yımırta ğöyağ. aha gözine
 şebden yımırta ğoyallardı. sābbaha ğeder ah gözım ah gözım ay gözım ağrıyī
 ayağlarını yere vurıllardı. sābbaha ğeder ğağardığ ki gözımız ayağımız hepı boya
 15 ğırmızı boya ğoymışlar gözümüze. aha ānam ğağardı. çamır ederdı. aha bugün ğidem
 ki torpağa çāmmır edem ki bizim örTmeyı suvağ edem. buğlır ğaynaticığ buğlırları
 sereğ. aha ondan sōña kerge yapılacağ ondan sōña yarpağ ğırınıcağ. boyam

biçileceḡ. ondan sōña nēblim işTe aha bayram olırdı kıllor yapallardı. aha bīr tene
 bize elbise tikellerdı. onnarı sabaha ġeder giyerdıḡ uyḡımız gelmezdı. bī fisdanımız
 20 posdalımızı ġōyardıḡ çite başımızın ġıltına ġōyardıḡ. aha sābbaha ġeder üç kere
 giyerdıḡ ki bayram ola bunı giyeḡ. giderdıḡ ġalaya. orda meydan vardı. çıḡardıḡ
 ġalaya orda havızı vardı. tavıġın kömesi vardı. içinde otırırdıḡ. aḡşam eve gelırdıḡ
 ondan sōña da keçilerin önine giderdıḡ gidiklerin. hedik yapardıḡ orda evcilik
 yapardıḡ ot biçerdıḡ üzerisine otırırdıḡ oynardıḡ ġudırırdıḡ. yağmır yağardı şimşeK
 25 çahardı. aha ondan sōña kerge yapardı. ü°zım döşırırdıḡ. ondan sōña ü°zımı daşırırdıḡ
 onı sıḡhallardı onı ġaynaddıllardı. aha pasduḡ yapardıḡ. ḡávüşlü yapardıḡ ġurı üzım
 yapardıḡ sucıḡ yapardıḡ. beġmez yapardıḡ. pienderı tökerdıḡ. ceviz tökerdıḡ aha
 ondan sōña kūreme diyim nēblim işTe sēbbāḡ olırdı mercimeK aşı yapallardı
 bişirillerdı. bī seḡen de beġmez endırillerdı. bī ġaş dene de darı eKmegi bişirillerdı.
 30 aha yerdıḡ yerdıḡ ġarnımız önimize pıbbiK olırdı. ondan sōña bayramlar olırdı
 oynardıḡ.

evlenme nasıl olıydi? aha böġın diyeler geldıḡ seni isdiyeler. kim gelmiş?
 gelmiş seni isdiye. gelıP seni görıllerdı. baba söz verdi mı aha onnar giderdı ġaş ġün
 sōña baḡardın ki bī elbiseliḡ bī altın ġoyallerdı bī çitin içine getirillerdı. bu bizim
 35 nişanımızdır. aha nişan oldıḡdan sōña ne ġeder galırsa gelırdı. ġötürmeye başlıḡ
 kesellerdı. ne ġeder isdiyiler. meselā o zamanın parası milyon yoḡdı. kaġıd vardı.
 darT kâġıT başlıḡ alırlardı. dayı haġġı alırlardı. bī perşembe ġününden perşembe
 ġününe ġeder davıl çalardı. on iki tene on üç tene ġeçi kesellerdı. keşgeK yapalardı
 üzerine ġüzel küçüK soġanlar yaḡni yapallardı. düġün yapıyler şindiki gibi deġil
 40 birer elbise daġıtıler ġumaş toP ġötürürlerdı. adamlar gelir ki her biri birer ġeçi
 ġetirmiş. ġeçileri hepı kesellerdı. düġünler ġüzel olırdı. ġatırlara binellerdı. eşşeġlere

binellerdī, güzel olırdı elbiseler eflatun önlıgler mavi annıdaki yazma yeşil ğırmızı
damdan baħallardı. hādı guli bī eşşege dörT kişi binerdıh. aha gideh geline haTda biz
de gidıyıdıh. geline onnar gelını olmış gelıyiler. ğaç sefer ben de geTdım eşşege
45 binmişh. ha babam çuħa çuħa giddıh ki meydana ki düğün eTmiş gelıyiler. gelının
yüzüne bī ğırmızı siyah duvah. örTmişler hāfT renk ayağında da ayağgabı diyiyim ki
ayağgabın yoħ yolda düşmiş eve getirıllerdı. gelin ayağgabısız gelmiş eve
getirıllerdı. böyle güzel şal vardı hāfT renK. biz nazmal derdıh. aha onı alıllardı
sanduğunu arħada endırırdı. gelin üsdüne otırırdı. gelin orda üç gün aç susuz üç gün
50 babagilde üç gün orda aç eTdı altı gün. yemeK yemeyı. gelin olmış. nerye gide
meraK edıyı. aha aħşam olırdı herıfını beKlerdı. herıf gelırdı gelın mı gelin eller
ğınalı gelin gözler sürmeli gelin. sēbbah olırdı ğarşı ğomşı gelırdı. giderdıh gelını
ğoreh gelin otanırdı. bize içeri gelmezdı. ondan sōña gelin orda beğlerdı. aha
büyüklerin ellerine giderdı. kendisine pera verıllerdı. iki meTre basma verırdı. küresı
55 olan ağrabası olan kıllor mıllor verırdı. aha gelin ğırh gün içerde ğalırdı. duvahdan
beraber evde hātde babasıgile gidmeyene ğeder o duvah başında sūrıg o sūrığden
çılıh ğapıya. çalı getirır su getirır ama çeşmeye giTmez. aha ğırh deger. tamam olır
babasıgil gelır gelini götüre anasıgil kıllor yapallardı. babasıgil eşşege yüglerdı ahan
da gelin güzel elbisesini giyerdı. guT guT gondırasının altıda heP çivi. aha ondan
60 sōña damaT hala gerger'de yoħdı. aha ondan sōña gelin ha gelin faTma gelmiş. gideh
faTmayı ğoreh. fatmanın başında púşısı belinde beyaz púşı yeşil elbise bī mavi
gerdanlıh yēddı tene bu yanda yēddı tene bu yanda ortada bī büyüğ ortadaki
ğıremise. aha bizim gelinler bēle olıyı.

bizim bu keşşide bizim ğomşımızdı. amcamın oğlıydı. zamanında ağaların
65 oğlıydı .yanı ēlē asıl usıl değildi bizim adam da biz ğomşıydıh. bī gün ānası geli allah

rehmeT etsın beni isdemeye her zaman otırmaya gelırdı. ben annemden dedım bu faTma teyze bize niye gelmiş? dedı senı isdemeye gelmiş.

dedım hāla hāla daha ēlē ğaldı. bī ğaş gün sōña baħdım gene geldi .dedım niye gelmiş dedi gelmiş seni isdiye. bīşī sōlemedım yanı doğrısı sōña baħdım ki beni 70 vermişler. sōnasına geldiler. başlığ kesdiler aha beni verdiler. adam eyıdı yanı kötü ailenın oğlı değildi. yanı bende kötü ailenın ğızı değildim. ondan sōña az giTdi çođ giTdi benı götürmeden önce babam kendisine ğeğve de aldı. ğeğveye de ğöydi. ğendısını hāsTe oldı. ayağında ēle çoban gibi bīşī çığdı. ondan sōña o gece evde ğaldı dedi ğeğvede çalışmıyım. ayağımın üsdünde duramıyım. başđa bī yere gidim 75 babama dedi ki bi kere istanbıla taraf gidim. babam da dedi ğidebilirsin. babam da aldı ğendısını gönderdi istanbıl'a. iki ay ğaldığda sōña mektub mıdı telefon mıdı gönderdi. babama dedi ben almanya'ya gidmeK isdiyim. pasaportumu çığarTsın ben gidsem babam de ğeğvede ayađ üsdüne çalışmadığdan sōña dedi. ben çocuklarım için gidiyim. babam da çığardı pasaportını. gendiyi almanya'ya gitdi. biz gerger'de 80 ğaldığ. giTdi bī ay ğladı iki ay ğaldı bī sene ğaldı iki sene ğaldı. bu sefer para göndermedi. para gönderdi ğardeşine. ğardeşi dūkan aşdı. dūkanı çalışdırdı. bize vermedi .ee nāsı edeđ bunı babam gönderdi. biz aç susuz ğaldığ şindiki gibin belediye yoğdı. sana yardım eTsın bīşī versın gidiyim. köyden üç saaT yol gidiyim odın kesiyim. gelişi altı saaT o zamanda orman vardı. ormancılar bırağmıyıdı yolın 85 yarısına geliyiğ geliydiğ diyiydi odınları alācam. senden vallā diyiğdim. sen alırsın ben de seni şikayeT ederim, dedım. sen beni nāsı şikayeT edersın. o zamanda benim bī atlun hābum vardı. burya gönderdim anam bana saTdı. bana bī ineK aldı. bu sefer süT satiyim. gocam almanyada ben süT satiyim ki geçim olsun. süT satiyiğ. dedım sen benim odınımı alırsın ben seni şikayeT ederim. o zaman hükümet de tanıyığ. çavışı

90 da tanıyım on başını da tanıyım. derim ben bu adama yoğırT götürdım dedi tamam
 sen odını al ben odını aldım ahşam odınımı da aldı beni bu ğarağola getirdi. orda
 benden ormancı garşı garşıya durdih. sōña aha dedi ben sana bīşī demedim. üç saaT
 bu yandan gidiyim. on iki tene eşşegden geliyim. eder altı saaT yatsı geliyim. on iki
 tene eşşegden geliyim. on iki eşşegin yükünü yihiyim onnara heP saman veriyim
 95 onnari doyiriyim. ondan sōña bu eşşeglere aç susuz sabah galıyi. bī tene ğız biniyi bī
 tene oğlan biniyi ha babam giddih aliyiler. yola dizililer eşşeg dutılır mı? az giTdı
 çoğ giTdı bize meKtub gönderdi. gönderdi dedi beni evlenmemı yap ben burada işçi
 ōlim. bī işe alacağsan bize adıyaman'da bī ev al bize. bize para göndereme. isder gel
 isder gelme dedim. ha bizi ğandırıyi daim diyor sen benim işimi yaP ğendını şikayeT
 100 eTdiler. şikayeT eTdih. ğendi almanya'da gözını bağladılar. getirıP istanbıl'da
 endirdiler. aha o gidiş bu da geliş daha da gelmedi o adam.

Anlatan : Mehmet KARAZEKİ(1940)

Derlenen Yer : Gerger (Yayladalı)

Konusu : Eski Yaşantı

- LIII-

ondan sōña neyi anlaTsam artih biTmez. yoğlıhdan eKmeK yoğlıhdan senin
 baban var yoğ yani. o devri gördih eKmeK yoğdı bişey yoğdı. oT yiyordih
 elhemdüllāh o devir ğeşTi giTdı. elhemdüllāh şimdi varlıhdır iyidir. çalışıP yiyoruz.
 zenginliK var herkesin durumu iyidir.

5 bayramda biz birbirimizin yanına gidiyordıh bayramlaşıyodıh. ondan sōña
 çay bışıy yoħdı şey yapardıh böreK yapardıh. birbirimize kũfTe yapardıh. tekellif
 ediyodıh süTlaç yapardıh. o zaman süTlaç da yoħdı.o zaman daha şey yoħdı. sen de
 pirinş yoħdı buğlır vardı. o zaman biz de yaşıyodıh. o devrı gördıh. aha yirmi dörT
 ay da esgerlıK yaPdıh .ü°zın köprıde terhısımı bitirdim iki ay yanı sanki gıTlıhđı.
 10 bize yemeK vermezlerdi. esgerıye bışı vermezdi götırıP çöpe dökerdı bize vermezdi.
 ama iki ay sōña köpeK yimezdi. ama hepımız yiyordıh. ğarnımızı doyırıyordıh.
 iyiydi ama iki ayı bize çile çeKdırdı.

bılıyorum. elli yedıde ğeza oldu. o günler iyiydi bugünler ğeder değildi ama
 iyiydi tören düzenlenmedi. hayır öle bışı yoħdı bunlar öle bışı anlamaz tören mören
 15 yoħdı. 957 de esği pötürge'den burya geldi. ben o zaman daha on yedi on sekiz
 yaşındaydım. o sene de evlendım o zaman gergerin ço°cılıhları hepsı istanbılda eğer
 burada olsa pabrikada burada yapabilir. aha burda ğalor. ğarı bı ğoca baħ o ğāP
 ğesteliğı geçırdı enjuyo yapTı. bı böbreği yoħ. bizim çöcılıhlar da istanbıl'da ben de bı
 ğocayım. bizim ğarıdan çalışıP yiyorız.

Anlatan : Naile ALTINDAĞ(1941)

Derlenen Yer : Gerger (Tillo)

Konusu : Gerger de Yaşam

- LIV -

áslen gerger tillo köyindenım. on iki yaşındaydım gelin eTdi. herif áşgere
 getTi. bızım ev yanmış izıne gelmiş çöcılıhlar o zaman yoħdı. izine geldi böviğ
 oğlan oldu. sōña sōña oldu. işte çocılıhlar çoğ oldu. sōña biz burya geldik. sōña
 adıyamana geldik öyle uğraşıyor

- 5 yaylada ne yapıyorsunuz?
 gergerde ğáhve de var. düğün de var. bíz yazın yaylaya çıhıyor. iki üç ay
 orada duruyoruz. ěle işTe geçiyor yaylada davarı besliyor. geçiler besliyor ěle
 işTe iyidir çoğ hoşdır. sövuĥ serin üç ay dörT ay orda geçiniyor kışda köyde
 idare ediyor. yani gergerde hayaT eyi amma şimdiler insanlar beyenmiyor.
 10 nēblīm işTe herkes geçimdedir. gidiyor ěle geçiyor. herkes isTemiyor ha
 istemeye yanı mesela köyde iki üç ay çalışıyor. sonra beyenmiyor yoksa eyi .
 ne zorlukları var?
 zorlukları yoĥ. şimdi aynı şehir kibi bizden sōña su da çekti. önceden suyu
 sırtınan daşıyor. şimdi ceryan da eve çekmiş su da eve çekmiş. önceden gaz yağı
 15 ile idare ediyor. şimdi her yer ěle oldu.
 evlendiğinizde neler yaşadınız?
 o zaman bī şey yoĥ o zaman bī ğar var. ğar yağmış heyvan çıhmıyor .zatan
 araba yoĥ ğolini tütTu götürdi. yoĥ yav ne düğün o ğáder elini ğına etTı götürdi.
 ēledır esğiden.
 20 çocuklarınızın sünneti nasıl oldu?
 onı hoş yapTı üş gün davıl çaldı. a dörT beş dene davıl çaldı. sōña sünneT
 yapTı. düğün yapTı yani bíz çoğ şey yapıyor. altı dene çoğ şükür oğlım var. her
 birine çoğ şükür altı davıl çalıyor. yanı çoğ şey oluyor yani çoğ şükır allah'a işTe.
 eviniz nasıl yandı?
 25 bízım bacım gelin ediyor. bizde babanın evine getmiş baĥdıĥ ki gece ses
 geliyor. bíz ğahdı, herkes ğahdı bízım ev yanmış. ocaĥda ataş düşmüş yanmış
 bizim herif de áşgerdeydi. bizim ğayın babam da götürdi. adamlar götürdi. sōña
 beş kişi on kişi esği gerger'e gelmiş. o zaman esği gerger varmış. orda ifade
 vermiş. sōña herif de izine gelmiş üç ay hükmeT izin vermiş. biz ğonışıyō getTıĥ
 30 sōña herkes toPlanmış bizim evi yapmış. ha sōña çocuklar oldu. sōña bizim ğayın

baba diyor ki iyiki yanmış biz torin sahibîsi oldıh. e işTe öyle o zaman çoğ
 çeKdim. ev yapmış herif ásgerden gelmiş evi yapmış. şimdi gene saTmış. ne
 yapıp işTe ěle uğraşiyor. adamın başına her şey geliyor.

Anlatan :Aziz BİÇER (1940)

Derleme yeri :Gerger (Beybostan)

Konusu : Gerger Kalesi, Beybostan İsminin Konuluşu,Yaşam şekilleri

- LV -

gerger esgide biliyōsın bir büyüK şehirmiş.yanı gerger'in kendisi ha.gine bī
 vilayeT ġeder.büyüK bī şehirmiş o şehir de hāla bellıdır ārsaları bellidir. ġuyuları
 bellıdır.sū yoħmış. ġuyılardan alıP içiyorlarmış. sonra bir de orda gerger ġelaası
 derler tam oranın eteginde berber ġelaası var. yanı rivayetlere ġöre: ġezreT āli
 5 efendi sahabelerle iki sefer gelmişler. bī sahri ġatı adında ġadın seħr yapmış. siverek
 tarafında var. bir dolı yapmış üş bin tene fırtınadan şeyden sonra ġezret āli efendi,
 ġezret hüseyin efendi, ġezret ġesen efendi, amr b ümeye on ġişiyle geliyorlar.
 ġelaanın altında bī kevzen köyü var.orda da yılanlar varmış. ġeliyō baħıyō o yılanlar
 hepı ġaşdılar.ōnnar fırtınadan şehiT düştüġü zaman boġıldıġı zaman iki yüz dene
 10 sahabeyi alıp ġelaada ġalıyor. bilāhare ōnnarı bıraħıyorlar. ōnnar ġelaanın ġö'zcüsü
 oluyor. geliP ġrala diyor ki bī ufaħ kervan geldi. bu çeşmeye ġondı yılanlar onnar
 gelir gelmez geri deligine süzöldü. āceyib bī meseledır. o da emir veriyor.

beybostanın anlamı nedir?

beybostan'ın mânası da şu yanı: .bizim köy güya güzelmiş oranın
 15 bostanlığıymış. o berber gelaanın kēf yeri. beyin bosdanı. sōña şu bizim şeylerden
 yav sen bize çoĥ emeK verdın. bana bir yer ver. nasıl bir yer verim. sana bir köy
 vērim. bēle aĥşam gelirken güneş bēle belını doĥrıldsın ġalaya gelirken yoĥ öninde
 ōssın. ben ġelaadan köye giderken de arĥanda ōssın. sen benim bosdanlarımı
 isdiyōsın. he demiş. aha o ġünden beyin bosdanı beyin bosdanı bizim köyün ismi
 20 beybostan. köylerin ismi deġiştı de bizimki deġişmedi.

gerger'in örf adetleri deġiştı mi?

yoĥ deġişmedi. bizimki de sevgi saygı böyüklere var. namusa düşkün. herkes
 birbirine çoĥ baĥlı. büyüġünü tanıyō, küçüġünü tanıyō. ġaş sene önce bīşī vardı.
 vurma ġan davası. töre ĥesabı. namus üzerine, adam öldürme. o da hemen hemen üş
 25 dörT sene elĥemdüllāh o da ġāĥmış. herkes işinde ġücünde zatan ġenşlerimiz heP
 istanbul'da. benim ġibin ihtiyaşların elinden bīşī gelmez. bizim çoĥ büyüK
 zenginlerimiz var istanbul'da. yanı büyüK zenginlerimiz var.

şimdi arazi olarak baĥcılıĥ var. yanı çoĥ büyüK şey deġildir. adıyaman ġibi
 kahda ġibi, çoĥ büyüK deġildir. incir var baĥcılıĥ var. nēblim işTe herkesin bēle
 30 suyu var sebze var. diyordı aziz sen ne yepıyorsun? vallā bizim bī tarla var onı yazın
 ekiyorum. biz sebze yiyorıĥ ġurutuyorıĥ. ġışın da yiyorıĥ. adıyaman nāsısa o da
 öyledir.

herkes arar bulurlar kendine uygun. haTda gerger 'de ba başıĥ parası var.
 gideller ġızı isdeller. hādı nēydeceĥsin beş milyar verceĥsın. üş milyar verceĥsın.
 35 misal yanı. bī de adamcaġız her türlü masrafı eder hem de parayı verir. şimdi o
 ġāĥdı. önceden babası yerdı o parayı. aha ōnnar da áynı hepsını harcıyorlar. aha
 düġünü yapıyorlar.

Anlatan : Mehmet ATALAY(1951)

Derlenen Yer :Samsat (Merkez)

Anlatan : Hasan KÜÇÜKASLAN (1948)

Derlenen Yer :Samsat (Kovoluk- Birimen Köyü)

Konusu : Eski Samsat'ta Yaşam

- LVI -

mehmet: çoğ esgilere dayanıyō. samsad gālesi efsanesi var. işTe şirin ile ferhaT hikayesi var orda. tābi çoğ detaylı bilmiyorum oğımadığımız için esgiden ēle diyolar. samsaTdan bī su varmış herhalda bī ğıral ğızı dolayısıyla iki hükümdar getirmiş birisi intihar eTmiş felan. yörenın ileri gelenlerine başğa samsat'ın şeyi yoğ.

5 samsat'ın gelenek ve görenekleri nasıldır?

ādeTlerde samsad bayramlarda sünneTlerde geleneKleri belli zatan. mesela ğına geceleri var. işTe esgide at oynatırlardı gelin geldiği zaman. herkes ata bindirirlerdi. gelin geldiği zaman at gösterirlerdi. kimin atı daha güzel kiminki daha iyi şimdi o esgi şeyler geride ğaldı. şimdi de işTe táhsiler var. bizim samsat'ın geleneK ve görenekleri burası ağa memleketi zatan.

10

eski samsat'tan farkı ne? burada ne zorluklar çektiniz?

o suyun altında ğaldı. halğ işsiz şu anda orası daha geniş arazileri vardı. baraj çoğ zora soğdı. burda tōprağ çoğ daraldı. bütün genÇler işsiz. esgiden bī tütün olayı vardı o tütün olayı da bitdi. devlet ğota getirdi. bura halği çoğ zor durumda. kimi ğaysıya gidiyor, kimi fındığa gidiyor. şimdi genÇliğ bunalımlar geçiriyor. burda biTmiş desem doğrudur. düşünen bī insan burda hēç bīşī yapamıyor. yanı genÇ olduğın halde eline iş yoğ imkanın yoğ. tarlası yoğ devletin burya bī yatırıımı yoğ. burya hēç kimse bir şey yaPmamış. burya en perişan en sıhıntılı yerdir türkiye'nin. bu barajdan dolayı şu anda faydası yoğ.

15

20 hasan: orda arazi boldı. herkes ěkiyordu. yanı senin erazin çoĥ sen ekemiyordın, biçemiyordın bana öbirine öbirine veriyordın. her birimiz on kile on beş kile ěkiyordıĥ. mercimeK noĥıT Őu bu tütin āŐŐaĥda pamuK ekiyolardı. geĥim iyiydi. burası ĥuPĥurı arazi daraldı.

bir kile ne kadar?

25 hasan : bĭ kile on altı dönüm kile olarak buĥday ěkılır.

mehmet: bĭ kile tarlaya ikiyüz elli kilo ekilir. diyelim ki on verse işTe beş dörT dönüm civarında on tene de olur verimli Şu anda zatan kimsenin kendine artacak arazisi ĥalmamıŐ. bizim bazı ĥuŐ tepe aileleri össın bu taş ailesinde biraz arazileri var. nufis çoĥalmıŐ çoĥaldıKĥa da paylaŐılıyor yanı. küĥüK küĥük araziler bölünüyor. daha doĥrusı burda işsizliK had safada. yüzde elli işsiz.baŐĥa geleneKlerimiz de ne var bayramda herkes kendine gore yimeKler hazırlardı. faĥirse zenginler onı dāveT edelerdi. daha esĥilerde de köylüler samsad'a gelirlerdi. camı yoĥdı esĥiden köylerde. ĥeĥ bĭ köyde tāmin edersen bin doĥız yüz atmışlardı ĥeĥ yoĥdı. samsat'a geliyolardı. ordaki ağalar diyölardı. işTe biz giTdıĥ orda yimeK yidiĥ bizi daveT ediyölardı. Şeker veriyölardı. misafir ediyölardı. bayramlıĥ Şu bu. tabi Şimdi yoĥ milleT ĥurırlanmıŐ. kimse kimsenin ĥapısına da gidmiyor. ne ĥāder milleT feĥirleşmisse de insanın biraz ĥurırı arTmıŐ.

küĥüĥlüĥde ĥarasabanla iş ĥoriyordıĥ Şimdiki ĥāder sıĥıntı ĥeKmiyordıĥ esĥiden daha iyi deĥildi esĥiden bu ĥomŐmızın tāhsisi yoĥdı benim ki de yoĥdı Şimdi 40 baĥıyorsın bazı insanlar daha fazla zenginleşmıŐ bazı insanlar da çoĥ feĥirleşmıŐ bundan dolayı bu durum böyle sürmez. bĭr ĥün türkiye'nin başına büyüĥ işler açar yanı bu işsizlerin önlenmesi lāzım. bu büyüĥ ŐirkeTlerin büyüĥ, holdinglerin patronların bir ĥün onlara da ĥalmaz. yanı geleceK tehlikede. biz oĥımadıĥımız ĥāde biz bunları biliyoruz. oĥımıŐlar nasıl bilmiyor. genĥliK bĭr ĥün patlaK verecek yanı.

45 bu zenginlerin çoğ fedakarlıkları yapması lâzım. gerçeKTen çoğ vahim günler
 beKliyor bence. benim evimde dört tene üçtene oğlan çociğim var. biz gızlara peK
 önem vermediğımız için bu bizim yöremız dördüde üçü de boş. boşta gezseK gezseK
 ne olacak. ya şunun dükânını ğıracaK hırhızlıK yapaceK ya bî kötılığ yapaceK ya ben
 evlendirmezsem birisinin gızını gaçıreceK ya bî pisliK yapaceK. işTe ben diyöm
 50 padronlar kēfını de bize de paylaşınlar diyorum.

çocuk evlendirdiniz mı ? nasıl evlendirdiniz?

hēc evlendirmedim abi hesen de bilir

hasan: Áynı şimdiki geleneğı yapıdđ. gız isTemiyorsa veremiyorsın. şimdi biz
 oğlımıza diyoruz. sana şunun gızını isteyeceğiz. ānasıyla görüşiyor he diyorsa gidiyoğ
 55 .bu sefer işTe gız evine haber veriyoruz. işTe bēle bēle sizin gızınızı istiyeyeğiz. onlar
 da he dese bu sefer işTe gidiP görüŝeceğiz allah'ın emriyle pēhemberın ğávlıyle
 sizin gızı isdemeye geldiğ. bazıları başlığ alıyor. bazıları başlığ almıyoruz. esğiden
 başlığ çoğ alıyorlardı .

mehmet: ben evlendiğım zaman ben biliyöm o zaman altı bin lira başlığ
 60 aldılar. sene 1970' de bi cumhūriyeT altını yüz kağıddı yüz liraydı. bu günün
 parasıyla yine āynı işTe o zaman yēdmıŝ atmıŝ tene cumhūriyeT altını başlığ verdiğ.
 önnara o zaman parasıyla doğsan kağıT. şimdi o ğáder değil. ben üç dene gız gelin
 eTdım hēc birisinden de başlığ almadım. şahsımdan esğiden ben ğaynanamgile
 gidiyordım. gız sağlanıyordu. ben ordan çıłhana ğáder ānası'da bırałmıyordu dıŝarı
 65 bile çıłsın. bî zaman bî düğün vardı onların ğarŝısında. ben de onların evine giTdım
 ğayınbabamgilin evine giTdım. gız'da gördı içeri ğaşdı. ānası da geldi arħa ğapıya
 girdi daha da çıłmadı sonra ğapıda beKledım beKledım göremedim. işTe esğı ŝēler
 bēleydi .

evleninceye kadar görmediniz mı?

70 gördüm gördüm bizim garşı gömşü oldığı için beğenerek aldım da tâbi bazı vesileler de oluyordu. onların gelini bizim ağrabamızdı işte o bize tercih etti bu gızı al diye. ben de bahdım demek ki sevmişim. ben eve gelene gâder hiç birbirimizden gönüşmazdık nişanlı bî sene gâldım. o bî sene içinde hiç ne o beni ne de ben onla gönüşdüm. bēle uzağdan. o ya o suya gidiyor ya ben dağdan geliyorum.

Anlatan : Abuzer TURGUT(1956)

Derlenen Yer:Samsat (Merkez)

Konusu : Samsat'ta Yaşam

- LVII -

ben o zaman samsatda dēğildim. biz köylerden gelmişiz burya. buranın şu andaki durumunu milleT fakir mesela oğul durumları pek iyi dēğil. öğretmenlerden midir çöçihlerden midir neT iyi bilemiyoruz. tabiki öğretmenlerde de var, çöçihlerde de var, çevrede de var, aile reislerinde de var .herkeste bî pay oldu yanı. onun dışında suyumuz köylere gelmişti.

5 örf ve adetler belli zātā adıyla neyse samsat da öyle. eğer şeyi sorarsanız çöçih evlendirmeyi ēvel başlığ alıyordu. hāla başlığ sürüyor yüzde elli var daha yüzde elli de yok. bazıları diyor almazlık bazıları diyor alırım, alıyolar. yanı gız isdemeye gitdiler mi öncede oğlardan gız birbirlerini görürler eğer tamam derse ānası babası devreye girer. o da verirse eğer evlendirirler. şu var burda bî ağa şeyi var eğer birisi 10 fakirse ağa vermiyor. o şēler de var hānı bî söz var ya davıl dengi dengine ya. eğer āğaysa fāğirse de gızını o fāğir ağaya veriyor. ama zenginse fakir değilse vermiyor. zengin isdese vermiyor. ağa õssun da adetler öyle.

köy düğününü anlatır mısınız?

15 köy düğünü işTe davıl çalınır. ziyafeT çekılır. her aħşam òlenle yimek verılır. üç gün de süren olur dörT günde. iki günde süren oluyor. o senın maddi sorınına bağlı bīşī. fakat aile genişliği nāsı şey olıyōsa öyle oluyor. son yimeK de bütün gözler orda paylaşıyor. eğer maddi durımı iyise iyi yimeK çıkarılıyor. genelde ğurı fasulyeden pirinç pilavı oluyor. üstün de bol eT o şeye bağlı ğara gavurma yapan da var.

20 bizim burada bī sözü var hānı el böyüglüğünde eT veriliyor. haşlama gibi haşlamıyor. zatañ her al eT yoğın üstünde ğavrılıyor ondan sōña üstüne veriliyor o pirincin üstüne veriliyor. yanı buranın en gözde yimeKlerinden birisi o geçerli. düğünlerde bilhassa zatañ her yer de adıyama'nın bütün ilçelerinde geğerlidir. bence bilmiyorum ama gördüğüm ğáder söylüyorum. işTe ēle o yimeKler yinilir. gelin
25 getirmeye gidilir.

gelin getirmeye nasıl gidilir?

bir ğonvoy halinde arabalar gider. misafirlerin bütçeleri çoħsa çoħ gidilir azsa az gidilir. gelişde de ilçeyse ilse köyse bir yerde çevrılır. epey gezdırılır eve gelir. işTe ānası der kendisine en işTe árabası varsa beyaz árabayı vērim yoħsa
30 ğırmızı inegi yoħsa ökızı vērim. o da ener bī söz aldıħdan sōña ener ordan. òle devam eder.

sünnetler nasıl olur?

sünneTler, şahsi kişilere bağlı. bazıları mevlüt oħır bazılarıda evlerine düğünü nasığ düğün olıyorsa öyle olur. o da gene mevlüt oħır son günde gene davıl
35 çalınmaz o da sünneT olunır. kivresi gelir. kivre başda birbirini seveceKsiniz. çoħ samimi olcaħsın. o seni inanacaħ sen ona inanacaħ. gerçekten birbirinizi seveceKsımız ki kivre olacaħsın. o kivre gelir işTe varsa bī keçi getirir ya veyahuT bir iki tene ò çoçıħlara altın taħar. işTe ağrabaları gelir şey taħar altın taħar. bazıları da maddi sıħıntıdan az bī para getirir. işTe o sünneT olur. onlar da gelin gibi ğonvoy

40 halinde arabalara bindirilir gezdirilir. bir ziyarete götürülür, sâhâbeye götürülür. orya
giderler o ğazanın etrafında tur atarlar. sonra gelirler yimeğini yirler. mesela bî insan
deyişik yapar bazıları var aynı yüzde doğsan aynı bazıları ğurı fasulyeden deyişir
örf ve adetlerimiz hemen hemen adıyaman kâhTa aynı. belki kâhTa biraz bî az da
45 olsa var ama burası ğarma yapar. onnar ğavırma yapıyor. biz de peK fazla
yapmıyoruz. şu anda yüzde atmışa endirmişşiz. biz ğavırma yapmıyoruz onnar
yapıyor onnar az eT şey ediyorlar tabi zengin oldu mı onarın zenginleri biraz
bizimkine benziyor ama fakirleri çoğ. az eT pilavın üstüne veriyolar bizim ki de
50 fakirse de zenginse de iyi veriyor. iyi yediyor. o insanlara bizimle kâhTa arasında
ferK o. adıyamanda farK da bence şu anda deyişmiş. onı o gözle bahıyorum
adıyaman hazır yimeğe baş vuruyor. hazır yimeK de herşesi az oluyor. ğavırmada
yimeği de eKmegi de az. ama burda ěle değıl. burda bol yimeK yiyōsun. bol eKmeK
yiyōsın. belki adıyaman zengin aileler tatlı veriyor bilmem nedir veriyor. ufağ tefeg
şeyler ama eT olarak adıyaman'da olmaz kâhTa 'da olmaz.

Anlatan : Zeyenep YELKEN (1932)

Derleme Yeri: Samsat(Merkez)

Konusu : Samsat'ta Yaşam

- LVIII -

hâsan ağa bi çöban var. ğızı beriye geTdı süT sağmaya. bağdı ki geTdı ki
çöban yaralı “sana ne oldu” der. bana der “oğlag var ya tōğlig ekine birağmış dīör
öbir tarafda geldı bana vurdı. ğız da niye ki? dīör toğligı bizim ekine birağmışlar. ö
da geldi eve “ne oldu “dīör. “sen sōlemezssen ben seni öldürürüm” dīör. sōle dīör

5 “sölemem” diör. sen söylemezsen ben seni öldürürm. diör.ağa şu tarafa geldi çobana vurdu. hāma gāhdı ata bindi. o zaman aT var. silāhı galdırdı adamla dayının oğlu çıldılar yiyenim diör. siz ne getiriyorsınız? hele gel ben dayına ne derim? aha geldi. silāh vurdılar gōlına. bunnār şikāyeT eTmedi. bizim argaba diör bī çoban için ne şikāyeT edim. şikāyeT etmedi bī bayram günü geldi. herkes getdi ki ağaya şey yāpor.

10 ağaya şey yāpor bayramlıh yāpor. gōl elını ver demişler. gōl elını verdilər diolar bunı bu gōl elını vurdılar.kanadı. kimse intiğāmını almadı. bu da gāhdı. intiğāmını kimse almadı bī gāveci vardı. diör pera vermişler diör. ağa çocığıdır. ağa çocığı da çoğ yamandır. yere gelirse ki biz vuraceğiz. sekiz kişi geldi orda sahlamışlar. misafir geldi demişler ki biz gideh. bī kūfTe yāpor. bī oğlag kesmişler. kūfte için demişler ki

15 gāveci demiş ki bu gece erkek gecesı. kūfTe için o demişler ki bu gece herekes birbirini öldireceh. o da diō “hādı lā! kim kimi ölireceh. öbır tarafa gel de ağayı vurmışlar. gadını geldi. garısında puşı var o puşıyı garnı yarana gōmışlar. o gadın da altı ay sonra öldi diör. kim sana vurdu? o adam da öldi. diör kim sana vurdu? ismi de hāsendi. diör ben gāhārım biliyōm ki kim bana vurmış gāhmasam kimse bana

20 vurmadı. aha ağa ölmüş. nasıl eTdiler o zaman ağalar hūkmeTdir heP ağalar bīşiler yapar. onnarı teker teker üsdüne bizim gapı önından geçirim. siz hangisi öldirsenez on kişi ata bindirdi gapı üzerinde geçirdi kimse elını galdırmadı. kimse intiğāmını almadı. òle nezarata girdi bī tohdır para vermişler. biri ilacı yerine zehir gōmışlar. biri hesdehenada aha başga kimse öldırmedi òle galdı. o taraf da bizim kivredır. her

25 gün hücum yapıyor. demişler ki sonra bī gadın verırım gan için barışdı. barışdı ya her gün dövüş yapıyor şimdi birbirleriyle gōnışiyorlar esgi zamanda çoğ şey fāğırlar bī elbise giyerse onı gider benzer o elbiseyi gider yırtıyor. çoğ zalım ha bī der bunu şey

yapın geTmese gidiyor vuruyor. göcamın dayısı harman çekiyor bağııyor. demiş ki bizim harmanı çekin. o da demiş ki bizim aTlar hep hesde. aha geliyor ki vuraceK. 30 adam gaçdı o da öldı .o da eşgere geTdı dīōr daş çēkım. bī eşşeg̃ aldı. bī de adam duŭTdı dedi çekin benim yerime hūKmeT de ğabil eTmedi. dedi niye bu adam deĝil? senin gibi deĝil mi? sen ağasın bu fāĝir diye adam deĝil mi? gızıyor gızıyor esrar sigaraya göyıyor içiyor aha hesdedır. içi içe öldı. ağalar işde o zaman biz de ne feĝırız ne zenginiz. o zaman müslım ağa hāsēn ağa iki başın kendi fırını var. belkıım 35 20-30 köyı var daha köyde çocıĝları var. kendi öldiler daha çocıĝlar var.

Anlatan : Zeyenep YELKEN (1932)

Derleme Yeri: Samsat (Merkez)

Konusu : Hikaye (İki Kardeş)

- LIX -

iki ğardaşdır. bir ğardaş gidiyor ki oĝlaĝ keçı satıyor alış- veriş yapıyor. dīōr benim ğanımı sana teslim edeyim. he dīōr nāsı senin ğanım benim ğardaşımdır. o gidiyor ğadına sen benle evlen dīōr. o do hayır dīōr. o da dīōr ben seni bī ğuyıya ğōrım. bī zindana ğōmıřlar ğardaşı geldi ābi hānı benim hanım dīōr iyı eTdın 5 demiyor ki kendi ğanımı şey eTdı. orda ğaldı bī adam ğuyıya yanına geldi baĝdı ki bī ses geldi ğuyının yanına geldi. ğuyının içinden dīōr “sen kimsin? sen benim nāmıısına toĝarsan beni çıĝarma. benim nāmıısına toĝanmassan ben“ çıĝar” içinden dīōr ki” sen benim ğızımsın” adam çıĝardı eve götürdü. evde ğanıma dīōr ki bu ğızı ğuyıdan çıĝardım .bize iş yapar çalışır zindana atmışlar baĝdı ki ğadında iyidir. ğız 10 da iyidir. bī hizmeTçisi var. demiş sen benimle evlenmiyorsun? demiş yoĝ.ben kimseyle evlenmiyorum dīōr. gece adamın bī oĝlı var. geTdı o adam oĝlı kesdı ğanı

götürdü ğızın eline sürdü. aha bıçağı yasdığı altına ğoydı. dīōr ki bu ğız kesdī vurdı. nezārete ğoyocāz. sabah ğāhdı ki ğadının eli ğan. bıçağ yasdığı altında sen kesdin dīōr. ben kesmedim dīōr. ğızım sen kesmedin gene benim hanım tahmül edemiyor.

15 siz gidin aha sana yedi altın. ğadına yedi altın veriyor. ğadın gidiyor .gidiyor ki bī adam bağıyor. dīōr bu adam niye bağıyor dīōr. bu adam altı tane atlun borcu var onun ğun asıyor. dīōr asmayın! asmayın! alā altı altın veriyor. dedm geliyor”madamki sen bana altın veriyor. sen benı seviyor evleneceğim” dīōr. “yoĥ” dīōr. “he” dīōr baĥdım asıyorlar dedım ğünah. altı altını vermişim. sen benden ne

20 isdiyōn? yoĥ dīōr hele sen burda beĝle dışarıya gidim gelim dīōr çıĥdı ĝaĥdı geTdı. geTdı bī adam rāsgeldı. bacım sen nerye gidersin? dīōr heĝ ben ēle geziyorum der. gel gel bizim evde mısafır ol. geTdı o adamın evinde mısafır oldu. baĥdı ki yedi ĝardařdır. beşı evlı bir tenesı bekārdır. dīōr ne geder nāmet benden evleneceĝsın. ğız da yarın gezmeye gideĥ biz gezeceĝız. yarın aĥřam eve gelırsın evleneceĝim. hāma

25 gemının ipini kesdī. hepsı sūda gidiyor. bağıyor o diyor gemi geTdı. bī yerde çıĥıyor. baĥıyor ki heP esĝerler bu ğadın götürdü. bī ilacı şaraba ĝōdı. hepsı bayıldı. hama dīōr ğadınlar ĝařdı. geTdı bir yendırdı. geymişler o esĝerler baĥdı ki ğadınlar ĝařdı. geTdı bir şehre geTdı. demişler ki fırat’ı ĝeřdı. kim gelirse bize ĥeber verin demişler öbır ğadınlar nerde? demişler öbır ğadınların sábu geldi. demişler ki acaba

30 bu ğadınlar nerde? gidin filan yerde adam dīōr. senı de götürim. demiş reisin evine götürüm. o da erkek idi. bilmiyor ki ğızdır erkek elbisesi giymiş. baĥmış ki reisin ĝarısı sen benim ĝocam ol dīōr. olır olmaz sonra maĝaraya goymışlar. kör oldu o adamın oĝlı kesmişler küT oldu. demişler ki ğanı eline sürdü bıçağı da yasdığı altına ĝōdı felĝ oldu. her biri bīřı oldu o ğadın orda ziyareT oldu. bunnar da dīōr bī

- 35 hizmeTçi var kördi. ben de götürim dīör. oğlim sen dünyada ne yaptın sen sōlersen iyleşirsın söylemezsen iyleşmezsin. ne yaptın sen sōlersen iyleşirsın söylemezsen iyleşmezsin. benim ağam biz gız getirdi. aha ben de dedim seninle evleneceğim o da dedi seninle evlenmiyorum. oğlını kesdim bıçağı da yasadığın altına gödim. elini yüzüne sürdü gözleri aşdı.iyleşdi. geTdı bu sefer de o ğardaşını mığaraya götürdi.
- 40 bōle yaptı doğrını sōleyim ğardaşım geTdı oğlağ moğlağ saTmaya. ben de ğarısına sevdalandım.o da yoğ dedi. bī mağaraya ğomışım. ğardaşları hanımına bōle yaptı. aha orda ğardeş ğardaşı vurdi. ğadın orda ğaldı. reis öldü. demişler ki ben sana şunu ğoca yaptım. sonra dīör nasıl edim eTmeyim hanımına dīör ben seni üvey yaptım. bunnarı doğrılığ için yaptı ha.

Anlatan : Hanım ARSLAN (1950)

Derleme Yeri: Samsat (Merkez)

Konusu : Bayram Gelenekleri

- LX -

sabah beşde ğāhıyōđ. tendúru yağıyoğ. eKmeği yapıyōđ. aha ondan sōña ğāyaltı yapıyōđ, yimeği yiyōđ, yabana beriye gidıyoğ. işTe mercimeğ zamanı mercimeğe gidıyoğ. aha ondan sōña h́ayatT bēledır. esđi h́ayaT.

- 5 önce temizliği yapıyōruz. aha orıcı tutıyōruz ah ondan sōña namaza gidiyoruz. aha geliyollar çayını bişiriyor. ğılorlarını yiyiyollar. bizim h́ısım ağrabalar geliyollar. aha bayramlaşır aha biz de gidiyōruz onnara. bayramda önce evi temizliyor süpırıyor sobanı yağıyor. aha ondan sōña geliyor. yabana gidiyor, çeşmeye gidiyor. suy getiriyor çamaşırını yıhıyollar. ağşam yēmeđını yapıyolar. aha bazen şorba yapıyō dışarda yanı yoğırTlı şorba. şorbayı tendürü tendürü yağıyollar. ğaynatıyor

10 ğaynatıyor bulgırı ğoyıyollar. aha aħşam yemeği keşğeg keşğegi de ğemiğleri ğaynatıyollar dögmeden barabar. ğaynatıyollar suı ğoyıyollar bī sáāt ğāynor. endırıyollar küçık küçık soğanları üstüne ğoyıyollar. suı doldırıyoruz barabar hePsını o dögmeı de ğoyuyorız. o sulııda üstüne. onın üstüne de çay bışiriyorız eşğiden o ğáder çay yoħdı. basTıħ kesme endırıyollar.

15 basTıħ, işTe úzımı toPlıyorız ğazanlara ğoyuyorız. herkes ayrı ayrı yapıyor. babam ēle toplıyordu o bilir yanı amcam ğısım ağraba yan yandadır. yapıyorlar işTe ğáyaT ēledır.

Anlatan : Hanım ARSLAN (1950)

Derleme Yeri : Samsat (Merkez)

Konusu : Evlenme Törenleri

- LXI -

āna baba ğidiP ğelını beğeniyor. oğlanlar ğörmıyollar beğenip ğetırıyor. ğelını ondan sōña bayrağı asıyollar dama. düğine ğālaT toP dağıtıyollar. ğısım ağrabalar aha ğelıyollar piriş pilavı ğürı fāsılye ğürı fāsılye kayırma üstüne tókuyollar. milleT yiyor. ğelın ğayın babasına on sene ğelınlıħ ediyōr. ğonışmıyor yanı. ğaynandan 5 ğonışıyor. bī hāfTe iki hāfTe ğonışıyor.

ğelen mısafırlara da ne ğelirse onı veriyōllar. aha ğáve bışiriyōrsın. ğelın ğeldiğinden kemeri ğardası bağlıyor. áraaba ğelıyor ğaynana árabanın önünde şúşe ğırıyollar. bī de elini ğaldırıyor elinin altında ğeçiriyor .ğelın elının altına ğireceħ. yanı ğelın emrinden çıħmasın yanı.

10 ğınayı görımcesi yoğırıyor. yahıyor. düğın cuma günü, ádáT ēledır. düğın bi háfTa çoh bī oğlan ossa dâvıl çalınıyor. bayrağı da endırıyollar. gelının ğınasına bin kağıT ossın bin lira bī ğurış şındikiler altın ğoyıyollar.

Anlatan : Farike ÇETİNKAYA (1953)

Derleme Yeri: Samsat (Merkez)

Konusu : Eski Samsat'ta Yaşam

- LXII -

böyıme dövımımız biz órda doğdıh. biz ğahtıh o zaman esğı zamadı hēç bī řı yoħdı. ānnemgil fēlan saPla eğmegı yaparlardı. mesele ānem bī misafir geldıgınde ó zaman tůvıh çóhđı. tůğıh keser yemeğ yaparlardı. orda köylerde camılar yoħdı. herkes samsat'a geliyordu. beř atlı ğışi çağırıyorđı o tůğıh fēlan yidiriyordu. misafir olarak doğım evde yaparlardı. ó zaman hasTane yoħdı sağlık ocağı yoħdı. ebeleri kürd ebeler çağırırđıh. anem benı ebeyı çağırılmaya gönderırdı. ğızım "ğeT" řu ebeyı çağır doğum yapācim doğım yapardı. sağıklı da olırdı. o çócıh toPrağ için de oynardı. suya giderdi mesele ūzmesini bilirdi. bü'yürđı. hepımız ēle yaşadıh. hepımız genlÇ ğız oldıh biz de dövğm yapığı. on dövğım yaPdım hep tek başıma. heř bī ebeyı çağırmadım. çócıhlarım da vallā çoh şındıye gāder hēř bī duħdıra götürmemışım. heP evlendiler. bacı ğardaş hepımız ēle böyıdığ. benim kendi şahsım da ēle oldı yanı. heP evlendiler mesele dövğınlerde bizim zamanımızda araba yoħdı. aTna māhalledede ğız isTemeye giderlerdi. aTna aşşam giderlerdi. ondan sōña evıne giderdi. ğız tarafı evde

ğalırdı. sâbbah olırdı aTna ğapı ğonşıları aġrabalar o gelini gidip getirirdi. köyün
 15 içinde dışında ġālanın o tarafında firat suyının o tarafında gezdırır. gelını eve
 ındırirdi. bu sefer hādı gelin ki damada gideh damad nerde ġālanın dibinde
 sahlanıyor. ordan giderdiġ böyük bī taşın arġasında kendını sahlamış. eşseġnen aTnan
 giderdiġ damadın ġız ġardeşleri emmileri ğapı ğonşıları damadı getirirler. damadı
 getirdiġinden duarın dibi ne bī minder ındırirler bī de yasdiġ atırirdi. birisi de yuġarı
 20 gider o da topraġı üsTüne dökerdi yeni elbise ġeymiş ya. damat iki ġişi de bir
 ayaġına deġnek getirirdi. ayaġının dibine vurirdi. ādetdir. ō ġün eve ġeTmezdi aġşam
 oldu mı alġışlarnan damadı gelının yanına bırahırdı. işTe ōlesine yimeġler verirlerdi.
 o zaman açılar fēlan yōhdı ġapı ğonşılar gelirdi. o zaman ġazanlanan leġenlernen
 dolı yimeġler. üç ġün öncesinden açılı eKmeġ yapallardı. o zaman fırın eġmeġi
 25 yōhdı. orda üç beş ġisi otırır eKmeġi açarlardı. düyin şindi üç ġün beş ġün o zaman
 beş ġün davıl çalınırđı .

ēle ġördiġ yanı. aġraba kendi şahsımız yanı hepımız ēle oldu. aha ondan sōña
 bir ġız isTemeye giderlerdi o diyor bir mıhdar, bī aġa içimize girsin. ġapı ğonşınlar
 çağırirdiġ ġi ġız isTemeye gidilsin. ē o zaman datlı yohdı pisküvıt gibi bīşī
 30 ġötürirlerdi. lezzo gibi lōġġum gibi bīşī o zaman dadlımız odı. ēle yani o damad da
 heç ġızı ġörmezdi ġız da heç damadı ġörmezdi . düyin zamanı oldu mı o ġızı gelin
 ġötürirlerdi.

heç şindi benim şansım biz bī meġledeydiġ. bī ġün ānem geldi dedi “senin
 bugün nişanlı eve geleceġ seni ġötüririm ġonşıya bırahim.” ben ġendım ġeTdım
 35 ġonşıda otırdım. nişanlım gelmiş ġonşıdayım. yemek yemiş çay işmiş argadaşına.
 sōña ben eve ġeTdım. ō zaman öyleydi. kimse kimseyi ġörmezdi. ġızınan tanışmadan
 ġızı veriyolardı. şahsım beni tanışmadılar beni verdiler. benim beyim benden çoh

büyükdü. benden yirmi beş yaş büyükdü. şimdi hālim ossa ben yapmazdım. beni tanışmadan beni verdiler. hāla sevmiyorum ben doğrusını sōlerim içimde ne varsa onu sōlerim. esgiden oleydim. hamma çöçih yapıdı. on çöciğ yapıdı. mecbur yanı yüremiz ole. biz ana babadan görhardıh çevremizden utanıyordıh boşamağ olmazdı. bizde ādetti heç bişi olmazdı mecburdı. biz bekliyordıh öylesine biz zorlıh çekdiğ. biz saP getirdi. ānemiz gidin māhle kızlarından gidin saP getirin eKmeğ yapağ. gidin firat suyundan o zaman böyle muslıh yoğdı ki māhle kızlarıñnan sitillen govaynan beş altı kız toplıyordıh günde beş altı kere suy o firat'ı çek getir eve. başını yıhayın bilmem ney. biz çöh zorlıh çekdiğ.susardığ getirirdiğ yanı şimdi māşallah durumlar iyi şartlar daha iyi.ānemizde biz de sizden daha fazla çekdiğ. o zaman heç bişi yohdı. gurı eKmeğ vardı. bi yoğırT vardı. bi yımırta vardı. kızım ne vardı ? biz diyor çoh zorlıh çohdı. feğırlıh çekdiğ. samsaT en son biraz iyi oldu her birimiz bi yere gettiğ kahtaya getTığ biz yabancıydığ. kāhta'da geldiğ kāhTanın bağı çohdı. mesele bizimkiden onların bağı çohdı.

bizim ki tütün vardı nohıT vardı. mercimeğ vardı. domatis, garpız felan vardı ēkerlerdi. tarlalarda ēkerlerdi. biz ğazmaya, çapaya gidiyordığ. ēle bişi yapıyordığ biz ğazmaya gidiyordığ. pambığ vardı. biz kahtaya taşındığ orya geldiğ. onların da bağı vardı. ēkerlerdi. tütünleri vardı onlarda şimdi biraz devlet tütünü ğaldırdı ya en son zamanlar da şeye başvurdılar domates, ğarpız, ğavın ēle bişi kāhTa'da vardı. kahTa'da ēle bişi yohdır gerger tarafında da bişi yohdır. mısır ēkerler esgi zaman gibi mısır eKmeği yaparlar. kāhTanın yimegleri bizimki de farğı yohdır. āynısı bizim yörenin yimegleri nasısa kāhTanınkiler āynısı bizim çevremiz ole görđıđ.

60 o õretmeni de ānem diyor çoĥ esġi zamanda bī õretmen kövimize gelmişdi.
 ġarısı varmış bī de oġlı varmış. bī ġıza ġöynü düşmüş çoĥ sevdi. o ġızı vermediler.
 işTe evlîsın biz vermiyoĥ ġızımızı. bī ġün ġızı ġaçırmış. kendi de tabaņçaynan
 gelmiş bövîK bī Taġa. ānem anlatıyordu. onun için de ĥákāye çıhardılar. işTe bī türki
 çıĥarmışlar. işTe en son zamanda barışTılar. ġetTı ceza evinde õretmen beġlemiş
 65 ceza evinde. çıĥmış esġi ġarısı kövde ġalmış yeni ġarısınıda o zaman adıyaman'a
 getirmiş. işTe hāla yaşıdılar ikisinin de çócıġı vardı. işTe fazla nēblem vardı. birazda
 aġa bizim kövımızde vardı. sözi ġeçerdı āTmıyoruz yanı. demeK başımızda
 büyüklerimiz onnarmış fazla devleT yoĥmış kövmüş. sōnadan devleT bize birez
 sahiP çıĥaĥ. o zaman aġa zamanı idi. birısı ġız vereceĥdi gidip danışıyordu.
 70 nişanlanma olayı zamanı yine tanışıyorlardı. bī ilac yoĥsa yine aġalardan oluyor
 çünkü yeni aġalar malatya āntebe gidebilirlerdi. feġırın heç bī şîsî yoĥdı. aġagile
 gidin bī ilaç versın.

Anlatan : Emine KANDEMİR (1958)

Derlenen Yer: Samsat (Merkez)

Konusu : Hikâye (Paşa)

- LXIII -

gego orda yimeK yiyõr orda paşagilin ēvinde. bī eĥdıyar da geTmiş ona da
 yimek veriyõr. sonra vezir ġızıyor diyor bu eĥdıyar dede paşagilde bedava yimek
 yiyõr. bir ġün iki ġün yanı ġızıyor. eĥdıyar bī ġün aġzın baġlamış bēle. paşa da demiş
 ġi

- 5 - bu niye aġzını baġlamış? vezir:
 - paşanın aġzı ġõĥıyor. pis ġõĥıyor.

halbiki eħdiyâr ağzını bağlamış sarmısağ yimiş paşaya geTmesin. vezir bařđa
 filimde sōlıyor. paşa demiş vay bunu beslıyōm. bī de ağzı gōhıyō ha. aha
 sonra paşa demiş tamam senin işini doldurırım. şey demiş bī meKtuP
 10 yazmış. ōnların lafı lafdır yanđ. yazmış ki “bunu gecıKdirmeyin
 gōniřdirmeyin fırına aTın.” o meKtuP da ēle yazıyor. ne bissin eħdiyâr o
 meKtuP onun şeyıdır. vezir ōnine gelmiş demiş:

- o meKtuP nedir? eħdiyâr:

- paşa emretdı verdđ ki bī yere gōtirem.vezir:

15 - ver! ver!

hānı esgiden bī mektuP gōtirdđ mı hānı bīřđ veriyolar, bī iğram ediyolar.
 demiş ği:

- bī de sana para versđn?

paşanın meKduPunun bahşişi iyi olur ya! eħdiyâr:

20 - paşa dedi bu meKduP kimseye verme. dediğini yerine getir duyarsa başşımı
 vurdırđr. vezir:

- ben kimseye sōylemeyeceim

vezir şeytanlığ ediyor. o eħdiyâr meKtuPvı elinden ğapıyor gōturiyōr. diyor iki

uç aydır seni beslıyor bī de bahşiş versđn? dede bilmiyor ki içinde ferman

25 yazılı. gōtirmıř fırınçılar aşmış. demiş ği “bu herif gelince gōniřdirmeyin
 dorđı fırına atın. “ ēle yazmış paşa ne bilirlere vezirdir. duTmışlar. vezir:

- ben ne yapmışım ği fırına atalar?

vallah bu meKtubın sáábı ben deelim. yemmđn içim ben deelim .

- yoğ, demiş. seni şimdi aTmasam paşa bizi atar. onun lafı bizim yanımızda

30 geçerli. sen getirmeseydđn. mademki biliyōrdđn getirmeseydđn. sensđn.

teKmeği aTmışlar. şu bu demiş vezir.

- yōh artıh derdını öbır dünyada anlaT.
vezirde o arada gidiyör ha !
- paşa diyor benim lafımda heç değişik olmaz yanı neyse odır. o mektubı
35 götürdın?
- demiş he. he götürdım demiş:
- ciddi mi ?
paşa şıhırdırmiş, demiş:
- vallā götürdım. sōña demiş gi:
- 40 - vallā vezir dedi ki ver ki o bahşişi ben alām. neyse elimden aldı götürdi.
- hı ādāleT yerini bulacağ.
- e dedi mademki ēlese sen o gün ağzını niye bağlamışsın ?yanıma oturdın
- vallā sarmısağ yidim. sana sayğısızlıh olmasın diye ağzımı bağladım.
- ōle mı? demiş.
- 45 - ya vezir dedi ki “paşanın ağzından ğōhı geliyor.”
- nāsı yemin içerim gesse gesse benim ağzımdan gelir.
benim hākeyem işTe bēle. götürdiğın meKtuḥdır seni atacahlardı. ādaleT
yerini buldı demiş.
- ya rabbi benimkinde oldu da seninki de olmadı. sen beni āffeT o.da orda
50 müsılman olıyör dörd dördlüğ.

Anlatan :Emine KANDEMİR (1958)

Derleme Yeri: Samsat (Merkez)

Konusu : Hikâye (İbrahim Ethem)

- LXIV -

gego diyôr ki bî gün paşa varmış. dîôr bahmış bî paşa saraylarda otırıyôr. her şey güzel. bî ses geliyôr. demiş gi :

- o ne sesdir? ses geliyôr kimdir? ben paşayım demiş.demiş gi:

- devemizi gâybemışız. biz devemızı arıyôruz damda. o da demiş gi:

5 - ben pāşşayım. sizin dēēnız ne geziyôr damımızda. niye gelib burada gâybenediyôrsınız? ne geziyôr sizin devenız damda? o da :

- sen paşasın şu tahta otırmışsın diyorsun allah'ı görüm. sen nāssı allah'ı göreceksın? paşa demiş gi:

bunnar beni uyardı dorğı yola gir. ben niye gendımı toplamıyôrum. bu
10 mâneyedden ses geliyôr. bu deve benim evimin üstüne gelmez. artıñ ben kedimi toplāyim garısı hāmleymış. demiş gi:

- oğlan olırsa adımı gur. önce benim yerime paşalığ yap. ee kaç sene oğlan deliğanlı ôssın benim yerime geçirt. ben gidıyom. bahar ki hicaza gidıyôr. orda derecesını görıyôr. oğlan böyığ olıyôr .diyor

15 - hānı babam?

- baban hicaza geTdı. o da beni bıraıhdı geTdı. işTe bî gün birisi demiş gi ne o demiş “biz devemızı gâybetmişız. o da demiş hamma ben paşayım deveniz benim damında ne geziyôr. o da demiş gi otırmışsın sarayda allah'ı görüm. allah bēle görılmez ki o da demiş gi siz beni uyardınız ben de gāñıP giderim

- 20 bulır derecemı alırım. geTmiş hıocasını bulmuş derecesini almış.” sōña o oğlan böviğ olıyō. gidiyōr babasını arıyor. baba oğlan ğarşılaşıyor. o babaya da birez nēffis geliyōr. diyor ki:
- bu benim oğlımdır.
- 25 orda hıoca ğızıyor. sana niye neffis geliyōr. sen oğlını ğördın bēle bōbırlendın. ne ğāder neffis geliyōr. sen bēle yapmıyeceğTın. ayağını aTmış ney edmiş paşayı affedemiyō. sana nēffis geldi.
- ne diyōrsun biz yāpađ. ğeri derecemı ver. o diyor
 - ğabil eTmem.
- 30 eve geliyōr. bī ağacın altına otırıyōr ađlıyōr ađlıyōr. ee ğuş geliyor. ğuş dilini de biliyor. ğuş demiş :
- bu paşadır. (bu İbrahim ethem hikayesidir) şurada otırmış hıocası affedmiyor. iki herem hurma yimiş. onun içindir hıocası affedmiyor duası ğabil olmıyōr. paşa bunu duymuş ağlamış. demiş ği:
 - hicaza gidim bu iki hurmayı affedrirım ki hēç olmasa duam ğabil ōssın
- 35 birisi bīşiyi ğaybedince İbrahim ethem duāsı oğır. geri bulır yerine ğōyim geri ğabil ossın. zanneTmiş ği onun ğasassından dūşmüş ğasadan alıyō ya. oysaki dūkkancının hurmasıymış. dūkkancı demiş ği:
- sen iki hurma için nerden geliyōn? ben helal eTdım .
- hıocası orda ğörıyor demiş:
- 40 - gel seni affedım gel. onı geri affediyōr.
- oğlı da paşsa olıyō. ğadın da şen olıyō.herkes İbrahim ethem diyince südürüyōr. iki hurma için sen geliyōn. hānı bī anahTar felan ğaybıldığında diyor. bī İbrahim ethem duası var onı ođıyō.

Anlatan :Emine KANDEMİR (1958)

Derleme Yeri :Samsat (Merkez)

Konusu :Yaşanmış Bir Olay

- LXV -

- bî herif var. âşgerliğe geTmiş. evlîmiş. âşgere gidince çocıhlarını barabar götürmüş. âşgere ğarısıyla barabar. orda bî ğadın bulmuş ğarısın orda bıraħmış ğeri memleketine gelmiş. ğadın çocıhlarını ğaş sene araştııyor araştıyór bulamıyór. sonra geliyór urfa'nın bi köyinde buluyór çocıhlarını.
- 5 tâhsiciyle barabar demişler ğadını çağırıyollar.
- işTe gel işte bî tanış. gelmiş.
 - kimsem yoħ ki
 - ğonşıları çağırmış demiş.
 - bu kim?
- 10 - mısafırınız, demiş teyzendir.
- teyzem yoħ ki. demiş.
 - işte teyzendir.
 - sonra birez sonra demiş ği:
 - kendını sıhı tuT bû annendir.
- 15 ğadın ěle diyince bibirimize sarıldıħ. běle zorna birbirimizden ğopardılar děr. ānnem gidiyór. biz geliyórıh ki ānnemĭ buldıħ. çoħ mutlıyıħ. ğaş seneden sonra da ānnemĭ buldıħ çoħ şükür ki ānnemĭ bulduħ. sonra ğadın děr ğucağında iki üç çağası vardı. bu deprem olınca ben ğızımın yanında

kÖydeydim. bana heber verdiler ki gel işTe çocıĝın ĥestedir. yanı ölmüş de.
 20 ĥasTedir. gurtarmışler ĥesTedir birez yarelıdır hafif. ben dedim.

- çoh şükür

ben geTtım ki iki cenaze. biri nişannıydı. birinki bulduĝ gömdıĝ. o gömmede
 nasıl herkesi hānı fişş gibi çuĝıra atıyÖr ya onı da mesele atıyÖr. āna baba
 günü gibi herkes ĝendı derdine düşmüş. dedim allah'ıma çoh isTyÖsun.
 25 ĝızımı bana buldırmısaydın o oĝlına da o acıyı yaşayadın ben bu ben bu
 çocıĝlarını sallayınca bu geybolanlar var ya onların aşĝıyla sallıyÖrdım.
 onları da seviyÖrdım. hema onlar göz bebeĝimdi. onların üsdüne türkü
 söylüyordum sanki onardı beşıĝde yanı. şeyımı onlarla götrıyordum. ben
 dedim ne güzel ellah o zevĝi de taddım dĭöm. oradan bĭ sene ĝeşmeden iki
 30 sene ĝeşmeden hazır iki çocıĝımdan da ĝeybeddım. dahadı ĝaybeddım. onun
 cesedını gördım. öbırının cesedını görmedım. orada onı da öyle ĝaybeTdım.
 şindi o acıyla yaşıyÖm. şindiki bu acıyla mı yaşıyÖm. ta urfa'nın köyü nere ora
 nere ben gidip gelim ki kendi hema kendi ĝarnıma gömdım. amma ĝızım paca
 deĝil ki bēle dellıĝ açan. bĭ gün paTlarım dĭör.

35 o zaman babam ĥasTe olunca bizim küçük ĝızdır orda elif'ı getirdi.
 ānnem de halen yoĝ. elif geldi ĝi babam o durımda. elif tam çıldırdı. elif dedi
 baĝ heyatım ben ben adam deelim? birini buldım ĝaybetTım dĭör. hānı baca
 össa duman çıĝār. ama paca deel ona göre kendini düzelt.

Anlatan : Ahmet KIZIL (1941)

Derlenen Yer : Samsat (Merkez)

Konusu : Eski Samsat'ta Yaşam

- LXVI -

şu anda büttın milleT geysıdan heP dışardadır. buralar feğır memleketi hiş bîşî yoħdır. yanı bazıları tóPrağı yoħ. arazi bōyna dışarda çalışıyor.

eski samsat nasıldı? şimdi nasıl bir yaşantı var?

esgi samsaT zamanı ben ordaydım. oranın bol arzāsi vardı. herkes feğır
5 fuğara ordan idare olıyordu. şimdi ise o gāder idare yoħ yanı. çalıřmaħ yoħ yanı
tóprağımız bî ğısmı ğaldı bazı yuħarı řēler ğaldı. bazı řēler de heç ğalmadı. şu an için
sıħıntı iş yoħ güÇ yoħ. ordan burya göç zor olmadı bütın devleT o zaman yardım
etti. istediğın yere evi götürüyordu. mesele urfaya mı gideceğsın araba seni
götürüyordu. adıyaman'a mı gideceğsın adıyaman'a. köye mí gideceğsın köye yeni
10 samsad'a mı geleceğsın yeni samsada gelirdi. yanı ordan sıħıntı çekilmedi .barajın şu
an için heç bî fayda yoħ ekonomiK şeyden zarar var. feğır fuğara mercimeK ēkerdi
noħıT ēkerdi buğdā ēkerdi .o da biTdıKten sōña ne ekeceğsın ekerken zatā herkezin
motorı vardı .ēkerdi biçerdı şu an için arazi yoħ bîşî yoħ samsad'da pamuħ var idi
pamuħ ekerlerdi noħıT ekerlerdi. mercimeK noħıT hububaT yanı şu an için mālesef
15 yōħ bî ğaç kişinin erazisi var. onun idaresi iyi feğat ārazisi olmıyan insanların tabi
feğirdir. yanı çalıřmaħdan başga bî gücü yoħ edanaya gidiyor, malaTyaya gidiyor,
ğeysıya gidiyor, pamuğa gidiyor, ğırbıza gidiyor. yanı bir çoħ yer başga bir şey yoħ.

samsatın örf ve adetleri nelerdir?

örf ve adetleri misafir perver idi. misafir gelse jdi misafir gelse jdi iyi
 20 garşılardı. düğünde başlığ parası verilirdi ben evlendiği zaman tahminime başlığ
 parası atmış üç de mı ne atmış dört te mı evlendim. dört bin lira verdim. baba
 tarafıda heç bîşî eTmedi. çēyiz felen yoğ gı°Pgurı bî gelin eTdı başğa bîşî yoğ .o
 zaman tabi bi desTe bi düzen çoraP bir iki tene küllah bu gıydığımız küllah var .
 başğa bîşî yoğ .düğünde çevrede senın ağraban dosdın kimse onı çağırırılar onlar
 25 hediye getirirler aynı hela devam eder yanı mesele sen benim ağrabamsın sana
 bîmektuv gönderdim gel düğüne buyrın sen gelırsın şeyne göre halına göre kimi
 altın getirir kimi para getirir. ēle geçınıP gideriz .

askerliğinizi nasıl yaptınız?

1961 de ásğere geTdım. ben ilkin şeye geTdım burdır'a gettim. ondan sona
 30 çankırı ğurşına gettim onda geldim niğde'ye geldim. orda bizim terhisımız ádanaya
 geldi. ordan terhis oldım. esğerliħde zorliħ çeKmedım. inizibaTliħ yaPdım. esğerliK
 icin durımım iyiydi.

suyu nerden geliyor?

büttin kövlere veriyōlar samsata yoğ. esğide o proje den ğōmamışlar. şimdi
 35 receP suyu bütın köylere gidiyor samsat'ın bütın köylerine gidiyor samsatın
 merkezine yoğ. dusyasını yaparken samsatı çıħarmışlar. ğazalara yoğ köv hizmedleri
 mı ne diyorlerse ğazalara vermiyor. bizim belediye başğanı bî sefer iki sefer şeye
 geTdı anğara'ya. geTdı bir ĩki sefer müracaT eTdı. ēlē durıyor yanı .

sıhıntı tabi çeKdiK. sıhıntı çeKmeseK işimiz ne burda. evleri yıħıyordıħ bî
 40 ğısmı da bazı köylerden geliyorlardı. malzemesını şeyin damın üstüne ğoyıyordu.
 diyordı ben satın almışım mal sáħibi benim. yoğ biz almışiħ beni ğarağola şikayeT
 edin diyordı. ondan sōña ben bıraħıP gidiyordım. çoğ esğiden kerpış derlerdı daşları
 götürdiler pirkeTleri götürdiler ne biħem işTe.

Anlatan : Mustafa DOYMAZ (1928)

Derlenen Yer : Samsat (Göhtarla)

Konusu : Samsat Kalesi Efsanesi, Hayat Hikayesi

- LXVII -

bu gal'anın üzerinde kòşK vārdı. kòşgúnde meselē daşları ğerası da vardı, sārısı da vardı, beyazı da vardı. çoḡ da böyık daşlar vardı. yanı kimsenin gücünü edeceḡ daşlar dēğildi ha. ben daha dúşınıyorum peki bu kòşğı bēle örmişler bu kòşğı mesele yükseK túTmışler. üç dörT tene eyaḡlarını gördím. direK eyaḡ dēğil de efēnime sōleyím içi de boşalmış. yıḡılmıssa nasıl olmuşsa onu bilmiyorum. ırmagın öbir tārafında gāntār vardı. sen gāntāra geçdí mıdı gal'a güzel güzel görínıyordu. orda ben geTdím. áyne eTrafında dolaşdım. daşlarına baḡdım yav bu daş bu geder böyık şu bizim ğapıdan böyık daşlar vardı. búnar nasıl eTmişler de búna heP birbirlerine yapışdırmışlar da bu suva mı yaPmış bu kireÇ mı yaPmış bu kisir ḡaç mı yaPmış şimdiye geder bu kòşK bēle ğalmış. yav bu nasıl olmuş o kòşgın üzerinde şirin varmış biliyō mısın? ğıralın ğızı. ğıral demiş ki eger kim keḡTa suyunı getirirse ben şirin'i ona verecēm. bī usTa órya göksıya geTmiş birisi de keḡTaya geTmiş. ikisi de barabar başlamışlar. biliyō mısın? bunnar geTmiş getirmişler ğaç sene çalışdıḡlarını esġi sözdır biliyō mısın? yalan mı dolan mı bilmiyorum da bēle sōlediler. her birisinin bī gözı var diyerını geybeTmiş. yarım da bēle sōlediler. her birisinin bī gözı var diyerını gáybetmiş çalışa çalışa. alaca belece örmüşlerdı. ben geTdím gördüm ancā gözüne göresın ki inanasın. aha bēle ğafamı ğaldırdı mı şapġan düşer. iki daġġın arasında taş örmüş ğaldırılmış. onun üzerinde kóprı ġurmuş suyu geçirmiş. öbir terefine daşlar nasıl böyık nasıl böyık bī tānker geder var. peki bu adam dezġasız makinesiz

- 20 h́aceTsız nasıl bu daşları orya ğaldırımış yav. hele bī düşün neyse bunnar beraber
 çalışmışlar. çalışmalar yahın suyu ğetirmişler. bī ğoca karı diyor çılmış demiş hele
 ben bunun yanına ğıdim. oğlim sen h́ala çalışıyor mısın mı? suyunı ğetirdi şirin'i aldı.
 adam orda kendini öldürmüş. biliyō mısın? bu sefer öbırının yanına geTmiş. o göksuyu
 ğetirenın yanına geTmiş. yav sen h́ala çalışıyor mısın? he demiş. ben çalışmaz
 25 miyim? ben şirin'i alācām. ğırdın çoğdan ğetirdi şirin'i o kağTadaki çayı ğetiren
 edam çoğdan ğetirdi şirin'i de aldı. o da kendini öldürmüş. ikisi de allah kimseye
 gösTermesın. he vallah ēlē diyorlardı. ha aha ben o köşğın üzerinde dolaşdım.
 şirin'in kōşğı esğide ēlē diyorlardı. aha bī insan mēsele ğuvaT olmasa yuĥarı
 çılmazdı. ğalada çoğ zordı dimdiğdi. ğela ben yuĥarı geTdım. orda evlerde vārmış
 30 yerın altında. ben geTdım orda ũsda çalışıyordu.aha ben geTdım eynen deşmişler
 biliyō mısın? burdan ta şurya ğeder h́ala şeyleri vardı eserleri vardı. öcaĥları vardı.
 gelanın içerisinde yuĥarda değildi toprağın altında bahiyōdın. bī adam burada çihiyō
 bī tene burada çihiyō. bī tene burada çihiyō. h́ala ocağı da vardı. külí de vardı. ben
 gözımden ğördüm külí de o ğapları da. heP küldí biliyō mısın? heP küldí ğāpların
 35 hePsını ğaldırdılar. sermişlerdı. burya yaĥlaşma! niye? ne var burada? yav orda
 antigáler var. orda orya yaĥlaşma ben yaĥlaşmadım. bu terafından dolaşdım baĥdım
 baĥdım bu adam nasıl yapmış da bu ğıral nasıl ğıralmış da bu daşları bēlē örmüşler
 de bēle ğaldırılmışler. bī daşı beyaz bī tene ğera bī tene sarı boya mı yaPmış nasıl
 yaPmış ki bēle yaPmış. hep ben bunnarı gözımden ğördüm. h́ala süre de vardı
 40 samsatın eTrafında süre de var. payda bī pay ancā ğalmışdı. ben geTdım ğördüm
 altında sen bēle geçıP gidiyordu. altında bēlē yarısı yıĥılmış öbır tarafda bī tene daha
 yıĥılmış. yanı ēleydı. heP çevrılı bēle tertemiz o örgü. ne bēlē örmüşlerdı taş mıydı?
 bayır mıydı? demmír mıydı? onı bilmiyordım baĥıyordım anlamıyordım. taş gibi

görünüyor amma nēblim nasıl yaPmişlarsa esgide yaPmişlardı. valla ben geTdım
 45 gördım şirin'in köşgını de gördüm. samsat'ın beşga işTe derın yerler de vardı.
 yükseK yerler de vardı. efēndıme sōleyim o ğalanın içerisinde eşhasın da güzel bī
 suyu vardı. ben gördım önde bostan yapıyorlardı kiliseye yaħındı orası. kilise hāvla
 hāvla yaPmişlar orya kilise de gavurların yeriymiş. ğala da zatan ğıralın malıymış o
 köşK de şirinin köşgüymüş. aha işTe yuħarı gidiyoler, herkes baħıyorlar yanı. o ğeder
 50 manzere deĝildi feĝeT yanı direKler galmışdı başĝa bīşī yoħdı. bī tene burda bi tene
 burada bī tene orda. bī mesele bölümdı. yaPmişlardır ki kim nerde çıħmışsa onu
 görmüş. ğalayı bēle yuvarlaħdı. bī köşede adam orda örmüş ğaldırılmış a ben geTdım
 hem aşşaĝı görünüyor hem yuħarı görünüyor. yerı yükseK ya o neyse bi kēf
 yapıyoler. eşgi zaman öledı benim gördüğım samsaTda gemı vardı. gemı de ağaşdı.
 55 gemıcısı vardı. ğünde bī bineK öbir tarafa geçiriyorlardı. elinde sırıħ vardı o sırıħ de
 sekiz meTreye on meTreye yaħındı. çünkü iki meTreye üç meTreye yaħın gemı
 gelırdı iki üç meTrede efendıme sōleyim ırmag derındı. iki meTre üç meTrede elinde
 ğalırdı. ucunda demmır vardı. ben gözimden gördım yanı yútardı. hādı baħalım binin
 ha! binin ha! ağaçda súde giderdı. ben gördım. bī tenesı suyu gelene kadar dışarı
 60 atardı. ben gördım. aha bu yaħındadı öbir terefe geçirırdı. öbir terefden da bu terefe
 geçirırdı. heyvanlar binerdı eşeĝ, ğatır, deve efedıme sōleyim ökız, koyın, ĝeçi. işTe
 alverişçiler vardı. parçacılar vardı herkeş gelır o ğapıda beklerdı. gemıçiler gizlice
 çağırırldı. ĝaçah var! gizli çağırırldı. ĝaçah olmayanlar de gemıçı gel ha! gel ha!
 öbir terafa geç .o gemıçı gemısı zataħ öbir terafa baĝlanmış. bizim bu gamyuneT gibi
 65 adam senı bindırırdı. yirmi beş ĝurış. eşşeĝ varsa sen eşşegin üzerinde sayılırdın.
 biliyor mısın? bī tene eşşeĝın üzerinde sayılıyordun. yirmi beş ĝurış verırdın iki tene

eşşegin varsa ellı ğurış alırdı. iki ğışı adam bī tene eşşegin gene yirmi beş ğurış alırdı. baba demeK bunı bazar eTmışler ha. dimeK ellı ğurış ver demış ben eşşegime bindı mı bī adam ver. hadı ver yirmi beş ğurış öbır tarafa geçırır. öbır terefdan bu tarafa geçırırdı. mesela mırbi bī sırıĥdı. sırıĥın üzerinde bī demır vardı. demırın ucı sıvıydı 70 bembeyazdı. demır ucı çıĥıyordu. adam bēle yapardı yapardı çıĥardı vurdıĥın gibi tam kenarına deĥiĥ ğarşıya ha! bıraĥırsa ta ařaaĥı gider su ğötırır. su çoĥdı .mesele şındiki ğeder deĥiĥdi su çoĥdı. adam vuruyōdı mesele öbır tarafa geçırırdı. en az yüz yüz ellı meTre senı bindiĥi yerden ařaaĥısına ğötırırdı. dümdız geTmezdi. illāhi 75 ırmag o gemıyı ğötırırdı. iskelesi ayrıdı onnar biliyordu. mesela burdan çıĥarsam nerye geder ğıdcem. onnar biliyōdı. ördā gemıyı çekerlerdi. yüz meTre yuĥarı ğetırırlerdi ğazzıĥı ordaydı. öbır terefde sen ğeldın ya biliyōdı. mesele iki yüz meTre yuĥarı çıĥacaĥ. ipi vardı omızın üzerinde ğoyardı çekerdi çekerdi ğetırır ğazzıĥa baĥlardı. gene iki yüz meTre yuĥarı çıĥardı. gene bindin sen öbır terefa iki yüz 80 meTre geçeceĥını bilir ki yüz meTre ařaaĥı eneceĥ. gene ipini alırdı omzına o ğazzıĥa baĥlardı. işTe mesele bēleydı .

bī tene adam vardı baĥdım bēle yaPdı düşdı aĥladı baĥdım ğafası tuvara deydı. adam ne söyleyeceĥ heĥĥeTden ırmag nasıldı? nerden çıĥardı? nerden geliyordu? bu nerenın ırmagıydı? samsaT nasıl? bir samsaddı? aĥařları mı vardı? 85 mesele binaları mı var yoĥ mı? hiş bīři yoĥdı yolu molı yoĥdı. eşşegden gidiyordıĥ. burdan öbır terefa giderdiĥ. keĥlıK o zaman beslemezdı. o zaman tazıyla gidiyolardı. tavşana gidiyōlardı. çıPlaĥ eyeĥlarla giderlerdi. valla ben kendım de giderdim. şu bizim bayırlarda dolařırdıĥ. hepsi bī tene ğaldırır ya ğaldırmazdı. tazı ölddrdrdı. allā kimsye ğöstermesın o zaman insanlar bařĥa şındikiler bařĥa. mesel sabahnan mıĥdar

90 gelmiş şu pınarın başına gideh. ben yayan gidemem. ne var ki yayan gidemezsin he
vallā. gençsın. eġside ēle bīṣī yoħdı. çoħ eħdiyarlar vardı. saġgallı adam oraġ biçerdi
aħşama ġeder. ben ġördım. oraġ biçerdi. ŗindi iŗ kolaylaŗmıŗ. herkeŗ evinde oturuyor.
kendi geliyor kendi yiyor. memur da yiyor. esnaf da yiyor. herkesın kendine
ġöre evi var. bī tene ve ġirdi mi di kül bulunmazdı ki mısafırına endiresin. he vallā bī
95 kül bulunmazdı. bī tene evlenirdi bī tene ŗelvar yapardı. o köyde erkekelerin hepsı bī
köye dāvete bī sūnnete ġittiġi zaman o ŗelvarı ġiyerdi. he valla yoħdı. picama deġil
de döymeliydi. döymeliye basardı üzerinde ŗzın bī ġömlēK ŗurya ġeder ġelirdi.
belinde de mendil. onın ġismetiydi. nerye ġiderse ekmegini cebine ġor beline
baġlardı. aħşama ġeder ġelmezdi. ġera su bulurdu ġiderdi avcına basardı suyunu
100 ekmegini yerdi. mendil olmasa olur mı? sen ġucaġına mı ġoyacaħsın ekmegi.
hepimizin ēleydi. herkesın belinde vardı. hepimizin ege eħdiyar eger ġenci baħarsın
ġüzel bī mendil ġıvıra ġıvıra beline baġladı. adam aħşama ġeder ġelmezdi eKmeġi
içinde. teblema da yaPmazlardı. diyōlardı un çoħ ġidiyor. eKmeK ġötürür. tableme
yoħ tablama yaparsa iki tene eKmeK yapacaġına iki hamur bī tene çıħardı. iki tene
105 eKmeK yapacaġına iki hamur bī tene çıħardı iki tene çıħardı. sabahnan ġaħ sen bize
bī teblema yaP. sōūh eyran ġetir biber biŗir.biŗirir. hādı baħalım başla biŗir. bizim
baġlar çoġ İdi. bize beġmez vermezdi. ya ġetir biz de beġmez yieħ. ha oġlim bunu
satacez. ānem babam vermezdi. ben ġēTdım vallā bī ġün aġladım aġladım “bana yaġı
verin” dedim oġlim dedi ġüjlemıŗıħ. verin dedim koyun yaġı var. ya oġlim dedi
110 ġüjlemıŗım. yarın vērim. çoġ aġladım. herhal erıTmıŗlerdi ya. anam ġeldi ġaŗŗıġı
ġüjın içerisine batırdı. ha dedi sana zıġım olsun ha! dedi vallā ben hatırlıyorum. eren
yaġı verdi. he çünkı o bir küjlemıŗlerdi. ġōħı ŗlmasın. ham yaġ. burası daġ deġil.

mesel sōüh memlekeT değil. burası sıcağ. çoğ çoğ yirmi dōrt saat sonra eKmegını
 batır baharsın ęoędı. o sabbah sabbah nasıl o tulığın içerisinde o yağ ığardığı
 115 zaman aha o gatığa iki tene soğım yaper. üç tene bī küpin içerisine goyerlerdi. bī
 hāfTe galdı mı dı onı bu sefer eritir küflenmesın ha. olmasa küflenecek. o gene
 tertemiz ānam yapardı. o turna ęuşı var ya turna gözü evvel ayağ güzel olırmış.

başınızdan geçen bir olay var mı?

bī ęün ben edena'ya geTdım. a valla benim yaşıım on beş on altıydı. aha ben
 120 birez uzın boylıydım boyımı gaırmışdım da yaşıım azdı. iki üç ęişi geldi. hadı
 barabar edana'ya gideğ alısağ. dedi peki gidelim. peki, o zaman üç kağıT edena'ya
 geTdığ.üç kişi ha bī ęamyona verdiğ. ben geTdım geTdım bī ęaş ęün ęarpuzlarda
 alışdım. dediler iş biTdi. ben bīşī bilmez. ben bīşī görmez. bīşī görmemişim. hiç
 dışarı ığmamışım ki bī keğliK ę gibi sanki ęefesdeyim. mesele bīşī sorıyōlar he
 125 diyorum yanı bilmiyorum. neyse ēle ęaldı. bī ęaş ęün ęaldım orda. yirmi beş kağıdımı
 gazandım. yol parası ığdı. hādı dedim o ergadaş da çoğ ağıllı değıldı. yanı
 esgerliğını yaPmıssa da. mısdafa şı köylere gideğ ācebe şı ōblıęlerde bīşī yoğ
 mıdır? vallā bilmiyorum. muğammed āli olırsa olur. ben bilmiyorum. geldiğ gere
 gopızda otirdığ. bahdım iki ęişi geldi. pantōlı bēle ęeniş iki ęişi geldi. onnar da dişi
 130 oğı dōkūlmüş. baa dedi ki ergadaş çarşıya ıhsana. yav dedim valla param yoę. o
 da iği iiyōlar ha adamlar. benim yedmiş beş ęuriş var. sen de geT bī kēf yaP
 avıcımın içerisine ęōydı. dūşındım bahdım yedmiş beş ęuriş iyi peradır. biliyō mısın?
 yirmi beş ęurişa tıraş olıyorsın. bī ęarpız on ęuriş. bī eKmek on ęuriş. ēlē mı? geT
 dedi. adam sōna peramı verdi. dedim he hele ęāh pera verdi. bilmiyorum iği içiyor
 135 saręoş mıydı adamın yüregi mı acıdı baa verdi. neyse biz ęāhdıę. hangi köye gideğ
 Çimento fabrikasının orya gideğ. orda mercimeK köyü var. bilmem neresi var

osmaniye var. bî yerde bî iş bulırh bilmem neresi var. bıyıkları da bēlē uzın sarıyor bēle gıvırıyor. geldiḥ geldiḥ baḥdım teregtör geldi. çıplaḥ ayahlardan geldi ayakda yoḥ sen eyakkabılarla yürüyemezsin; çünkü erḥası yoḥ bişisi yoḥ. zamanda diyōlardı.

140 bunnar esḡi onnar esḡi eyakkabının da esḡisi vardı. bīnnar esḡi. áyn adı da lasdiK. üç düḡme vurmışlar. iki gün çalışdı mı bahıyorsın bu ipi goPdı. gaPdıḡı gibi baḥıyōsın eyaḡın çıḥar. aha ben goḷtıḡımın altına gōmışım. o da ēle barabar geliyorız osmaniye'ye ġeder ēsfaT vardı ondan berı yoḥdı. geldiḥ geldiḥ su teregtora binin dedi. sizi çiftliġe götüreḥ. bindiḥ neyse bizi bî samanlıġa ġoydılar. ikimiz aç deġil

145 mısınız? he ya acıḥ ya. bî karpuz getirdi orda ġarpuzı kesdi biz orda karpuzumuza yēdiḥ. burda iş yoḥ hemşerim dediler. ēle mı ? e o zaman niye bizi iki saātliK yoldan burya getirdin yav. biz yolımıza gideriḥ. yav vallā dedi ben sordım dedi evlerin içerisinde giTdiK. çiftliK sahiPlerine burda iş yoḥ gidebilirsin biz geri döndiḥ. āynı yola geri asfaltın üzerine geldiḥ. gele gele gele gele aḥşam oldu. bî köyın yanında

150 misafir oldiḥ. ḥarman da ha kōvde deġiḡ de ḥarmanda. ben geTdım bî sabun üzerinde oturdım. sāPa baḥdım kellesı yoḥ. yav bu sapın kellesı nerde? yoḥ. biçer oldıḡını daha bilmiyoruz. biliyō mısın? aynı o zaman uzaḥdı. biçer olmuş ḥeberımız yoḥ. biçer olmuş on sene sonra burya geldi. bilmiyorum. elim tam altına soḥıyorum yav bu buḡday nerde bunun kellesı nerde yav bilmiyorum. o de diyor bilmiyorum. görmemiş

155 ki bilsin ēle beḡleye beḡleye aḥşam oldu. dedi hadı köye gideḥ dedi. köy gelebalıḥdır. fırını var mı yōḥ mı olır. yirmi beş keḡit var. her birimiz barabar çalışdıḥ. birine dedim burda fırın yoḥ mı? yoḥ dedi. şu eve geT bî eKmeK isde. ben getdım baa bî ekmeK ver! getirdi yuḥa eKmeK. bembeyaz bî eKmeK. vallā heyatımdede görmemişim. aha bēle açıḥ. getirdi bize bu sefer de bizim şu álıye şu ġarşıkı eve geT

- 160 eKmeK isde ha. bu benim he dedi olur. adam giTdı içeri girdi. bī adam da tahdın üzerinde yaTmış. o gurılı tahTlar var ya pijamayla yaTmış. biliyō mısın? ğafasını ğaldırdı bunnar bunnar kim yav! dedi. aha baħdım erhadaşım ğaşdı ğeldi. benden ğeşdı dedim yav muħammed nē olıyō yav adam bizi dōveceħ dedi. ha vallā. biz hırhız mıyız yav. adam dışarı çıħdı. başı açılı ğırçıPlah. siz burda nēcısınız? siz
- 165 burada ne geziyorsunuz? ne oldu? nüfis kağıdını çıħar. bende ciP mib yoħdı. ben elimi soħdım çıħardım. dedim ala. baħdı baħdı samsaTlı mısdafa. babası hōseyın, ānası ferış. gusure bahma dedi. ben başğasına benzeTdım. siz burada ne arıyorsunuz? vallā biz iş arıyoruz. iş de yoħ dedim. ğarı! ğarı! büyüK bī eKmeK getir. ğadın getirdi. tandıra vurırlar guPgurı ya. altı aylıħ mı beş aylıħ mı? yav senın õssın. he vallahi
- 170 billāhi. heğeT onın dişleri çoħ keşgindi. bu da benim õssın. onı da birleşip yiyorız. yoħ canım onı ben isdedim baħ verdiler. ben biliyōm o yinmez. ancā isladıP daşla yiyebilirsin. kimbilir ne zamanın eKmegi. muhemmed ağzına ğoyuyor çatur çatur ediyor. bīşī çıħmıyor ki ben eKmegi mi cebime köynıma koydım. geTdım birez evde suyımı işdim ğeldim. sapının üzerinde bī çarşaf var. başğa bīşī yoħ.uzandım sabah
- 175 oldu. muħammed hadı ğāh gideħ. nereye? eve. eve mı? nasıl gidecez yav? bu yolden gidicez. ěle mı? he vallahi biz yola geTdıħ. gele! gele! gele! gele! õlen oldu. baħdıħ bī ğamyon ğeldi. üsdü adam. kimisi ğirmızı kimisi sarı kimisi bilmem beyaz gamyon ğeldi, dūrdu biri nerye biz alma pınarına götrecez dedi. orya geline gidiyoruz nişan tahmaya gidiyoruz.
- 180 hadi baħalım ikimizi gamyana bindirdiler. benim erħadaşım da deli. aha baħdım barmağını ağzına ğoydı ağzını çeKdı çeKdı. canı mı sıħıldı nōldıysa bī derdi vardı. adam düşdı. bunnar toplandılar gamyonın önüne. şöfere dedi usTa dur! dur! şöfer çıħdı. nōldı dedi. deli var. bende ğorhıyōdım doğrısı. benim yaşımda ğüÇÇıK.

aha şöfor durdı. lā ilehe illāllah muḥammeden resulullah. uçgırını aşdı. bī daha
185 begledi. şöför bu adam lā ilahe illāllah muḥammedın resuluhlah diyor delıdır mı yav!
valla dedi. barmağını ağzına ğōdı dudağını çeKdı. ben dedim yırtıldı. yoḥ yav bīşī
olmaz. adamın bī derdı varsa eger allah biliyor. pēḥemberı biliyor. neyse bizi getirdı
bī yerde biraḥdı. aḥşam oldu gene aḥşam orda yayan çıḥdıḥ tam gavır dağının
tepesine çıḥdıḥ. saat doğız bıçuḥ on olmuş. orda bī ışıḥ görınıyor. dedım ben bu
190 ışşığın yanına ğīdim hele baḥalım burda ne vardır? baḥdım bī ğişi içerde. ışıḥ nedir
bilyō mısın? bī fenerdir. esgi fenerler var ya ālatiriK malatirik bīşī yoḥ. adam
gafasını bēle çıḥardı. kim bu yav? aha ben ğaşdım. yolu gazmışlar ğirider vurmış bele
ēnli. ben orda kendımı biraḥdım aşşağıya geldım. muḥammed adam geliyor. ğaça
ğaça geldım. baḥdım bī ufaḥ otōbos geldı. şimdiki dolmuşlar geder var yoḥ. baḥdım
195 rampada durdı. gelin ne var? biz fevzı paşa'ya gidyoruz. peramız yoḥdı. hāyır için
oğlim hāyır için yoḥ yoḥ .hāyır için burada ne arıyorsunuz yav. çıplaḥ eyaharla yav.
yol. pera yoḥ. heyır için biz bilmiyoruz. heyır için nedir ha? anla ha! anla ha! he
vāllahi billāhi. heyır için arapçadır, türkçedir, kürdçedir herkes bilir. biz bilmiyōdıḥ
adam usTa devam eT dedi. bunnar gelmiyor dedi. bī köşeyi döndıḥ. baḥdım bī tene
200 daha geliyor. o da durdı şindi şindi ḥetırlıyorum bī ay yıldız beyaz camın üzerinde
vardı. dedi gelin arabaya binin. pera yoḥ. pera isdemıyoruz. hāyır için götüreceğiz.
nereye gidiyorsunuz? adıyamana. biz adıyaman'a geTmiyoruz. oğlim biz gideceḥ
yerine geder sizi götürız. pera yoḥ. gidin gidin. usda devam eT gelmiyorḥ. dinle gele
gele gele gele o rampadan gele gele. orman gurT da var dommız da var. her şey var.
205 geldiḥ neyse aşşağı endıḥ. sabahdan argadaşın eyağı yaralandı. bişeye mı basdı
sıcaḥdan mı oldu. gebar çıḥdı. sabah oldu başladıḥ yürümeye. hele gideḥ dedi şu

köyde bî soğan búldúh dedí şu ayağımın üsdüne goy da dedí bu yara bení öldireceğ.
 en az yüz meTre her zaman ben öndeyım bana gavişamıyor. hādı muḥemmed hādı
 hādı ayağım ağrıyor gelemiyorum. ben geTdim yeddí evi dolaşdım. bî soğan
 210 vermedíler. sekizinci eve gideceğim ben geri döndüm vermıyorlar. yav ben geri
 geldim orda gücciK bî geḥve var. geḥvede ne arıyorsunuz burda? valā bî soğan aradıḥ.
 benim ergedaşın ayağı yaralanmış dedim. dedí şu garşiki eve geT. ben geTdim orda
 soğanı buldım. getirdim. ya ataş nerde ? ataşa goyacah. ēlē ğurı ğurı olmaz dedí.
 değirmene götür. değirmen nerde? aşşığıda çift değirman var. sora sora sōlerler dedí.
 215 gide gide ben değirmanı buldım. götürdüm değirmançıya. şu soğanı birez ataşa goy
 ben ergadaşın ayağı yaralanmış.vallā dedí ataş yoḥ. ben geri geldim. işTe ne yapacāz
 kimse ataşa goymiyor. ben soğanı aTdim. başladım gezmeye. neyse gün doğdı. gele
 gele bî bağa yahın yaz günü otırdı ağladı. bāhdım ki bî ğoca ğarı geldí. dedí niye
 ağlıyorsın bîşī mi olmuş? aniy! aniy! dedí. benim eyağım yara. bāhim bāhim u oğlım
 220 bu eyağın yara toḥdıra geTmeniz lāzım. niye bēle olmuş? aniy bilmiyorum dedí. ben
 de ordaydım orda otırmışım. neyse aḥşam oldu.

sabahleyin gāḥdıḥ. eyaḥla gidilmez.aha baḥdım eraba geldi. maraş'a otız
 ğurış.dedim muḥemmed ben gideceğim. dedí geTme geTme yahındır iki gün iki
 gecedir biz gidiyoruz. biliyō mısın? ne yahını yav sen halePdesın halı sorıyorsın. yav
 225 maraş dedí. ee dedim maraş'a biz her zaman cama geliyoḥ. biz heP burya gelir cam
 alır götürürdik. ne var ki sen gidiyorsın meraş'a meraş'a geTdi mı biz sanki evdeyiz
 dedí. ēlē mı? he vallā. yoḥ ben gidēcem öldım yav. yoḥ yav geTme dedí. ne
 gideceḥsın beraber gidiyoruz. muḥemmed meraş uzaḥ. yoḥ yoḥ vallā ben gidecēm.
 ben geldim düşündü düşündü baḥdı ki ben geTdim yalanız ğaldı o da geldi. otız ğurış
 230 verdiḥ. o gece de meraş' da ğaldıḥ. sabahle gaḥdıḥ. yayan narlıya geldiḥ. yayan ha bî

gün maraş'dan narlıya geldih. vallā mereş'dan geldim mehemmed āliyi arħa sırama
aldım. geldim narlı'da bī dolmuşın otobusun kölgesinde uzandım. baħdım sizin gibi
bī adam geldi. sen burda ne uyuyorsun? ya bu araba giderse. yav dedim araba kör
değil ya ben burda yatıyorum. yav dedi senı görmedi mı seni ezer geçer seni öldırır.
235 gāhdım gene de inanmadım. bilmiyordım ha beni ezer. aha gāhdih nasıl edeh
bazarçığa yola düşdih. bazarçığa geldim. iki sāaT güneş kalmış ğalmamış. baħdım
ğafası saçı bēle dökülmüş çıPlah olmuş biri dedi la geTme! geTme! otur ne vereceħsin
yav! he vāllahi billāhi! otız ğurış ēle geldi pikaP. geldi bizi bindirdi adıyamman'a
getirdih. adıyaman'da dedim muhemmed biz burda yataħ ğaş gündır uyħısızih üç gün
240 dörT gece olacaħ. yoħ yav bışı olmaz dedi. sabahnan çıħarsah biz bu ğılıhdan nasıl
köye gidecēz dedi. her birimiz bī ekmeK aldih. ō zaman bī eKmeK on ğurışdı beş
ğurışdı. yanıma goydım yolda yiyorım. geldim geldim mongısa geldim. gece yarısı
bēle yuħarıya baħdım bī ğaş dene sūvügün altındayım. yav burası yol mıdır?
muhemmed burası yol mı? he ya doĝrı doĝrı ēle mı? aha ben ařsaĝı yola endım ben
245 ters yola girdim. aha baĝırdı mısdafa sen orda ne arıyōn yav. eve gidiyoruz. yoħ yav
bizim ev bu terefde orda değil. bī tenesını vurdım. aha mādam ēleydı sen niye önıme
düşmıyorsın. ğusıra baħme benim ğafam yerinde değil. aha baħdım sıçradı önıme
düşdı. geldim geldim aha şurda ben düşündüm ki muħemmāli haĝlı. ben ters yola
girdim. aha geldim.

Anlatan : İdris TÜMAY(1961)

Derleme Yeri : Samsat(Gülpınar)

Anlatan : Zeki POLAT(1962)

Derleme Yeri :Samsat

Anlatan : Gaffar TAŞKIN(1962)

Derleme Yeri: Samsat(Göltarla)

Anlatan :Mehmet BOZAN (1968)

Derleme Yeri: Samsat (Taşkuyu)

Konusu : Günlük Konuşmalar

- LXVIII -

işde milleT burya geldi ğamyonlarla su yoĥdı. su yóĥdı kaĥTa'dan itfayelerden su gelirdi. ev başına ikişer üçer vidon dağıtıyorlardı. bu itfayenin başında çoĥ kavgalar dövışler oldu. su sırasında o derdı ālim bī tene bī tene tek ālim öbırı derdı ben fazladan ālim.

5 eski samsat'ta mı?

burda burda esĝi samsaT'da su çoĥdı. eleKtriK yoĥdı, su yóĥdı. en azından bī sene ne daha fazlaydı belki de daha fazla yol yoĥdı. ne dūkānı belki üç dört sen sonra bu dūkānlar yoĥdı.

eski samsat'ta eviniz var mıydı?

10 bizim evimiz felan yoĥdı. biz kiracıydıĥ zaten. kiracılara bu ĝonıTlardan verdiler. ev sahiblerine de parasını verdiler. benim heÇ bişim yoĥdı. bu dūkān daha sonra. ben fırının öninde seyyar çalışıyordım. daha sonra bu dūkānlar yapıldı. aynē orada da bu işi yapıyordım. doĝsanlı yıllarda felan baĝgal bile yoĥdı. ayaĝgabı bile giymiyordıĥ. ĝarı ĝız çolıĥ çocıĥ heP çizme. heP çizmeyle. kaĥTa bayram ediyordu.

15 kaḥTadan gamyonlarla çizme geliyordu samsad'a. he vāllā ondan sonra daha ne anlatım.
bu çileleri çeKdik.

samsat 'da kız isteme, düğün nasıl olur?

ben bilmem aha bu onun başından geçmiştir. bu ğız verdi ,oğlan ēverdi.

20 bizim burada genellikle aile arası gideriz isdemeye. giderler ondan sonra bī söz
kesilir. söz kesildiKden sonra tatlı yimeye gidilir. tatlılar yinilir. iki ay dörT ay beş ay
her neyse sonra şeyden geldi mi çēyiz almaya giderler. çēyizini yaparlar. elbisesini
yapıyor bī halı götürürsün yani çocıġa. elbise götürürsün taḥım elbise. ğıza ayaġġabı Şu bu
hediye ēlē götürürler. düyn yapıldıḥdan önce aġrabalara arḥadaşlara dāvatiye daġıtılır.
dāvetiyeler diyelim cuma günü başlar pazar günü biter. pazar günü gelen dāvetiyeler
25 yimeK olur. otururlar yimeğini yirler. ondan sonra taḥı taḥāllar. taḥılar taḥıldıḥdan sonra
herkes daġıldıldan sonra mesele evine gider çocıġın babası ailesi çocıġa resmi nikah
olmadıġı için imam nikahı yaparlar. imam nikahını bilen bī kişi nikaḥa çağırır. bī hālaT
da var. hālaT daġıtılır.

30 hā hālaT da verirler dāvetiye yerine. meselā iki tenesı amcalarına, dayılarına
ġapı arḥası var. gerekirse iki yüz milyon üç yüz milyon verirler. ğız gelin geTdiġi
zaman çeyizi giTdiġi zaman çocıġın birisi ġapıyı ġapatır. parayı çocıġa verirsin. ġapıyı
açar.

yemek olarak ne yenir?

35 genelde ġurı fasülye, pirinç pilavı, eTlı pilav. meselā eşġide aTla götürürlerdi. Şimdi
arabayla.devır deyişdi arabayla.

kirve nasıl olunur? sünnet nasıl yapılır?

40 bī argadaş seversın teKlīf edersin. kivresine gidersın bī argadaşa dersın seni
kirve edecem. çocıġlarımız sünneT edecem gararlaştırılır. ġarşı tarafda "he" der. belli bī
güne kirveyle beraber Şehre gidersın. kivrenın elbisesini çocıġın elbisesini yaparsın. aha
beraber gelir düğünleri başlar. hediye götürürsın. bī halı götürürsın. başġa bīŐi götürürsın.
onlar geri gelirleir tabi onlar da geri bīŐi getirirler.

garşılığı var yanı ha

elbisesi gerekiyor. şehre gidersın çocığa elbisesını yaparsın. kirveye elbise alırsın. kirve elbisesini yapar. altın tağar, hediye tağar, sünnetçiyı tutar parasını verir.
45 başTa kirve çağrılır. meselā kirve gerekenı verir. ondan sonra yimeK yapıldı mı yimegin bī tadına bağar. ondan bī bahşış alır.

ondan para alır.

kirveden önce birisi oturır orya yasTığın üstüne. ondan bī bahşış alır.

asğere giderken diyelim kâğıtlar geldi mı herkes yeri belli olur. herkes belli olduğdan
50 sonra ilçe ya da köyden ağrabalar asđer gidenlere dāveT yaparlar. günde bī argadaş bī yemek yapar. diyelim fazlaysa ölen zamanı gider ağşam üstü gider. her gün bī argadaş yimek yapar. ondan sonra gideceğı günde çocığı gezer. ailesını ağrabasını gonşısını görüşür. ondan sonra arabaya biner. şubeye gider. ordan pisúlesını alır. orda bī gün iki gün galırsa tekrar eve gelir. bazen çoğı kişi gelmez. ordan çığdı mı esđerliđe.

55 askerliğinizi yaptınız mı?

ben acemiliğimi diyarbağır'da, usTa birliğimi de hađđari yüKseKovada yaPdım. ğomando olarak.

burası çoğ önemli burayı anlaT.

yarı yarı ğış, yarı yarı yaz. yanı altı ay ğar gelir; altı ay yaz orda. meselā

- 60 - sen ásğere geTdığinde evlı mıydın?
- o zaman evldım.
- sen ásğere geTdığın zaman ağladın mı?
- yoğ ağlamadım. heç ağlamadım.
- çocığın var mıdı ?
- 65 - bī ğız vardı.
- ilk mektubın geldiğinde?
- ağlamayan adam var mı? yoğdı.
- arabaya bindiğinde?

- yoĥ.

70 o zaman telefon yoĥdı meKtuP vardı.

eskiden askere gidenlere eĝlence dñzenlenir miydi?

esĝiden çalmıyorlardı. Şu anda çalıyorlar. esĝiden deĝil son ayda var ya asgere giderken eĝlenceyi gece yapallradı. yirmi gñn gala argadaşları toplarlardı gece yaparlardı. para toplalardı bñ ĝismı gece eĝlenirdı. dāveT gibi

75 bayramda neler yapılırdı?

bayram gñnñ işTe onnara elbise alırız. gñzel giyniriz. gñzel bñŐı alırız. samsaT'a özĝñ sabahları bñ tavıĥ keserlerdı yanı ev tavıĝı. sabah bayram namazına gideller. sabah namazından çıĥdıĝı anda adamları çağırıp yimeK verirler; çñnkñ òlene beKlemezler misafir var. gāvāltı deĝil yemeK verirler.

80 -gāvāltı yoĥ illāhi bayram yimeĝi olacaĥ .olmadı olmaz. gāvāltı olmaz.

camide çarşıda olanlar her kóyde camı yoĥdı. meselā biz bu argadaŐların kóyine giderdiĥ. altı yedi kóyde vardı cami. camiden çıĥdı mı altı yedi kişi her argadaş götürürdü .orda yimeĝini yirdi çayını içerdi .

ondan sonra bayramını ĝuTlarız.

85 ondan sonra evine gelir bayram yapar. ondan sonra babaya anneye büyüKlere ziyarete giderdi. özellikle yaŐlılara önceliKle çocıĥlara da Şeker verirlardı. bizim zamanımız da Şeker yoĥdı ki bizim zamanımızda çay Őekerı vardı. yerdım. bu Şeker yoĥdı yanı. çay Őekerı. bñ torba doldırırlardı.

90 çocıĥken oĝıla geTmeden önce urfa'ya geTdim.orada bñ ay galdım. orda bñ eniŐTem vardı. bereber galytdıĥ.orada nar satıyōdıĥ tabla gurardıĥ.

- demeK senin ĝafan iyi çalışıyordu.

tenesı bñ lira diye pazara giderdiĥ satardıĥ. geldiĥ bñ ay sonra geri dönmeĥ zorında ĝaldım. gelirken de oĝıla gideceĝim. kendime bñ defter bñ kalem aldım. eve geldim

- sonra bizim havlu büyüK. esgide yÖğurT sepeTleri diyoruz. defTer galem götirdim
 95 sepetin altına göydüm. sanki güvercin varmış gibi. geTdım argadaşlara dedım
 argadaşlar ben bī defTer galem almışım. gelin bī görün. onnar geldiler sepeti
 galdırıyorım azıcılı diyorım yeter fazla baħdınız. sepeti tekrar gapatıyorım. o zaman
 ki ağıl şimdiki ağıl deyişiyor. o zaman ğıymeTlıydı. şimdi çocığa alıyorsın heç
 ğıymetını bilmiyor.
- 100 samsat'ın tarihi hakkında ne biliyorsunuz?
 esği samsaT'da çoħ insanlar gelmiş yerleşmiş. bizanslar, selçuklular gelmiş çoħ
 insan gelmiş. orda daha önce biz ğazı yapıdıħ çalışdıħ. eserler çıħdı, háykeller çıħdı
 beKlı altınlar çıħdı. bizanslılara selçuklulara dair çanaħ çömleK çıħdı. işTe çoħ
 şeyler. adıyaman müzesinde ğalıyor altın háykelleri şeyleri.
- 105 kimi diōr esziden buranın her tarafına bī ğapı varmış. biri içeri girmiş. ordan
 baħmışlar ki ğapıyı geçerken her tarafı altın dolu. avcını açmış fisdan varmış o
 zaman doldırmış altını. adam çıħdığı zaman ğapı ğapanmış. ğapı açılmamış adam
 boşaltmış gene ğapı ğapanmış. heP bī tene biraħmış gene ğapı açılmamış. heP
 döKdükten sonra ğapı açılmış. bī tene alamamış altını çıħaramamış. onun şeyı oymuş
 110 ne derler nazarı mı neyı. olsa çıħarabilirdi.

SÖZLÜK

A

ācı	: biraz (XIV-19)
ācīḥ	: biraz, az
afat	: afet, felaket
adalaş	: katılma ,koyu hale gelme
ağa	: baba
aḥıtma	: ışıklandırma, küçük pencere
akürüt	: dediğim dedik
alamyon	: aliminyum
alıta	: kör
amanat	: emanet
amır	: amir
ancā	: ancak
aney	: anne (II-21)
anī	: anne (II-9)
anga	: sert görüntülü
angara	: ankara
angıl	: salak, anlayışı zor olan
apar	: götür (III-57)
arbe	: süsü bozulma
aristaḥ	: toprak evin damında kullanılan ağaç
arḥab	: akrep
arruta	: kız çocuklarına söylenen sevgi sözcüğü
arvaT	: kadın, eş (XI-16)
asbab	: elbise (XIX-55)
aş	: yemek (XV-62)

ataş	: ateş,hararet (XLIV-13)
ayağıgıltına	: ayak altı
avırd	: yanak
ayıh	: uyanık

Á

áçeT	: vurma,el ile haif dokunma
ákir	: özlü olma,tadında olma
állaf	: hububat satan kişi
álleg	: oyunbaz,dalavereci
árayış	: asmayı ayakta tutmak için kullanılan çardak
ásseħden	: gerçekten (VI-55)
áşi	: ayşe
átdar	: attar
átdor	: büyük dürüm
átebe	: kapı ve pencerelerin üzerine konulan kalas
ásseħden	: sahiden,gerçekten
áyal	: eş
áynı	: aynı
ázab	: ağaların yanında çalışan kişiler (XX-168)

B

baa	: bana (XLI-12)
baħca	: bahçe (XVII-65)
balah	: pantolon paçası
balcan	: patlıcan
bar	: tortu
baran	: enine çiziler

barabar	: beraber
barmaḡ	: parmak (VIII-16)
basdıḡ	: pestil
bayaḡ	: demin,biraz önce
bayaḡleyin	: biraz önce
bayınma	: bayılma ,kendinden geçme çok beğenme (II-84)
bazar	: pazar (XLII-12)
bazarlıḡ	: pazarlık
bazlama	: saçta pişirilen ekmek
beçara	: zavallı
bed	: sert tavırlı,kötü huylu
beg	: bey (XLIII-102)
bele	: böyle(VII-57)
bele belleme	: böyle zannetme
beleliḡle	: böylece,böyle (IX-6)
beleş	: bedava
belkim	: belki
bend	: set
berdoş	: avare,işsiz (II-2)
beri	: hayvanların toplu halde bir yere götürülüp orda sahipleri tarafından
sütünün sağılması	(LX-2)
berḡ	: sağlam
besimeT	: peksimet, bir tür çörek
bıḡıra	: delik
bılanbaç	: mama (IV-26)
bılata	: meyvelerin olgunlaşma zamanı
bıldır	: geçen sene
bızır	: döllenecek yumurta
bibi	: hala,babanın kız kardeşi
bī bişirim	: bir yemeklik

bī hābbe	: bir tane
bī kırtık	: bir parçab
bī lohma	: bir lokma, bir parça
birez	: biraz
biş-	: pişmek (III-5)
bişgel	: çabuk pişen
bīṣī	: bir şey (VII-74)
bişik	: alerji
bōyna	: sürekli,devamlı
boyaḥ	: boya
bōle	: böyle
bölüK	: saç örgüsü
bövıg	: büyük (XLVI-38)
böyün	: bu gün
böyüt-	: büyötmek
buğlır	: bulgur (II-24)
buḥağı	: nalbantların nal çakarken hayvanların ağızına taktığı tahta araç
bumbar	: hayvanların ince barsaklarından yapılan yemek (III-3)
bunnar	: bunlar (II-6)
buymak	: soğuktan donma
būssürü	: çok,fazla (III-49)

C

cağ	:şiş
camaT	: topluluk (XXXIV-16)
candarma	: jandarma
cazı	: cadı

ceft	: palamut kabuğu ve sabunun karıştırılarak bulamaç haline getirilmesi(XXI-57)
celep	: kötü adam,işe yaramaz adam
cemile	: yufkaya pekmez ve yağ konularak yapılan yemek
cenan	: bağ bahçe işleriyle uğraşan kişi
cenger	: kalaysız bakırın oksitlenmesi
cereme	: bedel
cılbr	: menemen
cılg	: bozulmuş yumurta
cılgı	: şerit halindeki bez
cıncıh	: kırılacak cam eşya
cısgı	: çizgi
cırrık	: ateşi tutuşturmaya yarayan odun
cicim	: kilim
ciletin	: jilatin(XI-11)
cillek	: pisboğaz
ciP	: cep (LXVII-165)
cinik	: şakak
culfacı	: kilim dokuyan kişi
cüçük	: kuş yavrusu

Ç

çağa	: çocuk (II-74)
çalgın	: eli kolu tutmayan
çalhama	: yoğurdu az su ile ayran yapma
çandırılı	: çığırkan,gereğinden fazla konuşan
çāmmır	: çamur
çapıt	: paçavra(V-16)
çappik	: çabuk
çarçapik	: çabuk
çardağ	: merdiven (III-30)

çec	: el
çefdeli	: şeftali (XXI-60)
çem	: çim
çekir-	: azarlama
çemmırleme	: kol ya da paçaları sıvama
çepik	: alkış
çeyne-	: çiğnemek (IV-69)
çez-	: çöz
çığır-	: çağır (II-32)
çığıt	: çil
çılbad	: soymakçıyırh:iplik bükme ye yarayan alet
çırçimba	: çocuk oyunu
çıldırım	: su kenarında yetişen ot (XVII-45)
çılkıtma	: bozma
çıra	: eski aydınlatma aracı
çıralık	: ziyaretlerde verilen para
çırçirig	: ağustos böceği
çırtık	: eğlencelerde parmakların birbirine değdirilmesi ile çıkarılan ses
çırtikli	: süslü
çıtırık	: anlaşılması zor olan kişi,bahaneci
çir	: kayısı kurusu
çim-	: yıkanmak (I-13)
çin	: omuz (XLII-27)
çirgi-	: kir lekesinin gitmemesi
çirpi	: dal kırıntısı
çitil	: fidan
çomah	: değnek
çömçe	: kepçe (XXI-24)
çörten	: oluk
çüāl	: çuval (XLIII-137)
çul batıran	: etrafı kirleten

çul yaħan	: senenein en sıcak ayı
çüç et-	: oturmak
çün	: için
çüt	: çift (X-3)
çütçü	: çiftçi (IV-1)

D

dabaz	: kurdeşen hastalığı
dadanma	: müptela olma
dağın yemiş	: dağlarda ağaçlarda yetişen küçük kahverengi nohut büyüklüğünde
dākge	: dakika
dalda	: gölgesinde
dam	: ev
damalı	: kareli
damatis	: domates
dambıra	: sert
daraba	: kepenk
darah	: tarak
darah-	: herhangi bir iş karşısında zor durumda olma
dapı	: tapu
dartı	: tartı
davşan	: tavşan (XIII-11)
dayima	: daima
debbiK	: tekme (X-52)
debelenme	: yuvarlanma
debleş-	: yarışmak,kavuşmak (XIX-22)
deel	: değil (XXI-13)
defçın	: küçük oğlak tuluğu

değirmi	: yuvarlak,genişçe
deil	: değil
dellal	: eşyayı bağırarak satan kişi
delbike	: darbuka,müzik aleti
deleme	: topaç
dellek	: hamamlarda müşterileri yıkayan kişi,tellak
dengeser	: sersem
densız	: aptal
depiş	: güreşme
depleşme	: yarışma,denk olma
derekap	: derhal,hemen (V-56)
deyişik	: kadınların çamaşır günü giydikleri elbise (XV-53)
deze	: teyze
dezzi	: teyze
d̄iğne-	: dinle
dink	: buğdayın kepeğinden ayrıldığı yer
diya	: şurası
diyne-	: dinlemek (VII-12)
dodaḥ	: dudak (XIX-4)
dollaz	: avare,aylak
doluḥ-	: ağlamaklı olma
döküntü	: vücutta çıkan yara
dölüm	: kovanın bir kere dolup boşaltılması
döşsek	: yatak
dövme	: buğdayın kaynatılmadan nemlendirilip dövülmesi
dövmeç	: patlıncandan yapılan bi tür yemek
dümbüldek	: yerden kaynakayan suyun taşı
dürmük	: dürüm

E

eçen	: kadar.(II-73)
eksik	: kadın
ēle	: öyle (I-36)
ēlese	: öyleyse (II-26)
elellihden	: öylelikle
elim	: çocuk oyunu
ellik	: eldiven
elipen	: kertenkele
elmıhasıl	: ilimden yoksul,kızma sitem sözü
elpiklemek	: ovalama
emmı	: amaca (II-11)
eniş	: iniş
enik	: yavru kedi köpek
enteş	: eş,denk
epeyyi	: çok (V-42)
ergen	: evli olmayan
ergi	: eğri
erin-	: üşenme
esalatın	: bilerek,kasten
essah	: gerçek,doğru (VII-65)
esvap	: elbise
eşde	: işte (XXII-40)
eşdeş	: uygun
eşgi	: ekşi
eşid-	: işitmek (XXVIII-15)
eyal	: eş
eyan	: açık
eyi	: iyi (I-33)
eynen	: aynen

eyisimi : sözün kıyası (III-31)
 eyiş : küçük kürek (VII-69)

F

fağşe : edepsiz
 farş : felç
 farı- : azalmak
 feğır : fakir (IV-10)
 fegeT : fakat (XXXII-37)
 felan : filan
 fenikme : bunalma
 fer : parlaklık
 fermanlı ebe : devlete bağlı çalışan ebe (XV-80)
 fırfırık : düdük
 fıranca : oval biçimdeki ekmek küreği
 fırt : yudum
 fisboğum : sır saklayan,gizli iş yapan
 fissik : içten pazarlıklı
 filcan : fincan
 fiş : vinç
 firik : yetişkin,yeşil nohudun dallarıyla ateşte pişirilmesi
 fistan : boydan elbise (XV-73)
 fişek : bir paket
 forta : volta (XIX-64)

G

gagırcama : bozulma
 gagırdah : kuyruğun kavrulduktan sonraki bölümü
 gala : kale

galın	: başlık parası
gamga	: odun parçası
ganaḥ-	: zor durumda olma
gangırma	: zorla eyme
gánne	: küçük diken
gāP	: kalp (LIII-17)
garaçı	: çingene (LI-49)
garaḥ-	: bocalama
gávaltı	: kahvaltı
gáve	: kahve
gayğana	: yumurtanın yağda pişirilmesi
gayyim	: sağlam
geçin-	: ölmek
gego	: kardeş (LXIII-1)
gelaa	: kale (LV-4)
gelile-	: kalaylamak (IX-47)
gelıçı	: kalaylama yapan kişi
gelle	: kasa (VI-1)
genefe	: kanepeler, divan
geremet	: iftira
getmer	: saçta pişirilmiş bir tür börek
gevaltı	: üstü evlerle çevrili geçit
gevende	: müzisyen
gever	: su kanalı
geyiş	: kemer
geyit	: tasa
gezemmek	: balkon
gılba	: kible
gıcı	: kırağı
gıdik	: oğlak (XLIII-70)
gıjjiK	: çok kabarık, kıvrıkcık

gıllor	: yufka ekmek
gınıhdırma	: kendine bağlama
gırtık	: biraz
gıtmır	: kısa
gıyaT	: çok fazla (XIV-3)
gızzirik	: içi pişmemiş dışı yanmış olan
gişi	: erkek
goga	: nakış ipliği
golver-	: bırakmak (II-79)
gontaḥ	: akli dengesi bozuk
gonşı	: komşu
gorrik	: kambur insan
göbelek	: mantar
göv	: gök
göyün	: gönlü
gudumlu	: uğurlu
gullep	: dalavere, hile
guncik	: köşe
gurrik	: eşeğin küçüğü
guşgana	: tencere
guttik	: küçük, kısa boylu
guzlaçı	: hamile
gülle	: bilye
günüz	: gündüz

H

hadı	: haydi (III-88)
háft	: yedi (LII-45)
hāḥ	: yabancı
halahala	: allah allah (XLII-23)

ḥalbır	: kalbur
ḥáket	: hikaye
hamhesek	: olgunlaşmamış meyve
hamma	: ama
hanı	: hangi (I-16)
ḥáp	: yuvarlak altından yapılmış altın kolye
ḥaphap	: takunya
ḥarar	: çuval
ḥarıḥ	: arık,su yolu(V-21)
ḥas	: marul
ḥaşıl	: cıvık hamur
havas	: heves
ḥávla	: helva (XV-67)
hazna	: su biriktirilen yer
hecer	: yeni
heç	: hiç (III-10)
hedík	: bir çeşit sulu yemek (XV-112)
hēget	: hakikat
helbet	: elbet (XVII-72)
helfe	: kalfa
hema	: ama (XXXVI-28)
herfena	: ortaklaşa yapılan ziyafet
herıf	: erkek (III-42)
ḥesida	: bir çeşit helva
ḥesud	: çekemeyen
heyıf	: öç
heza	: şike
hezen	: uzun sırık (XXI-15)

hıra	: zayıf ,cılız
hıramkeşem	: kargaşa
hırhanta	: yığın
hırhız	: hırsız (VI-1)
hımhıs	: parçalama (IV-94)
hırmahış	: parça paraça
hırrıK	: zayıf ,cılız
hırtleK	: gırtlak
hışhış	: zil
hışır	: altın takı (VII-64)
hilancah	: salıncak
him	: yakın,temel
hindi	: şimdi (II-77)
hopbıdana	: bir anda
hoplama	: atlama
hoşirik	: cilt hastalığı
hökkeze	: olduğundan iri,büyük
hökkiz	: cevizin içinin tam olarak çıkması
hölbe	: iri gözlü
hölhöllü	: evhamlı
höllüg	: çocukların altına konulan toprak
hubar	: toz
hüsın	: susmak (X-39)

I

ırbıh: ibrik (I-48)

ırğat: tarım işçisi

ışgın :asmaların filizleri

İ

ıcar	: kiralama
ılan	: yılan (VII-31)
ılanga	: salıngaç (XV-71)
ılkin	: ilk önce (XI-8)
ıncik	: incinme
ıpitek	: ipotek
ıra	: uzak
ırehen	: reyhan (XVII-49)
ırin	: iltihap
ıskemme	: sandalye
ısgelpin	: ayakkabı
ısoT	: biber (XLIII-95)
ıssız	: ıssız
ışlig	: gömlek
ışmar	: ışaret
ıtegi	: ekmek yapılırken unun dökülmemesi için kullanılan bez
ızar	: kadınların giydiği siyah arşaf

K

káhge	: simit
káhge bezi	: amerikan bezi
kantarma	: kemerli yapı
keik	: baş örtüsü
kf	: keyf (XXI-15)
kekre	: acımsı tat
kek	: eki
kele	: nlem (II-52)

kelep	: iplik yumağı (XV-68)
kemın	: kimyon
kepir	: bozuk , engebeli yer
keremet	: iftira
kerge	: üzümün bastığa dönmüş hali (XXVII-1)
kerrick	: olmamış
keveşe	: toprak evlerde ağaç ve toprağa verilen isim
kevs	: keşf (XX-152)
körefem	: dikkatsiz, dağınık
keşkeş	: elbise fırfırı
kıllor	: özel günlerde yapılan çörek (LII-55)
kibi	: gibi (XLIII-13)
kildan	: hamamda su konulan kap (XV-29)
kişeleme	: kovma
kölge	: gölge
köm	: yığın
kömes	: kümes (LII-23)
körme	: sarmısak tadında bitki (IX-5)
kört	: çukur
körtik	: çukur
kösegi	: yarı yanmış odun
köşger	: ayakkabıcı
köv	: köy (XXXIV-1)
köynek	: gömlek
köz	: cemre
küfte	: köfte (III-25)
külünçe	: simit
küncü	: susam (XXI-25)
küre	: kivre (LII-27)
küsıl	: küsme
küt	: uyuşma

L

lal	: dilsiz
lallik	: dilsiz
lōānTa	: lokanta (XLII-34)
löbeT	: nöbet (XIII-5)
löhle-	: görme

M

mabal	: vebal
mahna	: bahane
magat	: sedir
mağa	: uzun olan mesken
manca	: salata
masdıra	: çeşit
masgan	: kiler
maraba	: işçi XLII-50)
marama	: mendil
margama	: havlu
matal	: masal
meğni	: mani
meħsed	: maksat (XLIX-51)
melhem	: merhem
menent	: eş (XVII-1)
melevez	: uyuşuk
melihule	: fikir karmaşası
meri	: erkek keklik (XLII-62)
mesbah	: makbul olan
meses	: kalın sopa
mıgla	: yemek

mıǧırbı	: küçük karınca
mıh	: çivi
mılla	: molla
mıllık	: kambur
mıraz	: murat (1-59)
mısganma-	: uyuma
mıtırıb	: görgüsüz
mişmiş	: kayısı (XV46)
möhır	: mühür (XIX-24)
mubat	: su mu anlamında ikileme (LII-4)
muğayet	: sahip olma (XLIII-1)
muhanat	: kötü, hain (XXVI-33)

N

nacağ	: küçük kesici alet
nacar	: marangoz
nağır	: sürü (IV-91)
nahna	: lahana (XV-26)
nazmal	: başa atılan örtü (LII-49)
nēblim	: ne yapayım
neçe	: ne kadar (XIV-34)
neçelim	: nice çok
nēdcen	: ne yapacaksın
nencük	: bir çeşit ot
nesib	: nasip
nezelme	: incelme
nıkıs	: cimri
nidem	: ne yapayım (XXI-8)
ninesin	: ne yapıyorsun
ninniyen	: sana ne

nuggıl	: gaga
nurfa	: urfa (XLIII-177)

O

oğınma	: kendinden geçme
oğlağı	: oklava
ōlım	: oğlum (XIX-22)
ōnar	: onlar (XX-155)
onnar	: onlar
otan-	: utanmak (LII-54)
otobos	: otobüs
osanma	: usanma (VI-58)
ossın	: olsun (XI-12)
oşo	: köpek
oturakçı	: kilim halı satılan yer

Ö

öfeleme	: ovalama
öğü	: ön (XLII-41)
öhlez	: zayıf
ökse-	: özlemek
ōle	: öyle (XXVIII-14)
ölen	: öğlen (V-42)
öndirik	: hastalıklı
ör	: ateşin küllenmiş hali
örgetleme	: dolduruşa gelme(VII-65)
örtme	: avlu (XLIII-102)
öy	: ön (XIII-1)

öye : üvey (IX-2)
 öylük : önlük

P

pabrıKa : fabrika (XLII-56)
 pabıç : terlik (XV-71)
 paca : baca(LXV-32)
 pallıgıle- : el yordamıyla arama
 pambış : pamuk (XV-48)
 pánik : bir çeşit köfte (XV-37)
 parları : far (XLIV-6)
 parpazla- : iyi görememe
 pasmanta : işe yaramaz
 paşa : ağabey
 patlağ : olgunlaşmamış incir
 payam : badem
 peşember : peygamber (XLIX-14)
 pendır : peynir (XV-68)
 persek : sinir
 pezzik : lahana kökü
 pıçağ : bıçak (IX-22)
 pışırma : hapşırma
 pırtık : terzi kırıntısı
 pışo : kedi
 pıbbıK : doyma (LII-30)
 piender : çeşme(LII-27)
 pillıg : küçük
 pin : tavuk kümesi
 pipirim : semiz otu (XVII-65)
 pısiğ : kedi

pitti	: çok gezen
posdal	: ayakkabı(LII-10)
pörçüklü	: havuç
puşirik	: toprak evlerde ağaç konulduktan sonra konulanince çamur

S

saabi	: sahibi(XLII-43)
sāba	: sabah (XXXIX-21)
sābahnan	: sabah (VII-31)
sabıga	: asla (XXI-59)
sabın	: sabun
sadana	: salak
saḥ	: ot(LII2)
sası-	: kokmak
savacaḥ	: bağ bahçe sularının aktığı kanal
sazaḥ	: yel
sele	: sepet
seḥeT	: saat (XILIV-11)
seḥre	: piknik (XV-58)
semsek	: yemek
sete	: kalın tahta
sevaş	: düğüne gelenlerin davulcuya verdiği para
şeyirdanlık	: amme cüzüne geçenlere verilen bahşiş
sıraca	: dokuma büyük heybe
sırpıncaḥ	: kaygan
sırpma	: kayma
simsimi	: geceleri ateş etrafında oynana erkek oyunu

sitara	: hoşa gitme
sohım	: dőrüm(LXVII-115)
sōle-	: sōylemek
surf	: tatil
surfa	: sofra (XV-53)
susaḥ	: su kabağından yapılan kap
suv	: su (LXI-12)
süllüm	: merdiven
sümüt	: ince bulgur (II-12)
sūrıg	: duvak (LII-56)
süyüg	: evlerin saçakları (XLVIII-2)
süzeğ:	:süzgeç

Ş

şabıka	: asla (XXI-59)
şapalaḥ	: bulgur ve teten yapılan köfte biçiminde yemek
şamama	: küçük kavun
şarmıta	: beceriksiz
şarpa	: eşarp
şarpıdana	: bir anda
şebo	: şebboy çiçeği
şeguga	: yaban armudu
şēle	: şöyle (X-28)
şellek	: sırta alınan yük
şelletçi	: bedavacı
şendik	: kalabalık
şavga	: şapka (LI-37)
şeyird	: çırak (IV-41)
şılđın	: şiddetli yağış

şillo	: kıyafeti düzgün olmayan
şibbi	: düzensiz
şibik	: göz kapağı
şor su	: tadı acı olan su
şortıgli	: süslü
şuga	: pestilin altıya katlanmış hali
şüşe	: şişe (LXI-7)

T

Tağ	: dağ (LXII-63)
taga	: gömme raf (XVII-48)
tağar	: köşkerlerin içinde deri ıslattıkları kap
taht	: yaz mevsiminde damlara kutulan kanepeler (III-11)
tamatis	: domates
tapanla-	: ezmek
taşgala	: telaş
tava	: güveç
teltik	: söylenmesi zor olan
tendür	: tandır
tene	: tane,adet
tenk	:eş, benzer (XLIII-94)
tesmekeriye	: tesadüfen
teşı	: iplik yapmaya yarayan alet
teşt	: büyük bakır leğen (XV-11)
tentene	: dantel
tentün	: ara sıra
tılsım	: sihir
tırapa	: trampet
tirintaz	: temiz
tırşik	: domates ve patlıcandan yapılan yemek

tirrek	: herşeyi beğenmeyen
tiskinme	: tiksınme
titneme	: azarlama
toħtor	: doktor (IV-74)
tol	: düğün (V-77)
tolat suyu	: çamaşırın durulama suyu (XV-18)
tommıs	: temmuz (III-19)
tommızlan	: siyah böcek (X-6)
toP	: elbiselik kumaş(LXI-2)
topalaħ	: yuvarlak
topħana	: ekmek
totiksiz	: akılsız
toy	: düğün
tuğıħ	: tavuk (LXII-3)
tuvar	: duvar (XIX-7)

U

ujla	: keskinlemek (L-16)
uyıntı	: tembel
uyħıları	: uku (XV-41)
urğın	: gizlice
usıbı ğuşu	: yusufçuk kuşu
uyħı	: uyku
uyız	: özelliği olmayan

Ü

ūsıfı	: yusufu (XXXII-135)
üyd-	: öğütmek (XIV-41)

V

velesbit	: bisiklet
vetenner	: veriner (XX-50)
vırccık	: ezilmiş bitki kökü
vırçık	: bitki kökü
vicivici	: birçeşit tatlı

Y

yaban	: kır, ova
yalanız	: yalnız (XLII-1)
yampış	: yan
yangış	: yalnız
yarımboğım	: az kala,nerdeyse
yarpız	: dere otu
yassın	: yatsı vakti (XX-29)
yayan	: yaya (XVII-29)
yazma	: baş örtüsü
yelincek	: hafif
yendi	: indi (XLIII-88)
yenilcek	: tarladaki su yolu
yeniteden	: yeniden
yerişmeyen	: büyümeyesin anlamında beddua
yermeti	: minder

yuḥa : ince (XXI-43)

yutız- : yenilmek

Z

zaḡal : tembel

zahire : kışlık yiyecek

zaḡlanma : alaya alma

zaringil : muzdarip

zate : zaten (XL-7)

zehmeri : zemheri

zeñbıl : zar (I-7)

zerzembe : karanlık çukur yer

zeyrat : ziyaret

zılḥa : zeliha (XXXII-200)

zıpır : cahil, görgüsüz

zobı : hantal

zobbik : çıkntı

zobpa : sopa(II-15)

zollo : yaramaz, kaba saba

zugaḥ : sokak (XI-13)

zumzuḥ : yumruk

KAYNAKÇA

- Adıyaman Yıllığı**;(1994); Çağdaş Hizmetler Yay. Adıyaman
- AKAR, Mehmet; (2005); **İnsanlığın Kültür Mirası Adıyaman**,Peri Yay. Adıyaman
- AKIL, M.Reşat,; (2000); **Adıyaman**, Bitirme Tezi, Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep
- AKSOY, Ömer Asım; (1945); **Gaziantep Ağızı 1**, İbrahim Horoz Basımevi, İstanbul
- ALTUN, Mustafa ;(2004)*Türk Atsözleri Üzerine Sentatik bir İnceleme*, **Akademik Araştırmalar Dergisi (Journal of Academic Studies)** Mayıs-Temmuz 2004 S.21
- BANGUOĞLU Tahsin;(2004); **Türkçenin Grameri**, TDK. Yay. Ankara
- BAYHAN, Ahmet Ali; (2000); “*Adıyaman İli ve İlçelerinde Yüzey Araştırmaları*”, **Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü**, Erzurum
- BİLGEGİL, Kaya;(1984); **Türkçe Dilbilgisi**, Dergah Yay..İstanbul
- BURAN, Ahmet; (1996); **Anadolu Ağızlarında isim Çekim (hâl) Ekleri**, TDK. Yay. Ankara
- BURAN, Ahmet;(1997); **Keban, Baskil ve Ağın Yöresi Ağızları**, TDK. Yay.Ankara
- CAFEROĞLU, Ahmet; (1958); ”*Anadolu Ağızlarında İç Ses Ünsüz Benzeşmesi*”, **TDAY Belleten**, İstanbul
- CAFEROĞLU, Ahmet; (1964); “*Anadolu ve Rumeli Ağızlarında Ünlü Değişmeleri*”, **TDAY Belleten**, İstanbul
- CAFEROĞLU, Ahmet; (1971); “*Türkçede ”v” Morfemi*”, **Edebiyat Fakültesi Basımevi**, İstanbul
- CAFEROĞLU, Ahmet; (1995); ”*Anadolu Ağızlarında Metathese Gelişmesi*”, **TDAY Belleten**, İstanbul

- CAFEROĞLU Ahmet; (1995); **Anadolu İlleri Ağzlarından Derlemeler-Van, Bitlis, Karaköse, Eskişehir, Bolu ve Zonguldak İlleri-**, TDK Yay.Ankara
- ÇAĞLAYAN, Aziz;(1967), **Adıyaman Tarihi**, Deniz Matbaası, Adıyaman
- DEMİR, Nurettin;(1999); “*Ağız Araştırmalarında Derleme Teknikleri*”, **Ağız Araştırmaları Bilgi Şöleni, TDK (9 Mayıs 1997)** Ankara
- Ekonomik ve Ticari Durum Raporu**;(2005); Adıyaman
- ERCİLASUN, Ahmet Bican,;(1999); “*Ağız Araştırmalarında Kullanılacak Transkripsiyon İşaretleri*”, **Ağız Araştırmaları Bilgi Şöleni, TDK (9 Mayıs1997)** Ankara
- EREN, Hasan;(1960); “*Türkçede –mm>-mb Dissimulation ’u*”, **TDK** Ankara
- EREN, Hasan; (1995); “*Türk Dillerinde Metathese*”, **Türk Dili Araştırmaları**, Ankara
- EREN, Emin; (1997); **Zonguldak-Bartın-Karabük İlleri Ağzları**, TDK Yay. Ankara
- ERGİN, Muharrem;(1993); **Türk Dil Bilgisi**, Bayrak Yay.Ankara
- ERTEN, Münir; (1994); **Diyarbakır Ağzı**, TDK Yay.Ankara
- GEMALMAZ, Efrasiyap; (1999); *Ağız Bilimi Araştırmaları Üzerine Genellemeler*, **Ağız Araştırmaları Bilgi Şöleni (9 Mayıs 1997)**, TDK. Yay. Ankara s.4-13
- GENCAN, Tahir Nejat; (2001); **Dilbilgisi**, Ayraç Yayınevi, Ankara
- GÜLENSOY, Tuncer; (1979); “*Türk Fonetik Transkripsiyonu Üzerine*”, **Türkoloji Dergisi**
- GÜLENSOY, Tuncer;(1993); **Doğu ve Güneydoğu Anadolu Üzerinde Düşünceler**, Ankara
- GÜLENSOY, Tuncer; (1998); **Kütahya ve Yöresi Ağzları**, TDK Yay.Ankara
- GÜLENSOY Tuncer – ALKAYA Ercan;(2003); **Türkiye Türkçesi Ağzları Bibliyografyası**, Akçağ Yayınevi, Ankara
- GÜLSEVİN, Gürer;(2002); **Uşak İli Ağzları**, TDK Yay. Ankara
- GÖKDENİZ, Ömer Faruk; (2006); **262 Numaralı Hısn-ı Mansur (Adıyaman) Kadı Sicilinin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi**, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş

- HAFIZ, Nimetullah; (1985), “*Kosova Türk Ağzlarında “k>ç” ve “g>c Ünsüz Değişmeleri”*”, **Beşinci Milletler Arası Türkoloji kongresi TD** (23-28 Eylül1985) İstanbul
- HENGİRMEN, Mehmet; (1998); *Türkçe Dilbilgisi*, Engin Matbaası, Ankara
- İLHAN, Nadir; (2005); “*Türkçede Olumsuzluk*”, **Karaman Dil Kültür ve Sanat Dergisi**, TBMM Basımevi, Ankara s.271-279
- İLHAN, Nadir- YAVUZ, Serdar (2006); “*Karakeçililer ve Karakeçili Ağzında İkincil Uzun Ünlüler*”, **Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları**, Elazığ **İzol Derneği Dergisi**;(2007); Kardeşler Ofset, Adıyaman
- KAFESOĞLU, İbrahim; (1998); **Türk Milli Kültürü**, Ötüken Yay. İstanbul
- KARAHAN, Leyla; (1996); **Anadolu Ağzlarının Sınıflandırılması**, TDK. Yay. Ankara
- KARAHAN, Leyla;(1999); **Türkçede Söz Dizimi -Cümle Tahlilleri-**, Akçağ, Ankara
- KARASOY, Yakup-ORHAN, Yavuz-Ahmet ,KAYASANDIK-Bekir, DİREKÇİ;(2001); **Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri**, Konya
- KORKMAZ, Zeynep ;(1960); “*Türk Dilinde +çe eki ve Bu Ekle Yapılan İsim Teşkilleri Üzerine Bir Deneme*”, **DTCF**, Ankara
- KORKMAZ, Zeynep;(1960); “*Türkçede –acak/-ecek Gelecek Zaman (Futurum) Ekinin Yapısı Üzerine*”, **DTCF**, Ankara
- KORKMAZ, Zeynep;(1962), “*uçun, için, vb. Çekim Edatlarının Yapısı Üzerine*”, **TTK**, Ankara
- KORKMAZ, Zeynep;(1971), “*Eski Anadolu Türkçesinde Asli Ünlü (Vocal) Uzunlukları*”, **DTCF**, Ankara
- KORKMAZ, Zeynep;(1971); “*Anadolu Ağzlarını Etnik Yapı ile İlişkisi Sorunu*” **TDAY**, Ankara
- KORKMAZ, Zeynep;(1992); **Grammer Terimleri Sözlüğü**,TDK Yay.Ankara
- KORKMAZ, Zeynep;(1994); **Nevşehir ve Yöresi Ağzları Ses Bilgisi (Fonetik)**,TDK. Yay. Ankara
- KORKMAZ, Zeynep;(1995); “*Batı Anadolu Ağzlarında Asli Vokal Uzunlukları Hakkında*”, **Türk Dili Araştırmaları**, Ankara

- KORKMAZ Zeynep;(2003); **Türkiye Türkçesi Grameri**, TDK Yay.Ankara
- KÖŞKER, Ziya;(1999); **Suya Batan Güneş**, Mat. Yapım. Adıyaman
- KÜRKCÜ, Ahmet Edip;(1991); **Urfa Ağzı**, TDK Yay. Ankara
- NAKİPOĞLU, Sadi;(2001); **Adıyaman Yöresi ve Ağızları**, Hamle Gazete ve Matbaacılık, Niğde
- ORHONLU, Cengiz;(1987; **Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiretlerin İskanı**, Eren Yay. İstanbul
- ÖZÇELİK, Sadettin;(1997); **Urfa Merkez Ağzı**, TDK Yay. Ankara
- SAĞIR, Mukim;(1995); **Erzincan Yöresi ve Ağızları**, TTK Yay. Ankara
- SAĞIR, Mukim; (1999); “**Ağz Çalışmalarında Çeviriyazı**”, **Ağz Araştırmaları Bilgi Şöleni, TDK (9 Mayıs1997)** Ankara
- SUCU, Mustafa;(1985); **Adıyaman İli ve İlçeleri**, Bugün Ajans Basım, Adana
- SÜMER, Faruk; (1999); **Oğuzlar (Türkmenler)**, TDAY, İstanbul
- TAŞDEMİR, Mehmet;(1999); **16.yy.da Adıyaman (Behisni, Hısn-ı Mansur, Gerger ve Kahta) Sosyal ve İktisadi Tarihi**, TTK, Ankara
- TİMURTAŞ, Faruk K.; (1981); **Eski Türkiye Türkçesi**, İstanbul Üni. Edb. Fak. Yay, İstanbul
- TOPARLI, Recep-Turan, KARATAŞ-Hanifi, VURAL;(1994); **Türk Dili**, Seyran Yay.,Sivas
- TOPDEMİR, Ramazan; (1996); **Adıyaman Yöresinin Atasözleri ve Deyimleri**, Özdal Ofset, Adıyaman
- TURAN, Osman;(2001); **Doğu Anadolu Türk Devletleri**, Boğaziçi Yay. İstanbul
- ÜSTÜNER, Ahat;(2000); **Anadolu Ağızlarında Sıfat-Fiil Ekleri**,TDK Yay.Ankara
- YAĞIMLI, Akil; (2000); **Adıyaman Ağzı ve Kültürü**, Özgül Ofset, Adıyaman

İNTERNET ADRESLERİ

- <http://www.angelfire.com/tn3/tahir/trk26b.html>
- <http://www.muhsinbozkurt.net/turkiyegercegi/OğuzHan.htm>
- <http://www.kenthaber.com/IIIDetay.aspx?D=3>
- <http://www.sosyalbilimler.org/default.asp?inc=makale&id=22>
- <http://www.turkishstudies.net/dergi/cilt1/sayi2/makale/akar.pdf>
- <http://www.turkishstudies.net/dergi/cilt1/sayi3/güneşerdem.pdf>
- http://www.turkoloji.cu.edu.tr/Dilbilim/Muharrem_ocalanağızbilisim.pdf
- http://www.kutuphane.ksu.edu.tr/e-tez/sbeT00547/Omer_Faru_Gokdeniz_tez.pdf
- <http://www.zeykoyu.com./zeydili>
- <http://www.cumhuriyet.edu.tr/edergi/makale/62pdf>
- <http://www.gergerim.com>
- <http://www.kahtanet.com>
- <http://www.kenthaber.com>
- Ahmet BURAN “*Çağdaş Türk Yazı Dillerinde ve Türkiye Türkçesi Ağzlarında İkincil Uzun Ünlüler*”
- http://turkoloji.cu.edu.tr/CAGDAS%20LEHCELERI/ahmer_buran_turk_yazi_dilleri_uzunluklar
- <http://www.turkishstudies.net/dergi/cilt1/sayi5/sayipdf/akcatasahmet/>
- http://turkoloji.cu.edu.tr/DİLBİLİM/tekin_01.pdf.

ÖZ GEÇMİŞ

1979 yılında Adıyaman'da doğmuşum. İlk ve orta öğrenimimi Adıyaman'da tamamladım. 1996 yılında Niğde Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği bölümünü kazandım. 2000 yılında mezun oldum. Aynı yıl Adıyaman Menderes İlköğretim Okulunda göreve başladım. 2005 yılında Fırat Üniversitesi'nin açmış olduğu yüksek lisans sınavını kazanarak eğitimime burada devam ettim. Halen Adıyaman Menderes İlköğretim Okulunda Türkçe öğretmeni olarak görevimi sürdürmekteyim.